

સાંસ્કૃતિક

ભાગ

ચોથો

લેખક

આચાર્ય ભગવંત શ્રીમત
કીર્તિસાગરસૂરીશ્વરજી મ.

श्रीमद् कुट्टिसागरसूरिण साहित्य प्रकाशन ग्रन्थभाषा

पुष्प नवसुं

आंतर ज्योति

भाग चौथो

卐

रचयिता :

परम पूज्य, शान्तमूर्ति आचार्य लगवन्त

श्रीमत् कीर्तिसागरसूरीश्वरण

महाराज साहेब

પ્રકાશક :

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી સાહિત્ય પ્રકાશન અન્વયમાળા વતી
શાહ ચીમનલાલ જ્યેષ્ઠભાઈ
મનસુખભાઈ શેઠની પેઠા
કાબુપુર, અમદાવાદ-૬

વીર સંવત ૨૪૯૩

વિ. સં. ૨૦૨૩

સને. ૧૯૬૭

પ્રાપ્તિ સ્થાન :

શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિ જૈન જ્ઞાન મંદિર
વિજાપુર. (ગુજરાત)

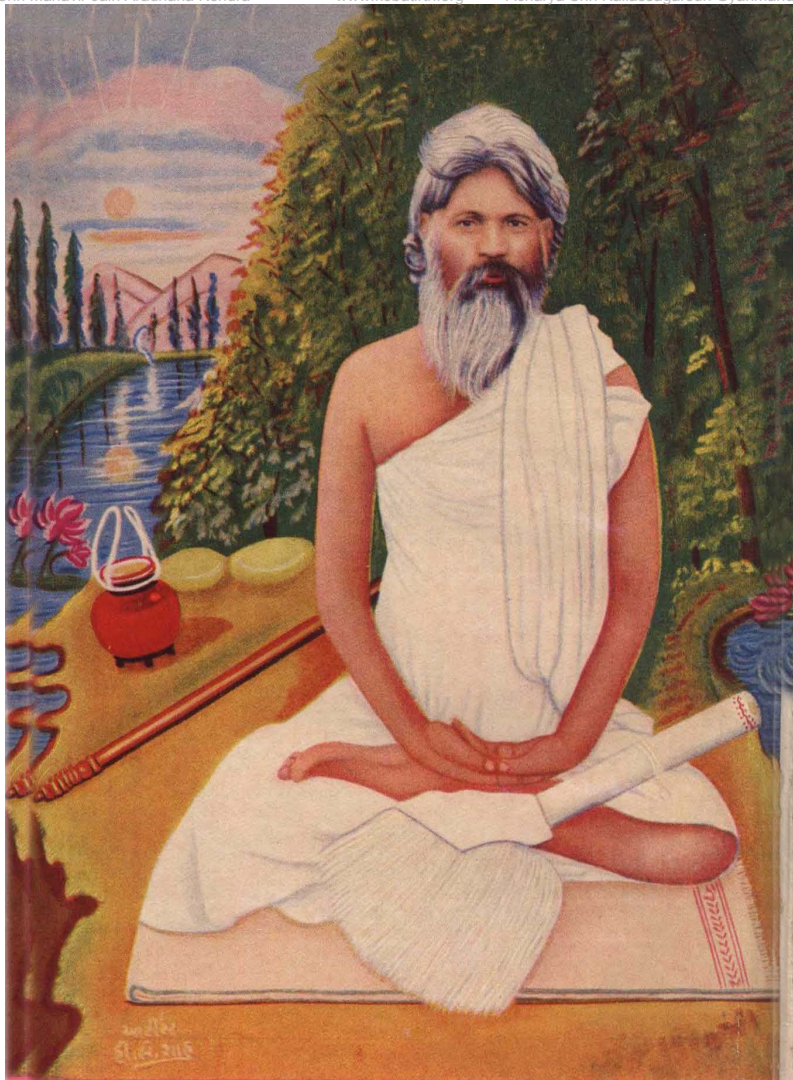
તથા

પ્રકાશક પાસેથી

કિંમત રૂ=૨૫

મુદ્રક :

મણીલાલ છગનલાલ શાહ
નવપ્રભાત પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ
ઘીકાંટા રોડ, અમદાવાદ.

અધ્યાત્મજ્ઞાનદિવાકર સ્વ-પર શાસ્ત્ર વિશારદ
યોગનિષ્ઠ આચાર્ય ભગવંત
શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી

અધ્યાંજલી

મારી જીવન નૌકાના સુકાની
 મારી મદોન્મત્ત યુવાનીના સારથી
 મારી સુસુપ્તદશાના અમૃત સ્વવી
 મારા અજ્ઞાની આત્માના સંસ્કાર શિક્ષી
 અને

મારા મસ્તકના મુગુટમણિ
 પરમ પૂજ્ય, પરમ આરાધ્ય,
 પૂજ્યપાદ ગુરૂવર્યાના
 પાવન ચરણોમાં.....

આપનો ચરણરજ

કીર્તિસાગર

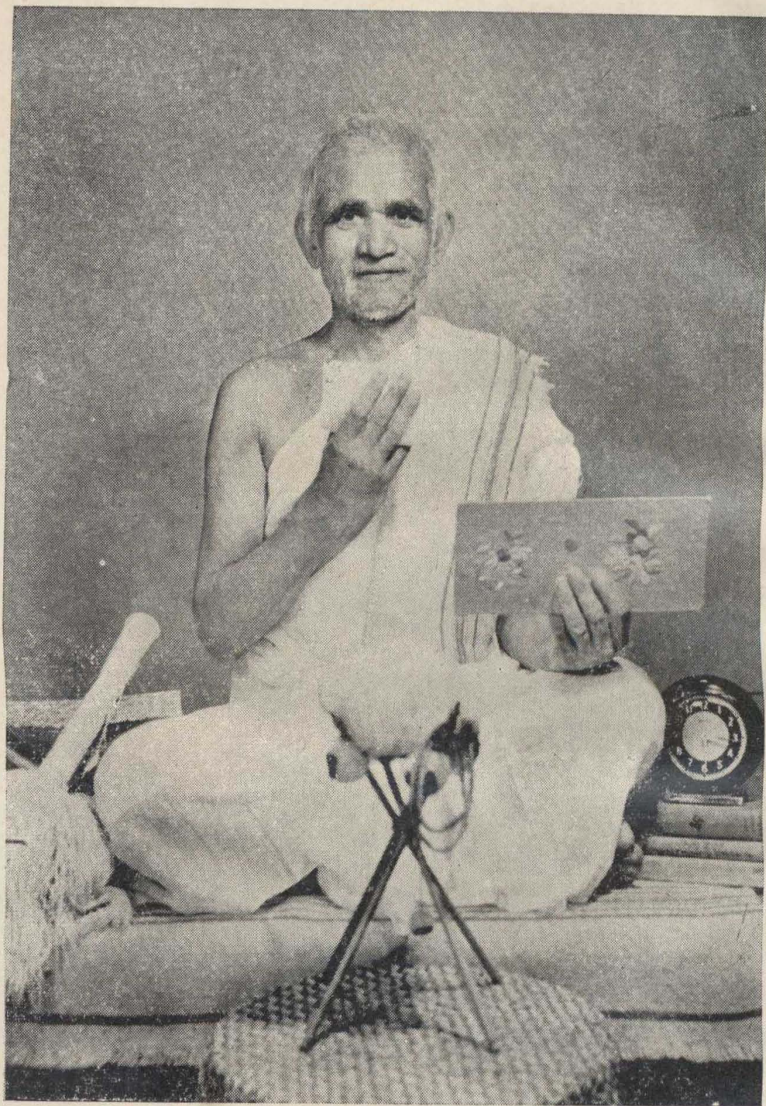
ભવિષ્યવાણી

- એક દિન એવો આવશે, એક દિન એવો આવશે;
મહાવીરના શબ્દો વડે, સ્વાતંત્ર્ય જગમાં થાવશે.
....એક દિન૦ ૧
- સહુ દેશમાં સ્વાતંત્ર્યનાં, શુભ દિવ્ય વાઘો વાગશે;
ખહુ જ્ઞાનવીરો કર્મવીરો, જાગી અન્ય જગાવશે.
....એક દિન૦ ૨
- અવતારી વીરો અવતરી, કર્તાવ્ય નિજ ખજાવશે;
અશ્રુ લુહી સૌ જીવનાં, શાન્તિ ભલી પ્રસરાવશે.
....એક દિન૦ ૩
- સહુ દેશમાં સૌ વર્ણમાં, જ્ઞાનીજનો ખહુ કાવશે;
ઉદ્ધાર કરશે દુઃખીનો, કરૂણા ઘણી મન લાવશે.
....એક દિન૦ ૪
- સાયન્સની વિદ્યા વડે, શોધો ઘણી જ ચલાવશે;
જે ગુપ્ત તે જાહેરમાં, અદ્ભૂત વાત જણાવશે.
....એક દિન૦ ૫
- રાજા સકલ માનવ થશે, રાજા ન અન્ય કંડાવશે;
હુન્નર કળા સામ્રાજ્યનું, ખહુ જોર લોક ધરાવશે.
....એક દિન૦ ૬
- એક ખંડ ખીજા ખંડની, ખખરો ઘડીમાં આવશે;
ઘરમાં રહ્યાં વાતો થશે, પર ખંડ ઘર સમ થાવશે.
....એક દિન૦ ૭
- એક ન્યાય સર્વે ખંડમાં, સ્વાતંત્ર્યતામાં થાવશે;
બુદ્ધ્યગ્રિધ પ્રભુ મહાવીરનાં, તરવો જગમાં વ્યાપશે.
....એક દિન૦ ૮

(સં. ૧૯૬૭ માં લખાયું)

આમગુણદૃષ્ટા પૂજ્યપાદ પ્રશાન્તભૂર્તિ શ્રીમત કીર્તિસાગરસૂરીશ્વરજી

पू. अमनयोगाचार्य पन्चासप्रवर श्री महोदयसागर गणिवर्य

સમુદ્રમાં દીવાદાંડી

[પ્રકાશકીય]

‘શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસરિજ સાહિત્ય પ્રકાશન ગ્રન્થમાળા’ આજે આપના કરકમળમાં નવમું પુષ્પ મુકતાં અત્યંત આનંદ સહ ઉત્સવ અનુભવે છે.

એક મહાન લેખક લખે છે કે-સાહિત્યથી માનવ સમાજનું ઉત્થાન થાય છે અને અધઃપતન પણ સાહિત્યથી જ થાય છે.

અધઃપતન શાથી ?

મનને બહેકાવે, ઈન્દ્રિયોને ઉત્તેજિત કરે અને રંગરાગ મહેદ્વિલ તરફ વૃત્તિઓને ખેંચી જાય, તેવું વિકૃત અને અસ્થિલ સાહિત્ય જ્યારે પ્રચુર પ્રમાણમાં થોડકા થોડકાં રાત અને દિવસ પ્રચાર પામે અને સમ્ય સમાજ તેને જ જીવનનો એક સાચો સાથી માની તેની પાછળ ખેલો ઘેલો બની હેંશિ હેંશિ હરણુકાળે આધણીયા કરી દોટ મૂકે છે, ત્યારે માનવ સમાજ અધઃપતનની ઊંડી ગર્તામાં ઉતરી પડે છે. અને તેથી તેની આંધીમાં અટવાવું પડે છે. અને તેનાં માઠાં ભયંકર પરિણામ તેને અવશ્ય ભોગવવા જ પડે છે.

આવું અસ્થિલ અને વિકૃત સાહિત્ય થોડકાં વધતું જવાથી તેના ભયંકર ખરાબ પરિણામોને આજે આપણે ભોગવી રહ્યા છીએ, તે કોઈનેય સમજાવવું પડે તેમ નથી.

ઉત્થાનનો પંથ :

પરમ ઉચકારી, જગદ્ગુણન્ધુ, પરમ તારક, દેવાધિદેવ, તીર્થંકર પરમાત્માએ સમવસરણુમાં આપેલી દેશના-ધર્મોપદેશરૂપ વચનામૃતનું

૬

પાન કરીને અને ગણુધર ભગવન્તોએ રચેલા આગમ સુત્રાનુસારે પૂર્વના આચાર્ય ભગવન્તોએ ઉપકાર કરીને મહાન ગ્રન્થોની રચના કરી છે. આ પરમ તારક ગ્રન્થો દ્વારા જ માનવ માત્રના ઉત્થાનનું, ઉદ્ધારનું તથા સુખ અને શાંતિનું સમણું સિદ્ધ થશે તે વિના અન્યથા નહિં જ.

જીવન પંથ ભૂલેલા માનવોનું કલ્યાણ કેમ થાય ? કઈ રીતે થાય ? એ જ એક ઉદ્ધાત્ત અને ઉજ્જવલ ભાવનાથી આ ગ્રન્થના કર્તા, પરમ પૂજ્ય, પરમોપકારી આચાર્ય ભગવન્ત શ્રીમત્ કીર્તિ-સાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબે અનેક ગ્રન્થોની રચના કરી મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

તેઓશ્રીએ ભજનપદ ભાવાર્થ ભા. ૧-૨. તથા આંતર જ્યોતિ ભા. ૧-૨-૩ વગેરે ગ્રન્થો લખ્યા છે. અને આજે પણ ૭૮ વર્ષની અતિવૃદ્ધ ઉંમરે પણ તેઓશ્રીને જ્યારે પણ જીવ્યો સારે તેઓશ્રીનું લેખન, વાંચન, મનન અને ધ્યાનનું આત્મકલ્યાણકારી કાર્ય સતત અવિરતપણે ચાલુને ચાલુ જ હોય છે. તેઓશ્રીની આ અપ્રમત્તદશા જોઈને આપણું હૈયું નમ્રભાવે તેઓશ્રીના ચરણારવિન્દમાં ઝૂકી પડે છે.

તેઓશ્રી આપણા જીવન પથને પ્રકાશિત કરવા વધુને વધુ સાહિત્યિક પ્રસાદી પ્રસાદ કરે અને આપણે સહુ તેઓશ્રીના સાહિત્ય પ્રસાદનો સુંદર લાભ ઉઠાવી જીવન પથને ઉજ્જવલ બનાવીએ અને સહુના સુખના શિદ્ધી તથા સાથી બની સ્વર્ગીય આનંદ અનુભવીએ.

આ ગ્રન્થની મનનીય પ્રસ્તાવના ‘જ્યોતિષ્ટોમ’ના લેખક પૂ. મુનિવર્યશ્રી ક્ષમાસાગરજી મ.સા. ‘રનેહ રશ્મિ’ શ્રીને આભાર માનવા સહ નમ્ર ભાવે વન્દના કરીએ છીએ.

તદુપરાંત આ ગ્રન્થના પ્રકાશન કાર્યમાં સુંદર સહકાર આપી જે જ્ઞાન ભક્તિનો આત્મકલ્યાણકારી મહાન લાભ પ્રાપ્ત કર્યો છે તે મહાનુભાવોનો હાર્દિક આભાર માનવા સાથે તેઓશ્રીની ઉદ્ધાર ભાવ-

૭

નાની અનુમોદના કરીએ છીએ. તેની અન્યત્ર સાભાર સ્વિકાર નોંધ લેવામાં આવી છે.

વિશેષ આ ગ્રન્થના પ્રકાશન કાર્યની કાળજીપૂર્વક સાંગોપાંગ સુંદર વ્યવસ્થા અને અન્ય કાર્ય કરનાર મુનિવર્યશ્રી મનોહરસાગરજી મ.સા. તથા સંપાદન કાર્ય કરનાર લાઠશ્રી ગુણવન્ત શાહના તથા ગ્રન્થતું મુદ્રણ કાર્ય શીઘ્રતાપૂર્વક સુંદર કરવા માટે શ્રીયુત્ મણિલાલ છગનલાલ શાહના તથા જશવંતભાઈ ગીરધરલાલ શાહના અમે આભારી છીએ.

અન્તમાં આશા છે કે : જીવન પથ ભૂલેલો માનવ સમાજ સમુદ્રની દીવાદાંડી સમા આ ગ્રન્થના વાંચન, મનન અને આન્તર નિરીક્ષણથી પુનઃ સન્માર્ગે આવી સુખ, શાંતિ અને સમાધિથી જીવન પ્રથમે ભર્યો ભર્યો અનુભવે એજ શુભાભિલાષા.

—પ્રકાશક

જ્યોતિષ્ટોમ

“પત્તચ્ચ કેવલં તજ્ઞાનં, યત્તત્પરં જ્યોતિઃ ॥
જ્યોતિઃ પરં પરસ્તાત્તમસો યદ્ગ્રીયતે મહામુનિભિઃ ॥”

—પૌણ્ડક

મુખ્યવાદો :

વિવિધ વિવિધતાઓથી ઉભરાતા આ વિશ્વમાં વાદો અને પ્રતિવાદો અગણ્ય છે. છતાં એ બધા વાદોને એ વાદમાં સમાવી શકાય છે. અવાંતર પ્રકારે ભલે ગમે તેટલા હોય પણ મુખ્ય માન્યતાને અનુસરી વિચાર કરતાં એ વાદમાં વિશ્વના સર્વવાદો સમાવેશ પામી શકે છે.

૧ અધ્યાત્મવાદ : ૨ ભૌતિકવાદ :

અધ્યાત્મવાદ : આત્માનું અસ્તિત્વ, પુનર્જન્મ, પુનર્જન્મના કારણભૂત કર્મ, મોક્ષ, કર્મબંધના કારણો, મોક્ષના ઉપાયો. આ છ વાતોનો એક યા બીજા રૂપે સ્વીકાર કરે, તે વાદો અધ્યાત્મવાદના માનનારા ગણાય.

ભૌતિકવાદ : આત્માના અસ્તિત્વનો અને એને લગતા પુનર્જન્માદિ કારણોનો અસ્વીકાર કરનારા અને દશ્યમાન સુંદર જડ પદાર્થોમાં સુખની માન્યતા ધરાવનારા વાદો, તે ભૌતિકવાદ ભણી ઢળતા ગણાય.

ભૌતિકવાદની અસર :

આત્મા એ “આંતર જ્યોતિ” સ્વરૂપ છે. પણ ભૌતિક કર્મ

૯

અણુઓએ આત્માની “ આંતર જ્યોતિ ” ઉપર આવરણુ લાદી દીધું છે. એ આવરણુની અસરના લીધે આત્મા પોતાના મૂળસ્વરૂપને પણ ભૂલી ગયો છે. એને પોતાની શક્તિનું જ્ઞાન અને ભાન રહ્યું નથી.

ધૃતના દીપકોની જ્યોતિથી ધર શીતળ પ્રકાશમય હોય પણ ત્યાં આગળ લીમડાદિ કાષ્ટનો ધૂવાડો કરવામાં આવે તો જ્યોતિનો પ્રકાશ ઢંકાઈ જાય છે અને શ્યામ અંધકાર વ્યાપક બની જાય છે.

ત્યાં જ્યોતિનો અભાવ છે એવું નથી પણ એના ઉપર આવરણુ આવી ગયેલા છે. એમ આત્મજ્યોતિ ઉપર કર્મોની આવારિત અસર સમજવી.

એ કારણે જે વસ્તુઓ પોતાની હતી તે પરાઈ મનાવા લાગી અને પરાઈ વસ્તુઓ પોતાની મનાવા લાગી.

આત્મા કર્મણુઓની અસરથી બાહ્ય રંગરાગનો પૂજરી બની ગયો છે. એને ધર્મ નથી જોઈતો પણ ધન જોઈએ છે, રામ નથી ગમતો, કામ ગમે છે. એ મનનો દાસ હોય છે, તનનો પૂજરી હોય છે, વૈભવ ભણી જીવે છે, પણ ભવ તરફ જોતો નથી.

આત્મા વિરાટ શક્તિનો ધણી છે. પણ કર્મણુની અસરથી વામણો બની ગયો છે. એ સુખની શોધ માટે લગીરથ પ્રયાસો કરે છે, છતાં સુખ મળતું નથી અને દુઃખ ટળતું નથી. કારણમાં યોગ્ય પુરૂષાર્થની ખામી માનવી જોઈએ.

આધુનીક વિજ્ઞાને બાહ્ય સુખના સાધનો અપાર બનાવી આપ્યા પણ એથી સુખ વધ્યું છે એમ કોઈ હૃદય પૂર્વક કહી શકે તેમ છે ? કે પછી દુઃખનું પલ્લું જ નમતું ચાલ્યું છે ?

સુખ દુઃખના કારણો :

સુખ અને દુઃખનું કારણ માનવીનું મન હોય છે. એજ રીતે અંધન અને મુકિતનું કારણ પણ મન હોય છે. ત્યાંની જે પદાર્થો

૧૦

દુઃખના સાધનો માને છે, રાગી એ જ પદાર્થોને સુખના સાધનો માને છે. પદાર્થો એજ છે, છતાં વ્યક્તિ પરત્વે એજ પદાર્થો સુખ દુઃખના સાધનો બને છે.

અલિપ્ત માનવી પાસે ભોગ સુખોના સાધનો અદળક ઢળતા હોય તે વખતે પણ એ સુખી હોય છે અને બીજે જ ક્ષણે ભોગ સુખોના અદળક સાધનો નષ્ટ બ્રષ્ટ થઈ જાય તો પણ એ એટલો જ આનંદિત હોય છે કે જેટલો ભોગ સુખોના અદળક સાધનોની વચ્ચે વસતો હતો.

પરંતુ જે આસક્ત છે, એ મનગમતા સાધનોની વિદ્યમાનતામાં પોતાને સર્વ રીતે સુખી માનતો હોય છે, પણ પોતાની સાહ્યબીમાંથી એકાદ વિભાગ ઘટવા લાગે કે નષ્ટ વિનષ્ટ થાય ત્યારે એ આસક્ત માનવી પોતાને સર્વથી વધુ દુઃખીયો માનવા લાગે છે. બધાના બધા દુઃખો જાણે એના ત્યાં જ આવી લરાણા ન હોય, એમ એનું વામણું મન માનવા લાગે છે. જે બધી જ બાહ્ય સંપત્તિને સરંજામ સર્વથા નષ્ટ થઈ જાય તો એની દશા કંઈ જા જનક બની જાય છે.

સુખ ક્યાં ? :

બાહ્ય જગતમાં આપણે સાવધાની પૂર્વક નિહાળીશું તો પણ સુખ ક્યાંયથી મેળવી શકીશું નહિ. કારણ કે બાહ્ય જગતમાં સુખ ક્યાં છે ?

એટલે બાહ્ય દૃષ્ટિને સંકેલી લઈ આપણે આંતર તરફ વળીએ. તનને સ્વસ્થ બનાવીએ, મનને સ્વચ્છ બનાવીએ. નીરવ બની અંતરમાં ઉંડને ઉંડા ઉતરતાં જઈએ. જ્યાં સુધી જવાય ત્યાં સુધી ચાલ્યા જઈએ.

એક દિવસના પ્રયત્નથી આ કાર્ય નહિ સરે. અલ્પ પણ સતત પ્રયત્ન કરવો જોઈશે. એમ કરતાં અંતરના ઉંડાણમાં હળવી ઊંચા

૧૧

જણાશે. એ છાયાતું નામ જ્યોતિ. એતું નામ જ્ઞાનો પ્રકાશ. એતું નામ સુખ. જ્યોતિનો પૂર્ણ વિકાસ એટલે સુખનો વિકાસ. જ્યોતિની પ્રાપ્તિ એટલે સુખની પ્રાપ્તિ.

જ્યોતિ એટલે શું? :

“ एतच्च केवलं तज्ज्ञानं यत्तत्परं ज्योतिः ”

આ પરમ તત્વતું દર્શન એ કેવળ જ્ઞાન છે. જે કેવળ જ્ઞાન તે પરં જ્યોતિ છે.

“ ज्योतिः परं परस्तात्तमसो यद्गीयते महामुनिभिः ॥ ”

દ્રવ્ય અને ભાવ અંધકારથી રહિત પરં જ્યોતિ છે. એમ મહામુનિઓતું કથન છે.

“ तद् दृष्ट्वा तत्त्वं परममनेन समरसापत्तिः ”

પરં જ્યોતિ રૂપ તત્ત્વદર્શન થયા પછી સમરસની પ્રાપ્તિ થાય છે. આનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ આનંદને પરમાનંદ કહેવાય છે. મહાનંદ કહેવાય છે.

—૧૫૫૬

**“ જ્યોતિસું જ્યોત મિલત જથ ધ્યાવે,
હોવત નહી તથ ન્યારા..... ”**

—પૂ. ઉ. શ્રી યશોવિજયજી

પ્રભુના કેવળજ્ઞાનની જ્યોતિ અને આપણા જ્ઞાનની જ્યોતિને એકાકારે ધ્યાન કરતાં એવો અનુભવ થઈ શકે છે કે પ્રભુ અને આપણે એક જીએ. પણ તમસ જ્યારે જ્યોતિ ઉપર આવરણ પાથરે છે ત્યારે આપણે અને પરમાત્મા ભુદા છીએ એવું લાગે છે.

૧૨

“મૂર્ધજ્યોતિષિ સિદ્ધવર્ણનમ્”

મૂર્ધં જ્યોતિષાં સંયમ કરવાથી (ધ્યાન સિદ્ધિ) કરવાથી સિદ્ધાત્માના દર્શન થઈ શકે છે.

—યોગદર્શન

શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માની અષ્ટ પ્રકારી પૂજામાં દીપક પૂજાનું વિધાન છે. એ શીતળ જ્યોતિ પ્રભુ આગળ ધરવા દ્વારા “આત્મા ઉપર અડો જમાવી બેઠેલા અજ્ઞાન અન્ધકારને દૂર કરી અમને આંતર જ્યોતિ પ્રાપ્ત થાઓ” એવી અભીષ્ઠા કરવાની હોય છે.

વેદાન્ત અનુયાયી ધર્મોમાં “જ્યોતિષ્ટોમ” નામનો યજ્ઞ કરવામાં આવે છે.

જ્યોતિષ્ટોમ શબ્દના અનેક અર્થ થઈ શકતા હોય છે.

૧ જ્યોતિષ્ટોમ - અગ્નિજ્વાળાઓનો સમુહ, જે યજ્ઞમાં વધુ પ્રમાણમાં હોય તે.

૨ જ્યોતિની પ્રાપ્તિ માટે કરવામાં આવતી સ્તુતિઓ.

૩ જ્યોતિ - અગ્નિદેવતાને પ્રસન્ન કરવા માટેનો યજ્ઞ.

૪ જ્યોતિ - આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે યજ્ઞ.

આ પ્રમાણે જ્યોતિ એટલે આત્મજ્ઞાન એ મુખ્ય અર્થ છે.

સારાંશ એટલું જ કે જેટલું “આંતર જ્યોતિ” ભણી લક્ષ એટલું સુખ.

ભૌતિક જગતમાં પણ જ્યોતિનું મહત્ત્વ ધણું છે. પણ એ બાહ્ય જ્યોતિ છે. આંખની કીકીએ ભલે સારી દેખાતી હોય, પણ અંદરની જ્યોતિ જે ચાલી જાય તો એ કોઈ પદાર્થને નિહાળી શકતો નથી. જ્યોતિ વિહીણ માનવી માનવ જગતમાં એક અભિશાપિત વ્યક્તિ ગણાય છે.

૧૩

અધ્યાત્મ જગતમાં “આંતર જ્યોતિ” વિનાનો આત્મા અંધની તુલનામાં આવે છે. દેખતો છતાં અંધાપો એના લલાટે લખાયો હોય છે. અજ્ઞાન અંધ એ કહેવાય છે.

અંધનું નામાભિધાન :

આ અંધનું નામ “આંતર જ્યોતિ” છે. અંધ કાગળ ઉપર છપાયો છે, દોરાથી બંધાયો છે, પૂઠાથી મઢાયો છે. આમાં કયાંય “આંતર જ્યોતિ” જણાય છે? તો શું આ અંધનું નામ નિરર્થક છે?

ના, એવું નથી. વ્યવહારમાં ધણીવાર કરણ વિગેરેમાં કાર્ય વિગેરેનો ઉપચાર થતો હોય છે. એવી ભાષાને શાસ્ત્રીય પરિભાષામાં વ્યવહાર સત્ય કહેવામાં આવે છે.

આપણે ખોલીએ છીએ કે વાદળાં વરસે છે. પણ કોઈએ કદી વાદળાંને વરસતાં જોયા છે? પાણી વરસતું હોય છે અને કહેવાય છે કે વાદળી વરસે છે. પરંતુ પાણી વરસવાનું કારણ વાદળામાં છે અને એથી વ્યવહાર બગડતો પણ નથી, માટે આ ભાષાને વ્યવહાર સત્ય ભાષા ગણી શકાય.

એ પદ્ધતિએ આ અંધમાં “આંતર જ્યોતિ” નથી પણ આત્મા ઉપર લાગેલા સ્યામલતા જેવા આવરણો દૂર કરવામાં નિમિત્તભૂત બને છે. આ અંધ આત્માની “આંતર જ્યોતિ” ખોલવાનું એક શ્રેષ્ઠ સાધન છે. તેથી એને “આંતર જ્યોતિ” નામ આપવું સાર્થક છે.

જોઈતું હોય છે પાણી અને ખોદાય છે માટી. એમ ખોદતાં ખોદતાં અમૂક ઉંડાણમાં ગયા એટલે નિર્મળ જળનો કુવો બની બની જાય છે.

એમ આ અંધ વાંચીએ પણ એની આસર એતના ઉપર થશે અને આત્માની આંતર જ્યોતિ પ્રગટી ઉઠશે.

૧૪

અંતકાર મહાત્મા :

આ અંતના સર્જનહાર વાત્સલ્યસિંધુ પૂજ્યવાર આચાર્ય ભગવંત શ્રી કીર્તિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજ છે. ભાષા ધણી જ સૌમ્ય છે. પ્રાથમિક કક્ષાના આત્માઓને ધર્મની અભિરૂચિ અને શ્રદ્ધા કરાવે તેવી છે.

એ કરુણાવંત મહાત્મા અંતકારશ્રીનું જીવન આન્તર જ્યોતિષી જળહળતું છે. એમની પાસે પાંડિત્યનો મિથ્યા આટોપ નથી, તેમ કૃતકેતિ કટાટોપ નથી. પણ એમની સાનિધ્યમાં જતાં ભલભલાને દિવ્ય અનુભૂતિનો કાંઈક આભાસ થતો હોય છે. આવા દિવ્ય આભાસનો અનુભવ એમની સાનિધ્યમાં મને પણ થયો છે.

સુગંધ, વાયુ, ઉષ્ણતા, શીતળતા વિગેરે આ આંખે જોઈ શકાતા નથી છતાં માન્યા વિના ચાલી શકે નહિ. એમ આપણે “આંતર જ્યોતિને” ભલે ન જોઈ શકતા હોઈએ તો પણ માન્યા વિના નહિ જ ચાલે.

મહાપુરુષોના શરીરો કાંઈ અલમસ્ત હોતા નથી, છતાં ધણાના અંતરમાં પોતાનું સુદૃઢ સ્થાન જમાવી દેતા હોય છે અને એવો અનુભવ આપણે પણ કરીએ છીએ. આમાં કાંઈ કારણ હોય તો એમની “આંતર જ્યોતિ” બલવતી બનેલી હોય છે, તે છે.

ઉપસંહાર :

પતિત પાવન અંતકાર શ્રી મારા પ્રદાદા ગુરુ થાય છે. એમની વંશજતાનો હું બાળક છું. પૂજ્યશ્રીના અંત ઉપર “જ્યોતિષ્ટોમ” લખતાં હું સંકોચ અનુભવું છું. એમના અને મારા જીવનમાં ઘણું મોટું અંતર છે. એ પવિત્રતાના સિન્ધુ છે, ત્યારે હું પવિત્રતાના બિંદુને પામ્યો નથી. એમના જીવનની નિર્મળતા અને ગુણગણની

૧૫

ગરિમા ગભી શકાય તેમ નથી. મારા જીવનમાં કોઈ રૂકું તત્ત્વ નથી.
છતાં ના કહેવાની અશક્તિના લીધે લખું છું.

હું એ પવિત્રતાના સિન્ધુ પાસે પ્રાર્થના કરું છું કે મુજ જેવાને.
પણ પવિત્ર બનાવજો. મને પણ સિન્ધુમાંથી બિંદુ આપજો. આપના
ઉદાત્ત ગુણોના કણે પણ અમ જીવનમાં અડશે તોય લાભ્યશાળી
બનીશું.

પરમાત્માની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ લખાયું હોય તો ક્ષમા ઇચ્છું છું.
આ ગ્રંથના વાંચન દ્વારા સૌ કોઈ “આંતર જ્યોતિ” ના પ્રાપ્ત.
કરનારા થાઓ એજ મંગલ કામના.

વિ. સં. ૨૦૨૩
પોષ વદ ૧૨.
સિક્કક્ષેત્ર

}

સ્નેહરશ્મિ

‘પૂજ્યપાદ પ્રશાન્તમૂર્તિ’ અનુયોગાચાર્ય પન્થાસપ્રવરશ્રી
મહોદયસાગરજી ગણિવર્ય મહારાજશ્રીની
જન્મ ઝરમર

જન્મસ્થાન :

અનેકાનેક તારક તીર્થોથી પવિત્ર ગરવા ગુજરાત દેશમાં યોગનિષ્ઠ આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબની પાવનકારી જન્મભૂમિથી વિશેષ વિખ્યાત થએલા વિજાપુર શહેરની સમીપમાં સમૌ નામે નગર છે.

ન્યાય, નીતિ, પરોપકાર અને સદાચારમાં પ્રવિણ જૈનકોમમાં રવચંદલાઈ નામે ધર્મિષ્ઠ આગેવાન શેક છે. ગુણ અને શીલથી અધિક શોભતી સમરથ યેન નામની તેમની ધર્મપત્નીની કુક્ષીથી વિ.સં. ૧૯૫૪ આસો સુદ ૫ ના શુભ દિવસે એક પુત્રસ્તનો જન્મ થયો.

પ્રભાવશાળી પુત્રસ્તના જન્મથી આખા કુટુંબમાં આનંદ આનંદ છવાઈ ગયો. માતા-પિતાએ તે પુત્રનું શુભ નામ મંગળદાસ પાડ્યું. બીજના ચંદ્રની પેઠે સહુના મનનું હરણ કરતો અને હૃદયમાં આનંદ પમાડતો માતા પિતાના શુભ મનોરથની સાથે વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો.

હંમેશા વક્તવ્યલાવી વિધિએ આનંદ અને કલ્લોલ કરતાં કુટુંબમાં અચાનક ભંગ પડ્યો. અને નાના બાળકનો આધાર એકદમ તુટી પડ્યો. બાળકના માતા-પિતા ટુંક સમયની બીમારીમાં સ્વર્ગવાસી થયા. બાળકના કાકા મગનભાઈ તથા મયાચંદલાઈ વગેરે સ્નેહાળુ અને માયાળુ કુટુંબીજનોના સૌજન્યશીલ સાર સંભાળ અને

૧૭

દેખરેખ નીચે યાજકે સુંદર શિક્ષણ લીધું અને ઉમરલાયક થતાં ગેરીતાઃ ગામમાં ધર્મિષ્ઠ શેઠ શ્રી ગૌતમદાસ સ્વરૂપચંદલાઈના ધર્મપત્ની પારવતી ખેતની સુશીલપુત્રી હીરાકોરખેનની સાથે લગ્નગ્રન્થીથી જોડાયા. ત્યાર બાદ આજીવિકાર્થે મંગલદાસલાઈ મુંબઈ ગયા.

પત્ની પરલોકના પંથે :

અનેક પ્રકારની વિચિત્રતાથી ભરેલા આ સંસારમાં યમરાજના કુર જપાટામાં કોણ ક્યારે ચઢી જશે? અને કાળની એક પલકની ભયંકર આંધીમાં સઘળી આજી પલટાતા ક્યારે આંખ મીંચાઈ જશે તેની જરાપણ ખબર પડતી નથી. ધર્મશીલા હીરાકોર ખેને સ્વજન સંબંધી અને રતેહી કુટુંબી જનોના માયાળુ સંબંધોનો ત્યાગ કરી એક અણધારી પળે પરલોકમાં પ્રણાય કયું.

સદ્ગુરૂના ચરણે :

આ સંસારમાં ડગલેને પગલે, ક્ષણે ક્ષણે, ઘડીએ ઘડીએ, અરે ! આંખના એક માત્ર પલકારામાં એવા હૃદયદ્રાવક પ્રસંગો બને છે કે જેથી, મુમુક્ષુ ભવ્યાત્માઓને ક્ષણ ભંચુર સંસારની અનિત્યતાનું ભાન થયા વિના રહેતું નથી. સુશીલ ધર્મપત્નીના આઘાતજનક મૃત્યુથી ધર્મશીલ મંગલદાસલાઈનું અંતર અસાર સંસાર પરથી ઉઠી ગયું. સંસારનો ભ્રમકારી આનંદ ક્ષણજીવી છે, અસ્તાની આત્માઓજ સંસારિક વિષયોમાં આનંદ અનુભવે છે અને વૈષયિક સુખો પ્રાપ્ત કરવા અહોનિશ પ્રયત્નશીલ રહે છે. સહરાના રણમાં ભૂલા પડેલા તૃપાતુર મુસાફરે તૃષાંની પીડા દૂર કરવા માટે ઝાંઝવાનું જળ મેળવવાનો કરેલો પ્રયત્ન અધિક અધિક કષ્ટ દાયક થાય છે તેમ સંસારના વૈષયિક સુખ અને આનંદ મેળવવાનો પ્રયત્ન નિષ્ફલ જ છે એટલું જ નહીં પરંતુ અનંત દુઃખ અને વિપત્તિ દાયક છે. ધર્મતામા મંગલદાસલાઈને સંસારના આનંદ જનક સુખો મહાભ્રમ સમાન

૧૮

લાગ્યા. શાશ્વત સુખ શાંતિ અને સમાધિ પ્રાપ્ત કરવા માટે તેમણે શ્રી સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ ખતાવેલા શ્રી પારમેશ્વરી ભાગવતી પ્રવ્રજ્યાના માર્ગે જવાનો મહામંગલકારી શુભ નિર્ણય કર્યો.

પ્રવ્રજ્યાના પુનિત પંથે :

પરમ પૂજ્ય, પરમોપકારી, પરમારાધ્ય સુવિહિત શિરોમણિ, અધ્યાત્મજ્ઞાન દિવાકર, સાર્ધે શ્વેતક ગ્રંથ રત્ન પ્રણેતા, યોગનિષ્ઠ આચાર્ય ભગવન્ત શ્રીમદ્ યુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના પટ્ટધર પ્રશાન્તમૂર્તિ પન્યાસ પ્રવર શ્રીમત કીર્તીસાગર ગણિવર્ય (હાલ આચાર્ય ભગવન્ત શ્રીમત કીર્તીસાગર સૂરીશ્વરજી મ. સા.) ની પાસે સમૌ ગામમાં વિ. સં. ૧૯૬૪ વૈશાખ સુદ ૬ના શુભ દિવસે મંગલમય મુહૂર્તે ભાગ્યશાળી મુમુક્ષુ ભવ્યાત્મા મંગળદાસ-ભાઈએ અષ્ટાહિકા જ્ઞાનલક્ષિત મહોત્સવ પૂર્વક પારમેશ્વરી ભાગવતી પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી અને સર્વ વિરતિધર બન્યા અને તેમનું મુનિરાજ શ્રી મહોદયસાગરજી મ. નામ સ્થાપન કરવામાં આવ્યું. ત્યાર બાદ ગુરૂદેવની સાથે વિહાર કરતા પ્રાંતિજ પધાર્યા. અને અષાડ સુદ ૧૦ ના દિવસે ઉપસ્થાપના વડી દીક્ષા કરવામાં આવી. અને અત્રે જ પ્રથમ ચાતુર્માસ કર્યું.

જ્ઞાન-ધ્યાનમાં અને તપ-ત્યાગમાં આગળ વધતા તથા પરમ તારક ગુરૂદેવની અનન્ય ભાવોદ્દાસપૂર્વક વૈયાવચ્ચ કરતા અને ગુરૂદેવની નિશ્રામંજ ચાતુર્માસ કરતાં અનેક ભાવિક ભક્ત શ્રાવક શ્રાવિકાઓને ધર્મની આરાધનામાં જ જોડતા હતા.

અધ્યાત્મ મંડળનો પુનરુદ્ધાર :

૫. પૂ. અધ્યાત્મજ્ઞાન દિવાકર યોગનિષ્ઠ ગુરૂદેવ આચાર્ય ભગવન્ત શ્રીમદ્ યુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ વિરચિત સાર્ધેશ્વેતકાધિક ગ્રન્થોનું પ્રકાશન કાર્ય વિ. સં. ૧૯૬૭માં સ્થાપેલ શ્રી અધ્યાત્મજ્ઞાન

૧૯

પ્રસારક મંડળ કરતું હતું. પરંતુ આર્થિક તેમ જ અન્ય સંબંધોના કારણે મંડળની પ્રવૃત્તિ બંધ પડી ગઈ હતી. આ શુભ કાર્યને વેગવાન બનાવવા માટે વિ. સં. ૨૦૦૨ ના મુ'બંધના (ગોડીજીના ઉપાશ્રય) ચાતુર્માસમાં શુભ નિર્ણય કરવામાં આવ્યો. નવી સમિતિની રચના કરી મંડળને પુનર્જીવિત કરવામાં આવ્યું અને પુસ્તકોના પ્રકાશન માટે ફંડ કરવાના શુભ કાર્યમાં પરમ પૂજ્ય આચાર્ય ભગવન્ત શ્રી કીર્તિસાગર સૂરીશ્વરજી મ. સા. ના શુભ આશિર્વાદથી સરળ સ્વભાવી પ. પૂ. મુનિવર્ય શ્રી (હાલ-પંચાસ પ્રવરશ્રી) મહોદય સાગરજી મહારાજ સાહેબના સહાયી સદુપદેશ, શુભ પ્રેરણા અને સતત પ્રયત્નથી જ ટુંક સમયમાં જ રૂ. ૭૦૦૦૦ જેવી મોટી રકમ ભેગી થઈ હતી. અને ઝાંખી થયેલી જ્યોત અધિક પ્રકાશિત થઈ મંડળ કાર્યશીલ બન્યું.

ત્યારબાદ મુ'બંધથી વિહાર કરી પુના ગયા. અને ચાતુર્માસ પુનામાં જ ક્યું. ચાતુર્માસ બાદ વિ. સં. ૨૦૦૪ માગશ્વર માસમાં એક મુમુક્ષુ, ભાઈને ભાગવતી પ્રવ્રન્યા દીક્ષા આપી વૈયાવર્યી મુનિરાજશ્રી મહોદયસાગરજી મ. સા. ના શિષ્ય તરીકે મુનિરાજશ્રી ગુલાબસાગરજી મ. નામ સ્થાપન કરવામાં આવ્યું. જેમનો દેહોત્સર્ગ વિ. સં. ૨૦૧૧ વિગ્નપુરમાં થયો હતો.

ત્યાર બાદ આચાર્ય ભગવાનશ્રી પુનાથી મુ'બંધ તરફ વિહાર કરી ગોડીજીના ઉપાશ્રયે ચાતુર્માસ પધાર્યા. વિ. સં. ૨૦૦૪ ના જેઠ વદ અષ્ટમીના શુભ દિવસે થોરડી નિવાસી ભાવનગરવાળા સુશ્રાવક છોટાલાલ દુર્લાલદાસ ને દીક્ષા આપી મુનિરાજશ્રી મહોદયસાગરજી મ. સા.ના શિષ્ય તરીકે મુનિરાજશ્રી દુર્લાલસાગરજી મ. નામ સ્થાપન કરવામાં આવ્યું.

ગુરુવરની શુભસ્મૃતિ :

સરળ સ્વભાવી મુનિ પ્રવરશ્રી મહોદયસાગરજી મહારાજ સાહેબના અંતરમાં પ. પૂ. ઉપકારી ગુરૂદેવ આચાર્ય ભગવન્તશ્રી કીર્તિસાગર

૨૦

સૂરીશ્વરજી મ. સા. ના શુભનામથી અંકીત શુભ સ્મૃતિરૂપ એક જ્ઞાનમંદિર કરવાની ભાવના હતી આ ભાવનાને મૂર્ત સ્વરૂપ આપવા માટે તેમણે સહૃદયી ઉદારતાએને સદ્ગુપદેશ આપી કિંમતી પુસ્તકો તથા પ્રતોને સુરક્ષીત રીતે સાચવવા માટે સ્ટીલના ગોદરેજના અઢાર કપાટો મેળવ્યા જે 'શ્રીમદ્ બુદ્ધિ-કીર્તિ-સાગરગચ્છ જૈન જ્ઞાન ભંડાર- (સાણુંદ) ને અર્પણ કરવામાં આવ્યા.

મુખર્ષીથી ગુજરાત તરફ વિહાર કરી વિ. સ. ૨૦૦૫ નું ચાતુર્માસ પાદરા કચું. પ. પૂ. આચાર્ય ભગવન્ત શ્રીમત્ કીર્તિસાગર સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબે સરળ સ્વભાવી મુનિવચ્યશ્રી મહોદયસાગરજી મ. ની યોગ્યતા જોઈને શ્રી ભગવતી સૂત્રના યોગોદ્વહનમાં શુભ મુહૂર્તે પ્રવેશ કરાવ્યો અને વિ.સં. ૨૦૦૬ માગરાર વદ ૭ ના શુભ દિવસે અમદાવાદ મુકામે આંબલીપોળ ઉપાશ્રયના આગેવાન શેઠ શ્રી માણેકલાલ ચુનીલાલ જવેરી તરફથી ઉજવાયેલ શાંતિસ્નાત્ર સહ અષ્ટાઠ્ઠિકા મહોત્સવપૂર્વક નગરશેઠના વંડામાં ભવ્ય મંડપમાં ચતુર્વિધ સંઘ સમક્ષ શ્રી વર્ધમાનવિદ્યાથી અભિમન્ત્રિત વાસ-ચૂણું નિક્ષેપ-પૂર્વક શ્રી પંચમાંગ ભગવતીજી સૂત્રની અનુજ્ઞા પ્રદાનરૂપ શ્રી ગણિપદ તથા પંચાસ પદથી વિભુષિત કર્યાં.

શાસન પ્રભાવનાના કાર્યો :

તેમની શુભ પ્રેરણાથી શાસનના અનેક શુભ કાર્યો થયેલ હતા. ધોલેરા મુકામે શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી ગુરૂમંદિર તથા શાસન રક્ષક પ્રગટ પ્રભાવી શ્રી ધંટાકણું મહાવીર યક્ષમંદિર એમ બન્ને નૂતન ભવ્ય મંદિરો તેમના સુપ્રયત્ન, સદ્ગુપદેશ અને શુભ પ્રેરણાથી થયા હતા. તથા શ્રી કોલવડાના જૈનસંઘમાં અંદર અંદરના વર્ષો જુના અસંતોષના કારણે કેટલાય વર્ષોથી પ્રભુજીની પ્રતિષ્ઠાનું મંગલકારી શુભકાર્ય અટકી પડ્યું હતું. તે પ્રતિષ્ઠાનું મહામંગલકારી કાર્ય તેમના અસરકારક સતત સુપ્રયત્નથી સંઘના અસંતોષના કારણો દૂર કરાવી

૨૧

અને ઐક્યતાપૂર્વકનું સુસંગઠન અને સંપ કરાવી વર્ષોથી પરોણાગત ખીરાજતા દેવાધિદેવ શ્રી ઋપલદેવ પરમાત્માની અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર સહ ભવ્ય અષ્ટાહ્નિકા મહોત્સવપૂર્વક પરમપૂજ્ય આચાર્ય દેવેશશ્રીમત્ કીર્તિસાગરસૂરીશ્વરજી મ. સા.ના વરહ હસ્તે વિ. સ. ૨૦૧૧ વૈશાખ વદ ૬ ના શુભ દિવસે મંગલમય મુહૂર્તે પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી આ સધળોય યશ તેમને છે.

તદુપરાંત હરસોલમાં પંન્યાસપ્રવરશ્રી મહોદયસાગરજી ગણિવયર્-શ્રીના શુભ હસ્તે વિ. સં. ૨૦૧૪માં પ્રભુજીની પ્રતિષ્ઠા ભવ્ય અષ્ટોત્તરી સ્નાત્રસહ અષ્ટાહ્નિકા મહોત્સવપૂર્વક થઈ હતી. તેમજ દીક્ષા મહોત્સવ-વડીદીક્ષા મહોત્સવ તથા બીજા અનેક શાશન પ્રભાવનાના શુભ કાર્યો તથા સાધુ સાધ્વીજી મહારાજને યોગોદ્વહનની શુભ ક્રિયાઓ વગેરે તેમના હસ્તે થયા હતા.

પ્રકાશન-પ્રવૃત્તિ :

પ. પૂ. આચાર્ય દેવેશ શ્રીમત્ કીર્તિસાગર સૂરીશ્વરજી મ. સા. વિરચિત આંતરજ્યે તિ ભા. ૧-૨-૩ તથા ભજનપદ ભાવાર્થસંગ્રહ ભા. ૧ તથા શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરિજી સાહિત્ય પ્રકાશન સંસ્થા (માનદ્ મંત્રી ચીમનલાલ જ્યેંદભાઈ) તરફથી પ્રકાશિત થયેલ પુષ્પો જૈનોપનિપદ, શિષ્યોપનિપદ, રત્નદીપ, આન્તરજ્યોતિ ભા. ૪, સંસ્કૃત મહાવીર ગીતા, બાળકોના બુદ્ધિસાગર તથા “બુદ્ધિ પ્રભા” માસિક વગેરે અનેક સુંદર સુવાચ્ય પ્રકાશનો, તેમના સતત સદ્ગુપદેશ અને સન્નિષ્ઠાપૂર્વકના સુપ્રયત્નને આભારી છે

છેલ્લું ચોમાસુ ?

આજે ઘેર ઘેર આનંદ છવાયો છે. શું નાના, નાના ભુલકાઓ અને બાળકો ? શું કીશોરો અને કીશોરીઓ ? શું યુવાનો અને યુવતીઓ ? શું વૃદ્ધો અને પ્રૌઢો ? અરે શું જૈનો અને જૈનેતરો ?

૬૨

બસ આજે તો સહુના મનમાં આનંદ, આનંદ ને આનંદ. કારણ કે ખરા અંતરની ભાવના અને સાચા હૃદયની પ્રાર્થના ફળીભૂત થાય છે. કેટકેટલાય વર્ષોના વ્હાણા વીતી ગયા બાદ વિ. સં. ૨૦૨૨ના વર્ષમાં પરમ શાશન ધુરન્ધર દોહસો આકારી મહાઅન્ધરતનના પ્રણેતા પરમાદરશ્ણીય મહામહોપાધ્યાય શ્રીમદ્ યશોવિજયજી મ. સા. ની જન્મભૂમિ કુણ્ઠેર (પાટણ) ગામમાં પરમ પૂજ્ય, સુવિહિત શિરોમણિ પરમશાસન પ્રભાવક. યોગનિષ્ઠ આચાર્ય લગવન્ત શ્રીમદ્ યુદ્ધિ-સાગર સુરીન્દરજી મહારાજ સાહેબના પદ્ધર પ્રશાન્તમૂર્તિ આચાર્ય લગવન્ત શ્રીમત્ કીર્તિસાગરસુરીન્દરજી મહારાજ સાહેબના શિષ્યરત્ન પન્ન્યાસ પ્રવર શ્રી મહોદય સાગરજી ગણિવર્ય મહારાજ સાહેબ પોતાના શિષ્યરત્ન સૌજન્યમૂર્તિ મુનિ-વર્યશ્રી દુર્લભસાગરજી મ. સા.ના ચાતુર્માસના પ્રવેશનો અપાઝ સુદ ૬નો શુભ મહા મંગલકારીદિવસ છે.

પ્રવેશ સ્વાગત અને આરાધનાઓ :

શ્રી સંઘે સ્વાગતની ભવ્ય તૈયારીઓ કરી વાજતે ગાજતે પૂજ્ય ગુરુદેવતું ભવ્ય સ્વાગતસહ સામૈયું કયું. આખું ગામ ઉત્સાહધેલું બની ગયું. ઠેર ઠેર ગહુલીઓ કરી ગુરુદેવોના શુભ આગમનનો ઉત્સાહ પ્રદર્શીત કરી અક્ષત વડે સહુએ ગુરુદેવોને વધાવ્યા, જિનાલયમાં પ્રભુજીના દર્શન-સ્તવન કરી ઉપાશ્રયમાં આવી મંગલાચરણ સંભળાવી ગુરુ-શિષ્યની બેલડીએ સતત ધારાબદ્ધ સુરીલા કંઠથી એવી તો મધુરી દેશના આપી, અરે! તેમની વાણીએ જનતા ઉપર જબર કામણુ કયું કે, રોજરોજ તેમની વાણી સુધાતું પાન કરવા ઉપાશ્રયમાં ઠઠ જામવા લાગી. યુગદિ દેશના તથા પાંડવ ચરીત્રનાવ્યાખ્યાનો સાંભળવા જૈન-જૈનેતર, આખાલ વૃદ્ધો બધાય કામ પડતા મૂકીને સવારે નવ વાગ્યા પહેલા હાજર થઈ જતા અને ઉત્કંઠાપૂર્વક વાણી સુધાતું પાન કરી, અનાદિ કાળના વૈષયિક વિષતું પરિમાર્જન કરી, અજ્ઞાનના ઘેરા તિમિર

૨૩

પડલોને દૂર કરવા જ્ઞાન જ્યોતિ જગ્જાવીને અસાર સંસારમાં એકમાત્ર સાર રૂપ ધર્મ આરાધના કરવા સહુ ઉત્સાહિત થયા. શ્રી સીમંધર સ્વામિ ભગવાનના અટૂંઠમ, તથા ચંદનખાળાના અટૂંઠમ તપની આરાધના સુંદર રીતે થઈ ગયા બાદ અષ્ટ કર્મ સુંદન તપની આરાધન શરૂ થઈ. સાતમા દિવસે એટલે કે પ્રથમ શ્રાવણ વદ ૫ શુક્રવાર તા. ૭-૮-૧૯૭૭ ના દિવસે સંધ્યા સમયે પ્રતિક્રમણની ક્રિયા બાદ સુશ્રાવક પ્રેમચંદભાઈ, જગજીવનદાસ, ચીમનભાઈ, નાથાલાલભાઈ, હરગોવનદાસ, ખાબુભાઈ, શાંતિભાઈ, ખોડીદાસ, કચરાભાઈ, અંબાલાલ, ભુધરદાસ, જ્યંતિભાઈ, ઈશ્વરલાલભાઈ, ચીમનલાલભાઈ માસ્તર તથા ઉમેદકુમાર વગેરે શ્રી સંઘના દરેક આગેવાન સુશ્રાવકો મહારાજ સાહેબ પાસે આવ્યા. અને અત્રેના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા થયાને ૧૦૦ વર્ષ પુરા થતા હોવાથી તે નિમિત્તે ઉત્સવ ઉજવવાની તથા ઉપવાન તપની મંગલમય આરાધના કરાવવા સંબંધી વિચારણા કરવા માટે સહુ ભેગા થયા અને તે સંબંધી મહારાજ સાહેબની સલાહ સુચના વગેરે લઈને યોગ્ય વિચારણા કર્યા બાદ લગભગ ૧૦ વાગે સહુ છુટા પડયા. ત્યારબાદ પાંચ કિશોરો કે જેમણે રાત્રી પૌષધ હતો તેમણે અને મહારાજ સાહેબે સંઘારા પોરિસિની વિધિ કર્યા બાદ સંઘારો કર્યાં.

અધુરાં સોનેરી સોણલાં :

આજે વ્યાખ્યાન બાદ જીવનની સંધ્યાએ પહોંચેલા ભદ્રાતમા પૂ. ગુરુદેવ પંચાસજીએ વિનેય મુનિવચંશ્રી દુર્લભસાગરજી મ.ને કહ્યું કે કાલથી વ્યાખ્યાન દરરોજ તારે જ વાંચવાનું છે હું નિવૃત્તિ લઉં છું. બીજું હવે હું અહિં જ સ્થિરતા કરીશ. એમ બે વચનો કહ્યાં શું આજના આ શબ્દો માર્મિક હશે કે સ્વાભાવિક ! હા, હા, એ શબ્દો આજે પણ એવાં જ સ્વરૂપે સંભળાય છે.

રાત્રિની નિરવ શાંતિમાં ચરાચર જગતના ત્રસ્ત આત્માઓ નિદ્રા-ધિન બની સુષ્પનો શ્વાસ લઈ શાંતિને અનુભવતા હતા. દિવસભરની

૨૪

ધાંધલ અને ધમાલમાંથી નિવૃત્ત થઈ રાત્રીના સમયે આરામ કરે છે તે રાત્રિની નિરવ શાંતિમાં ત્યાગી મહાત્મા પુરૂષો આત્મચિંતન, ધ્યાન તથા નમસ્કાર મહામંત્રનો જ્ઞપ વગેરે આત્મકલ્યાણકારી આરાધના કરી સંસાર સાગરનો પાર પામે છે.

દેહોત્સર્ગ :

પૂજ્યવર પંન્યાસ પ્રવરશ્રી મહોદયસાગરજી મ.સા. રાત્રિના ૧૧૧ વાગે ઉઠ્યા. નમસ્કાર મહામંત્રનો ૩ વાગ્યા સુધી અખંડ જ્ઞપ કરીને પાછા સંચારમાં સુઈ ગયા અને સવારે ૪ વાગે તેમનો ઉત્તમ આરાધક આત્મા જીર્ણ દેહ વસ્ત્રનો ત્યાગ કરી પરલોકમાં પ્રયાણ કરી ગયો. જૈન શાસનનો એક તેજસ્વી તારો ખરી પડ્યો.

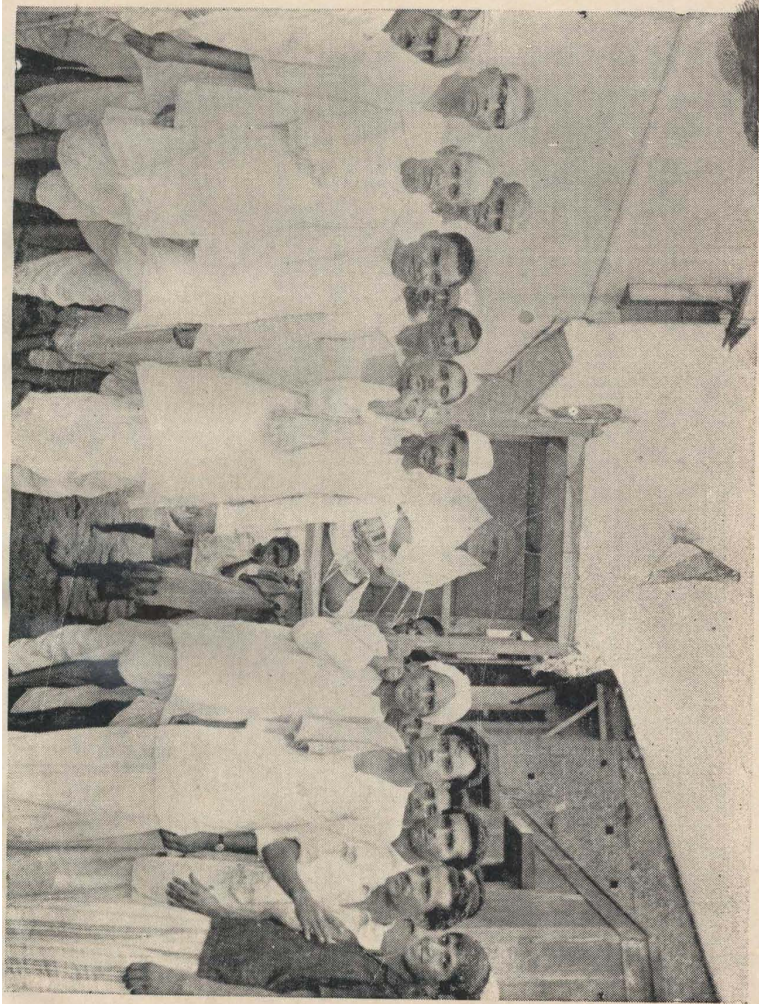
પૂજ્યવર પરમોપકારી ગુરૂદેવશ્રી કાળધર્મ પામ્યાના આઘાત-જનક સમાચાર આખા ગામમાં વીજળી વેગે ફેલાઈ જતા શોકનો કાળો કારમો અંધકાર છવાઈ ગયો. અને બધે ગમગીની ફેલાઈ ગઈ. તરત જ પાટણ સમાચાર મોકલવામાં આવતા ત્યાંથી મુનિવર્ધશ્રી ત્રૈલોક્ય સાગરજી મ.સા. તથા સાધ્વીજી ચન્દ્રપ્રભાશ્રીજી મં વગેરે સાધ્વીજી મં તથા સાગરગચ્છ ઉપાશ્રયના આગેવાન સુશ્રાવકો વગેરે આવી પહોંચ્યા. તેમના પાવનકારી દેહના ચંદનથી વિલેપન કયું અને વાસઃચૂર્ણથી પૂજન કયું.

સ્મશાનયાત્રા :

ત્યાર બાદ લગભગ ૧૧ વાગે તેમના દેહને પાલખીમાં પધરાવવામાં આવ્યો. તે વખતે તેમનું તેજસ્વી સુખારવિન્દ તથા લવ્ય લલાટ તેજ વેરતું હતું. પાલખી ઉપાડવાની વગેરે અન્ય ઉજામણીઓ ઓલતા ધણી જ સારી રકમની ઉપજ થઈ હતી. તથા જીવદયાની ટીપમાં પણ ધણીજ સારી રકમ ભરાઈ હતી. સ્મશાનયાત્રામાં જૈન-જૈનેતર અદારે આલમના હજારો લોકો જોડાયા હતા. પાટણથી મંગાવેલ બેન્ડ તથા ઢોલ-નગારા-ત્રાંસા અને શરણાર્થના ગગનભેદી સુરો અને

“ चिरं - शांति ”

૨૫

જ્ય જ્ય નંદા, જ્ય જ્ય લદ્દાના બુલંદ અવાજો સહિત પાલખી ઉપાડીને ચાર માઈલ દૂર વાવડી ગામ નજીક આવતા ગામના લોકો કહેવા લાગ્યા કે શું આજે-મહાત્માને નદી સ્નાન કરાવવા લઈ જાઓ છો? પછી જ્યારે ખમર પડી ત્યારે તેઓ પણ સ્મશાનયાત્રામાં સાથે જોડાયા. પવિત્ર સરસ્વતિ નદીના જે કાંઠે આજથી લગલગ ચાર સો વર્ષ પહેલાં શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના ગુરૂવર્યશ્રી વિજયદાન-સૂરીશ્વરજી મ.સા.ના દેહનો અગ્નિ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો તે જગ્યાએ શા. પ્રેમચંદલાઈ રવચંદલાઈના વરદહસ્તે તેમના દેહનો અગ્નિ સંસ્કાર કરવામાં આવ્યો હતો. અને શ્રી સંઘ સમસ્ત દેવવંદનની ક્રિયા કરવામાં આવી હતી.

શોક પ્રદર્શક સંદેશ :

સદ્ગત આત્મા કાલધર્મ પામ્યાના સમાચાર તારથી, પત્રથી તેમજ જાહેર દૈનિકપત્ર મુંબઈ સમાચાર, જનસત્તા-સંદેશ-ગુજરાત સમાચાર વગેરે છાપાઓમાં મોકલવામાં આવતા અનેક સ્થળોએથી તોર તથા પત્ર દ્વારા શોક પ્રદર્શક સમાચાર આવ્યા હતા.

સદ્ગત આત્માના શ્રેયાર્થે કુણ્ઘેરમાં અટકાઈ મહોત્સવ તથા અમદાવાદ, માણસા, વિજ્ઞપુર, ચાણુરમા, સાણુદ, સમૌ, પ્રાંતિજ, મહેસાણા, આંજનેલ, પુંધરા, મહુડી, ગવાડા, પુના વગેરે અનેક સ્થળોએ પાંચ દિવસ, ત્રણ દિવસ, એક દિવસની પૂજાઓ, ભણાવવામાં આવેલ તથા પ્રભુજીની અંગરચનાઓ કરવામાં આવેલ હતી. અને પાખી પાળવામાં આવેલ હતી.

સદ્ગત આત્માને ચિરસ્થાયી શાંતિ ઈચ્છી આપણે તેમના આદર્શવંત આદરણીય જીવનમાંથી કંઈક અંશે ગુણુઓ પ્રાપ્ત કરી આપણા પામર જીવનને ઉર્ધ્વગામી બનાવી પરમપદની કામના સિદ્ધ કરવા પ્રયત્નશીલ રહીએ એજ અંતિમ મંગલકારી ભાવના ॐ શાંતિ.

પુત્ર પરાગ

પ. પૂ. પરમ ત્યાગી, ક્રિયારૂચી, શાસન પ્રભાવક, સાગરગચ્છાધીશ્વર, મુનીશ્વર શ્રીમદ્ રવિસાગરજી મ. સા. તથા નૈયાયિક શિરોમણિ મુનિવર્યશ્રી દાનવિજયજી મ. સા. ના સદ્ગુણેશથી ગરવા ગુજરાતમાં સ્થપાયલી 'શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા' ની દ્વિગંત યશઃકીર્તિથી ભારતભરમાં સુપ્રસિદ્ધ થયેલું, નવ-નવ ગગનચુંબી, ઉત્તુંગ ભવ્ય જિનાલયો તથા અનેક ભવ્યાતિભવ્ય ધર્મસ્થાનોથી મહિમાવન્ત મહેસાણા શહેરમાં જૈનોમાં અગ્રગણ્ય દોશી કુટુંબમાં સુશીલ અને સંસ્કારી મોકમચંદ શ્રેષ્ઠિ હતા. તેમના પુત્રનું નામ નાનું. ભાઈ નામે નાનું છતાં કામે ભાનું હતો.

નાનુભાઈના ધર્મપત્નીનું નામ નાથીબાઈ હતું. તેમને ત્રણ પુત્ર તથા ત્રણ પુત્રીઓ હતા. પરંતુ તેમાં બે પુત્રો અને બે પુત્રીઓ આયુષ્ય અલ્પ હોવાથી નાની ઉંમરમાં જ પરલોકે વહેલી મુસાફરીએ ઉપડી ગયા હતા. પિતાની આશાના દીવડા અને વહાલસોઈ માતાના મનડાના મોર સમા પુત્ર પુત્રીમાં તેમના દીલડાને શાંતિ લાધી.

પુત્રનું નામ શાંતિલાલ અને પુત્રીનું નામ બ્યુબેન. નાનુભાઈના દ્વિગંતી પરમશાંતિને વિધાતા શાંબી ના શક્યો. અને માત્ર અઢાર વર્ષની ખીલતી યુવાનીમાં જ જગતને સંસારની ભયાનક અનિત્યતાનું દિગ્દર્શન કરાવતો માતાપિતા તથા બેનીને ચોધાર આંસુએ રડાવતો અને પોતે હસતે મુખડે નમસ્કાર મહામંત્રનું રટણ કરતો આરાધક ભવ્યાત્મા શાંતિલાલ શાંતિની શોધમાં અનંતની મુસાફરીએ ઉપડી ગયો. પુષ્પ વિકસે તે પહેલાં જ પમરાટ પ્રસરાવીને ખરી પડ્યું.

એક કવિએ કહ્યું છે કે :

૨૭

જખ તુમ આયે જગતમેં, જગ હસે તુમ રાય;
અખ કરણી ઝૈસી કર ચલો, તુમ હસે જગ રાય.

સંસ્કારી માતાપિતાના અનેક સુસંસ્કાર અને શિક્ષણના પ્રતાપે શાંતિલાલે ખૂબ જ નાની વયમાં શૈયવન્તુ શિયલવ્રત અંગીકાર કર્યું હતું અને નાના મોટા સુકૃત્યોમાં આશરે રૂ. ૫૦૦૭૧ વાપર્યા હતા. નાની વયમાં સત્કાર્યો કરનારા આત્માઓ અત્યંત અલ્પ પ્રમાણમાં જ હોય છે. આ પ્રમાણે જગતને રોવડાવતો અને પોતે હસતો હસતો શાંતિ સૌની વચ્ચેથી હંમેશને માટે ચાલ્યો ગયો. ધન્ય છે, શાંતિભાઈ! તમારા ભવ્ય આરાધક ભાવને અને ધન્ય છે તમારી સંસ્કારી જનેતાને!

પતન અને પુનરૂત્થાન, ઉદય અને અસ્ત, જન્મ અને મૃત્યુ, હર્ષ અને વિષાદ, આ ત્રિકાલાબાધિત અચળ તત્ત્વોથી પર થવા માટે જ જિનેશ્વર પરમાત્મા શ્રી તીર્થંકર લગવન્ત પ્રણિત સિદ્ધાન્તનું શ્રવણ, શ્રદ્ધાન અને જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે.

સાર પછી ધર્મ સંસ્કારથી સુવાસિત ધર્મોત્તમા સુશ્રાવક નાનુભાઈ તથા નાથીબેને સંસારની માયા જંબળ છોડીને જીવનને ધર્મની આરાધનામાં જ જોડી દીધું અને પુત્રીમાં પણ ધર્મના સુસંસ્કારોનું સિંચન કરવા માંડ્યું.

તીર્થભૂમિ :

મહેસાણાના શ્રી જૈન સંઘ ઉપર છેલ્લામાં છેલ્લો મહાન ઉપકાર પ. પૂ. પરમ ત્યાગી, પરમ તપસ્વી, ક્રીયાશ્રયિ સાગરગચ્છાધીશ્વર પરમ પૂજ્ય સુનીશ્વર શ્રી રવિસાગરજી મ. સા. નો છે. તેઆશ્રીના સદુપદેશથી સુધારા ખાતાની પેઠી સ્થાપવામાં આવી અને સંઘના દરેકે દરેક ધાર્મિક તથા અન્ય ખાતાઓ અને સંસ્થાઓની સુંદર વ્યવસ્થા કરવામાં આવી હતી.

૨૮

મહેસાણા શ્રી જૈન સંઘના અનન્ય ઉપકારી અને હિતકારી પૂજ્ય મહારાજ સાહેબશ્રી રવિસાગરજી મહારાજ સાહેબે વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે મહેસાણામાં જ સ્થિરતા કરી હતી. અને ગુરૂલક્ત શ્રી સંઘે ખૂબ જ સુંદર વૈયાવચ્ચનો લાલ લીધો હતો. વિ. સં ૧૯૫૪ ના જેઠ વદ ૧૧ ના દિવસે પૂ. મહારાજ સાહેબ કાળધર્મ પામ્યા હતા.

પૂ. ઉપકારી ગુરૂદેવશ્રીના નિર્મળ અને વિશુદ્ધ કોટીના પ્રભાવક ચારિત્રના પ્રતાપે અને તેઓશ્રીના અનન્ય ઉપકારોનું ઋણુ અદા કરવા માટે તથા ચિર સ્મરણીય કાર્ય કરવા માટે મહેસાણાના શ્રી જૈન સંઘે ગામની બહાર (અત્યારે તો ગામ વચ્ચે આવી ગયું છે) એક મોટું ખેતર વેચાતું લઈને ત્યાં અગ્નિ સંસ્કાર કર્યો અને તે સ્થાનમાં તેઓશ્રીના શિષ્ય રત્ન પ. પૂ. ગુરૂવર્ધ, પરમ ત્યાગી, પરમ તપસ્વી મુનીશ્વર શ્રીમાન્ સુખસાગરજી મ. સા. ના સદુપદેશથી ગુરૂ મંદિર બાંધવામાં આવ્યું અને વાડીની રચના કરવામાં આવી હતી. આજે આ સ્થાન એક ભવ્ય તીર્થ સમાન શોભી રહ્યું છે.

મોઘેર પુણ્ય શાસન ચરણે :

સંસ્કારી આત્માઓ ધર્મની આરાધનામાં જ માનવજીવનની સફળતા સમજે છે. આરાધક ભવ્યાત્માઓ સંસારના બંધનોની જંજીરોને તોડવા માટે જિનેશ્વર શ્રી તીર્થંકર પરમાત્મા પ્રણિત પ્રવ્રજ્યાના માર્ગનું આલંબન લઈને સંસારથી સદા માટે મુક્ત થાય છે. નાનુભાઈ, નાથીબેન તથા બાળબ્રહ્મચારીણી બહુબેને પારમેશ્વરી ભાગવતી પ્રવ્રજ્યાના માર્ગે જવા માટે નિર્ણય કર્યો અને ભવ્ય ઉદ્ધાપન સહ અદ્ભૂત મહોત્સવનો પ્રારંભ કર્યો.

સાગરગન્ધ આદ્ય મહાન શાસન પ્રભાવક આચાર્ય, અધ્યાત્મજ્ઞાન દિવાકર, શ્રીમદ્ યશોવિજય જૈન ગુરૂકુલ (પાલીતાણા) ઉદ્ધારક, સાર્ધશતક મહાન ગ્રન્થરત્ન પ્રણેતા પ. પૂ. યોગનિષ્ઠ આચાર્ય

૨૯

ભગવન્ત શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરજી સૂરીશ્વરજી મ. સા. ના પદ્ધર
 પ. પૂ. શાન્તમૂર્તિ આચાર્ય શ્રી કીર્તિસાગરસૂરીશ્વરજી
 મહારાજ સાહેબના પરમ પાવનીય વરદ્ હસ્તે તપસ્વી રત્ના,
 પ્રવત્તિની સાધ્વીજી મનોહરશ્રીજી મ. સા. ના પ્રથમ શિષ્યા
 સાધ્વીજી હિંમતશ્રીજી મ. ના શિષ્યા તરીકે નાર્થીએનતું નામ સાધ્વીજી
 નિર્મળાશ્રીજી મ. રાખવામાં આવ્યું અને બુબુએનતું નામ સાધ્વીજી
 હિંમતશ્રીજી મ. ના શિષ્યા સાધ્વીજી પ્રમાદશ્રી મ. ના શિષ્યા
 સાધ્વીજી ઉમંગશ્રીજી મ. નામ રાખવામાં આવ્યું હતું. સા.
 નિર્મળાશ્રીજી મ. ૧૪ વર્ષનો ઉજ્જવલ સંયમ પાળી વિ. સં. ૨૦૧૧
 વૈશાખ વદ ૧૪ સવારે ૯ વાગે નમસ્કાર મહામન્ત્રનું ધ્યાન અને જપ
 કરતાં કામધર્મ પામ્યા હતા. તેઓશ્રીના શ્રેયાર્થે નાનુભાઈએ અડાઈ
 મહોત્સવ વગેરે ધાર્મિક કાર્યો કર્યા હતા.

આ પ્રમાણે સુશીલા પત્ની તથા પુત્રી બન્નેએ જિનેશ્વરશ્રી
 તીર્થંકર પરમાત્માના પારમેશ્વરી ભાગવતી પ્રવ્રજ્યાના માર્ગે પ્રયાણ
 કયું અને નાનુભાઈની પણ આન્તરિક ઉત્કટ ભાવના પવિત્ર માર્ગે
 પ્રયાણ કરવાની હતી. બન્ને, ત્રણ-ત્રણ વખત અત્યંત ઉલ્લાસ પૂર્વક
 મુદ્દત વગેરેની તૈયારીઓ કરી હતી. પરન્તુ 'શ્રેયાંસિ બહુ વિઘ્નાનિ'
 કલ્યાણકારી હિતકારી કાર્યોમાં બહુ વિઘ્નો ઉભા થાય છે. આન્તરિક
 ઉત્કટ ભાવના હોવા છતાં પરમ ત્યાગનો માર્ગ નાનુભાઈ પ્રાપ્ત ન
 કરી શક્યા અને છેવટે અતિ વૃદ્ધાવસ્થાના કારણે તેમના અંતરના
 અરમાનો અધુરાને અધુરા જ રહ્યા.

હવે નાનુભાઈએ શુદ્ધ શ્રાવક ધર્મનું આરાધન શરૂ કર્યું. પુણ્ય-
 યોગે પ્રાપ્ત થયેલી લક્ષ્મીનો સાત ક્ષેત્રમાં સુવિનિયોગ કર્યો. સિદ્ધક્ષેત્ર
 ગીરનારજી, સમ્મેતશિખરજી વગેરે અનેક તીર્થોની યાત્રાઓ કરી હતી.
 તીર્થક્ષેત્રોમાં પરમતારક પરમાત્માની પ્રતિમાઓ સ્થાપન કરી હતી.
 અનેક ધાર્મિક ક્ષેત્રોમાં સારી રકમ આપીને તે તે ક્ષેત્રો અને ધર્મ-

૩૦

સ્થાનોને સદ્ધર કર્યા હતા. ઉપધાન તપની આરાધનામાં સારી રકમનો ફાળો આપ્યો હતો. ઉજ્જમણાં ઉત્સવોમાં આગેવાની ભર્યો ભાગ લીધો હતો. વધ્ધમાન તપની પપ મી ઝોળીની આરાધના કરી હતી. નવપદ્મ, જ્ઞાનપંચમી વગેરે તપની પણ આરાધનાઓ કરી હતી તથા આરાધનાઓ કરાવી હતી.

નાનુભાઈની દિનપ્રતિદિન ઉંમર વધતાં ૭૮ વર્ષની ઉંમરે વિ. સં. ૨૦૧૮ અષાઢ વદ ૧૩ ના દિવસે નમસ્કાર મહામન્ત્રનો જાપ કરતાં અપોરે ત્રણ વાગે તેમનો આત્મા અનંતની મુસાફરીએ પરલોક પ્રયાણ કરી ગયો. એક વિકસિત પુષ્પ પરાગ પ્રસરાવીને સંધ્યા ટાણે ખરી પડ્યું.

તેમની પાછળ સા. ઉમંગશ્રીજી મ ના સદુપદેશથી તેમની મિલકતના કરેલા ટ્રસ્ટમાંથી દોશી જનાભાઈ અમરચંદ તથા વકીલ ચીમનલાલ અમરતલાલભાઈએ સાત ક્ષેત્રમાં તથા અન્ય ધાર્મિક પ્રસંગોમાં રૂ. ૪૦૦૦૦૦ નો સદ્વ્યય કર્યો હતો. તેમની લક્ષ્મી સુકૃતની હોવાથી સન્માર્ગમાંજ વપરાઈ હતી. ધન્ય છે એ ઉત્તમ આરાધક આત્માને!

અન્તે આ પુસ્તકના પ્રકાશનમાં તેઓશ્રીના શ્રેયાર્થે સા. ઉમંગશ્રીજી મ. ના સદુપદેશથી રૂ. ૫૦૧૫ અર્પણ કરવામાં આવ્યા છે, તેની અમો સ્વિકારવા સહ શુભ અનુમોદના કરીએ છીએ.

સાભાર સ્વીકાર

આ પુસ્તકના પ્રકાશન કાર્યમાં ઉદાર દિલથી સારી રકમ આપી.
સુંદર સહકાર આપનાર ઉદાર ચરિત મહાનુભાવોની શુભ નામાવલી.

૧૦૦૦] જ્ઞાનખાતામાંથી સાગર ગચ્છ જૈન સંઘ, સાણંદ

૩૦૦] પ. પૂ. અનુયોગાચાર્ય-પન્યાસ પ્રવરશ્રી મહોદયસાગરજી
ગણિવચ્યશ્રીના સદુપદેશથી શ્રી જૈન સંઘ સમી.

૫૦૦] સાધ્વીજી ઉમંગશ્રીજી મ. ના સદુપદેશથી
નાનુભાઈ મોકમચંદ દોશીના શ્રેયાથે

૨૫] મુનિરાજશ્રી ચંદ્રપ્રભવિજયજી મં ના સદુપદેશથી જ્ઞાનખાતેથી.
દશાવડા.

૫૦] શ્રી પરસોતમદાસ ચેલજીભાઈ પરીખ, કુંભાસણ

—પ્રકાશક

પ. પૂ. યોગનિષ્ઠ આચાર્ય લગવન્ત શ્રીમદ્
બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વરજી મ. સા.ની

સાહિત્ય સર્જના

અધ્યાત્મ ગીતા	કન્યાવિક્રમ નિષેધ
„ શાન્તિ	કૃષ્ણગીતા
„ સાર	કાવ્ય સંગ્રહ ભા-૭
„ મહાવીર	ગુણાનુરાગ કુલક
„ ભજન	ગુરુ બોધ
„ વ્યાખ્યાનમાળા	ગહુલી સંગ્રહ ભા. ૧-૨
અનુભવ પચ્ચીસી	ગુરુ ગીત ગહુલી સંગ્રહ
આત્મ પ્રદીપ	ઘંટાકર્ણુ મહાવીર
„ શક્તિ પ્રકાશ	ચેટક બોધ
„ દર્શન	ચિન્તામણી
„ ગીતા	જૈન ધર્મની પ્રાચીન અને
„ પ્રકાશ	અર્વાચીન સ્થિતિ
„ સ્વરૂપ	જૈન ધાતુ પ્રતિમા લેખ સંગ્રહ
„ સમાધિ શતક	ભા. ૧-૨
„ શિક્ષા ભાવના પ્રકાશ	જૈનોપનિષદ્
આત્માનુશાસન	જૈન ગીતા
આગમસાર	જૈન દષ્ટિએ ઈશાવાસ્યોપનિષદ્
આનંદધનપદ ભાવાર્થ	જૈન સૂત્રમાં મૂર્તિપૂજા
કક્કાવલી સુબોધ	જૈન ધર્મ અને પ્રીસ્તિ ધર્મનો
કર્મયોગ	મુકાબલો

33

जैन श्रीस्ती संवाद
 ,, धार्मिक शंका समाधान
 श्रवक भोध
 तीर्थयात्रानु विमान
 तत्त्व विचार
 तत्त्वज्ञान दीपिका
 तत्त्वभिंदु
 ध्याग्रन्थ
 देववंदन स्तुति
 स्तवन संग्रह
 धार्मिक गद्यपद्य संग्रह
 ध्यान विचार
 नेमिसागर यरित्र
 प्रतिज्ञा पालन
 पत्र सदुपदेश ला. १-२-३
 परमात्म दर्शन
 ,, ज्योति
 प्रबन्ध समाज कर्तव्य
 पूज्य संग्रह ला. १-२
 प्रेम गीता संस्कृत
 लज्जन पद संग्रह ला. १ थी ११
 भारत सहकार शिक्षण काव्य
 मित्र मैत्री
 भयासागर यरित्र
 महावीर गीता
 मुद्रित जैन श्वे० ग्रन्थ गाछड

योग दीपक
 यशोवि० निर्याध
 रविसागर यरित्र
 बाला लज्जपतराय अने जैनधर्म
 विज्जपुर वृतांत नातुं तथा मोडुं
 वयनामृत
 शिष्योपनिषद्
 शोक विनाशक
 शुद्धोपयोग
 श्रावक धर्म स्वरूप ला. १-२
 श्रेष्ठिक सुभोध
 पद्द्रव्य विचार
 समाधि शतक
 सुभसागर गुडगीता
 साय्यरभती गुण
 शिक्षण काव्य
 संघ प्रगति
 साम्य शतक
 सुदर्शना सुभोध
 सुभसागर यरित्र
 स्नात्र पूज्य
 संघ कर्तव्य
 सत्य स्वरूप
 सांस्कृतिक क्षमापना
 स्तवन संग्रह देववंदन सहित
 ज्ञान दीपिका

૩૪

પ્રેરીત તેમજ સંશોધીત

કર્મ પ્રકૃતિ

જૈન ઐતિહાસિક

દેવવિલાસ રાસમાળા

દેવચંદ લા. ૧-૨

દેવચંદ્ર ગુર્જર સાહિત્ય નિબંધ

સાતક્ષેત્રનો રાસ

અન્ય પ્રકાશિત ગ્રંથ

લજન પદ ભાવાર્થ લા. ૧-૨

પાથેય

આંતર જ્યોતિ લા. ૧-૨-૩-૪

રત્નદ્વીપ

તત્ત્વ અને દ્રવ્ય

સ્વાધ્યાય સાગર

મંગળ પૂજા

અનુક્રમણિકા

વિષય	પત્રાંક	વિષય	પત્રાંક
અર્ધ્યાંજલી	૩	જીવન ઝરમર	૧૬
સવિષ્ણવાણી	૪	પદ્મ પરાગ	૨૬
પ્રકાશકીય	૫	પ. પૂ. યોગનિષ્ઠ આચાર્યદેવશ્રીમદ્	
જ્યોતિષ્ટોમ	૮	બુદ્ધિસાગરસરીશ્વરજીની સાહિત્યસર્જના	૩૨
વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
ત્રણ મંગળ	૧	સ્વાર્થ અને પરમાર્થ	૯
સુખની ચાવી	૧	આત્મ સુધાર	૯
હૈયા હોળી	૨	ધર્મ નહિ, ધંધો	૯
ધંધો-ધર્મ=૦ શૂન્ય	૨	ખાડો ખોદે તે પડે	૧૦
ત્રેમતું પ્રજનન	૩	પતનના પંથે	૧૦
ઝાંઝવાના જળ	૩	નાગ અને નાગણુ	૧૧
શું કરશો ?	૩	ખોટનો ધંધો	૧૧
અનાદિનો ખિમાર	૪	વાણીનો જાદૂ	૧૨
ભળતું-સળતું	૪	પડદાં પાછળ	૧૨
નજરની ભૂલ	૪	સંગમ સાધ	૧૩
સુખની મોજ	૫	એવું જ કર	૧૩
પરાજય અને પરિભ્રમણ	૫	કમર કસો	૧૩
અકરીના આંચળ	૬	આપણા દુશ્મનો	૧૪
ધર્મની ટૂંપોય	૬	નકામું દાન	૧૫
જે મળ્યું તે	૭	વાવો તેવું પામો	૧૫
અમરપટો નથી	૭	ઝાડ અને મુસાફર	૧૬
કૌરવો કેમ હાર્યા ?	૮	સરીતાનો સંદેશ	૧૭
આખાદી અને બરખાદી	૮	સાગર ખારો અનેલહેરમીડી	૧૭
કુદરત અને કાર્ય	૮	વિચાર કરજો	૧૮

૩૬

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
ભેદ રેખા	૧૮	ધેરાયલા વાદળા	૩૨
લાકુ અને લલના	૧૮	અંધકારની અથડામણ	૩૨
સમતા અને સ્વચ્છંદતા	૧૯	દીવો ઝગમગ થાય	૩૨
કોને ખબર ?	૨૦	કલ્પનાનાં કાંટા	૩૩
અંધાપો	૨૦	મૂર્ખ શ્રીમંતો	૩૩
ક્યાંથી મળે ?	૨૦	જીવતાં મડદાં	૩૩
મત કર ગુમાન	૨૧	આંખો ખોલો	૩૪
સર્વ નાશ થાય	૨૧	મુક્તિનો માર્ગ	૩૪
મુઠ્ઠ મા બન	૨૧	હોય તો આપો	૩૫
પંથના પથરા	૨૨	એ નહિ બને	૩૫
સહન કર	૨૨	બુદ્ધિનાં દેવાળીયાં	૩૬
તોડ દે અંધન	૨૩	ભૂલ્યાં ત્યાંથી ફરી ગણો	૩૭
નમે તે ગમે	૨૩	તમે ભોટ નથી	૩૯
અધ્યવસાય જાણો	૨૪	એકમાંથી અનંત	૪૦
લગન લગાડ	૨૫	મુકાબલો કર	૪૦
અનુકરણ એટલે મરણ	૨૬	વિકારનો આપ	૪૧
પુણ્ય સરખું નથી	૨૭	એકના પાપે	૪૧
પહેલી પવિત્રતા	૨૭	અવળે રસ્તે	૪૨
એક જ ઉપાય	૨૭	દર્દ અને દવા	૪૨
બે બેનો	૨૮	ઓળખાણુ કર	૪૨
આપ મુવા વિના	૨૯	સાધન ખોટું નથી	૪૩
ખુમારીનો બદલો ખુવારી	૩૦	સંયોગ-વિયોગ	૪૩
શરમ શા માટે	૩૦	ગરીબ શ્રીમંતો	૪૪
પ્રથમ ધર્મ	૩૧	શ્રીમંતોને ચીમકી	૪૪
દુઃખના મૂળ	૩૧	માંગ્યા વિના આપ	૪૫
આત્માને જાણ	૩૧	વિયોગ અને વિકાસ	૪૬

૩૭

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
સાપ ન બનશો	૪૬	અન્તે એના એ	૬૦
વિના મહેનતે	૪૭	વિવેકની તાકાત	૬૦
તુડે તુડે.....	૪૭	પાસે છતાં દૂર	૬૧
પહેલાં જાત જો	૪૮	આત્મા તે પરમાત્મા	૬૧
ભૂલી જાવ	૪૯	એ કોણ કરી શકે	૬૨
ખુશી અને ખુરસી	૪૯	સુખ સૌને વહાલું	૬૩
રીક્ષ કર મા	૫૦	સુખનો ત્રિકોણ	૬૪
સંતોના પ્રતાપે	૫૦	છુટકો જ નથી	૬૫
ખાના ખરાખી	૫૧	રામબાણુ ઈલાજ	૬૬
તકાવત	૫૧	શ્રીમંત ધ્યાન રાખે	૬૭
સહારો નહી મજો	૫૧	પ્રેક્ષક બનો	૬૮
પ્રમાદ અને પ્રમોદ	૫૨	ભોગમાં તુચ્છતા	૬૮
દુસ્મન જાણુ	૫૨	શોકનો ઈલાજ	૬૯
ભક્તની ભૂગોળ	૫૩	હિતની બાદબાકી	૬૯
ન્યાયેના ત્રાજવે	૫૩	એકડા વિના શન્ય	૭૦
જેવી જેની નજર	૫૪	ગંદકી દૂર કરો	૭૦
ભાવના ફળશે	૫૪	વિષ્ટાના કીડા	૭૧
વિષયના કીડા	૫૫	કાલે શું થશે ?	૭૧
એવા ય માણુસો છે	૫૫	પ્રેમથી કરો	૭૨
સુખની શોધ	૫૫	સાંવધાન લૂંટારા આવે છે	૭૩
જાગતા રહેજો	૫૬	સાધના શુદ્ધિ	૭૩
નિમિતોને ચાહો	૫૭	રસ્તામાં પથ્થર	૭૪
આલંબન	૫૭	નશામાં મદ્દેહોશ	૭૪
આ ભવમાં જ	૫૭	સાદો સવાલ જવાબ	૭૫
પ્રતિમા નહી, પ્રભુ	૫૮	રોગની દવા	૭૫
એ ભ્રમણા છે	૫૯	પૃથ્થ પાળો	૭૬

૩૮

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
ઝાંઝવાના જળ	૭૭	સ્વાદનો સંગ	૯૩
એ અશક્ય છે	૭૮	દેશવટો દો	૯૪
પાછા હઠો	૭૯	હિસાબ કાઢો	૯૪
મોહ છોડો	૭૯	તમે જ કહો	૯૫
સંધી કરો	૭૯	પરમાણુ ને પંડિતો	૯૫
ચેતતા રહેજો	૮૦	સાક્ષર કે રાક્ષસ	૯૬
અનિવાર્ય અને આવશ્યક	૮૦	સેવકની વ્યાખ્યા	૯૬
ભલા કરને વાલે, ભલાઈ		દગો સગો નથી	૯૮
કીચેજી	૮૧	તેવું બનતું નથી	૯૮
લાગ મળતાં જ	૮૨	ભૂલોતું શું કરશો ?	૯૮
કોઈ ઉપાય નથી	૮૩	કાલતું ભાતી	૯૯
લાજ છોડો	૮૪	કશું જ આશ્ચર્ય નથી	૯૯
સુખની ભ્રમણા	૮૫	પતાનો ખેલ	૧૦૦
મમતાનો મધુરો માર	૮૬	સત્યાનંદ	૧૦૧
મમતાને મારો	૮૭	શાશ્વતી સલાહ	૧૦૧
શાશ્વતી માણસો તે છે	૮૭	મારાપણું દૂર કરો	૧૦૧
મત કર ગુમાન	૮૮	ક્યાં સુધી આ શરીર	૧૦૨
કામનો રેટ	૮૯	ધુપા દુશ્મનો	૧૦૨
કાંકરે કાંકરે પાળ અંધાય		ભ્રમણાતું પરિભ્રમણ	૧૦૩
ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય	૯૦	કાસુ પણ વજ્ર અંધન	૧૦૩
સાચું સુખ જોઈએ છે	૯૧	આલંબન લો	૧૦૩
ઉપાય છે જ	૯૧	ગુલામીની જિંજિર તોડો	૧૦૪
વિચારની તાકાત	૯૨	અભિનંદનના અધિકારી	૧૦૪
મુમુક્ષુની ધૃષ્ટિ	૯૨	તમારે શ્રીમંત બનવું છે ?	૧૦૫
બુદ્ધિની સફળતા	૯૩	અન્તે તો હાર જ છે	૧૦૬
હે આત્મન	૯૩	ભવોભવની અથડામણ	૧૦૬

૩૯

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
તું નિર્જરા કર	૧૦૬	સંસ્કાર ધારા	૧૧૮
પ્રગતિનાં સોપાન	૧૦૭	સુખ કાયમી નથી	૧૧૯
કોક વિરલા જ	૧૦૭	ઘાત, વિશ્વાસઘાત અને	
પેલે પાર	૧૦૮	આત્મઘાત	૧૨૦
વર્તનનો નકશો	૧૦૮	વિચાર,આચારને સદાચાર	૧૨૧
બગૃતિનું પરોઠ	૧૦૮	માત્ર માનવી જ	૧૨૨
બગતે રહો	૧૦૯	ગુસ્સાની ગરબડ	૧૨૩
સાવધ રહો	૧૦૯	ખીચારો માનવી	૧૨૩
સડો દૂર કર	૧૧૦	એક પ્રશ્ન	૧૨૪
આશય સમજો	૧૧૦	સત્યને બળુ	૧૨૪
અપેક્ષા અને અનેકાન્ત	૧૧૧	રંગમાં ભંગ	૧૨૫
બુગબુગ બુનો નાતો	૧૧૧	બધુંજ કર્મધીન	૧૨૫
સાથે નહિ આવે	૧૧૨	કર્મની ઘટમાળ	૧૨૬
કલ્યાણની કેડી	૧૧૩	આળસુના પીર	૧૨૭
સાચું મંગળ	૧૧૩	બનાવટથી ચેતતા રહેજો	૧૨૭
ધર્મના શરણે જ	૧૧૪	ખાટલે મોટી ખોડ	૧૨૮
શા માટે ?	૧૧૪	સંગનો રંગ	૧૨૮
સ્વાધિનતા માટે	૧૧૫	કાર્યસિદ્ધિનાં સોપાન	૧૨૯
એમ અને તો જ	૧૧૫	આપમુવા વિના	૧૨૯
હૈયાનો દાવાનળ	૧૧૬	ખરીદેલી પ્રતિષ્ઠા	૧૩૦
સત્સમાગમ	૧૧૬	નામના અને કામના	૧૩૧
સુખનો પડદો	૧૧૬	એવા વીરલા કેટલા ?	૧૩૧
રસ્તો સુએ છે	૧૧૭	રૂપાળી બળ	૧૩૨
તે જ્ઞાની છે	૧૧૭	તમારું ધર લુંટાય છે	૧૩૩
બાચલા અને બહાદુર	૧૧૭	ભવોભવનો રજાપાટ	૧૩૪
મંગલની સાર્થકતા	૧૧૮	સુખી થવાની સાદી રીત	૧૩૪

૪૦

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
પ્રમાદ અને પરમાનંદ	૧૩૫	સત્પુરૂષ	૧૪૭
અમરતા	૧૩૫	જરૂર છે	૧૪૭
અપકાર, ઉપકાર અને પસ્તાવો	૧૩૬	લોકરંજન કે આત્મરંજન	૧૪૭
દુઃખની નિશાની	૧૩૬	બળદીયાને લીલોચારો	૧૪૮
ગંદવાડો દૂર કર	૧૩૭	ચિંતામણિ	૧૪૮
ભેદ જાણુ	૧૩૮	સાચું શું ? ખોટું શું ?	૧૪૮
સેવાના બદલામાં શું ?	૧૩૮	પીડા પોતાની અને પારકી	૧૪૮
ખાસ જરૂરી	૧૩૯	લાજ શરમ છે ?	૨૪૯
અધિકારીઓને સલાહ	૧૩૯	પુશામત	૧૫૦
માનવતા મેળવ	૧૪૦	સદાચાર સંહિતા	૧૫૧
નકામી લમણાઝીક છે	૧૪૦	ઈશ્વર બોલે છે	૧૫૨
મારખાધા પછી	૧૪૦	દોષ કોનો ?	૧૫૨
જીવનનું સાક્ષ્ય	૧૪૦	તમારે સુખી થવું છે	૧૫૩
મધુરો માર	૧૪૧	હજી કામ બાકી છે	૧૫૩
એકાન્ત, અનેકાંત અને અપેક્ષા	૧૪૧	છોટા મોટા અને ગોટા	૧૫૪
દૂર રહો	૧૪૧	શંકાના મૂળ જીવો	૧૫૫
ક્ષણજીવી આનંદ	૧૪૨	સજ્જનોની લાવના	૧૫૫
સુખને બદલે દુઃખ	૧૪૩	તરણા ઓથે કુંગર	૧૫૬
એ પ્રવૃત્તિ નિઘ છે	૧૪૩	જે કરે તે ભોગવે	૧૫૭
સ્વાર્થ અને પરમાર્થ	૧૪૩	સાથે નહિ આવે	૧૫૮
મહેનત નકામી જાણુ છે	૧૪૪	દેહ નહિ, દેહની મમતા	
જ્ઞાનોદય	૧૪૪	છોડો	૧૫૯
વિકાસી જીવડાં	૧૪૫	ધર બળે છે	૧૬૦
આપત્તિ વિપત્તિ	૧૪૬	સાચો પરાપકારી કોણુ :	૧૬૧
		દોષ દર્શકને, મિત્રો માનો	૧૬૧
		રાગનો ત્યાગ કર	૧૬૨

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
ભવનો ભવાડો	૧૬૩	જીવન + મોજમજન=દુઃખ	૧૮૫
ભિચારા બાપડા	૧૬૪	જીવનનું ધ્યેય	૧૮૫
નજરના ઝેર	૧૬૫	આત્માની ઝોળખ	૧૮૬
વિશ્વાસ કોનો કરશે ?	૧૬૬	સૌને વહાલું સુખ	૧૮૬
યુદ્ધિ કયાં વાપરશે	૧૬૬	નિરાશ ન બન	૧૮૭
પેટની પરાધીનતા	૧૬૭	તું માનવ બન	૧૮૮
આઝાદીનું નવપ્રભાત	૧૬૮	સાધન શુદ્ધ રાખો	૧૮૯
બળ અને યુદ્ધિ	૧૬૯	મન ભેદ ન રાખો	૧૯૦
સતત ચોકી રાખો	૧૭૦	ઉત્થાન અને પતન	૧૯૧
ધડીનો ય વિશ્વાસ નહિ	૧૭૦	યુદ્ધ-ઈશુ-મહાંમદ	૧૯૨
આત્માના આવરણ	૧૭૧	જિત મેળવ	૧૯૩
આત્માનો સ્વભાવ	૧૭૩	પક્ષપાત ત્યાં નહિ	
ચકાવો	૧૭૪	પરમેશ્વર	૧૯૪
એમાં વાંક કોનો ?	૧૭૫	ડગલે ને પગલે	૧૯૫
મારણ્યનું નિવારણ	૧૭૬	દુઃખ દૂર થઈ શકે છે	૧૯૬
કાયા નેતરની સોટી	૧૭૭	વાર્તા	૧૯૭
કશું સાથે નહિ આવે	૧૭૭	સુગંધ વિનાતું પુષ્પ	૨૦૧
બૂલ્યા ત્યાંથી ફરી ગણો	૧૭૮	વાર્તા	૨૦૨
ગુણોનું સ્મરણ કર	૧૭૯	ફરી ફરીને વિચાર કર	૨૦૫
પાણીનો પરપોટો	૧૭૯	દષ્ટાંત	૨૦૬
એન્કમાં જમા કરાવો	૧૮૦	શલ્ય હઠાવો	૨૦૮
દાન કેમ કરશે ?	૧૮૧	રહસ્ય મેળવો	૨૦૮
સોય અને કાતર	૧૮૨	ઝોળખો અને સુખી	
આત્માનું એકાન્ત	૧૮૨	થાઓ.	૨૦૮
હસી લેતાં શીખ	૧૮૪	તો પતન થશે	૨૦૯

४२

विषय	पृष्ठ	विषय	पृष्ठ
दान + अदलो = ०	२०६	सोगननी ञ३२ नथी	२१५
उपयोग राभ	२०६	जानीओतुं कर्तव्य	२१६
आपल्या ञ वांके	२१०	सिंतातुं सुरणु	२१७
आइतने आमंत्रणु	२११	अेरनां ओसड	२१८
भे वाणिया	२११	अमृतना आसव	२१८
हाथना कर्था ह्ये वाज्यां	२१२	तेओ मुंजाता नथी	२२०
सिंता, सिता समान	२१२	हाथीतुं पूछकुं	२२०
सुभ वहालुं होय तो	२१३	परएया पछी अलास	२२१
अकित वेडके नडी	२१३	पणनी अयर नथी	२२२
दशा अदलाती नथी	२१३	सर्वथा सुभी थाओ	२२३
आकाश कुसुम	२१४	सुभोध सुधा	२२४

५

आं तर श्यो ति

भाग थोथे

ॐ ह्रीं श्रीं श्रीमद् लुद्धिसागरसूरीश्वरसद्गुरुभ्यो नमोनमः

આંતર જ્યોતિ

ભાગ ૪

ત્રણ મંગળ

જેનાથી કલ્યાણ સધાય, દુઃખો અને સંકટો દૂર જાય તેમજ જેનાથી સત્ય સ્વાધિનતા પ્રાપ્ત થાય, તેને મંગળ કહેવાય છે. આવું હિતકારક અને શ્રેયસ્કર મંગળ ત્યારે જ સાધ્ય થાય કે જ્યારે મોહનીય કર્મથી જનમેલાં મમતા-અહંકાર-ધૃત્તિ વગેરે દોષોને હેય તરીકે માનીને સમ્યક્ દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્રની રૂઢી રીતે આરાધના કરવામાં આવે. આ ત્રણેયની આરાધના કરવાથી ઓશીયાળાપણું રહેતું નથી અને પરાધીનતાનો નાશ થાય છે. માટે આત્મ કલ્યાણ કરવા માટે મોહ-મમતા-અહંકાર-ધૃત્તિ વગેરેનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

સુખની ચાવી

આજે સૌને સાચા સુખ અને શાંતિ નથી મળતાં તેનું કારણ દરેકે સત્ય મંગળ નથી કયું તે છે. લોકો બાહ્ય મંગળ કરે છે. ગોળ-ઢહી અક્ષત વગેરેને દરેક મંગળ માને છે. પરંતુ બાહ્ય મંગળોથી પાપ નાશ પામતા નથી. પાપ તો કલેશ કંકાસ-અદેખાઈ વગેરે દોષોનો ત્યાગ કરવાથી જ ખસે છે. અને મન-વચન અને કાયા જ્યારે શુદ્ધ થાય છે ત્યારે જ સત્ય સ્વાધિનતા પ્રાપ્ત થાય છે અને માનવીને સાચા સુખ અને શાંતિ મળે છે.

૨

આંતર જ્યોતિ

હેયા હોળી

તમે એ બાણતા હશે ને અનુભવ્યું પણ હશે કે કષાય જન્ય કલેશ અને કંકાસથી હેયા હોળી શાંત બનતી નથી. તેમ જ ધારેલી ગુણ સમૃદ્ધિ પણ મળતી નથી. આ માટે યાદ રાખવું જોઈ એ કે સંસારનું સુખ અને આત્મિક સુખ પણ વ્યાવહારિક કાર્યોમાંથી વિષય કષાયના વિચારો અને વિકારોનો ત્યાગ કરવાથી જ મળે છે.

ધંધા-ધર્મ = ૦ શૂન્ય

આત્મધર્મનો ઉપયોગ રાખ્યા વિના ધંધા કરવાથી ધન મળે છે પરંતુ ધર્મ મળતો નથી. અને ધર્મ વિના આધિ-વ્યાધિ અને ઉપાધિ નષ્ટ થતી નથી. માટે ધંધા સાથે ધર્મનો મેળ રાખો. તેથી તમને પૈસા સાથે પુણ્ય પણ મળશે. અને જો ધર્મની આરાધના બરાબર નહિ કરેલી હોય તો ધનની સાથે મદ-માન-ક્રોધ વગેરે આવશે. અને આ કષાયોએ આપણું હૃદયેશ બરાબ જ ક્યું છે. તેઓએ અનેક-વાર આપણી આબરૂ પ્રતિષ્ઠાને નુકશાન ક્યું છે. માટે ધંધા સાથે ધર્મની પણ આરાધના કરતા રહો.

આંતર જ્યોતિ

૩

પ્રેમનું પ્રજનન

સંસારનો પ્રેમ પ્રમાદને પેદા કરે છે. અને પ્રમોદ તેમજ સત્યાનંદમાં વારે ઘડીએ વિધનો નાંખીને ધાર્મિક કાર્યોને બગાડે છે. જ્યારે આત્મિક પ્રેમ, પ્રમાદનો ત્યાગ કરાવીને પ્રમોદ અને સત્યાનંદને હાજર કરે છે.

ઝાંઝવાના જળ

સંસારિક સુખોને સાચું માનો છો તે ભ્રમ છે. મિથ્યાત્વ છે. રાયણને બદલે તમે લીંબોડી લો તો કડવાશ જ મળશે. સાચા મોતીને બદલે કલ્ચરના મોતી લો તો તમે ઠગાવાના જ છો. આ બધું ભ્રમણા વિના-મિથ્યાત્વ વિના અને નહિ. પરિણામે સુખ ક્યાંથી મળે? એવા ખોટા સુખનો ત્યાગ કરવાથી તેમજ તેના વિષે વારંવાર વિચાર વિવેક કરવાથી આંતર અને મિથ્યાત્વ નાશ પામે છે.

શું કરશો ?

શરીર પર ખરજ થઈ હોય તો તેને સુખ કોણ માનશે ? અજ્ઞાની જ તેને સુખ માને પરંતુ સમજણા લોકો તો તેને રોગ જ જાણશે. અને તેની દવા કરશે. પરંતુ તેને વારંવાર ખણ્યા કરશે નહિ તે જ પ્રમાણે વિષય સુખો પણ રોગ સમાન છે, તેની દવા કરવાની હોય કે તે રોગ વધે તેવું કરવાનું હોય ?

અનાદિનો ધિમાર

ભવ રોગ અનાદિ કાળનો છે. તેને સારો ને ઉમદા તો બ્રમણામાં પડેલો જ માને. જ્ઞાનીઓ તો તેવા રોગને હઠાવવા તેમજ તેને મૂળમાંથી દૂર કરવાના જ ઉપાયો લેતા હોય છે અને તેમ કરીને સર્વથા દુઃખથી તેઓ મુક્ત બને છે.

ભળતુ-સળતુ

ભવાનંદી અને પુદ્ગલાનંદી આત્માઓ સાચા સુખની બ્રમણામાં ભૂલા પડેલા હોવાથી દુઃખોના સાધનોને સુખના સાધનો માનીને એકઠા કરતા રહે છે. પરંતુ તેથી તેઓને સાચુ સુખ મળતુ નથી.

નજરની ભૂલ

માનવીની નજર માત્ર શરીર પર પડતી હોવાથી તેને રોગ દ્વેષ થાય છે. શરીર જો રૂપાળું હોય છે તો તેના પર રોગ થાય છે અને એ જ શરીર જો કદરૂપુ અને કાળુ હોય છે તો તે તરફ અણુગમે થાય છે, પરંતુ માનવી જો તેની નજર શરીરની અંદર રહેલા આત્મા તરફ કરે અને તેના ગુણોને જુવે તો તેને કદી અણુગમે થાય નહિ. આપણે બાણીએ છીએ કે જે શરીરમાંથી આત્મા ચાલ્યો ગયો હોય છે તેના તરફ કોઈ રોગ રાખતુ નથી. તેવા શરીરને બાણીને ભંસ્ત્ર જ કરવામાં આવે છે. માટે માનવીએ હંમેશા આત્માના ગુણો તરફ જ નજર રાખવી જોઈએ.

સુખની મોજ

છ દ્રવ્યોમાં આત્મા જ્ઞાન-દર્શન અને ચારિત્ર્યામય છે. તેમજ તે ચેતનમય છે. જ્યારે બીજા દ્રવ્યો ચેતનમય છે જ નહિ. ચાર અનુયોગોમાં દ્રવ્યાનુયોગ શ્રી સર્વજ્ઞ પ્રધાનપદે ફરમાવ્યો છે. ચરિત્રાનુયોગ, રાગ-દ્વેષ-મોહ-મમતા-અહંકાર-આદિથી મલિન થયેલ આત્માની મલિનતા દૂર કરવા અનન્ય કારણ રૂપ છે અને તે ક્રિયા રૂપે છે. આ ચરણકરણાનુ-યોગમાં જે પ્રેમ ધારણ કરે છે અને તે માટે પ્રયત્નશીલ બને છે. તેનો આત્મા જરૂરથી સર્વથા નિર્મલ બની અનંત શક્તિનો સ્વામી બને છે અને અનંત સુખની તે મોજ માણે છે. તેમજ છેવટે તે જન્મ-જરા અને મરણના દુઃખોમાંથી સદાય માટે છૂટી જાય છે.

પરાજ્ઞ્ય અને પરિભ્રમણ

“ જીતે શક્તિ મંત, જગતમાં જીતે શક્તિ મંત ”
આમ કહી સદ્ગત આચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી મ્. સા. ફરમાવે છે કે માનવી દુન્યવી સત્તા તેમજ બળના આધારે નહિ પણ જેણે જ્ઞાન-ક્રિયાના યોગથી પોતાના આત્માને નિર્મળ કરેલો હોય તેમજ તેમ કરવા માટે જે પ્રયત્નશીલ રહેતો હોય તે જ જગતને જીતી શકે. જ્યારે બીજા તો સંસારની સંપત્તિ, સત્તા અને બળ હોવા છતાં પણ પરાજ્ઞ્ય થાય છે ને ભયોભવનું પરિભ્રમણ કરે છે.

બકરીના આંચળ

અર્થ અને કામ પુરુષાર્થ કહેવાય છે તે ધર્મની આરાધનાને લીધે જ. ધર્મ વિના તે યેની-અર્થ અને કામની -માયા ઘટતી નથી પરંતુ તેમાં વધારો થતો જ જાય છે. એવા ધર્મ વિનાના અર્થ અને કામનો ત્યાગ જ કરવો યોગ્ય છે.

બકરીના ગળામાં રહેલા આંચળમાંથી દુધ મળતું નથી. અને તેમ કરવા કોઈ પ્રયત્ન કરે, તો તેનો તે પ્રયત્ન નિષ્ફળ જાય છે. તે પ્રમાણે જો ગાયના આંચળને દોહવામાં આવે તો દૂધ જરૂર મળે છે. અર્થ અને કામ બકરીના આંચળ જેવા છે. તેમાંથી સુખ રૂપી દૂધ મળતું નથી. માટે ધર્મની નિષ્કામભાવે રૂઠી રીતે આરાધના કરી આત્મિક ગુણો રૂપી દૂધ મેળવો અને સુખી થાવ.

ધર્મની દ્રીપોય

ધર્મનો ત્યાગ કરી અર્થ અને કામ ખાતર ચારે દીશાએ પરિભ્રમણ કરવામાં આવે તો પણ શાંતિ મળતી નથી. આ શાંતિ તો વિચાર અને વિવેકપૂર્વક ધર્મની આરાધના કરવાથી જ મળે છે.

યોગનિષ્ઠ સદ્ગુરુ આચાર્ય શ્રી ફરમાવે છે કે વિચાર-ઉચ્ચાર અને આચાર-ધર્મ વિના સાચા સુખ અને શાંતિ મળશે. નહિ. માટે વિચાર, ઉચ્ચાર અને આચારની શુદ્ધિ કરવા ધર્મની ખાસ જરૂર છે.

વિચાર-આચાર ને ઉચ્ચારને નિર્મળ કરવા તે પણ ધર્મ છે. તેના યોગે આત્મિક ગુણોનો આવિર્ભાવ થાય છે. અને આવરણુ દૂર ખસવાથી આત્મા પ્રકાશમાન થતો જાય છે.

આંતર જ્ઞાતિ

૭

સંસારમાં મહત્તા અને પ્રસિદ્ધિ મેળવવા માટે કેટલાક ઉચ્ચાર અને આચારનું પાલન કરતાં જણાય છે પરંતુ પ્રસંગે તેમના તે ઉચ્ચાર અને આચાર ખાસ જોવા અને જાણવા જોઈએ. શુસ્સાના પ્રસંગે જો તેઓ ભાન ભૂલી ગમે તેમ જોલે અને વર્તે તો તેમની કોઈ જ મહત્તા નથી. માટે શ્રી સદ્ગુરુ કહે છે તે સાચું કહે છે કે-

“ પ્રસંગ પડે પરખાય, ભૂલ્યાં કાં ભમો છો ? ”

જે મળ્યું તે

કર્મોદયે તમને ગમતાં કે અણુગમતા જે તન અને મન મળ્યાં હોય તેનો આનંદપૂર્વક સ્વીકાર કરી લો. કર્મનો તો સ્વભાવ જ એવો છે એ દુઃખ પણ આપશે અને સુખ પણ આપશે માટે સુખમાં અભિમાન કરવું નહિ અને દુઃખમાં ગભરાઈ જવું નહિ, પરંતુ સહનશીલ બની મળેલું જીવન પસાર કરવું.

અમરપટો નથી

તમોને બધી બાતના અનુકૂળ સાધનો મળ્યાં હોય તો બીજાઓની અવગણના કરશો નહિ. કારણ કે મન અને તન સદાય એક સરખા રહેતા નથી. અને જ્યારે તે ખસી જશે ત્યારે બીજાઓ તમારી જ અવગણના કરશે માટે કોઈની અવગણના કરશો નહિ.

૨

આંતર જ્યોતિ

કૌરવો કેમ હાર્યા ?

હર્ષ અને શોકને સમભાવે સહન કરવામાં આવે તો કોઈ વૈરી અને નહિ. અને આંતરશત્રુઓને હઠાવવાની શક્તિ હાજર થાય. સહનશીલતા રાખવાથી જ આંતરિક શક્તિયેનો વિકાસ થાય છે. જ્યારે અસહિષ્ણુ બનવાથી મદ અને માનથી મન-તન અને આત્માની શક્તિ ઘવાય છે.

કૌરવોએ પાંડવોની સાથે વૈર બાંધી મોટી લડાઈ આરંભી તેમાં તેઓની આત્મિક શક્તિયો ઘવાયેલી હોવાથી કૌરવોનો નાશ થયો અને અંતે સૌને દુર્ગતિમાં જવું પડ્યું. સહિષ્ણુ બની તેઓએ જે પાંડવોને પાંચ ગામ આપ્યા હોત તો એવું બનત નહિ. અભિમાન અને અસહિષ્ણુતા કેવા કેવા કામ કરાવે છે તે આ દૃષ્ટાંત બતાવે છે.

આબાદી અને ખરબાદી

મારા જેવો કોણ છે, હું એટલો કોણ ? આવા અભિમાનનાં તોરમાં માનવગણ પોતાનું ભાન ભૂલે છે અને અંતે તન-મન અને ધનની ખરબાદી કરી નાંખે છે. માટે આબાદી અને આબાદી મેળવવી હોય તો અભિમાનનો ત્યાગ કરવાની જરૂર છે.

કુદરત અને કાર્ય

સ્પૃહા રહિત અને સત્ય શ્રદ્ધાથી કરેલાં કાર્યોની કદર કોઈ ભલે ન કરે પરંતુ કુદરત તો તેનો બદલો જરૂર આપી રહે છે. અને તેવી ભાવનાથી કરેલાં કામો કદી નકામાં જતાં નથી. ઉદ્દૃં તેનાથી ઘણાં જ લાભ મળી રહે છે માટે નિઃસ્પૃહભાવે કામ કરો.

અમાંતર જ્યોતિ

૯

સ્વાર્થ અને પરમાર્થ

જે કાંઈ કામ કરે તેમાં પરમાર્થની પ્રધાનતા રાખવી જોઈએ. તેનાથી સત્ય સ્વાર્થ સધાય છે અને આસક્તિ નાશ પામતી જાય છે. પરમાર્થમાં સ્વાર્થ સમાયેલો છે. પરંતુ અહીં સ્વાર્થ અને પરમાર્થનું જ્ઞાન ન હોવાથી અને સાંસારિક મોજ શોખને તેઓ સ્વાર્થ માનતા હોય છે. આ સ્વાર્થ અનર્થને કરનારો છે અને તેનાથી આધિ આધિ અને ઉપાધિ ઉભી થાય છે.

આત્મસુધાર

બીજાઓને સુધારવા માટે ઘણાં પડિતો લાપણુ કરતા હોય છે પરંતુ પોતે જાતે જ સુધરેલા ન હોય તો તે લાપણુની અસર બીજા પર બરાબર થતી નથી. માટે પહેલાં જાતે સુધરવાની જરૂર છે.

ધર્મ નહિ, ધંધો

પુસ્તકો વાંચવા, તેનો ઉપદેશ આપવો તે સરળ છે પરંતુ પાંચ ઈન્દ્રિયો તેમજ મનને વશ કરી વાસનાઓને નષ્ટ કરવી તે મુશ્કેલ છે. કામાદિ વાસના જે નષ્ટ થાય તો વાંચન અને પ્રવચન કર્યું સફળ થાય. નહિ તો તેમ કરવું એ ધંધો જ ગણાય. તેનાથી કંઈ ધર્મની આરાધના કરી કહેવાય નહિ. કેટલાક આજીવિકા ખાતર તો કેટલાક મહત્ત્વા મેળવવા ખાતર ઉપદેશ આપે છે, બીજાઓને લાણાવે છે, પરંતુ તેમનામાં જે તે પ્રમાણે વર્તનને અભાવ હોય તે તે તેમનો ધંધો ગણાય, ધર્મ નહિ.

ખાડો ખોદે તે પડે

સત્ય ધાર્મિકો અને સજ્જનોને અદેખાઈથી જેઓ હલકા પાડે છે તેમજ પેપરોમાં હલકા ચીતરે છે તેઓ જ આખરે હલકા પડે છે અને નીચ બને છે. સાચા ધાર્મિકોની તો પ્રશંસા કરવી જોઈએ અને તેમના શુભ કાર્યોની અનુમોહના કરવી જોઈએ. ખરેખર કોઈની અદેખાઈ કરી તેમને હલકા પાડવા તે અધમ અને નીચ કામ છે. દુષ્ટ યુદ્ધિવાળા માણસો જ આવું કામ કરી શકે છે. તેમનું કામ જ એ હોય છે કે કોઈ આગળ વધ્યો કે તેની પ્રશંસા થઈ એટલે તુરત જ તેને નીચે પછાડવો આ પ્રવૃત્તિમાં જ તેઓ ડૂબેલાં રહે. પરંતુ સત્ય ધાર્મિકો યુષ્યવાન અને પવિત્ર હોવાથી તેમનું કંઈ ચાલતું નથી અને અંતે તેમની ગડમથલો બધી ફાગટ જાય છે.

પતનના પંથે

લોભરૂપી વિષવૃક્ષથી પ્રાણીઓને ઝેરીલા ફળો પ્રાપ્ત થયા છે. ક્રોધથી અને તેના વિકારોને લીધે માણસો સ્વભાન ભૂલીને બોલાબોલી તેમજ ક્યારેક મારામારી કરીને પોતાની શક્તિ અને સંપત્તિને ખુવાર કરી બેસે છે. અને તેથી તેઓ દુર્ગતિમાં જાય છે.

કેટલાક માણસો સત્તા અને સંપત્તિના જોરે અભિમાની બનીને બીજાઓને હેરાન કરવામાં બાકી રાખતાં નથી તેવા માણસો પણ દુર્ગતિમાં જાય છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૧

નાગ અને નાગણુ

માયારૂપી નાગણુથી કરડાયેલાઓ દગા-પ્રપંચ કરીને પોતાના પરિવારનું પોષણ કરવાનો ઘણો પ્રયાસ કરે છે છતાં પણ તેમના શોક અને સંતાપ, ચિંતા, અને ઉદ્વેગ જરા પણ ઓછાં થતાં નથી. તો પછી લોલરૂપી નાગ સર્વસ્વનો નાશ કરે તેમાં શી નવાઈ?

આવા લોલ અને માયા રૂપી ઝેરીલા ઝાડોને તો મૂળમાંથી જ ઉખેડી નાંખવા જોઈએ અને પોતાના સાચા સુખના અર્થીઓ તો, પરીણામે દુર્ગતિના ખાડામાં ધકેલનાર એવા વૃક્ષોને મૂળમાંથી જ નાશ કરવાનો રોજ પ્રયત્ન કરતા હોય છે. આથી વિપરીત જેઓ કરે છે તેઓ સદ્ગતિ મેળવતા નથી.

ખોટનો ધંધો

આજે માણસો ધંધાને જ ધર્મ માની, અને સ્વધર્મનો ત્યાગ કરી ધંધામાં જ વધુ આસક્ત બન્યાં છે. ત્યારે ધર્મને ભૂલીને ધંધો કરનારને પૂછી જુઓ કે—

ધર્મવિનાના ધંધાથી કેટલી ચિંતા ઓછી થઈ? કેટલી શાંતિ મળી? સુખ કેટલું મળ્યું? અને પરલોકમાં પણ સાથે રહે એવી કેટલી કમાણી કરી?

૧૨

આંતર જ્યોત્તિ

આ બધાનો એક જ જવાબ મળશે. એક પૈસો પણ નહિ.

ત્યારે કહો ધર્મવિનાનો ધંધો કેવો કહેવાય ?

વાણીનો જાદુ

તમારી આંખોમાં જ્યાં સુધી વિકાર છે ત્યાં સુધી સદ્વિચાર અને વિવેકને ત્યાં સ્થાન મળશે નહિ.

તમારા કાન જ્યાં સુધી સદ્ગુરુનો ઉપદેશ સાંભળશે નહિ ત્યાં સુધી વિકારો ખસશે નહિ.

આ વિકારો તો ત્યારે જ ખસશે કે જ્યારે તમે સદ્ગુરુની મંગળવાણી સાંભળી તેને હૈયામાં ધારણ કરશો અને તે પ્રમાણે જીવન જીવશો ત્યારે જ.

પડદા પાછળ

સ્પર્શેન્દ્રિય, સ્વાદેન્દ્રિય, અને ધ્રાણુન્દ્રિયના વિકારો કદાપિ ખસવાના નથી, કારણુ તે વિકારો વિનાશ સંબંધી છે. તેઓને દૂર કરવા માટે હંમેશ જાગૃત રહેવાની જરૂર છે.

જે જે અંશે પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિકારો ખસવા માંડશે તે તે અંશે જ્ઞાન-દર્શન અને ચારિત્રના જે આત્મિકગુણો છે તેનો પ્રકાશ થશે.

અંતર જ્યોતિ

૧૩.

સંગમ સાધ

જગતમાં કહેવાય છે કે ક્ષીણ થયેલ કૃળવાળા વૃક્ષોનો પક્ષીઓ ત્યાગ કરે છે, સુકાઈ ગયેલા સરોવરનો સારસ પંખીઓ ત્યાગ કરે છે, ભમરાઓ પણ રસહીન પુષ્પોનો ત્યાગ કરે છે, પશુઓ ખળી ગયેલા જંગલનો ત્યાગ કરે છે, ગણિકા તેમજ સ્વજનો ધન વિનાના માનવીનો ત્યાગ કરે છે, સેવકો રાજ્યભ્રષ્ટ રાજનો ત્યાગ કરે છે. તે પ્રમાણે. આત્મા પણ શરીરનો ત્યાગ કરે છે. માટે આત્માનું કલ્યાણ થાય તે મુજબ સંસારમાં વાણી-વર્તન અને વિચાર રાખવાની જરૂર છે.

એણું જ કર

માણસોએ પોતાના આચાર-વિચાર અને ઉચ્ચાર એવા રાખવા જોઈએ કે જેથી માયા-મમતા-અહંકર વગેરે દૂર થાય અને આત્મિક સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય તેમજ પરલોકે સદ્ગતિ પ્રાપ્ત થાય.

કમર કસો

સદ્ગતિ સિવાય સારા સાધનો જે વિકાસ સાધવા સમર્થ છે તે મળતા નથી. આથી વિકાસ વિના વિનાશ સર્જાય છે. તેથી દુર્ગતિના પંથેથી કોઈ જિંચે ચઢાવનાર મળી આવે તો પણ તેમનાં વચનો ગમતાં નથી. માટે સદ્ગુણો મેળવવા હંમેશા કટીબદ્ધ બનો.

આપણા દુશ્મનો

સદ્ગુણોનો નાશ કરનાર જે કોઈ મહાન શત્રુઓ હોય તો તે દંભ-કપટ-વિશ્વાસઘાત-અદેખાઈ. ઇર્ષ્યા વગેરે છે.

આ દુશ્મનો શાથી ઊભા થાય છે ? તો કહેવાનું કે સંસારના સ્વાર્થ કાળે પરમાર્થનો ત્યાગ કરવાથી.

માટે ભયો ! સ્વાર્થને ખાતર પરમાર્થને ભૂલશો નહિ. અને જે પરમાર્થને ભૂલી જશો મતલબ કે તેનો ત્યાગ કરશો તો તમારામાં જે કાંઈક ગુણો છે તે પણ દખાઈ જશે અને જીવન જીવવાનો કંટાળો આવશે ને દુઃખમય જીવન પસાર કરવું પડશે. માટે પહેલેથી જ આ આન્તરિક દુશ્મનોથી ચેતીને ચાલવું જોઈએ.

અહંકાર, મમતા, નિંદા, અદેખાઈવગેરેનો ત્યાગ કર્યા સિવાય, સાચી સુખ સાહ્યળી આપનાર પરમાર્થ સંધાતો નથી. પુણ્યયોગે મનુષ્યલવ મેળવીને તેં શું કર્યું ? સ્વાર્થ સાધવા માટે તેં દંભ પ્રપંચ, વિશ્વાસઘાત કરી ધન મેળવ્યું છે. પરંતુ એનાથી તને સાચા સુખ શાંતિ મળશે નહિ.

કારણ કપટ કરનારને કદાચ અધિકારી ન પણ પકડી શકે તો પણ કપટ કરનારના મનમાંથી ભયના ભણકારા દૂર થતા નથી. અને તે હંમેશ ભયભીત રહ્યા કરે છે. અને તેમ કરતાં જે પકડાઈ જવાય તો ભેગુ કરેલું ધન બધું જ ગુમાવવું પડે છે. માટે પરમાર્થને ભૂલો નહિ.

આંતર જ્યોતિ

૧૫

નકામું દાન

જુકી અને ખોટી સાક્ષી આપનાર, દરરોજ જુકું યોલનાર, કરેલા કાર્યોની કદર નહિ કરતાં કનડગત કરનાર, દારૂં પીનાર, અને શિકારી-આ કદાપિ શુદ્ધ થતો નથી. ભલે પછી તે આખરૂં મેળવવા ખાતર દાન-પુણ્ય કરે તો પણ તે અશુભ અને અશુદ્ધ રહે છે.

વાવો તેણું પામો

જેતું મૂળ કડવું હોય તેના ફળ પણ કડવા જ હોય પછી તેમાંથી મીઠા ફળોની આશા રાખવી નકામી છે. મીઠા ફળો ભેદતા હોય તો ખીજ પણ મીઠા જ રાખવા ભેદએ.

તે જ પ્રમાણે માનવગણુ જે અસત્ય વિચાર-ઉચ્ચાર અને આચારનો ત્યાગ કરીને સત્ય આચાર-વિચારને ઉચ્ચારને હૈયામાં વાવે તો તેના સત્ય સુખનાં મધુરાં ફળો તેને જરૂરથી મળે.

પરંતુ ખીજ કડવા વાવવા છે ને ફળ મીઠા ભેદએ છે તે કયાંથી બને?

ક્ષમા, સરળતા, નમ્રતા, સંતોષ વગેરે ગુણરૂપ ખીજે છે. તેઓને હૈયામાં વાવવાથી મીઠા ફળો મળે છે.

૧૬

આંતર જ્યોતિ

આ ક્ષોના નિત્ય સેવન્થી સંસારસાગરમાં ઓલા ખાતી અને પરિભ્રમણ કરતી જીવન નૌકાને સરળતાથી મુક્તિના કિનારે ઉતારી શકાય છે.

ઝાડ અને મુસાફર

જગતમાં મુસાફરી કરનાર માનવી ! તારા પ્રવાસના માર્ગે વિવિધ વૃક્ષોની શીતળ છાયામાં તું આરામ લેવા જરૂર એકો હશે અને તાપથી તપેલા એવા તને શાંતિ પણ મળી જ હશે.

પરંતુ તે વૃક્ષોએ તને શાંતિ આપવામાં કેટલું કષ્ટ સહન કર્યું છે તેનો પણ તું ખ્યાલ કરજે.

તેઓએ ઉનાળામાં તાપ અને તરસ સહન કર્યાં છે. કુહાડીના ઘા પણ સહન કર્યાં છે. વરસાદના ઘમઘોઝાર પાણીના પ્રવાહને પણ ક્ષમા અને સહનશીલતાથી ઝીલીને પોતાના મૂળને મજબૂત રાખ્યું છે. પવનના ઝપાટાઓ પણ સહન કર્યાં છે. અરે ! કોઈએ પથ્થરા માર્યા હશે તો તેના પર ગુસ્સો નહિ કરતાં તેમને મીઠાં ક્ષણ પણ આપ્યાં હશે. તેમજ કોઈએ પાંદડાં-ડાળ વગેરે તોડ્યાં હશે તો પણ કોઈના પર રીસ કરી નથી.

તો હે મુસાફર ! વૃક્ષનાં તેવા ગુણોને તારા જીવનમાં ઉતારવાનો તું સદાય પ્રયત્ન કરજે.

આંતર જ્યોતિ

૩૭

સરીતાનો સંદેશ

જગતમાં મુસાફરી કરનાર માનવી ! મુસાફરીના માર્ગમાં તને તરસ લાગતાં તેને શાંત કરવા માટે માર્ગમાં આવતી નદીના મીઠા જળ પીને તે તારી તૃષ્ણા જરૂર શાંત કરી હશે. પરંતુ એ નદીએ કેવાં કેવાં કળેા સહન કર્યાં હશે તેના પણ તું જરા વિચાર કરજે.

કેઈએ આવીને તેના ખોળામાં વસ્ત્ર વાસણ અને શરીરના મેલને દૂર કરવાં તેમાં સ્નાન પણ કર્યું હશે. કેટલાક લોકોએ ત્યાં આવીને કૂદાકૂદ પણ કરી હશે અને મળ પણ માણી હશે. તેથી નદીને પીડા પણ થઈ જ હશે. છતાં પણ લોકોની મલિનતાને તેણે પેટમાં સમાવી છે. અને દુઃખ દેનાર પ્રત્યે તેણે કદી રોષ નથી કર્યો.

આ નદી અનેક પર્વત-ટેકરાઓ વચ્ચે વિધોને પાર કરીને પણ પોતાના જીવન કાર્યને ચાલુ જ રાખે છે.

માટે હે મુસાફર ! વિચાર અને વિવેક કરીને તેના ગુણોને તું જીવનમાં ઉતારીને તારી જિંદગીને વધુને વધુ ઉજ્જવળ બનાવજે.

સાગર ખારો ને લહેર મીઠી

સમુદ્ર ખારો છે છતાં તેમાં મીઠા મહેરામણની લહેરો આવે છે. તેમાં મહિષી મોતીઓ પણ રહેલા છે. સરજીવઓ તેમાં રૂબરૂકી મારીને ભેગા કરે છે. ત્યારે માનવીની ફરજ છે કે ખારા પાણીનો ત્યાગ કરીને મીઠા મહેરામણની લહેરોને માન કરવું જોઈએ અને અનાદિકાળની તૃષ્ણાની પીડાને મટાડવી જોઈએ.

વિચાર કરજો

સંસાર સાગરમાંથી સદ્ગુણીરૂપી અમૃત લેવાય છે અને વિષય-કષાયના વિકારોરૂપી વિષ પણ લેવાય છે. તમારે અમૃત લેવું છે કે વિષ, તેનો વિવેકપૂર્વક વિચાર કરજો.

અમૃત જો લેવું હોય તો વિષરૂપી કોઈના દોષોને જોઈને તેને હૈયામાં ધારણ કરશો નહિ. પરંતુ આ માટે તમારા આત્મામાં રહેલાં સમ્યગ્ દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્રને બહાર લાવો અને પવિત્ર બનો.

ભેદ રેખા

દોષિતના દોષોને જોવા સરળ છે. પણ તે પ્રત્યે મધ્યસ્થભાવ કેળવવો મુશ્કેલ છે. પરંતુ જો માનવીને આત્માના ગુણોનું અને પુદ્ગલોનું ભેદ જ્ઞાન થાય તો રાગ-દ્વેષરૂપી દોષો જરૂરથી દૂર કરી શકાય.

લાડુ અને લલના

આત્મિક ગુણો સિવાય દુનિયામાં જે ગુણો-આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, સત્કાર અને સન્માન-તે પુણ્યોદયના પુદ્ગલનો પ્રભાવ છે.

આ પુદ્ગલોનો એવો સ્વભાવ છે કે પુણ્ય હોય ત્યાં સુધી અનુકૂળતા આપે અને પુણ્ય ન હોય ત્યારે પ્રતિકૂળતા આપે. એવા સમયે મધ્યસ્થતા આવે તો સમ્યગ્ દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્રના યોગે આત્મસાક્ષાત્કાર થાય અને સઘળી ચિંતાઓ નષ્ટ થાય. આવો મધ્યસ્થભાવ કેળવવા શ્રદ્ધાપૂર્વક પ્રયાસ કરવો જરૂરી છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૯

અષાઢાભૂતિ મહારાજ લલિતધારક હતા. નટકન્યાઓ પાસેથી રૂપ પરાવર્તન કરી લાડુ મેળવ્યા. પરંતુ લાડુ મેળવતાં લલનામાં તે લુપ્થ બન્યાં. અને તેમની સાથે સંસાર માંડી ગુરુજીને રજોહરણ અને મુખવસ્ત્રિકા સોંપીને વિલાસમાં રૂખી ગયાં. એક દિવસ તે લલનાઓના દોષ દેખી ફરી વૈરાગ્ય આણ્યો અને રાજાની આગળ ભરત ચક્રવર્તીનું નાટક કરીને અરીસા ભુવનમાં કેવળજ્ઞાન પામ્યા અને પાંચસો પાત્રને પણ મધ્યસ્થભાવનો ઉપદેશ આપી તેમને કેવળજ્ઞાની બનાવ્યાં—આ સઘળો પ્રભાવ મધ્યસ્થભાવનો જાણવો.

સંસારમાં જે સમત્વનો મહિમા સમ્યગ્જ્ઞાનીઓ ગાય છે તે મધ્યસ્થતા સિવાય આવતો નથી. મૈત્રી-પ્રમોદ અને અનુકંપા ભાવના તે મધ્યસ્થ ભાવનાના કારણે છે. તેનાથી સાચો સમતાભાવ જાગે છે.

સમતા અને સ્વચ્છંદતા

સ્વચ્છંદતા મુજબ ચાલવું છે, વિષય કષાયોના વેગમાં વિકારી બનવું છે અને સમતા મેળવવી છે તે ક્યાંથી અને ? કારણે જ્યાં સમતા હોય છે ત્યાં વિકારો હોતાં : નથી. અને જ્યાં વિકારો હોય છે ત્યાં સ્વચ્છંદતા રહેલી હોય છે.

૨૦

આંતર બ્યોલિ

કોને ખબર ?

વિકારો જ આત્મિક ગુણોમાં ખાડો પાડી રહેલ હોય છે અને સ્વચ્છંદતાને પોષી રહેલ હોય છે. પરંતુ આ કોણુ બાણુ ? તો કહે છે કે આત્માના ગુણોને બાણુનાર અને તેનો ધીબને ઉપદેશ આપનાર.

અંધાપો

સમ્યગ્જ્ઞાનીઓ જ સ્વાધીનતા પ્રાપ્ત કરે છે. કારણ કે વિકાર જન્ય સ્વચ્છંદતાને તે સારી રીતે બાણુ છે અને તેનો ત્યાગ કરવામાં તેઓ પ્રાણુની પણ પરવા કરતા નથી.

જેમ જન્માંધ કે રોગથી અંધ બનેલાને દિવસ અને રાત સરખા લાગે છે તેમ સમ્યગ્જ્ઞાન વિનાના માનવીને દેહના ધર્મો અને આત્માના ધર્મો બન્ને સમાન જ લાગે છે આથી તેઓ શરીર સુખમાં રાચી મારીને રહે છે.

આવા અજ્ઞાની માનવીઓને સાચી સ્વાધીનતા ક્યાંથી મળે ?

ક્યાંથી મળે ?

સામાયિક, પ્રતિક્રમણ કે પૌષધ કરતાં પણ દુન્યવી વિકથાઓ કરનારના વિકારો ક્યાંથી દૂર થાય ? અને તેમને સમતા પણ ક્યાંથી મળે ?

એ માટે તો માણુસે ચાર ભાવના, અનિત્યાદિ ભાવના ભાવવી જોઈએ અને બત્રીશ દોષોને ટાળવા બરાબર ઉપયોગ રાખવો જોઈએ. તો જ વિકારો દૂર થાય અને સમતા આવે.

આંતર જ્યેષ્ઠિ

૨૧

મત કર ગુમાન

પ્રમાણિક અને પવિત્ર બનવાથી જે જે સ્વ અને પર ઉપકારના કલ્યાણકારી કાર્યો કરેલ છે તેના યોગે ભાગ્યેહયનો વધારો થતાં, વિના મહેનતે તમને આજ સત્તા, સંપત્તિ અને સિદ્ધિ તેમજ બળ-બુદ્ધિ અને રૂપ મળેલાં છે તો તેનું અભિમાન કરશો નહિ. કારણ પાપોહય થતાં જ તે બધાં જ ચાલ્યાં બાય છે.

સર્વનાશ થાય

પુણ્યોહયના આધારે પ્રાપ્ત થએલ પદાર્થોનો સહારો લઈને પુણ્ય વધે અને પવિત્ર બનાય તેવા હિત કાર્યો કરવાં તેમાં જ જીવનની સાર્થકતા છે. આપણે યાદ રાખવું બેઠએ કે તે પદાર્થો આપણને અભિમાન કરવા નથી જ મળ્યાં અને અભિમાન કરવાથી તો ક્રોધાંધ બનાય છે, તેથી તો બધાનો જ નાશ થાય છે.

મુગ્ધ મા બન

નમ્રતાદિ ધારણ કરનારા ભાગ્યશાળીયો, વિનય અને વિવેકથી માયા-મમતામાં મુગ્ધ બનતાં નથી. જેઓ તેમાં મુગ્ધ બને છે તે આલોક અને પરલોકમાં પણ સર્વસ્વ ગુમાવી યેસે છે.

૨૨

આંતર જ્યોતિ

પંથના પથ્થરા

અભિમાન કરવાથી પ્રભુ મહાવીર સ્વામીને કેવાં કેવાં કષ્ટો સહન કરવાં પડ્યાં હતાં તે તમે જાણો છો. તો આપણી તો એવી કઈ તાકાત છે કે તે કષ્ટોને આપણે હંડાવી શકીશું ? આથી જ ભાગ્યશાળીઓ ! કોઈ પણ જાતનું અભિમાન કરશો નહિ. કારણ કરેલ જ્ઞાન-ધ્યાન વગેરે ક્રિયાઓનું અભિમાન પુણ્યમાં નુકશાન કરે છે અને આગળ વધવાં દેતાં નથી.

સહન કર

વચનના ઘાતને સમતા પૂર્વક સહી લે છે તે મમતા અને મોહના મર્મસ્થળને ઘાત મારવા શક્તિમંત બની સત્ય વચનની સિદ્ધિને વરે છે. તથા માનસિક સંકલ્પ વિકલ્પોને ટાળવા સમતા રાખે છે તે ખીજઓના વિચારો જાણવા ભાગ્ય-શાળી બને છે. અને જે કાયાના ઘાત વખતે સમતા રાખે છે તે જન્મ મરણના સંકટો પર ઘાત મારી અનંતગુણ સમૃદ્ધિના અધિકારી બને છે.

આઠ કર્મોના આધારે જ મન વચન અને કાયા મળેલ છે. તેના ઘાતે સમભાવે સહી લેવું તે કર્મોને ઘા કરવા અરોબર છે. કોઈ પણ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવી હોય તો સહન કર્યા વિના તે ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય ? માટે સહન કર !

આંતર જ્યોતિ

૨૩

તોડ દે અંધન

સ્વાધીનતા મેળવવા માટે આ માનવલવ મળેલ છે. પરાધીનતાનો આ સંસારમાં પાર નથી. સુરજનો તો પરાધીનતાની ઝેડીઓને તોડવા, જ્ઞાન મેળવીને સઘળું બળ વાપરે છે અને સ્વાધીન બને છે. અને સ્વાધીનતા એવી મેળવવી કે બીજી વાર પરાધીન બનાય નહિ.

નમે તે ગમે

ગર્વ-ગુમાન-મગરૂનીના મૂળ ક્રોધાદિક છે. આ બે લેગા થઈ, માયા-મમતાનો સાથ લઈને જગતમાં ફરે છે. અને ભલભલા ચક્રવર્તીઓને પણ પછાડવામાં બાકી રાખતાં નથી. શાસ્ત્રકારો આઠ પ્રકારનો મદ ફરમાવે છે. તેમાંથી એક પણ પ્રકારનો મદ પીડા કરનાર છે તો પછી આઠેય પ્રકારનો મદ એક સાથે હોય તો શું થાય ? જીવનની ખાનાખરાબી જ થાય ને ? તો હે ભાગ્યશાળીઓ ! મદ છોડીને તમે નમ્રતા ધારણ કરો.

૨૪

આંતર જ્યોતિ

અધ્યવસાય જાણો

દાન દેનારજ્યોને કોઈ એમ કહે કે તેજ્યો કીર્તિ-પ્રસિદ્ધિ માટે દાન દે છે અથવા તો માયા મમતાને ત્યાગ કરવા માટે દાન કરે છે. પરંતુ તેજ્યોના અધ્યવસાય જાણ્યા સિવાય કહી શકાય નહિ. માટે આપણે તો સામાન્ય રીતે એમ જ માનવું જોઈએ કે તેજ્યો મોહ-મમતાનો ત્યાગ કરવા માટે જ દાન દે છે. તો જ આપણને લાભ થવા સંભવ છે. અન્યથા સત્ય લાભ મળવો દુષ્કર બને. કારણ જ્ઞાની જે હોય છે તે મમતાનો ત્યાગ કરવા દાન દે છે પણ પ્રસિદ્ધિને ઇચ્છતા નથી. માટે આપણે તો એમ જ માનવું જોઈએ કે મમતાનો મોહ છોડ્યા વિના દાન દઈ શકાતું નથી. અને કંબુસળી જેમ ધન ભેગું નહિ કરતાં થોડું પણ દાન કરે છે તે ઉત્તમ જ છે.

મમતાના જે પરિણામ હોય તો ત્યાગાનુસારે આત્મ વિકાસ સધાય. પરંતુ પ્રતિષ્ઠા કે પ્રસિદ્ધિ ખાતર કરેલા દાન કરતાં મમત્વના ત્યાગ માટે કરેલું દાન જ ઉત્તમ ગણાય.

દાન દેવામાં જેવી ભાવના હોય તે મુજબ ફળ મળે છે. જેના મૂળ મધુરાં હોય તેનાં ફળ પણ મધુરાં જ મળે અને કડવાં મૂળ હોય તો કડવાં ફળ મળે.

આંતરે જ્યોત્તિ

૨૫

તે જ પ્રમાણે ભાવના પણ એવી ઉત્તમ રાખવી જોઈએ કે જેથી, ઉત્તરોત્તર મમતાનો ત્યાગ થાય. અને આત્મા પર જે આવરણો લાગેલાં છે તે ખસવા માંડે અને અંતે સત્ક પ્રકાશ થાય.

લગન લગાડ

તપ-જપ-જ્ઞાન-ક્રિયાઓ ભાવના પ્રમાણે કૃણ આપે છે. જે જે ભાવના કરવામાં આવે તેમાં એકાગ્રતા હોવી જોઈએ. વિકલ્પોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ તો જ તે ભાવના કૃણદાયી બને.

જમતી વખતે વિકલ્પો કરતાં જીલ કચરાય અને વેદના ઊભી થાય તે જમવું કહેવાય? અભ્યાસ કરતાં વિકલ્પો કરવામાં આવે તો ભૂલ જ થાય. ઝવેરી હીરામાણિક વેચતી વખતે ગ્રાહક સાથે ગપાટે ચડે તો તે ધારેલો લાભ મેળવી શકે નહિ. તે જ પ્રમાણે ક્રિયાઓ વગેરે કરતાં જે એક ધ્યાન રાખવામાં ન આવે તો તે ધારેલું કૃણ આપી શકે નહિ.

૨૬

આંતર જ્યોતિષ

અનુકરણ એટલે મરણ

બીજા દેશો અને પ્રાંતોના માણસોના ખાન-પાન-વસ્ત્રો-આભૂષણોનું અનુકરણ કરતાં પહેલાં પોતાના દેશ-પ્રાંત-ગામ અને નગરના ખાન-પાન-વસ્ત્ર અને આભૂષણોનો માણસે વિવેક પૂર્વક વિચાર કરવો જોઈએ. દરેક વ્યાવહારિક કાર્યો પોતાના ધર્મને અનુસરીને હશે તો બાધ આવશે નહિ, અન્યથા ડગલે ને પગલે બાધ આવવાનો સંભવ છે.

બીજાઓ ગમે તેમ વર્તન રાખે પણ આપણે તો વિચાર પૂર્વક જ વર્તન રાખવું જોઈએ. દેખાદેખી કરવામાં પરીણામે શોક સંતાપ થાય તો તેમાં દોષ આપણો જ રહેલો છે.

એક શક્તિમાન માણસે વિશાળ ખાડાનું ઉદ્ભવન કર્યું તેને જોઈને જે અશક્ત માણસ ખાડો ઝોળંગવા બંધ તો તે ખાડામાં પડે અને તેના હાડકાં ખોખરાં થાય. આથી ચેતીને ચાલવું અને આંધળું અનુકરણ નહિ કરવું એ જ હિતકારક છે.

સશક્ત ધર્મીએ એક કે બે માસના ઉપવાસ કરેલાં હોય તેનું અનુકરણ કરીને જે અશક્ત માણસ તેવા લાંબા ઉપવાસ કરે તો જીવન ખોઈ જ યેસે ને ? તેના કરતાં શક્તિ પ્રમાણે ઉપવાસ કરે તો બાધ આવે નહિ અને સ્વાદનો ત્યાગ કરવાથી શક્તિ પણ આવે માટે શક્તિનો વિચાર કરીને જ અનુકરણ કરવું.

આંતર જ્યોતિ

૨૭

પુણ્ય સરખું નથી

શ્રીમંતો વાયદોનો વેપાર કરતાં લાગ્યોદ્યે જ કમાય છે. કોઈ વખતે તેમાં નુકશાની જાય તો તેને તેઓ પહોંચી વળે છે. પરંતુ તેમનું જોઈને સાધારણ માનવી એવો વેપાર કરે તો નુકશાનીમાં જ ઉતરે ને ?

આમ શક્તિ વિના બીજાની હરિક્રાઈ કરવામાં નુકશાન થવાનો પ્રસંગ આવે છે. માટે સરખે સરખા સાથે જ હરિક્રાઈમાં ઉતરવું જોઈએ છતાં પણ દરેકનું પુણ્ય સરખું હોતું નથી.

પહેલી પવિત્રતા

સત્ય વિવેક અને વિચારથી મન-વચન અને કાયાની શુદ્ધિ થાય છે. અને તે સર્વે પવિત્ર અને છે. પરંતુ ફક્ત પાણીથી પવિત્ર થવાતું નથી. પવિત્ર બન્યા પછી કરેલી સર્વ ધર્મ ક્રિયાઓ સફળ થાય છે.

એક જ ઉપાય

પ્રશમતા ધારણ કર્યા વિના સહનતા આવતી જ નથી અને સહનતા આવ્યા સિવાય સમતા આવતી નથી. વિદ્નેને સંકટોને હઠાવવા સહનતા સિવાય અન્યોપાય છે જ નહિ.

બે બેનો

સહનતા અને સમતાને ગાઢ સંબંધ છે. જ્યાં સહનતા છે ત્યાં સમતાને આવતાં વિલંબ થતો નથી. સહનતા જ્ઞાન પૂર્વકની હોવી જોઈએ. કોઈના દબાણથી નહિ પરંતુ મારા કર્મો નાશ પામે છે એમ માનીને સમતા રાખવી જોઈએ. ગજસુકુમાર, સ્કંધક મુનિવર્યા, વગેરેએ સહન કરવા પૂર્વક સમતા ધારણ કરવાથી આઠેય કર્મને ખપાવી અનંત સુખને પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

જગતમાં કર્મેદિયે જન્મ-જરા-મરણ અનાદિકાળથી છે. તેનું કારણ આપણે સહનતાપૂર્વક સત્ય સમત્વ ધારેલ નથી મનુષ્યો જ સહનતા પૂર્વક કર્મો ખપાવવા સમર્થ બને છે. જે દુઃખોને બરોબર બાણ છે તેઓ સાંસારિક સુખની આસક્તિનો ત્યાગ કરી વિવિધ યાતનાઓ મૂળમાંથી નાશ કરવા તત્પર બને છે.

સો વાર પ્રતિમાને વહન કરનાર કાર્તિક શેઠે અહંકારી પરિવાજકથી અસહ્ય કષ્ટ સહન કર્યું ત્યારે તેમણે સહનતા અને સમતા રાખી વિવેક કર્યો કે જો મેં સંયમ ધારણ કર્યું હોત તો આ કષ્ટ ભોગવવાનો વખત આવત નહિ. ત્યાર પછી સમ્યગ્ જ્ઞાનના આધારે સંયમ લઈ રીતસર આરાધના કરી આયુષ્ય પૂર્ણ થયે સૌધર્મેન્દ્ર બન્યા. અને અહંકારી પરિવાજક ઐરાવણ હાથી બન્યો. આમ સહન કરવા પૂર્વક સમતા રાખવાથી સંસારમાં ઘણું સહન કરવું પડતું નથી. અને શોક સંતાપ થતાં નથી.

આંતર ન્યોતિ

૨૯

આપ મુવા વિના

સારા સાધનો મળતાં ગર્વ કર્યો તેવા સાધનોનો વિયોગ થતાં વલોપાત કર્યો. તેથી ઓશીયાળી બધી બાબતો વળગી અને આપણે ઓશીયાળા બન્યાં. દરેક ભવમાં હવે તે પસંદ ન હોય તો સ્વાધીનતાના સાધનો મેળવો.

એ સાધનો તમારી પાસે જ છે પણ પરાધીનતામાં સ્વાધીનતાની બ્રાંતિ હોવાથી તેના તરફ ધ્યાન રાખ્યું નહિ અને પરાધીનતામાં જ રાચી માચી રહેવામાં સુખ માની લીધું.

કોણ કહેશે કે સંપત્તિ સત્તાના તોરમાં પેલાને ઘણું ગર્વ થયે છે તે ઉતારવા હું સમર્થ છું તો આ તેની બ્રમણા છે. તેની અજ્ઞાનતા છે. આમ બોલવાથી ગર્વ ગળતો નથી. પણ વિરોધ અને કડવાશ વધે છે. તેનો ગર્વ ઉતારવાનો ઉપાય બુદ્ધો છે.

પોતે ગર્વરહિત બની નિષ્કામ ભાવે શાંત બની ઉપદેશ આપે અને તેની હૈયામાં સારી અસર થાય તો જ ગર્વવાળો ગર્વનો ત્યાગ કરી શકે. માટે જ પોતે પ્રથમ અભિમાનનો ત્યાગ કરી બીજનું અભિમાન ઉતારવા પ્રવૃત્ત બનવું.

સરખે સરખા મળ્યા હોય તો ઉપદેશની અસર પ્રાયે થવી મુશ્કેલ છે. અને ગર્વ અનાદી કાળનો છે. માણસ પોતે સમજે તો જ દૂર કરી શકાય.

ખુમારીનો બદલો ખુમારી

ગર્વ કરવો જોઈએ એવી માન્યતા ધરાવનાર માનવી-ઓને પૂછી જુઓ કે ગર્વ કરીને તમે શું મેળવ્યું? તો તેનો જવાબ તેઓ એ જ આપશે કે ગર્વ કરીને અમે સંતાપ અને પરિતાપ જ મેળવ્યા છે. અને નરી કડવાશ જ વધારી છે. અને અંતે ખુમારીને જ પામ્યા છીએ,

માટે તમારે જો ક્ષયદો અને સત્ય આત્મલાલ મેળવવો હોય તો આઠેય પ્રકારના મદનો-અભિમાનનો ત્યાગ કરવા ક્ષણે ક્ષણે ઉપયોગ રાખો.

શરમ શા માટે ?

ખરાબ વિચાર-આચારને ઈચ્છારવાળા શ્રીમંતોની શરમથી તેમના તે ખરાબ આચાર વિચારની પ્રશંસા :કરવી તે સામે ચડીને દુઃખને નોંતરવા ખરાબ છે. જ્યારે સદાચારી મનુષ્યોની પ્રશંસા કરવી તે સુખશાંતિનું કારણ છે.

સદ્ગુણોની જરૂર હોય તો તમારે સદાચારી મનુષ્યોની સોખત કરવી જોઈએ. અને તેના સદ્ગુણોની બહારમાં તેમજ ખાનગીમાં પ્રશંસા કરવી જોઈએ. તેમ કરવાથી તમારા સદ્ગુણોની વૃદ્ધિ થશે અને નહિ હોય તો તે ગુણો ધીમે ધીમે તમારામાં આવશે

અને યાદ રાખજો કે સદ્ગુણો જ આપણી સાચી કમાણી અને મિલકત છે. તેમને સાચવવાં તમે જો સદાચાર રાખશો તો તેને કોઈ લૂંટી શકશે નહિ માટે સદ્ગુણો મેળવવા સદાચારી બનો.

આંતર જ્યોતિ

૩૧

પ્રથમ ધર્મ

ઉત્તમ વિચાર કરવાવાળા શક્તિ મુજબ તેને વર્તનમાં મૂકે છે પરંતુ ઉત્તમ આચારવાળા તો ઉત્તમ જ વિચારે છે માટે જ તો કહેવામાં આવ્યું છે કે આચારઃ પ્રથમો ધર્મઃ

દુઃખના મૂળ

ભાગ્યોદયે આપણે અનંતીવાર દેવલોકમાં ગયા અને ઈચ્છા મુજબનો વૈષયિક આનંદ માણી આવ્યાં તેમજ માનવ ભવમાં પણ તેવા ભોગો અનંતીવાર ભોગવ્યાં છતાં પણ આપણને હજી સંતોષ થયો નથી. તેનું કારણ તપાસીશું તો માલુમ પડશે કે જે સુખો આપણે ભોગવ્યા હતા તે ક્ષણ વિનાશી હતા. અને તે પૌદ્ગલિક ધર્મ સંબંધી હતા. જો તે આત્મિક ધર્મ સંબંધી હોત તો તેવું બનત નહિ. આત્મિક સુખોના ભોગથી પૂરેપૂરો સંતોષ થાય છે. અમને તેનાથી દુઃખનું કારણ રહેતું નથી.

આત્માને જાણુ

જે સુખ અને દુઃખનો અનુભવ આપણને થાય છે અને થશે તે આત્માના ગુણોને ખરાબર નહિ ઓળખવાથી થાય છે જ્યાં સુધી આત્મગુણોનું જ્ઞાન નહિ થાય ત્યાં સુધી સુખ દુઃખ રહેવાનાં જ અને જે દિવસે સમ્યગ્ દર્શનજ્ઞાન અને ચારિત્રની દ્રવ્ય-ભાવથી આરાધના શરૂ થઈ કે તુરત જ સુખદુઃખ જતા રહેવાનાં.

૬૨

આંતરે જ્યોતિ

ઘેરાયેલાં વાદળી

આકાશમાં વાદળા ઘેરાયેલાં હોય છે ત્યારે હુદ્દિન કહે-વાય છે. અને જ્યારે વાદળાં ખસી જતાં સૂર્યનો પ્રકાશ આવે છે ત્યારે તેને સુદ્દિન ગણવામાં આવે છે. પરંતુ જ્ઞાનીઓ તો સુદ્દિન તેને જ ગણે છે કે માનવી જે દિવસે સુકૃત્ય કરે, સદાચારને સેવે પછી ભલેને તે દિવસે સૂર્યનો પ્રકાશ હોય કે વાદળા ઘેરાયા હોય માટે સદાય સદાચાર સેવીને દરેક દિવસને સુદ્દિન ધનાવો.

અંધકારની અથડામણ

આત્માના ગુણો વિના આ સંસારમાં સત્ય સુખ અને શાંતિનો ઉપાય સૂઝતો નથી. અને તેથી મોહરૂપી અંધકારમાં અટવાવું પડે છે. આ મોહરૂપી અંધકારને દૂર કરવા સમ્યગ્ દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્ર રૂપી સૂર્યના પ્રકાશની જરૂર છે.

દીવો ઝગમગ થાય

માટીના દીવા જ્યાં સુધી તેના કોડિયામાં તેલ હોય ત્યાં સુધી અંધકારને દૂર કરે છે. પરંતુ તેલ ખૂટતાં જ તે ઘુઝાઈ જાય છે. પરંતુ જ્ઞાનરૂપી દીવો તો કદી ઘુઝાતો નથી. તેમજ તેને માટે તેલની પણ જરૂર પડતી નથી. આવો સત્ય દીપ પેટાવાની જરૂર છે. આ દીપકથી મોહરૂપી અંધકાર દૂર થઈ જાય છે.

આંતર જ્યોતિ

૩૩

કલ્પનાનાં કાંટા

બનાવટી અને કલ્પેલ સુખ અને દુઃખને કાંટા રૂપે જાણવા જોઈએ. કારણ તેનાથી વારે વારે પીડા થાય છે. જ્યારે અસલ અને સત્ય સુખમાં પીડા થતી નથી. માટે તેવા કલ્પેલા સુખ-દુઃખરૂપી કાંટાઓને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

મૂર્ખ શ્રીમંતો

જ્યાં સુધી જીવાત્માઓ સકર્મક છે મતલબ કે જ્યાં સુધી તેઓ ક્રિયાઓ કરે છે ત્યાં સુધી તેમને પરાધીનતા ઓછી કે વધતી તરતમલાવે હોય છે. પછી ભલેને શ્રીમંતો અને અધિકારીઓ પોતાની સત્તા અને સંપત્તિનાં આધારે પોતાને સ્વાધીન માનતા હોય પરંતુ તે તેમની બ્રમણ છે. એ તેમનું અજ્ઞાન છે.

જીવતાં મડદાં

જે માણસો મન-વચન અને કાયાથી ખરાબ કામોને કરે છે ને તેવું જ જીવન પસાર કરે છે તેઓ જીવતાં છતાં મરેલાં છે. જીવતાં માણસો તો તે જ છે કે જેઓ મહા-ચારનું સદાય પાલન કરે છે.

આંખો ખોલો

દુષ્ટ માનસિક વૃત્તિઓ અને દુષ્ટ વાચિક અને કાયિક પ્રવૃત્તિઓએ આ સંસારને કલેશમય બનાવી મૂક્યો છે. અને તેણે જ આ જન્મ મરણની અસહ્ય વેદનાઓ ઊભી કરેલ છે. માટે વિવેકપૂર્વક સદ્વિચાર કરીને તેમ જ આત્મજ્ઞાનીનો સહવાસ કરીને તે પ્રવૃત્તિઓનો નાશ કરવો જોઈએ. અને એવી દુષ્ટ પ્રવૃત્તિઓ કદાચ જો જોર કરે તો વિવેક ચક્ષુ ઉઘાડવાનું ભૂલશો નહિ.

મુક્તિનો માર્ગ

સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ જે સત્ય માર્ગ બતાવ્યો છે તે જન્મ મરણની અનિષ્ટ પરંપરાને ટાળવા માટે તેમજ અનાદિ કાળની પરાધીનતાને તોડી સર્વથા સ્વાધીનતા મળે તે માટે જ બતાવ્યો છે. માટે તેમના પર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી તે માર્ગ ગમન કરો.

સંસાર સુખના રસિકોએ સુખના જે જે માર્ગ બતાવ્યા છે, બતાવે છે અને ભવિષ્યમાં પણ બતાવે તો ય તેમના પર વિશ્વાસ રાખશો નહિ. કારણ તે માર્ગો જવાથી પરાધીનતા વધતી જ જવાની છે અને પરાધીનને સુખ ક્યાંથી ?

માટે જ સ્વાધીનતાનું સુખ આપનાર એવા સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ બતાવેલ માર્ગ પર જ વિશ્વાસ રાખશો.

આંતર જ્યોતિ

૩૫

હોય તો આપો

સમ્યગ્ દર્શન જ્ઞાન-ચરિત્રના યોગે તમને જે સત્ય સ્વરૂપતા-નમ્રતા-સંતોષ-પ્રશમભાવ પ્રાપ્ત થયેલ હોય તો ખીજા અધિકારી ભાગ્યવંતોને તેવા થવાનો ઉપદેશ આપીને પરીપકારી બનવામાં તેર કાઠીયાને દૂર કરજો.

સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ જે જે જાણ્યું અને અનુભવ્યું તે પ્રમાણે જગતના જીવોને ઉપદેશ આપેલ છે. તેના પર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવાની ખાસ જરૂર છે. તેવી શ્રદ્ધા રાખવાથી દુન્યવી રંગ રાગમાં ફસાઈ પડાતું નથી.

દુન્યવી રંગ રાગમાં આસક્ત બનેલા જીવો ન્યારે અસહ્ય પીડાઓ ભોગવે છે તે સમયે જે સમ્યગ્જ્ઞાનીનો સહવાસ થાય તો જ ભગવંતોના વચનોમાં વિશ્વાસ બળે..

એ નહિ બને

ઘડી એ ઘડીની શાંતિ માટે ક્ષણિક સુખની પ્રાપ્તિ માટે પ્રયત્ન કરવો છે અને તેના બદલામાં શાશ્વતા સુખની ઇચ્છા રાખવી છે પણ એ ક્યાંથી બને ?

શાશ્વતા સુખ માટે તો શાશ્વત પ્રયત્ન જ કરવા જોઈએ. કારણ જેવો પુરુષાર્થ કરવામાં આવે તેવાં જ ફળ મળે છે.

૩૬

આંતર જ્યોત્ષિ

બુદ્ધિના દેવાળિયાં

અજ્ઞાનતાના યોગે બાહ્યાત્માઓ ધનમાં જ સુખ માનીને તેમાં જ હરકોઈ પ્રકારે આસક્ત રહે છે. અને જ્યારે પાપોદ્યે ધન જતું રહે છે ત્યારે તેઓ શોક કરે છે.

ધનમાં શાંતિ મળતી ન હોવાથી કેટલાક પ્રસિદ્ધ થવામાં પ્રેમ રાખે છે. તેમાં વળી અનુકૂળતાના અભાવે પત્નીમાં પ્રેમ રાખી રાજી થાય છે અને પત્નીને પણ રાજી રાખવા મથામણ કરે છે. પરંતુ જ્યારે તેમાં પ્રતિકૂળતા આવે છે ત્યારે તેના પર દ્વેષ રાખીને તેનો ત્યાગ કરે છે અને ક્યારેક તે મારી નાંખવા મુઘીનો પણ દુષ્ટ પ્રયત્ન કરે છે. પરંતુ જ્યારે તે સ્ત્રી મરી જાય છે ત્યારે તે રડવા બેસે છે.

કેટલાક પોતાની આબરૂને નુકશાન કરનાર માણસો સામે પડીને પોતાની આબરૂ સાચવવા હજારો રૂપિયાનો વ્યય કરે છે. આ બધું કરવાં છતાં પણ જ્યારે શાંતિ મળતી નથી ત્યારે તેઓ ભાગ્યનો દોષ કાઢવા બેસે છે. પરંતુ પોતાના દોષ તરફ તે તેઓ બેતા જ નથી. આને બુદ્ધિનું દેવળું ન કહેવાય તે ખીલું શું કહેવાય ?

આંતર જ્યોતિ

૩૭

ભૂલ્યાં ત્યાંથી ફરી ગણો

ધનાદિકને મેળવવા માટે જેટલી મહેનત કરવામાં આવે છે તેટલી મહેનત જો પોતાના દોષોને દૂર કરવા માટે કરવામાં આવે તો જરૂરી સુખ સંપત્તિ મળે.

પગમાં કાંટો વાગે છે તે પછી માણસ જોઈ વિચારીને ચાલે છે, અનાજમાં કાંકરા હોય છે તો તેને વીણીને દૂર કરવામાં આવે છે ને અનાજ સાફ રખાય છે, હિંસામમાં ભૂલ થાય છે તો તે ભૂલ સુધારીને હિંસામ ચોખ્ખો કરવામાં આવે છે, વિદ્યાર્થી પરીક્ષામાં નાપાસ થતાં ખીલ વાર ચોકસાઈથી મહેનત કરીને પાસ થાય છે.

તે જ પ્રમાણે માણસ જો પોતાના દોષોને દૂર કરવા નિરંતર પ્રયાસ કરે તો જરૂરી તેને સત્ય સુખ મળે.

માણસનો સ્વભાવ ભૂલકણો છે માટે તેણે દોષો તરફ વારંવાર નજર કરીને તેને દૂર કરવા સતત પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

દોષો તરફ દષ્ટિ રાખનારા, તેઓને દૂર કરવાથી ગુણરાગી બને છે પરંતુ દોષોનું પોષણ કરનારા-ગુણ માનનારા-ગુણોને મેળવી શક્તા નથી અને ગુણાનુરાગી બનેલા નહિ હોવાથી દોષો વધારતાં પરંપરા અલ્પ કરતા નથી તેથી આર્ત-રૌદ્ર ધ્યાને સ્વલ્પન પસાર કરે છે અને અન્ય ભવોમાં દોષોને દૂર કરવાના નિમિત્તો અને સંયોગો મળ્યા હોય તો પણ તેઓને પસંદ પ્રડતા નથી.

૩૮

આંતર જ્યોતિ

મનુષ્યભવ દોષોનો ત્યાગ કરવા મળેલ છે નહિ કે વધારવા માટે. દોષોથી તો અનંતભવ મહાકષ્ટ યાતના વેડી પૂર્ણ કર્યાં. ત્યાં ગુણાનુરાગી ગુણી બનવાં સાધન સામગ્રી મળી ત્હો પણુ તે તરફ લાગણી થઈ નહિ આથી કષ્ટ યાતનાઓ ભોગવવી પડે છે.

તો આ દેવદુર્લાભ એવો મનુષ્યભવ આપણને મળેલ છે તો તેનો પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરીને, દોષોને દૂર કરીને ગુણી બનવું જોઈએ.

ગુણાનુરાગી બનવામાં પરમાત્માની આજ્ઞા મુજબ આચાર-વિચાર ને ઉચ્ચારની અગત્યતા સ્વીકારવી જોઈએ. જ્યારે તે સ્વીકારવામાં આવે ત્યારે જ પ્રશમ-સંવેગ-વૈરાગ્ય અને વિવેક વગેરેના યોગથી-નમ્રતા-સરલતા-સંતોષ-નિર્લોભતા આદિ ગુણો પ્રગટે છે અને ગુણાનુરાગી બનાય છે. આવું જીવન જીવવાથી દોષો દૂર થાય છે. અને દોષોને દૂર કરવામાં જ મનુષ્યભવની સફળતા છે.

અન્ય પ્રાણીઓને દુઃખી જોઈ તેમનાં દુઃખોને દૂર કરવાં પ્રયત્ન કરવો. પરંતુ તેમનાં દુઃખોને જોઈ ખુશી નહિ થતાં વિચારજો કે આ જીવો રાગ-દ્વેષ વગેરે દોષોથી દોષિત અનીને આજે આ યાતના ભોગવી રહ્યાં છે.

આંતર જ્યોતિ

૩૯

જે જે અંશે દોષો દૂર થાય તે તે અંશે સત્ય સુખ મળે છે અને જ્યારે અઢારે ય દોષ મૂળમાંથી નાશ પામે છે ત્યારે કેવળજ્ઞાન પ્રગટે છે. તે પછી કોઈ જાતની ચિંતા કે યાતના રહેતાં નથી.

તમે ભોટ નથી

મોટામાં મોટો દોષ અભિમાન અને મમત્વનો છે. તેમાંથી જ રાગ-દ્વેષ-મોહ-અદેખાઈ વગેરે જનમે છે અને પછી તેને લીધે વિષય કષાયના વિકારો આવી વળગે છે. વિચારો પણ વિકારી બને છે. આના લીધે પોતાનું સત્ય સ્વરૂપ પરખાતું નથી. અને કલ્પેલાં સુખમાં જ પ્રેમ લાગે છે.

પરંતુ જ્યારે સદ્ગુરુ લગવતોની વાણી પર પ્રેમ બળે છે ત્યારે અહંકાર અને મમતા તેમજ વિષય કષાયના વિચારો ઓછા થતા બંધ છે અને તેના લીધે ગુણો નિર્મળ બને છે. ત્યાર પછી વિકારોને આવવાનું સ્થાન બહુ ઓછું મળે છે.

આ મુજબ ઉપદેશ સાંભળી સદ્ગુણોનો અદેખો અને દોષોનો જ પક્ષપાતી એમ કહે કે શું અમે ભોટ છીએ કે તમે અમને રોજ રોજ ત્યાગ અને શાંતિનો ઉપદેશ આપો છો ?

ના, ભાઈ! તમે ભોટ નથી. પરંતુ તમે જે રીતે યોલ્લી રહ્યા છો તે અમને ભોટ જેવું માલુમ પડે છે. તારા યોલ્લામાં અભિમાનના પડઘા સંભળાય છે. આથી તું ભોટ જેવો દેખાય છે, પરંતુ તેથી કંઈ અમે તને ભોટ કહેતા નથી.

૪૦

આંતર જ્ઞેયોત્તિ

જેઓ સાંસારિક વિલાસોના રસિખા છે અને સત્ય સુખના સાધનોમાં જોમને રસ નથી એવાઓ ત્યાગ ધર્મની વાતો સાંભળીને બડબડાટ કરે તેઓને શું સમજવા, ડાહ્યા કે મૂર્ખા? એ તમે જ નક્કી કરી લેજો.

પરંતુ જેઓ સુસ અને ડાહ્યા છે તેઓ તો એવા મૂર્ખ માણસોના બોલવા સામે જરા પણ જોશો નહિ.

એકમાંથી અનંત

ઉત્તમગતિ ન્યારે પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે હલકી ગતિ રહેતી નથી. અને ઉત્તમ ગતિમાંથી જે ઉત્તમોત્તમ સ્થિતિ જે સિદ્ધ પદની છે તે પ્રાપ્ત થાય છે.

મુકાબલો કર

વિકારી અવસ્થા હલકી છે છતાં સદ્વિચાર અને વિવેક દ્વારા ઉત્તમ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે. સદ્વિચાર અને વિવેક વડે વિકારો ખસવા માંડે છે અને અંશે અંશે નિર્વિકારી બનાય છે.

આંતર જ્યોતિ

૪૧

વિકાર અને નિર્વિકારનો ક્ષણે ક્ષણે મુકાબલો કરતાં રહેવું જોઈએ. ક્ષણે ક્ષણે ન બને તો ઘડી બે ઘડી અગર પહોર બે પહોર અથવા તો સાંજે પણ જરૂરી મુકાબલો કરવો જોઈએ.

મુકાબલો કરવાથી વિકારી અને નિર્વિકારી જીવનનો ખ્યાલ આવશે. વિકારી જીવન કોઈને ચ પ્રિય નથી હોતું. વિકારથી પીડા ઊભી થાય છે. આ વિકારો નષ્ટ થયા પછી ઉચ્ચ સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે અને અંશે અંશે સત્યાનંદનો અનુભવ થાય છે.

વિકારનો આપ

વિકારો ઉત્પન્ન કરવામાં પ્રબલ કારણ જો કોઈ હોય તો અહંકાર અને મમત્વ છે. તે બે ભેગા થઈ માનવીને રાગ-દ્વેષ અને મોહમાં ફસાવે છે. તેઓએ ભાઈ ભાઈ વચ્ચે કલેશ, કંકાશ, ઝગડા અને મારામારી કરાવ્યાં છે. અને અનેક રીતે તેઓએ આપણને દુઃખી કર્યાં છે અને અંતે દુર્ગતિમાં ધકેલ્યાં છે. એવાને કોણ સુંદર માને ?

એકના પાપે

ન્યાં સુધી અહંકાર મમતાજન્ય રાગ-દ્વેષ અને મોહ છે ત્યાં સુધી મિથ્યાત્વ જવાનું નથી. તેમ જ ન્યાં સુધી વિકારો હશે ત્યાં સુધી વિકાસ થશે નહિ. માટે વિકારોને દૂર હટાવો.

૪૨

આંતર જ્યોતિ

અવળો રસ્તો

મોહથી ઉત્પન્ન થએલ મિથ્યાત્વ પ્રકૃતિએ વિકાર અને નિર્વિકારનો મુકાબલો કરવા દીધો નથી અને માનવીને વિકારી માર્ગે ચઢાવી દીધો છે. આવા ઉન્માર્ગે વિકાસ ક્યાંથી થાય ?

દર્દ અને દવા

શક્તિ મેળવવા મનુષ્યો ઘણા પ્રયાસ કરે છે. વૈદોની પાસે જુદા જુદા પ્રકારની દવાઓ લે છે પરંતુ કલેશ-કંકા-શનો ત્યાગ કરતાં નથી. અને સાધનોમાં જ સુખ માની તેમાં આસક્ત અને છે. આથી તેમને દવા લાગુ પડતી નથી.

ઓળખાણુ કર

આશા-તૃષ્ણા અને સ્વચ્છંદતાએ આધિ-આધિ અને ઉપાધિના અસહ્ય કષ્ટો જિભાં કર્યાં છે. આના લીધે સત્ય સત્તા ગુણુ સમૃદ્ધિની ઓળખ થતી નથી.

જ્યારે આશા-તૃષ્ણા અને સ્વચ્છંદતા વગેરેનો ત્યાગ કરવામાં આવશે અને અનંત જ્ઞાનીની આજ્ઞા મુજબ વર્તવામાં આવશે ત્યારે જ પોતાના સત્ય સ્વરૂપની ઓળખાણુ થશે.

આથી એ આશા-તૃષ્ણા અને સ્વચ્છંદતાનો ત્યાગ કરવા માટે પ્રયાસ કરવાની ઘણી જરૂર છે.

આંતર જ્યોતિ

૪૩

સાધન ખોટું નથી

જીવન પૂરતું, પરિવારના પોષણ પૂરતું સાધન છે. છતાં આશા-તૃષ્ણા વધે છે શાથી? તો કહે છે તેનો વિચાર અને વિવેક નથી કર્યો તેથી જ તે વધે છે.

જે સાધનથી સાધ્ય કરવાનું જ્ઞાન ન હોય તો તે સાધન કૃળ આપતું નથી. આ કૃળ ન મળે તેમાં દોષ કંઈ સાધનનો નથી. પરંતુ તમારી એ બિન આવડતનો તેમાં દોષ છે.

આથી બુદ્ધિ-બળ-સત્તા-સંપત્તિનો વિચાર વિગેરે કરવા પૂર્વક સ્વચ્છંદતાનો ત્યાગ કરીને સત્ય અનંત ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ મળે તે માટે ઉપયોગ કરો.

સંયોગ-વિયોગ

સંયોગે મળેલ વસ્તુનો વિયોગ થતાં તેના સ્વરૂપનું સાચું ભાન નહિ હોવાથી અજ્ઞાનીઓ તેનો શોક કરવામાં જરાય ખામી રાખતાં નથી. પરંતુ અજ્ઞાનતાને લીધે આમ શોક કરવાથી પોતાના ગુણોનો નાશ થાય છે. તેની તેઓ જરાયે ચિંતા રાખતા નથી.

સંયોગે જે વસ્તુઓ મળે છે તે વિયોગ ધર્મવાળી છે. તેનું જેને સમ્યગ્જ્ઞાન હોય તેઓ શોક સંતાપ કરતાં નથી અને તેનું સત્ય સ્વરૂપ સમજીને આત્મિક ધર્મ પ્રાપ્ત કરવા વિવેક કરે છે.

૪૪

આંતર જ્યોતિ

ગરીબ શ્રીમંતો

નિર્ધનોની સાચી સાહ્યળી તેમનાં આત્મિક ધર્મમાં રહેલી છે. આમ સમજી તે મહાશયો ધનના અભાવમાં કે તેના વિયોગમાં તેઓ શોક સંતાપ કરતાં નથી. પરંતુ જ્યોતને આત્મિક ધર્મની સમજ નથી એવા શ્રીમંતો ધનાદિકનો વિયોગ થતાં શોક સંતાપ કરે છે.

શ્રીમંતોને ચીમકી

સમ્યક્ દર્શન-જ્ઞાન-અને ચારિત્ર તે આત્માનો ધર્મ છે. તેમાં રસિક અનેલાની પાસે સમૃદ્ધિ ને વૈભવ હોય છે તો તેઓ તેનો મમતા અને મોહનો ત્યાગ કરવામાં સફળપયોગ કરે છે. જ્યારે વિષય સુખના રસિયા મોજ મજમાં ને રંગ રાગમાં તે વૈભવને વેડફી નાખે છે અને પછી પરાધીન બની મહા કષ્ટોને લોગવે છે.

આવો સમય આવે નહિ તે માટે શ્રીમંતોએ ખાસ ચેતવાની જરૂર છે. તેઓએ આજસ કરવી નહિ. પ્રમાદનો ત્યાગ કરવો.

આંતર જ્યોતિ

૪૫

માંગ્યા વિના આપ

પ્રભાવશાળી, મહિમાવંત, મહાશયોનો સંબંધ દરેક પ્રાણીઓ સાથે હોય છે. તેમાં મનુષ્યો બોલવાની શક્તિ ધરાવે છે. અજ્ઞાનતાના યોગે કદાચ તેઓ અચ્ચિકર બોલે તો પણ તે મહાશયો તેમના પ્રત્યે શૈષ કે અણુગમતો બતાવતા નથી. માત-પિતાની આગળ બાળક જેમ તેમ બોલે તો પણ માત-પિતા તો તેના તરફ પ્રેમ ભાવ જ રાખે છે અને બાળકના માંગ્યા વિના પણ તેના મનોભાવ જાણીને તે, તે વસ્તુ આપે છે.

તે પ્રમાણે જાનીઓ કાલાવાલા કરાવ્યા વિના ભાગ્ય-શાળીઓને ઇચ્છા મુજબ આપે છે. આથી તેઓનો મહિમા-પ્રભાવ વધે છે અને તેઓ પૂજ્ય બને છે.

ધર્મી શ્રીમંતો સ્વામીલાઈનો સંબંધ જાણીને તેમની પરિસ્થિતિ જાણીને તેઓ મદદ માગે તે પહેલા જ તેમને મદદ કરે છે. આમ કરવાથી તેમનો મહિમા વધે છે ને પ્રતિષ્ઠા પણ જન્મે છે.

શ્રીમંતો જો આવેલ સ્વામીલાઈને અણુકે કાલાવાલા કરાવ્યા વિના તેના ભાવ જાણીને જો તેને મદદ કરે તો તેમના અહંકાર-મમતા ઓછા થાય અને પુણ્ય સાથે પવિત્ર પણ બનાય.

૪૬

આંતર જ્યોતિ

વિયોગ અને વિકાસ

પુણ્યયોગે જે પ્રાપ્ત થયેલ છે તેનો અંતે વિયોગ તો થવાનો છે. તો પછી તેનો વિયોગ થાય તે પહેલાં, સાત ક્ષેત્રરૂપી બેન્કોમાં જામે કરાવીને સદુપયોગ કરવામાં આવે તો પુણ્ય સાથે પવિત્રતા પણ મળે અને અહંકાર તેમજ મમતાનો નાશ થતાં આત્મિક વિકાસ પણ થાય.

વિયોગવાળી વસ્તુઓ વડે વિકાસ ત્યારે જ સધાય કે જ્યારે તે વસ્તુઓની અનિત્યતાનું સમ્યગ્જ્ઞાન થાય અને તેનો ત્યાગ કરીને સાત પુણ્યક્ષેત્રોમાં વાપરવામાં આવે ત્યારે જ.

સાપ ન બનશો

અહંકાર મમત્વબદ્ધ બની પોતાના વિકાસ માટે તેમજ પરોપકાર માટે જે ઇષ્ટ વસ્તુઓ આપતા નથી તેઓ મમતા-આસક્તિના યોગે સાપ થાય, ઉંદર બને અને કોઈ લેવા આવે તો ડાંબ મારે અને માથુ પકડી પટકીને મરણ પામે છે અને અંતે દુર્ગતિના ભાજન બને છે.

આંતર જ્યોતિ

૪૭

વિના મહેનતે

અભિમાનીઓ મોટાઈ તથા પ્રસિધ્ધિ માટે પ્રયાસ કરવામાં બાકી રાખતા નથી. તેઓ મનમાં એમ માને છે કે સત્તા અને સંપત્તિથી પોતાને મોટાઈ અને પ્રસિધ્ધિ મળશે.

પરંતુ પરોપકાર કરવામાં પાછળ રહે તો મહત્તા ક્યાંથી મળે ?

પાસે હોય અને મમતાનો ત્યાગ કરી પરોપકાર કરવામાં આવે તો વિના મહેનતે મોટાઈ અને પ્રસિધ્ધિ મળે તેમજ અભિમાનનો ત્યાગ કરવાથી માન, સન્માન અને મહત્તા સ્વયં આવીને ભેટે છે.

તુડે તુડે.....

કેટલાય એવી પ્રકૃતિનાં હોય છે કે પોતાની સાહ્યથી કરતાં બીજાની વધુ સાહ્યથી જોઈને હૈયામાં બળ્યા કરે છે. અને તેનો જ શોક કરીને પોતાની સંપત્તિનો તે જોઈએ તેવો સદુપયોગ કરી શકતો નથી.

બીજા જે સાહ્યથી જોઈને ખુશી થાય છે ને પ્રમોદ લાવે છે તેઓ પોતાની પાસે સાહ્યથી ન હોય તો પણ આનંદમાં રહે છે અને ધાર્મિક કાર્યોને સુંદર રીતે કરે છે.

૪૮

આંતર જ્યોતિ

કેટલાય એવા સ્વભાવના હોય છે કે મહાજનના કાર્યમાં બોલવાનું ભૂલી ગયાં હોય તો હૈયામાં ડંખ રાખીને ધાર્મિક ક્રિયા કરતી વખતે પોતાની અનુમતિ આપે નહિ અને આહુ અવળું બોલીને વિદ્ન ઊભાં કરે. આવા સ્વભાવવાળા ધર્મ શી રીતે કરી શકે ?

જ્યારે કેટલાક ભાગ્યશાળીઓ એવાં હોય છે. કે વાત વાતમાં કદાચ તેમને ઉતારી પાડવામાં આવ્યા હોય તો પણ હૈયામાં ડંખ રાખતા નથી અને પોતાની શક્તિ પ્રમાણે તે કાર્યમાં અનુમોદના કરી સહકાર પણ આપે છે. અને તેમ ખુશી પણ થાય છે. આવા ભાગ્યશાળીઓ જ આત્મ વિકાસના સાધનો મેળવી શકે છે, અને આત્મ કલ્યાણ સાધી શકે છે.

પહેલાં જાત જો

ક્રોધ, અભિમાન, માયા લોભથી વારંવાર ભૂલ કરતાં માનવોને જોઈ તેમની મશ્કરી કરનાર ખૂદ જ મશ્કરીને પાત્ર બને છે. અને એવી મશ્કરી કરનાર પોતે શું કદી ભૂલ નથી કરતો ? અને ભૂલ કરે તો બીજાની મશ્કરી કરવાનો તેને શું હક્ક હોઈ શકે ?

પોતાની આદતનું જેઓને ભાન હોય છે અને પોતાના સ્વભાવનું જેમને જ્ઞાન હોય છે તેઓ બીજાની ભૂલો સામે હસતાં નથી તેઓ તો પોતાની ભૂલો સુધારવા જ હંમેશા પ્રયત્ન કરે છે.

બંધાંતર જ્યોતિ

૪૯

ભૂલી જવ

હાંસી મશ્કરી નહિ કરનાર અને માનસિક વિકારી વિચારોના સંયમ રાખનાર મહાશયો સન્માન પાત્ર અને પ્રશંસનીય બને છે. છતાં પણ તેઓ તેમાં મુગ્ધ બનતાં નથી. કારણ કે અપમત્ત ગુણ સ્થાનકે આરૂઢ થયેલ મહામુનિરાજની માફક માનસિક વાચિક અને કાયિક વિકારોને પોતે ટાળ્યા નથી એમ સમજીને પોતાના સત્કાર સન્માનમાં ઊંડો રસ બતાવતા નથી.

જેઓ તે પ્રમાણે પોતાના સન્માનમાં આસક્ત બનતાં નથી, તેઓ આત્મોન્નતિ કરવામાં આગળ વધે છે.

કોઈ અપમાન કરે કે ગાળો દે તો પણ તેઓ તેની ઉપેક્ષા કરતા હોવાથી તેમનું કોઈ વિરોધી બનતું નથી. અને એવું બન્યું હોય તો નમન કરીને તેમની માફી માંગે છે, માટે આત્મવિકાસ સાધવો હોય તો માન સન્માનને હૈયામાં પચાવો અને અપમાનાદિકની ઉપેક્ષા કરો અને તેને ભૂલી જતાં શીખો.

ખુશી અને ખુરશી

ઘણા પૈસાનો વ્યય કરીને જાડુમતિ મેળવીને સંસારમાં સત્તાની ખુરશી મેળવી પણ આત્માને ખુશી કરવા માટે કેટલાકને સંત સાધુઓને નમન કરવામાં શરમ આવે છે. તો તેમની ખુરશી તેમને ખુશી કરશે કે પરીણામે સંતાપ આપશે તેનો વિચાર કરવો જોઈએ.

રીસ કર મા

શીખ દેનાર પર જે રીસ કરે છે તે કેવી રીતે સદ્ગુણો પામી શકે ? તેવાઓ રીસમાં ને રીસમાં અવગુણોનો વધારો કરે છે. અને ચાર ગતિમાં ભટકી ભટકીને વધુ દુઃખી થાય છે.

રીસમાંથી અદેખાઈ ઉત્પન્ન થાય છે. તેના યોગે કોઈ દિલ્લેથી સરી સલાહ સૂચના આપે ત્યારે પણ તેમને તે સલાહ અવળી લાગે છે. એવાઓને સલાહ પણ ગમતી નથી અને કલહ કંકાશમાં જ પોતાનું દિલ સમજે છે.

સારી શીખામણ સાંભળી રીસ કરનાર જ્યારે બરાબર ખત્તા ખાય છે ત્યારે જ તેમને તે શીખામણ સાચી લાગે છે. માટે પ્રથમથી જ સારી શીખામણ માનો, કારણ તે પ્રમાણે અમલ કરવાથી ઉમદા નિમિત્તો મળતાં પોતાનું ભલું કરવા સમર્થ બને છે.

સંતોના પ્રતાપે

તમોને જે આત્મિક વિકાસની સાધન સામગ્રી મળી છે તે સમ્યક્ જ્ઞાન-ધ્યાનના સંયોગે મળી છે. તે સંયોગે મળી છે. તેમનો સદુપદેશ હૈયામાં ધારણ કરવા પૂર્વક શક્ય સંયમના યોગથી જ તે મળેલ છે.

આંતર જ્યોતિ

૫૧

ખાના ખરાબી

વિષય કષાયના વિચારે અને વિકારોએ તો ખાના ખરાબી કરવામાં જરાય ખાકી રાખ્યું નથી, પુણ્યોદ્યે રાજ્ય વૈભવ મળેલ હોય તો પણ આ વિકારોને લીધે મૂઢ માણસો તે ગુમાવી બેસે છે. અને મુંજ રાજની માફક ભીખ માંગવાનો દુઃખદાયક પ્રસંગ આવે છે. આ સઘળો વિકારોનો પ્રભાવ છે.

તક્ષવત

જગતમાં મુઝે પોતાની નામના પ્રસિદ્ધિ માટે યુધ્ધો કરે છે, અને પોતે તેમજ બીજને પણ ખુવાર કરે છે. અને અંતે દુઃખી થાય છે. ત્યારે નિર્લેપ જ્ઞાનીઓ આત્મોત્તતિ પ્રાપ્ત કરી અનંત સુખના સ્વામી બની અનંત મોજમાં રહે છે. મુઝ અને નિર્લેપનો આ તક્ષવત છે.

સહારો નહિ મળે

વિષય કષાય એટલે ક્રોધ-માન-માયા અને લોભ રૂપ પ્રમાદના યોગે તથા વિવિધ વિલાસો માટે જીવોની હિંસા કરવાથી હિંસક ઘણીવાર અગર સંખ્યાતી, અનંતવાર જન્મ જરા અને મરણની ઘોર ચાતનાઓ ભોગવે છે. ત્યાં કોઈ સહારો આપનાર મળતું નથી. જ્યારે અહિંસક બનનારને જન્મોદ્ધિની પીડા ટળી જાય છે.

૫૨

આંતર જ્યોતિ

પ્રમાદ અને પ્રમોહ

વિષય વિલાસોમાં રાચી માચી રહેવું અને તેમાં અધિક વિલાસી બનવા માટે માદક પદાર્થોના ખાન પાન કરવા અને માત્ર વિલાસની જ વાતો કરવી તે સઘળો પ્રમાદ કહેવાય.

જે પ્રમાદમાં આસક્ત છે તે પ્રમોહની નિશ્ચિંત અવસ્થાને મેળવી શકતા નથી.

પ્રમોહના અલિલાષીઓએ પ્રમાદનો ત્યાગ કરવો જરૂરી છે. ઘોર નિદ્રામાં ઘેરાવું તે પણ પ્રમાદ છે. તેવાં અઘોરીઓ સત્કાર્ય કરી શકતા નથી.

દુશ્મન જાણુ

હિંસ કરવા-કરાવવા અને તેની અનુમોદના કરવાથી,

અસત્ય બોલવા-બોલાવવા અને તેની અનુમોહના કરવાથી,

ચોરી કરવા, કરાવવા અને તેની અનુમોહના કરવાથી,
અબ્રહ્મચર્ય સેવવા-સેવરાંવવા અને તેની અનુમોહના કરવાથી,
પરિગ્રહનો સંગ્રહ કરવા-કરાવવા અને તેની અનુમોહના કરવાથી હૈયાને બાળનાર, સંકટોમાં સપડાવનાર, વિપત્તિ વિટંબણામાં નાંખનાર દુઃખ જેવું રહે નહિ, એવું કહેનાર ને દુશ્મન જાણવો.

આંતર જ્યોતિ

૫૩

જે એવું હોત નહિ તો જન્મ મરણની અસહ્ય ચાતનાઓની પીડા રહેત નહિ. પરંતુ આવા પ્રમાદથી-અવતોથી ઉપરોક્ત અસહ્ય ચાતના:વધે છે વધેલી છે અને વધતી જાય છે. તેઓને ટાળવા માટે સંયમની સુંદર આરાધના અનંત જ્ઞાનીઓએ કરમાવેલ છે. તે મુજબ જો પંચાચારમાં પ્રેમ-રાખવામાં આવે તો કોઈ પ્રકારનું દુઃખ રહે નહિ અને સત્ય સુખ સ્વયં હાજર થાય છે, અને વિકારી સુખો નાશ પામે છે.

ભક્તની ભૂગોળ

વિકારી સુખોમાં વહાલ રાખનાર દેવ-ગુરુ અને ધર્મના ભક્ત કહેવાતા નથી.

સત્ય ભક્ત તો દેહ-ગેહ ધનાદિકની મમતાનો ત્યાગ કરી પંચાચારમાં પ્રેમ રાખે છે. સાચા ભક્તોની પ્રસંગે કસોટી થાય છે. ત્યારે તેમાંથી તેઓ પાર ઉતરે છે.

તમે પણ સાચા ભક્ત થવાની ભાવના રાખો.

ન્યાયના ત્રાજવે

જેઓ અન્યજનોને ન્યાય આપે છે, પણ પોતે જ ન્યાયનીતિ મુજબનું જીવન ખાનગીમાં રાખતા નથી, તેઓ સાચા ન્યાયી કેવી રીતે ગણાય ?

જેઓ પોતે ન્યાયી અને પ્રમાણિક છે. તેજ સાચો ન્યાય આપી શકે છે. તેઓજ ખરા ન્યાયી છે, ને તેમના ન્યાયની જ ખરી સાર્થકતા છે.

૫૪.

આંતર જ્યોતિ

જેવી જેની નજર

નિર્દોષ મહાશય ગુણો અહણ કરવામાં મહત્તા માને છે અને દોષોનેજ દેખનારાઓ દોષ જોવામાં મહત્તા માને છે, અને દોષોના સેવનમાં જ મહત્તા માને છે.

ગુણ અહણ કરનાર ગુણો મેળવીને આનંદમાં રહે છે જ્યારે દોષવાળા દોષોને સેવીને પરીણામે દુઃખી થાય છે.

ભાવના ફળશે

આત્મિક વિકાસના અર્થીઓ આ પાંચમાં આરામાં પણ શક્યતા મુજબ વર્તન રાખે છે. અને દરરોજ એવી ભાવના ભાવે છે કે જ્યારે એવો સમય આવશે ત્યારે સર્વથા કર્મનો કાટ દૂર કરીશું.

આવી ભાવના ભાવતાં તેઓને જ્યારે અનુકૂળ સામગ્રી મળે છે ત્યારે તેનો સદુપયોગ કરીને અનંત દુઃખોને દૂર કરી સ્વભાવ સિદ્ધ અનંત શક્તિના સ્વામી બને છે.

આપણે પણ સર્વથા માયા મમત્વ અહંકાર જેના થકી ઉત્પન્ન થયેલ છે એવા મોહાદિ ઘાતીયા કર્મકાટને કાઢવા દરરોજ ભાવના ભાવીએ તો આપણને પણ ચોથા આરાના જેવાં સાધન મળી જ રહે.

આંતર જ્યોતિ

૫૫

વિષય ક્રીડા

વિષય સુખના અર્થીઓને તો સાધન સામગ્રી મળી હોય તો પણ તેમને કર્મનો મેલ કાઢવાની રૂચી થતી નથી. અને દુન્યવી વિલાસોમાં રાચી માચી રહીને તેઓ પરીણામે રીખાય અને અનંત યાતના લોગવે છે.

આ વિષય વાસનામાં અકથ્ય દુઃખો રહેલાં છે, તે તેમાં રાચી રહેલાંને દેખાતાં નથી. તેનાથી શક્તિ-સંપત્તિ-બુધ્ધિ બધાંની જ બરબાદ થાય છે. પરંતુ વિષયના ક્રીડા તે લત મૂકતાં જ નથી.

એવા ય માણસો છે.

યજ્ઞ માણસો સુખની ચાહના કરે છે. ને તે માટે પ્રવૃત્તિ બધી એવા જ પ્રકારની કરે છે ને હાથમાં દુઃખને દુઃખ જ આવે છે. ખરેખર જગતમાં આવા પણ માણસો છે.

સુખની શોધ

આભવ-પરભવ અરે ભવોભવની પરંપરામાં પ્રાપ્ત થયેલ સુખ અને સુખના કારણોની અભિલાષા હોય તો વિષય વિકારોમાં મુગ્ધ બનવું ન જોઈએ.

એ માટે અનાસક્તપણે દરરોજ સદ્વિચાર અને સદ્-વિવેક પૂર્વક પ્રવૃત્તિ કરવી જોઈએ તો જ સાચા સુખનો પ્રાદુર્ભાવ થશે.

૫૬

આંતર જ્યોતિ

જાગતા રહેજો

ધાર્મિક કાર્યોમાં ભૂલ થાપ આપનાર જે પ્રબલ વિષય વાસનાના કારણોનો અભાવ હોય તો કાર્ય સફળ અને છે અને કારણ એવા મળે તો એક બે લવમાં પણ સફળ થાય નહિ માટે જલ્દી ધાર્મિક કાર્યોને ફળ આપનાર બનાવવા હોય તો વિષમ વાસના આવી લાગે ત્યારે અગાઉ જોગતા રહેવાની ખાસ જરૂર છે.

વિષય વાસનાના યોગે માણસ હલકી જાતિમાં અવતરી મહાદુઃખો ભોગવે છે. તેનું કારણ આ ભવના અને પરભવના એવા એવા નિમિત્તો અને સંયોગોના આધારે ખરાબ સંસ્કારો પડ્યા છે. તેના પર જો મનને સ્થિર કરી સારા સંકલ્પો કરી સારા સંસ્કાર પાડવામાં આવે તો ઉચ્ચ ગતિ થાય.

પોતાના આત્માને હિતકારી-ઉચ્ચ સ્થિતિમાં સારા સંસ્કાર પાડનાર ચેતન મુનિરાજોના સત્સંગમાં હોય તો જલ્દી પ્રભુમય બનવા ભાવના જાગે તેમજ તેમનો ઉપદેશ હૈયામાં ખરોખર ધારણ કર્યો હોય અગર આત્મજ્ઞાનના પુસ્તકો વાંચી વિચાર વિવેક કર્યો હોય તો પ્રભુમય જીવન બનાવવાનો માર્ગ મળી છે.

આંતર જ્યોતિ

૫૭

નિમિત્તોને ચાહો

સારા નિમિત્ત અને સંયોગ સિવાય ખરાબ વિચારો આચારો, ઉચ્ચારો જલ્દી ખસતા નથી જ. અનિષ્ટ અને દુષ્ટ વિચારોના કુસંસ્કારોથી જામેલી વાસનામાં જીવન વ્યતીત કરી રીખાવું પડે છે. માટે ચેતન વિનાના મૂર્તિ પુસ્તકો છે છતાં વિચાર અને વિવેકીને કલ્યાણકારી બને છે આમ સમજી તે નિમિત્તો પર પ્રેમ રાખવો જોઈએ.

આલંબન

આ પંચમકાળમાં તો પ્રભુની મૂર્તિ અને જિનાગમ આપણને સંસ્કાર ખાડામાંથી ઉધ્ધાર કરનાર છે. આ આલંબન સારામાં સારું છે. માટે તેમની ઉપેક્ષા અગર આશાતના કરવી તે દુર્ગતિનું કારણ છે.

આ ભવમાં જ

સમ્યગ દર્શન જ્ઞાનવાળા સમજે છે કે પ્રભુમય જીવન બનવાના સાધનો મનુષ્ય ભવમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે, ખીજા ભવમાં નહિ જ. આમ સમજી થએલ અપરાધ દોષોનો ત્યાગ કરવા સારા નિમિત્તો અને સંયોગોની ચાહના રાખી પ્રભુમય જીવન જીવવા સર્વસ્વ અર્પણ કરે છે, ત્યાગ કરે છે, ત્યારે કર્મભણ દૂર થતાં જ પ્રભુમય બનાય છે.

પ્રતિમા નહિ પ્રભુ

કેટલાક વિદ્યાન પંડિતો એમ સમજે છે અને સમજાવે છે કે પ્રભુમૂર્તિના આલંબનની જરૂર નથી, ક્ષેત્ર જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે. પરંતુ આ આત્મજ્ઞાન સારા સંયોગે અને નિમિત્તો વિના ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય ?

આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં ઘણાં ઘાતી ડુંગરો પડ્યાં છે. તેને હુકાવ્યા વિના આત્મજ્ઞાન થવું ને તે કાયમ રહેવું અશક્ય છે. તે ઘાતી ડુંગરોને હુકાવવાનું પુષ્ટાવલંબન પ્રભુ પ્રતિમા છે. તેને જોઈને તેમના ગુણોને જાણી પ્રભુમય જીવન જીવવાનો ઉત્સાહ પ્રગટે છે.

ગુણુવાન માતા-પિતા-બંધુજનોની છબી ફોટો દોષી આનંદ થાય છે ને તેમની છબી જોઈ તેમનાં ગુણોનું સ્મરણ થાય છે.

વિષય કષાયના વિચારોને તેવા વિચારોમાં પોષણ મળતું રહે છે તેથી તેવા વિચાર અને વિકારવાળાની સંગતિ ગમે અને વિકારી બની સ્વ-પરની બરબાદી કરે છે. આવા વિકારીને પ્રભુમય જીવન જીવવાનો માર્ગ ક્યાંથી મળે ?

પરંતુ તેવા વિકારીને પ્રભુ પ્રતિમાનું દર્શન-સ્પર્શન કરે તો જ વિકારો ખસે છે અને આત્મજ્ઞાનના યોગે પોતાનો ભવ સુધારી કળ્પો કાપવા સમર્થ બને છે.

આંતર જ્યોતિ

૫૯

એ ભ્રમણા છે

સંસારના વિષય સુખની તૃષ્ણામાં તણાયેલ શ્રીમતો-રાજા મહારાજાઓ એમ માને છે અને બોલે છે, કે વિકારને શાંત કરવા વિકારના સાધનો મેળવવા જોઈએ, તેથી અમો તેના કારણો તપાસી સત્તા-સંપત્તિ-સાહ્યબી ને આરંભ સમારંભ કરીને મેળવી છે, અને મેળવીશું ત્યારે જ વિકારની પીડા દૂર કરવા પહેંચી વળશું. તે માટે તે મહેનત કરીએ છીએ.

ટીક છે; પરંતુ વિકારની પીડા ક્યાં સુધી શાંત રહેશે તેનો વિચાર કર્યો છે? કારણ શાંત બનેલ વિકારો ઘડી એ ઘડી શાંત બની ફરી ઉછાળો મારે છે, અને ઉત્તરોત્તર વધતા જ નય છે. મટે તે વિકારોનો વિશ્વાસ રાખવા જેવો નથી. તેનો વિશ્વાસ જવાથી ભવિષ્યમાં ધર્મને ભૂલી જવાથી અસહ્ય યાતનામાં લાવું પડે છે. અને તેવા દુઃખોને સહન કરવાની શક્તિ વિકારોને લીધે નાશ પામેલ હોવાથી તેના દુઃખો અસહ્ય લાગે છે. માટે વિકારોના સાધનો જ વિકારોને શાંત કરશે એ માનવા લાગે છે. તેના ભૂલી ભરેલી છે. તેનો ત્યાગ કરવા સમ્યગ્જ્ઞાન મેળવવું.

૬૦

આંતર જ્યોતિ

અંતે એના એ

એક બળવાન ગુનેગાર અપરાધી એમ માનતો હતો કે ચોરી કરવાથી ફાવી જવાય છે. અને એ વિચારના ફાંકામાં તે વધુ ચોરી કરવા લાગ્યો. એક દિવસ તે ચોર પકડાઈ ગયો અને તેને ન્યાયાધીશ પાસે હાજર કરવામાં આવ્યો.

ન્યાયાધીશે તેને કહ્યું કે તારા બધા જ ગુના સાબિત થાય છે અને હવે તને કેદની સજા કરવામાં આવે છે. તો બોલ હવે તારી પાસે છુટવાનો કોઈ રસ્તો છે ખરો?

ત્યારે ચોરે ફાંકાથી કીધું હા મારી પાસે એવો રસ્તો છે અને હું જરૂરથી છૂટી જઈશ, એમ કહી તેણે છુટવા માટે ઘણા ધમપછાડા કર્યાં પરંતુ તે છૂટી શક્યો નહિ. અને છેવટે કેદખાનામાં કેદ થયો અને તેના હાથ પગે લોખંડની ગેડીઓ નાંખવામાં આવી આમ અંતે તે દુઃખી થયો.

આ પ્રમાણે કેટલીકવાર સત્તા સંપત્તિ વગેરેનો ફાંકો રાખવાથી ફાવી જવાય છે ખરું, પરંતુ ક્યારેક કર્મની સત્તામાં એવું સપડાઈ જવાય છે કે પછી ત્યાંથી છૂટવું મુશ્કેલ બની જાય છે અને અંતે મહા દુઃખો લોગવવા પડે છે

વિવેકની તાકાત

પ્રાપ્ત થએલ સમૃદ્ધિના વિકારોને હઠાવી શકાય છે. તે માટે સદ્વિચાર અને સદ્વિવેક રાખવા જોઈએ અને અજ્ઞાનતાનો ત્યાગ કરી ધર્મની સ્ત્રી રીતે આરાધના કરવી જોઈએ તો જરૂરથી વિકારો નષ્ટ થાય.

આંતર જ્યોતિ

૬૨

પાસે છતાં દુર

જેઓને જેના પર ભક્તિભાવ હોય, માન-સન્માન હોય પ્રેમ અને સ્નેહ હોય તેઓ પોતાની નજદીક જ રહેલા માને છે, અને જેમના પર પ્રેમભાવ ન હોય તે પાસે હોવા છતાં પણ દૂર છે.

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં વિહરમાન તીર્થંકરો ઘણાં દૂર છે. છતાં તેમના ઉપર ભક્તિ ભાવ હોવાથી તે પાસે લાગે છે, જ્યારે ત્યાં રહેલાંઓને જો તેમના પ્રત્યે ભક્તિભાવ નહિ હોય તો તેમના મટે તેઓ દૂર છે.

આત્મા તે પરમાત્મા

આપણા આત્માની પ્રભુતાનું ભાન થાય તો દુન્યવી પ્રભુતાની ઈચ્છા થાય નહિ. અને પોતાની સત્ય પ્રભુતા મેળવવા માટે જ પ્રયત્ન કરવાની ઈચ્છા થાય. પોતાની આ પ્રભુતા મોહ પ્રકૃતિએ દબાવી છે તેથી તે માટે શક્તિ ધરાધર ફેરવાતી નથી.

સમ્યગ્જ્ઞાન થાય તો જ આ દબાયેલી શક્તિઓનો આ-વિર્ભાવ થાય. જો સદ્વિચાર ને વિવેક જાગે તો જ મોહ પ્રકૃતિથી દબાયેલ જ્ઞાન સંપત્તિનો પ્રાદુર્ભાવ થાય.

અને જો મોહ મમતાનું જોર ઓછું થાય નહિ તો દબાયેલું જીવન જીવવું પડે. અને આવું જીવન કોણ ઈચ્છે? માટે આત્મજ્ઞાન મેળવો અને મોહ પ્રકૃતિને દૂર કરો.

૬૨

આંતર જ્યોતિ

એ કોણ કરી શકે ?

અનાદિકાલિન આ મોહ પ્રકૃતિના દબાણને દૂર કરવા સમ્યગ્જ્ઞાની જો પોતાની શક્તિ ગોપવ્યા વિના ફેરવે તો આ દબાણ જરૂરથી હળવું બને અને આત્મશક્તિનો સર્વથા પ્રગટભાવ થતાં સર્વત્ર અને સર્વદા તે દબાણને દૂર કરી સત્ય સ્વાધિનતાના અધિકારી બને.

કર્મની સત્તાનું દબાણ ખસે એમ છે. પરંતુ આ દબાણ સર્વથા કોણ ખસેડી શકે? વિચાર વિવેક કરવા પૂર્વક તેની જાળમાં ફસાય નહિ તે જ આ દબાણ સર્વથા ખસેડી શકે. અન્યજનો તો તેના દબાણમાં દટાઈને દુઃખમય જીવન જ પસાર કરે છે. માટે જ્ઞાનપૂર્વક શક્તિને ફેરવો.

દબાણ દૂર કરવાની ઈચ્છાવાળા એમ કહે છે કે અમે જ્ઞાનપૂર્વક શક્તિને ફેરવીએ છીએ છતાં ચિંતા શોક સંતાપ વગેરેનું દબાણ એાછું થતું નથી. તેનું શું કારણ? તેનું એ જ કારણ કે જેવું દબાણ હોય તેવી શક્તિ ફેરવવી જોઈએ. દબાણ જોરદાર હોય તો શક્તિ પણ જોરદાર જ ફેરવવી જોઈએ. તો જ દબાણ એાછું થાય અને દુઃખ દૂર થાય. માટે જેવું દબાણ તેવો પ્રયત્ન તેને દૂર કરવા માટે કરો.

આંતર જ્યોતિ

૬૩

સુખ સૌને ઠહાલું

પ્રાણીમાત્ર ચેતનાવંત હોવાથી સુખની આહના રાખે છે. કારણ દુઃખ કોઈને પ્રિય નથી. પૃથ્વી-પ્રાણી-અગ્નિ-વાયુ મનસ્પતિમાં જીવ હોવાથી તેમને પણ સુખ જ પ્રિય લાગે છે. દુઃખથી તેઓને પણ વેદના થાય જ છે. પરંતુ તેમને વાણીની શક્તિ નહિ હોવાથી તે પોતાનું દુઃખ કહી શકતા નથી.

જ્યારે પશુ-પંખી-માનવ દાનવ વગેરેને વાચા શક્તિ પ્રાપ્ત થયેલ હોવાથી વ્યક્ત કે અવ્યક્ત ભાષા બોલીને પણ પોતાનું દુઃખ જણાવે છે.

મનુષ્યો વ્યક્ત ભાષા બોલી થોડી પીડાનો પ્રતિકાર કરવા મથે છે. પરંતુ તેઓનાથી બળવાન આગળ તેમનું જોર ચાલતુ નથી. તેથી તેને તે સહન કરી લે છે. પરંતુ એ તાકાતના અભાવે જ સહન કરી લે છે. પણ મનમાં તેા વેર વિરોધ વગેરે રાખે છે અને આ વેરની વાસના મનમાં રહી જવાથી અન્યભવમાં પણ તેનો બહલો લે છે.

આ પ્રમાણે વૈરની પરંપરા ચાલુ રહે તો સુખ શાંતિ ક્યાંથી મળે? માટે જ સમ્યગ્જ્ઞાનીઓ કહે છે કે બનતાં સુધી કોઈપણ પ્રાણીને પીડા કે દુઃખ દો નહિ. કારણ કે બીજા ભવમાં તે જ પ્રાણીઓ શક્તિ મળતાં તમારો બહલો લઈ તમને દુઃખી કરવામાં બાકી રાખશે નહિ. માટે સુખી થવું હોય તો કોઈને પણ દુઃખી કરો નહિ.

સુખનો ત્રિકોણ

દરેક માનવ તેમજ સમગ્ર પશુ જાત પોતાના જીવનમાં સુખ મળે તેવી અભિલાષા સેવતા હોય છે. તેઓનાં જીવનમાં જેટલા અવરોધો-વિધેનો નાંખીએ તેટલા જ અવરોધો એક યોગીજન પ્રકારે આપણને પાછા આવીને નડે જ છે. દરેક જણ સમજે છે કે દુઃખો કોઈને ય ગમતા નથી. આથી કોઈના જીવનમાં દુઃખો ઊભાં કરવાં નહિ. તમે જો હાંસી-મશ્કરી કરી સામાનું મન દુભવશો તો તમારું પણ તે પ્રસંગ આવે મન દુભવશે. તમે જો સામાને ગાળો ભાંડશો, માર મારશો તો તે પણ તમને ગાળો આપશે ને માર મારશે. આથી સમજવાનું કે તમે જેવું સામા તરફ વર્તન રાખશો તેવું તે તમારા તરફ વર્તન રાખશે. સુઝ પુરૂષો તો મન, વચન અને કાયાથી પણ કોઈનું ય અહિંત ન થાય તેમ વર્તન રાખે છે. અને વધુમાં તેઓ સામાની કેમ ઉન્નતિ થાય તે મુજબ જ વિચાર આચાર અને ઉચ્ચાર રાખે છે. આમ કરવાથી તેમને આત્મજ્ઞાન સહજમાં સાંપડે છે. અને તેમના જીવનમાં દુઃખો વગેરે રહેતા નથી.

માનવભવ પામીને પણ માનવી જો તેના વિચાર-આચાર ઉચ્ચાર સુધારે નહિ તે અનાચારથી દુઃખો જ મળવાના છે અને તે ભોગવ્યા સિવાય તેનો છુટકો થવાનો નથી માટે અનાચાર સેવવો નહિ.

આંતર જ્યોતિ

૬૫

છુટકો જ નથી

મનુષ્યોમાં સહન શક્તિનો ગુણ રહેલો જ છે. અને જ્યાં માનવીને પોતાનો લાલ દેખાય છે ત્યાં તે સહન પણ કરે છે. તે મુજબ પોતાના પર આવી પડેલી વિપત્તિઓ અને વિડંબનાઓને સહી લેવામાં લાલ રહેલો છે, એમ સમજીને જો માનવી એ દુઃખોને જ્ઞાન પૂર્વક સહન કરી લે તો એ દુઃખો જરૂરથી દૂર થઈ જાય. કારણ જ્ઞાનના પ્રભાવ આગળ દુઃખોનું જોર બહુ ચાલતું નથી.

માનવીએ આ સમજ કેળવવી જોઈએ કે દરેક દુઃખ પોતે જ ઊભુ કરેલું છે. આ દુઃખને જો અજ્ઞાનતાથી કંટાળાપૂર્વક રાડો પાડીને કે માનસિક કલેશ ઊભો કરીને સહન કરવામાં આવે તો દુઃખની વેદના વધુ બળવત્તર બને છે. તેનાથી ઉલ્ટું આ દુઃખ તો મેં જાતે જ ઊભુ કરેલું છે. ને તે ભોગવ્યા સિવાય મારે છુટકો નથી એમ જ્ઞાનપૂર્વક સમજીને સહન કરવામાં આવે તો એ દુઃખથી બહુ વેદના થતી નથી ઉલ્ટું કાળી વેદનામાં પણ થોડી શાંતિ મળી રહે છે.

માનવલવની આર્થિકતા અને સફળતા દુઃખોને જ્ઞાન-પૂર્વક સહન કરવામાં રહેલ છે. કારણ કોટી જન્મોના પાપો આ લવમાં દુઃખો ઊભા કરે છે ને માનવીને રીખાવે છે. એ દુઃખોને દૂર કર્યા સિવાય, તેમજ તેને ભોગવ્યા સિવાય ઉન્નતિ ક્યાંથી થાય ?

રામબાણુ ઇલાજ

માણુસે યુવાવસ્થામાંથી જ સહનશીલતા કેળવવી જોઈએ. જેથી વૃદ્ધાવસ્થામાં દુઃખો આવી પડે તો પણ એ દુઃખોથી માનસિક સંતાપો ઊભા ન થાય. જે કેટલાક વૃદ્ધાવસ્થામાં દુઃખો ને અગવડોમાં સમતા રાખે છે અને જ્ઞાન-ધ્યાનમાં સહેલાઈથી રમણુતા કરે છે તેનું કારણ તેમણે જવાનીમાં કેળવેલી સહનશીલતાને જ આભારી છે.

આપણે ઘણીવાર સાંભળીએ છીએ અને વાંચીએ છીએ કે કોઈએ ઝેર ખાધું ને મરી ગયો, કોઈએ ઘાસલેટ છાંટ્યું ને બળી મર્યો. કોઈએ ગળે ફાંસો આધો ને મરી ગયો, કોઈએ ઊંચેથી પડતું મૂક્યું ને મરી ગયો. આ બધું બને છે કારણ કે માણુસે જોઈએ તેવી સહનશીલતા કેળવી નથી. નાની ઉમરથી જો આ ગુણુ કેળવવામાં આવે તો દુઃખો આટલા બધા અસહ્ય ન લાગે.

મનુષ્ય અને જાનવરમાં પ્રાયઃ આટલો તફાવત છે. જાનવરો ક્ષમા કરતા નથી જ્યારે માણુસો ક્ષમા ધારણુ કરી શકે છે. આમ જો માણુસ ક્ષમા, સમતા તેમજ સહનશીલતા ન રાખે તો તે પશુ પંખીની કોટીમાં જ આવી જાય. માટે હે ભવ્ય જીવો ! માનવ ભવના દુઃખોને દૂર કરવા તમે ક્ષમા, સમતા અને સહનશીલતાના ગુણુનું સેવન કરજો.

આંતર ન્યેતિ

૬૭

શ્રીમંતો ધ્યાન રાખે

હું ભલ્યો ! વખાણ કરવાનું મન થાય તો શ્રીમંતોના દાન-શીયળ-તપ અને ભાવના વગેરે ગુણોના વખાણ કરજો. પ્રશંસા કરજો, તેના જ ગુણો ગાજો. કારણ તેથી આત્મિક લાભ થાય છે. પરંતુ તેનાથી ઉલટું જો શ્રીમંતોની સુખ-સાહ્યબિ અને વૈભવ વિલાસના વખાણ કરવામાં આવે તો આત્મિક ગુણોની પ્રાપ્તિ કરવામાં તે બાધારૂપ બને છે.

શ્રીમંતાર્થ સાથે દાનાદિક ધર્મનું જેઓ આરાધન કરી રહેલા છે તેઓ સાથે જ પ્રશંસાપાત્ર છે. તેમજ જેઓ અઠગક સુખ-સાહ્યબિ વચ્ચે પણ સંવેગ-વૈરાગ અને પ્રશ-માદિક ભાવોમાં રહી બાણ છે તેઓ પણ પ્રશંસાને પાત્ર છે. પરંતુ જેઓ તેવી રીતે જીવતા નથી અને માત્ર સુખ ચેન અને વૈભવ વિલાસ તેમજ મોજ મજામાં જ જીવન ગાળે છે તેવા શ્રીમંતો જરા પ્રશંસાને યોગ્ય નથી. કારણ ધર્મ વિનાની લક્ષ્મીથી માનવીમાં ખોટું અભિમાન આવી બંધ છે.

માટે શ્રીમંતોએ તેમજ સાધારણ સ્થિતિવાળાઓએ પોતાના સુખના સાધનોના કારણનો વિવેક કરવાથી તેમને દર્શન શુદ્ધિ થાય છે. આમ દર્શન શુદ્ધિ થાય છે. આમ દર્શન શુદ્ધિ થવાથી મોહના આવરણને દૂર કરવા તેઓ સમર્થ બને છે અને અંતે સાચી શાંતિને પ્રાપ્ત કરે છે.

પ્રેક્ષક બનો

જેઓ પ્રશમ, સંવેગ વૈરાગ, અનુકંપા અને સમ્યક્ શ્રદ્ધા રાખે છે તેઓ મિથ્યાત્વની પ્રકૃતિઓને ઉપશમાવે છે. આમ કરવાથી તેઓ વસ્તુના સહજ સ્વભાવને ઓળખી શકે છે. જેથી ગમે તેવા સારા કે ખરાબ પ્રસંગોમાં પણ તેઓ વિચલિત બનતા નથી. અને એ દરેક પ્રસંગોમાં તે પ્રેક્ષક બનીને જીવે છે.

ભોગમાં તુચ્છતા

સંસારના આલોક અને પરલોકના સુખની આશા, તૃષ્ણા તેમજ વાસનાનો જ્ઞાન-પૂર્વક ત્યાગ કરવાથી અધ્યવસાય અને વિચારોની શુદ્ધિ થાય છે. અને એવો ત્યાગ જીવનમાં વણાઈ ગયા પછી વૈષયિક સુખની પણ કામના રહેતી નથી. શાશ્વત સત્ય સુખનો અનુભવ થયા પછી ભૌતિક સુખો ક્ષણભંગુરને તુચ્છ લાગે છે.

જ્ઞાની પુરુષો એવા તુચ્છ અને ક્ષણ વિનાશી સુખની કામના કરતા નથી. માટે હે ભવ્યો ! તમે સત્ય અને શાશ્વત સુખ માટે જ પ્રયત્ન કરો. ક્ષણવિનાશી અને તુચ્છ સુખ માટે આ મહામૂલા માનવભવને ખરબાદ ન કરો. ભૌતિક સુખની તૃષ્ણા સાચી નથી. તેથી દુઃખ જનક પરંપરા વધતી જાય છે માટે ત્રત્ય સુખનો આગ્રહ સેવો.

આંતર જ્યોતિ

૬૯

શોકનો ઈલાજ

રાગ-દ્વેષથી કષાયો ઉત્પન્ન થાય છે. આથી માનવી સારા ખોટાનો વિવેક કરી શકતો નથી. તેથી તેને દરેક પ્રસંગે શોક ને સંતાપ થયા કરે છે. આ રાગ ને દ્વેષ સદ્-વિચારણા કરવાથી તેમજ વિવેક પૂર્વક પંચાચારની આરાધના કરવાથી નાશ પામે છે ત્યારે કોઈ પ્રકારની ચિંતા, શોક કે સંતાપ રહેતા નથી. આથી રાગ-દ્વેષ દૂર કરો.

રાગ-દ્વેષ વગેરેને દૂર કરવા માટે જ્યોતિ પ્રયત્ન કરે છે તેઓની મહેનત બરબાદ જતી નથી. નિષ્કામ ભાવે તેમ કરવાથી અંતે તેઓ સત્ય-સુખ શાંતિના અધિકારી બને છે.

હિતની બાદબાકી

અધિકારી, સ્વાર્થ અને સ્વાદ સાધવા ખાતર બન્યો હોય તો છેવટે તો તે ધિક્કાર પાત્ર બને છે. અને એ અધિકાર તેને માટે પીડા જનક બની રહે છે. પરંતુ જો તે પરોપકાર માટે જીવતો હોય છે તો તે અધિકારી પ્રશંસા પાત્ર બની જાય છે. તેથી સ્વ-પરતુ' હિત સધાય છે. હિત સાધવામાં સ્વાર્થ અને સ્વાદને બાકાત રાખવા જોઈએ. સંવેગી, વૈરાગી, જ્ઞાનિ મહામુનિઓ આદિ સ્વપરતુ' હિત સાધીને કલ્યાણને વર્યા છે. તેઓને તો ખોટાના સત્કાર તેમજ સન્માનની પણ ચિંતા રહેતી નથી. માટે ભગ્યો! સ્વાર્થને સ્વાદનો ત્યાગ કરો.

એકડા વિના શુન્ય

વિષય સુખની આસક્તિ તેમજ તેની આશા ટળે ત્યારે જ સ્વ-પરનું હિત સાધવા સમર્થ બની શકાય. અને ક્ષણિક સુખોની અપેક્ષા રહે નહિ. સુખની અપેક્ષા પુણ્યોદય હોય તો જ ફલવતી બને, નહિ તો તે વિફળ બન્ય.

ગંદકી દૂર કરો

અનીતિના માર્ગે આલનારી મનોવૃત્તિ મલીન હોય છે એ વૃત્તિ સુધારવામાં ન આવે તો દુર્ગતિના દુઃખો ભોગવવા પડે છે. આ મનોમલિનતા ઘણી ખરાબ છે. તે મન અને વાણી તેમજ આત્માને દુષિત કરી નાંખે છે. આથી મનની શુદ્ધિ કરવાની પ્રથમ જરૂર છે. શરીરની મલિનતા પાણી આદિથી દૂર થાય છે. જ્યારે મનની મલિનતા વિવેકને કેળવવાથી થાય છે. જેઓ ન્યાય-નીતિ મુજબ વર્તન કરે છે તેઓની સોબત કરવાથી તેમજ તે અંગેનો ઉપદેશ સાંભળવાથી, વાંચવાથી મનની ગંદકી દૂર થાય છે. મનની શુદ્ધિ થતાં વાણી અને વર્તન બંનેની શુદ્ધિ થાય છે અને આત્મા નિર્મળ બને છે. મન, વચન અને કાયાની શુદ્ધિ થતાં આત્મિક ગુણોનો વિકાસ થાય છે. એટલે સંસારને તજવાથી મોક્ષ માર્ગે જવાય છે.

આંતર જ્યોતિ

૭૧

વિષ્ટાના કીડા

મોક્ષ માર્ગની ઉપેક્ષા-અવગણના કરવાથી દુઃખમય સંસારનો ત્યાગ થઈ શકતો નથી. સંસાર માર્ગે ચાલતાં દુઃખ-પીડા વગેરેને કાયમ માટે દૂર કરવાનો ઉપાય સૂઝતો નથી. અને કદાચ સૂઝે તો પણ પસંદ પડતો નથી. વિષ્ટાના કીડાને વિષ્ટા પસંદ પડે, ખારા પાણી પીનાર મચ્છને ખારું પાણી જ ગમે તેમ સંસારના વૈષયિક સુખમાં આસક્તો ને વિષય વિકારો પસંદ પડે છે પરિણામે સંસારીને દુઃખો સહન કરવા પડે છે.

મનુષ્યો વિચાર-વિવેકના આધારે, મોક્ષની અપેક્ષા રાખી સંસારના વિકારો અને વાસનાઓનો ત્યાગ કરવા માટે આત્મજ્ઞાન પૂર્વક વ્રત-તપ-જપ આદિ કરે તો જ સંસારના દુઃખ કંઈ હળવા બને. અન્યથા ખીબે ઉપાય નથી.

કાલે શું થશે ?

વિલાસમાં રૂબેલાંઓ ભવિષ્યમાં તેમની કેવી અવદશા થશે તેનો વિચાર કરતાં નથી. પુણ્યોદય ખતમ થતાં વિલાંબ થતો નથી. ને પાપોદય આવતાં પણ વાર લાગતી નથી. પરિણામે પાપોદય આવતાં તે પરતાવો કરે છે ને શક્તિ હણાઈ ગઈ હોવાથી એ દુઃખમાં જ આચુષ્ય પૂરું કરે છે.

જ્યારે પુણ્યવંતોને ભવિષ્યતું ભાન હોવાથી તે વિલાસમાં રૂબતા નથી અને ધર્મ ઉપર પ્રેમ રાખે છે ને સુખે આચુષ્ય પૂરું કરે છે.

૭૨

આંતર જ્યોતિ

પ્રેમથી કરો

આત્મિક જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનાર લાગ્યશાળીને વ્રત-તપ-જપ વગેરે ઘણા સહારો આપી મોહ મમતા, અહંકારની જન્મળ દૂર કરાવે છે. અને આઠે ય કર્મોનો ક્ષય કરાવી જન્મ-જરા અને મરણના દુઃખોને ટળાવે છે.

શક્તિ ન હોય તેમજ બળ-બુદ્ધિ અને સત્તા ન હોય તો પણ જ્ઞાનીની નિશ્રાએ વ્રત, તપ, જપ કરવાથી એ બધું જ આવી મળે છે. આથી સુજ મનુષ્યનું એ કર્તાવ્ય છે કે તેણે વ્રત, તપ, જપ કરવાં જોઈએ

દેવો, દાનવોને બળ અને બુદ્ધિ હોય છે પણ વ્રત-તપ જપમાં દીન હોવાથી તેઓ વૈર-વિરોધ, ઈર્ષ્યા વગેરેના દૂર કરી શકતા નથી. જ્યારે માણસો પાસે વૈભવનો અભાવ હોય છે તો પણ તેઓ વ્રત-તપ-જપથી વૈર-વિરોધનો નાશ કરી શકે છે.

સત્તા, સંપત્તિને શક્તિ કરતાં જ્ઞાન પૂર્વક આરાધેલ વ્રત-નિયમ વગેરેમાં એક એવું પ્રકારની શક્તિ રહેલી છે. તેનાથી આત્મ ધર્મ સહેલાઈથી સધાય છે. આથી માણસે વ્રત-તપ ઉપર પ્રેમ રાખવો જરૂરી છે. ઘણા માણસો વ્રત-તપ કરે છે પણ જોઈએ તેવો તેમાં આદર તેમજ પ્રેમ રાખતાં નથી જેથી તેઓ વૈર-વિરોધ વધારીને હલકી ગતિમાં ફસાઈ પડે છે.

આંતર જ્યોતિ

૭૩

સાવધાન ! લૂંટારા આવે છે

ઉન્માદ, વેર, વિરોધ, ઈર્ષ્યા તેમજ અદેખાઈ માણસને ઉન્માર્ગે ચઢાવીને તેની શક્તિની ખુવારી કરે છે અને તેને ભ્રષ્ટ કરીને તેનું સર્વસ્વ લૂંટી લે છે. એવાં દુષ્ટ લૂંટારા-એથી સાવધ રહો. દેખતાં લૂંટારાથી ઘણી સાવધાની રાખવામાં આવે છે તે પ્રમાણે અદસ્ય લૂંટારાઓને સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ કરીને તેને ઓળખશો તો લૂંટાઈ જવાનો વખત આવશે નહિ. બહારની સાવધાનીથી સંપત્તિનું રક્ષણ કરવું તે સત્ય સાવધાની કહેવાય નહિ. આંતરિક લૂંટારા તમારા આત્માના ગુણોની લૂંટ કરવા કેવા દાવ પેચ રમે છે તે બાણશો ને તેનાથી સાવધ બનશો તો જ જ્ઞાની કહેવાશો.

સાધન શુદ્ધિ

સારા સાધનોની ઉપેક્ષા કરવાથી ને ગમે તેવા સાધનો દ્વારા સાધ્યની સિદ્ધિ કરવાની અપેક્ષા રાખવાથી કે તેવા સાધનોથી પ્રયત્ન કરવાથી સાધ્યની સિદ્ધિ થતી નથી.

બ્રહ્મચર્યની ભાવના રાખવાવાળો જો સ્ત્રીના સંગમાં રહે તો બ્રહ્મચર્ય પાળી શકે નહિ. તેના માટે તેણે વિકારો મનમાંથી દૂર કરવા જોઈએ તેમજ વિકારી વસ્તુઓ તેમજ સંગથી દૂર રહેવું જોઈએ તો જ બ્રહ્મચર્યનું પાલન થઈ શકે અન્યથા નહિ.

૯૪

આંતર જ્યોતિ

રસ્તામાં પથ્થર

દુન્યવી બાબતોમાં રસિક બનનારને મોક્ષ માર્ગ મળવો દુષ્કર અને તેમાં આશ્ચર્ય શું છે? તે તો સંસારની સર્વ વાતોનો ત્યાગ કરી તેના તરફ નિર્લેપતા કેળવવામાં આવે તો જ મોક્ષ માર્ગ હાથમાં આવે. મોક્ષના માર્ગમાં સંસારની વાતો બાધક છે. મમતા, માયા, ઇર્ષ્યા જન્ય કલેશ કંકાસ, અધડાના વિચારો, ઉચ્ચારો અને આચારોને બરાબર દુઃખદાયક જાણી તેઓનો ત્યાગ કરી ધાર્મિક વર્તન અને વિચાર રાખવામાં આવે તો જ મોક્ષમાર્ગ હસ્તગત થાય.

નશામાં મદદોશ

સંસારિક સુખના રસિયાઓને તેમજ શ્રીમંતોને સત્તા અને સંપત્તિનો નશો ચઢ્યો હોવાથી, સુખની પાછળ દુઃખ દોડતું આવે છે તેનો જ્યાલ રહેતો નથી. દારૂમાં ચકચૂર બનેલાને દુઃખનું ભાન ક્યાંથી હોય? આબરૂ-પ્રતિષ્ઠા ભલે જાય પણ તે ટેવ તે મૂકે જ નહિ. સત્તા તેમજ સંપત્તિનો નશો ચઢે નહિ માટે અનંત જ્ઞાનીઓ ફરમાવે છે કે જે સંયોગો મળેલ છે તે શરદ ઋતુના વાદળો માફક નશ્વર છે. તેમાં ચકચૂર બની હેરાન-પરેશાન થશો નહિ. તેનાથી આત્મિક વિકાસ સધાશે નહિ. તેમ નહિ કરો તો તમારી પડતી થશે ને ઘણું જ તમને વાગશે.

આંતર જ્યોતિ

૭૫

સાદો સવાલ : જવાબ

વિચાર કરો. યુવાની કાયમ રહે છે ખરી? ઘડપણ આવે છે કે નહિ? કોઈનાય વિષય સુખ કાયમ રહ્યાં છે ખરાં? ક્યારેય પણ તેનો વિયોગ તો થાય જ છે ને? અને વિયોગ થતાં તમને દુઃખ પણ થાય છે ખરું ને? સંયોગ તેનો વિયોગ નક્કી છે. ભૌતિક તમામ સુખો સંધ્યાના રંગ જેવા છે. તેનું વળી અભિમાન શું? નશ્વર સુખોનું શુમાન કોણુ કરે? વળી જેને નશો ચડે છે તેને ખબર નથી પડતી કે નશો ઉતર્યા પછી કેવી હાલત થાય છે. અભિમાન, શુમાન, મદ જે કહો તે એ ખરાબ નશો છે. એ એક કેફ છે. હે ભવ્યો! તે એ ખૂરી આદતથી દૂર રહો.

રોગની દવા

માણસને સત્તા સંપત્તિ વગેરે પર રાગ-મોહ હોય તો જ તેને મારા જેવો કોઈ સંસારમાં નથી એવો ધમંડ થાય. અને તેમ થવાથી તેનો રાગ ઘણા રોગો ઊભા કરે છે ને માણસને દુઃખની પરંપરામાં નાંખે છે. પણુ આવા રાગ-રૂપી રોગની જો વહેલાસર દવા કરવામાં આવે તો માણસને જરૂર શાંતિ થાય અને સુખ મળે. આ રોગની દવા છે. રોગનો ત્યાગ કરવો. તેમજ ધમંડનો ત્યાગ કરી એમ વિચારવામાં આવે કે મારા કરતાં ય પણુ ખીલ્લ સત્તાવાન અને સંપત્તિવાળા છે તો પણુ આ રોગ હુળવો ખને.

૭૬

આંતર જ્યોતિ

પથ્ય પાળો

ભવ રોગને ટાળવા ઉપાય સુઝે પણ બળ વાપરી તેને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવામાં ન આવે તો ત્યાં સુધી રોગની સંબંધ ધરાવનાર રોગ રહેવાનો જ અને તેનાથી ઉત્પન્ન થતી જન્મ-જરા અને મરણની પીડાઓ પણ રહેવાની જ. હે ભયો! ભવ રોગને ટાળવા તમે ક્યારે ઉપાય લેશો ?

કેટલાક એવા એટીને આળસુ હોય છે કે ભવ રોગ ટાળવાનો ઉપાય જાણવા છતાં તેને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરતાં નથી. પરિણામે તેઓ અસત્ય પીડાઓને લોગવે છે.

રોગને જાણ્યા પછી તેની દવા બરાબર લેવામાં આવે તો જ રોગ નાબૂદ થાય. તે જ પ્રમાણે ભવ રોગનો ઉપાય એવો બરાબર લેવો જોઈએ કે ફરીથી તે રોગ થાય નહિ અને આત્માનું આરોગ્ય સદાય ટકી રહે.

આ રોગના નિમિત્તો એવા હોય છે કે તેનો નાશ કરવાના ભાવનો ઉપયોગ જો કાળજીપૂર્વક રાખવામાં ન આવે તો તે માણસને સંસારમાં ફસાવી મારે છે અને સદ્ભાવને નષ્ટ કરી નાંખે છે આથી સદ્ભાવને ટકાવી રાખવા તેમજ તેને પોષણ આપવા સદ્ગુરુનો પરિચય રાખવો અને તેમના સદુપદેશનું નિરંતર સેવન કરવું.

આંતર જ્યોતિ

૭૭

ઝાંઝવાના જળ

સુખ અને સ્વતંત્રતા દરેકને પ્રિય છે. તે માટે માનવી દરરોજ અનેક પ્રયત્નો કરે છે. પણ સાચું સુખ અને સાચી સ્વતંત્રતાનું સાચું જ્ઞાન ન હોવાથી સુખને બદલે માનવીને દુઃખ અને સ્વતંત્રતાને બદલે પરતંત્રતા મળે છે.

કલ્પિત સુખને સુખ માની લેવાથી એ સુખ કેટલી શાતા આપી શકે? સત્ય સુખ માટે તો વિષયોમાં જે સુખની ભ્રમણા રહેલી છે તેનો ત્યાગ કરવામાં આવે તો જ સત્ય સુખ અને સ્વતંત્રતા મળે.

વિષયો અને વિકારો સાથે સત્ય સુખને અનાદિ કાળથી વિરોધ રહેલ છે જ. તે વિરોધોને દૂર કરવા માટે તમે કોઈ ઉપાયો લીધા છે ખરા? જ્યાં સુધી એ ઉપાયો લેવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી સુખને બદલે દુઃખ પીડા અને ચિંતા જ રહેવાની.

કલ્પિત સુખમાં વિકારો ભારોભાર રહેલાં છે. તે વિકારો મનના સદ્વિચારોને હઠાવીને ચિંતા-શોક સંતાપ વગેરે ઉત્પન્ન કરાવે છે ને માનવીની ઘેહાલ દશા કરે છે. આથી દરેક માનવીએ વિકારોને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવા જોઈએ જેથી શરીર પણ નિરોગી બની રહે અને મોક્ષ માર્ગ તરફ ગમન કરવાની રૂચિ થાય.

એ અશક્ય છે

શ્રીમંતો ધનના તોરમાં શક્ય તેવી જાત મહેનત પણ કરતાં નથી. એક ગાઉ કે બે ગાઉ ચાલવું હોય તો મોટર વાપરે છે તે વિના ચાલી શકે નહિ. બશેર પાંચ શેરનો ભાર પણ ઉપાડે નહિ, માટે મજુર કરે, માળથી ઉતરવામાં સાધનનો ઉપયોગ કરે તે વિના તેમનાથી ઉતરી શકાય નહિ આવા અનેક કારણોથી ધનાઢયો પોતાને સુખી માનતા હોય પણ તેનાથી તેમને શારીરિક કેટલું નુકશાન થાય છે તેનો ખ્યાલ તેમને રહેતો નથી. આથી તેમને સ્વાધીનતા ક્યાંથી મળે ?

શારીરિક શક્તિ વધારવી છે અને તાકાત ઓછી થાય થાય એવા કારણો સેવવાં છે તેનાથી દુઃખ આવી પડે તેમાં દોષ તો પોતાનો જ છે. તેના બદલે બે શ્રીમંતો જાત મહેનત કરે અને ઇન્દ્રિયોના વિષયોની પરાધીનતા દૂર કરે તો શરીરમાં રહેલા મન અને આત્માની આરોગ્યતા વધે અને પ્રાયઃ રોગો દૂર થાય.

જાત મહેનત કરવી નથી અને વિકારોને પોષણ આપવું છે. અને સુખ શાતા મેળવવી છે તે બનવું અશક્ય છે. શોક સંતાપને દૂર કરવા છે ને વિષય કષાયમાં આસક્ત બનવું છે. તો કંઈ બને નહિ.

આંતર જ્યોતિ

૭૬

પાછા હકો

તમારે સાચું સુખ અને સાચી સ્વાધીનતા જોઈતી હોય તો જે તમે અસ્થિર સુખ ખાતર પ્રયાસ કરી રહેલ છો તેથી પાછા હકો. તેવા સુખની ભ્રમણાનો ત્યાગ કરો અને મન, વચન તેમજ કાયાની પ્રવૃત્તિને આત્માના ગુણોમાં યોજો.

મોહ છોડો

સંસારના સુખની પ્રવૃત્તિ કરવાથી વિષય-કષાય કદી દૂર થાય નહિ. તેવી પ્રવૃત્તિનો રાગ-મોહ દૂર થશે ત્યારે જ સદ્ગુણો તરફ પ્રવૃત્તિ થશે.

સંધી કરો

એક ખીજની સંધી ત્યારે જ થાય ને તો જ ટકી રહે કે જ્યારે એકખીજના આચાર-વિચારને વાણીમાં એકતા આવે. નહિતર વિચારમાં વાંધો પડતાં વિવાદ થાય અને ઝગડો થાય, પરિણામે સંધી તૂટી જાય. માટે જેના વાણી-વિચારને વર્તન પસંદ પડતા હોય તેની સાથે સંધી કરવી અને તૂટે નહિ તે માટે કાળજી રાખવી.

સુખનાં સાધન હોવા છતાં સુખ નથી મળતું તેનું કારણ સમ્યગ્ જ્ઞાનીના વાણી-વિચાર ગમતાં નથી તે છે. તેમની સાથે સંધી કરે તો ગમે તેવા સાધનોથી પણ તમને સુખ મળી રહેશે.

ચેતતા રહેજો

પવિત્ર ક્યારે બનાય તેમજ પવિત્રતાનું સંવર્ધન ક્યારે થાય? તો કહેવામાં આવે છે કે પ્રથમ મનને સારા વિચારમાં ભેડવું પછીથી સદ્ગુરુ પાસે જઈને તેમના ઉપદેશનું પાન કરવું; તેમના ઉપર સમ્યક્ રાગ રાખવો. આમ કરવાથી પવિત્ર થવાય છે. જેમ જેમ પાપમય વિચારો, વાણી અને વર્તન ઝોછા થતા જાય તેમ તેમ વધુ ને વધુ પવિત્ર બનાય છે. પ્રાપ્ત થયેલ પવિત્રતાને ટકાવવા આગમ વચનોનું નિરંતર શ્રવણ કરવું. તેથી પવિત્રતાનું રક્ષણ અને સંવર્ધન થાય છે. દુરાચારનો સંગ થાય તો પવિત્રતાનો ભંગ થવાનો સંભવ છે માટે દુરાચારથી ચેતતા રહેવું.

અનિવાર્ય અને આવશ્યક

ધંધાની ધમાલમાં પવિત્રતા જળવાતી નથી. અને ધંધો કર્યા વિના વ્યવહાર જળવાતા નથી. આમ તમે કહો છો તો પછી તમે પવિત્ર ક્યારે બનશો?

જેમ તમે નિત્ય કર્મ કરવાનો સમય કાઢો છો તેમ ધર્મ કરવાનો પણ સમય કાઢવો જોઈએ. ખાવું-પીવું, શૌચ-સ્નાન જેમ આવશ્યક છે તે જ પ્રમાણે ધર્મ કરી તેને હૈયામાં ધારણ કરવાની ખાસ આવશ્યકતા છે.

આંતર જ્યોતિ

૮૨

ભલા કરને વાલે ભલાઈ કીયે જા....

સંસારમાં અપકારના ઉપર ઉપકાર કરનાર વિરલ હોય છે. જે કે ઉપકાર કરનારનો ઉપકાર કરનારા વિરલ હોય છે. પરંતુ અપકારના ઉપર ઉપકાર કરનારા વિરલ હોય છે. તેઓ જાતે કષ્ટ સહન કરતા હોવાથી જ્ઞાની અને છે અને બીજાઓને પણ જ્ઞાન આપવા શક્તિમાન અને છે.

પોતાનું અને બીજાનું કલ્યાણ સધાય કયારે? જ્યારે અપકાર કરનારનું આપણે ભણું કરીએ ત્યારે જ તે કલ્યાણ સધાય છે. પરંતુ જેઓ અપકાર કરનારનું અપકાર જ કરે છે તેઓ બીજાનું કે પોતાનું કલ્યાણ સાધી શકતાં નથી. ઉદ્દુ તેઓ વેર-વિરોધની પરંપરામાં વધારો કરે છે.

ઉપકારીના ઉપર ઉપકાર કરવો તે બદલો આપ્યા બરાબર છે. તેમ કરવામાં પણ જે સારી ભાવના હોય તે પોતાનું હિત સાધી શકાય. પરંતુ સામાનું હિત સધાય કે ન સધાય તેમાં ભજના-વિકલ્પ છે.

અપકારીના ઉપર ઉપકાર કરનારા જરૂર સ્વ-પરનું કલ્યાણ સાધી શકે છે તેમ કરીને આત્માના વિકાસમાં આગળ વધે છે.

લાગ મળતાં જ

જે જે મહાભાગ્યશાળીઓએ અપકારી ઉપર કરુણા ભાવ રાખી ઉપકાર કરેલ છે તેઓ મમતા મોહનો ત્યાગ કરી, આત્મ વિકાસમાં આગળ વધી કેવલજ્ઞાન મેળવવા પૂર્વક સંસારના દુઃખોથી પાર ગયેલ છે.

સંસારના દુઃખોને દૂર કરવા હોય તો ઉપકાર કરવા ભૂલવું નહિ. તેથી પૂર્વનાં કર્મ ખરે છે અને નવાં કર્મ બંધાતાં નથી. અને અપકાર તો કોઈનો પણ ક્યારેય કરવો નહિ. તેથી વેર-વિરોધ વધે છે ને દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. માટે કદી અપકાર કરવો નહિ.

કેટલાક એમ કહેવાય છે કે અપકાર વિગેરે કરવાથી અપકારી દુખાઈ જાય છે. આ માન્યતા શાંતિ આપનારી છે જ નહિ. અને કદાચ તેમ કરવાથી અપકારી દુખાતો રહે પણ તેથી વેર-વિરોધ દુખાઈ જતાં નથી. લાગ મળતાં જ તે આ ભવમાં કે પરભવોમાં પણ તેનો બદલો લેવા તૈયાર બને છે. આમ થવાથી સુખ મળતું નથી.

સમ્યગ્જ્ઞાનીઓ તો વેર-વિરોધનો બદલો કદી ઇચ્છતા નથી. તેઓ તો તેનો બદલો સહન કરીને ક્ષમા કરીને જ વાળે છે. એમ કરવાથી પ્રાયઃ તેમને આત્મોન્નતિ કરવામાં વિઠ્ઠો આવતાં નથી.

આંતર જ્યોતિ

૯૩

કોઈ ઉપાય નથી

અપકાર કરવામાં દુઃખોનો અંત આવતો નથી. મહા દુઃખો વેઠીને જીવન જીવવું પડે છે. પરંતુ અપકારીને યુક્તિ પૂર્વક સમજાવી તેને ઉપકારના માર્ગે જોડવાથી તે ઉપકાર અપકારી તેના જીવન પર્યંત વિસરતો નથી. અને તેના તે ગુણુ ગાન ગાય છે.

અપકારીના ઉપકાર અપકારને પૂછો કે અપકાર કરવાથી તે શું લાભ મેળવ્યો? તેનાથી તારો ભય, ચિંતા, શોકવગેરે ગયાં કે વધ્યાં છે? જો અપકારી બલિષ્ઠ હોય તો ભય, શોક, ચિંતા વગેરે મનમાં પણ રહેવાના જ. જિંદગીમાં પણ તેના ભણુકારા વાગવાના અને જિંદગી હરામ થઈ જવાની.

શાંતિની જિંદગી જોઈતી હોય તો કોઈની સાથે વિરોધ કરો જ નહિ. કદાચ તેમ થઈ જાય તો પણ ક્ષમા માંગવામાં તો પ્રમાદ કરો જ નહિ. એમ કરવાથી તમને માલુમ પડશે. કે ક્ષમા માંગવાથી સારું થયેલ છે.

સારું થયેલ આત્માને ગમે છે. પરંતુ ક્ષમા માંગતા લાજ-શરમ આવતી હોય તો ક્ષમા માંગી શકાતી નથી તો પણ આત્મા સાથે અપકારની નિંદા પણ નહિ કરો તો ભય ખસવાનો પછી કોઈ ઉપાય નથી.

લાજ છોડો

ક્ષમાની શોભા વેર-વિરોધ, ઇર્ષ્યા અદેખાઈ વગેરેને અંતઃકરણથી વિસરાવવામાં છે. બહારથી કૃત્ત દેખાવ પૂરતી માફી માંગવાથી વિરોધ વગેરે ખસતાં નથી. માટે અંતઃકરણથી જ સામાની ક્ષમા માંગવી જોઈએ.

આનંદનો પ્રગટલાવ ઇચ્છવામાં આવે પણ મનમાં થોડી પણ કડવાશ રહેલી હોય તો તે આનંદ ક્યાંથી પ્રગટ થાય ? એ માટે તો મનમાંથી બધી જ કડવાશને દૂર કરાવી દેવી જોઈએ.

ક્ષમા ન માંગવી અગર માંગવામાં લાજ શરમ રાખવી તે મોહ-મમતાના અંધકારમાં અથડાવા જેવું છે. જેનાથી ભય-દ્રેષાદિ દૂર ખસતાં હોય અને અંતે આનંદમાં રહેવાતું હોય તો પછી ક્ષમા માંગવામાં શરમ શાની રાખવી ?

તરસ લાગી હોય ને લાજ-શરમ રાખવામાં આવે તો ? ક્યારેક મરણ પણ થાય એમ સમજીને મુસાફરીમાં તરસ લાગતા જરાય પણ લજવાયા વિના કે શરમ અનુભવ્યા વિના તમે પાણી માંગો છો ને તરસ છીપાવો છો તેથી શરીરને શાતા થાય છે. તે પ્રમાણે અનંતા ભવોની પીડાને હટાવનારને આનંદ આપનાર ક્ષમા માંગતા માનવીએ લાજ શરમ રાખવી ન જોઈએ,

આંતર જ્યોતિ

૮૫

સુખની ભ્રમણા

આરંભ સમારંભ દ્વારા ધન પ્રાપ્ત કરવું છે, યૌવન પ્રાપ્ત કરીને પત્ની સાથે તેમજ પરસ્ત્રી સાથે વિષય વિલાસો કરવા છે અને પુત્રાદિ પરિવારનું પોષણ કરવા પુનઃ આરંભ સમારંભ કરીને સુખની અભિલાષા રાખવી છે. આવા આરંભ સમારંભથી ચિંતા વધવાની કે ઝોછી થવાની તેનો માનવીએ વિવેક કરવો જરૂરી છે.

આરંભ-સમારંભ કરીને જેઓ સાચા સુખની આશા રાખી રહેલ છે તેની આશા વિક્ષણ બન્ય છે. તેનું જ્ઞાન વિરલને જ હોય છે. એવા જ્ઞાનીઓ આરંભ સમારંભમાં સુખની સ્પૃહા રાખતા નથી. તેઓ તેમાં નિર્લેપલાવે વર્તે છે. એ પ્રમાણે વર્તવાથી તેઓ સાચા સુખના અધિકારી બને છે.

મમતામાં મુગ્ધ બનેલા માણસો એમ માની ખેઠેલ હોય છે કે આરંભ-સમારંભ દ્વારા પરિગ્રહ વધારીએ તો સુખ-શાંતિ મળે, પણ આ માન્યતા ભૂલ ભરેલી છે. જે તેનાથી સુખ શાંતિ મળતી હોય ત્યાં મળેલી હોય તો પણ માણસને શોક-ચિંતા વગેરે થવા ભેદ છે નહિ. પણ મોટે ભાગે તેવું બનતું જેવામાં આવતું નથી. એ જ બતાવે છે કે આરંભ-સમારંભ કે પરિગ્રહમાં સાચું સુખ નથી જ.

મમતાનો મધુરો માર

સંયોગ તેનો વિયોગ હોય નહિ તે સર્વથા, સર્વત્ર અને સર્વદા જે માણસને શોક ચિંતા, ઉદ્વેગ થાય છે તે થાય નહિ અને આનંદ પૂર્વક જીવન પસાર થાય.

મન, તનને ગમતી વસ્તુઓનો વિયોગ થતાં કે તેનો નાશ થતાં જે ચિંતા વગેરે થાય છે તેનું કારણ મમતાનો મધુરો માર છે. વસ્તુ પર મમત્વભાવ હોય નહિ તે મમતાનો માર પડે નહિ.

નજરે દેખતા મારનો ઉપાય કરવામાં આવે છે પણ પરિશ્રદ્ધનો માર દેખાતો નથી. પણ તેનો ઉપાય કરવા જેવો છે. ને પ્રયત્ન કરી તે માર દૂર કરવા જેવો છે.

કેટલાક ચોરી-જારી દગા પ્રપંચ કરીને પરિશ્રદ્ધ વધારી શાંતિપૂર્વક જીવન જીવવા પ્રયત્ન કરે છે. પણ તે ઘરાબર નથી. ચારેય બાજુએ તે પરિશ્રદ્ધીને મમતાની ખેડીમાં બદ્ધ બનાવી તે પરિશ્રદ્ધ આત્મ વિકાસમાં આગળ વધવા દેતો નથી. આમ આવા પરિશ્રદ્ધમાં મૂર્ખ સિવાય બીજા કોણ આસક્ત બને ?

પરિશ્રદ્ધની મમતામાં પ્રતિબદ્ધતા છે. તેનથી શોક, ચિંતા, સંતાપ વગેરે વધે છે. ને મહાપાપના લાગીદાર બનાય છે. એવા પરિશ્રદ્ધનો ત્યાગ કરવામાં ન આવે તે સુખ શાંતિ ક્યાંથી મળે ?

આંતર જ્યોતિ

૮૭

મમતાને મારો

મમતાના યોગે દુઃખ આપનાર દુર્ગતિમાં પડ્યા પછી જન્માંતરે પોષેલ તે આસક્તિ ક્યાંથી નષ્ટ થાય ? અને ઈષ્ટ-મિષ્ટ પણ ક્યાંથી મળે ? ન જ મળે. એ તો મનુષ્ય ભવમાં સારા સંયોગો મળતાં જ્ઞાન પૂર્વક વિવેક લાવી મોહ મમતાનો અંશે અંશ ત્યાગ કરેલ હોય તો દુઃખ વેઠતાં પણ આસક્તિ ટળી શકે. અંશે અંશે મમતા-આસક્તિ ટાળી હોય તો જ કંઈક સુખ શાતાને આવવાની જગા મળે.

શાણુ માણુસો તે છે

જે વિકારી વિલાસોમાં ભારેભાર સંકટ અને પરિતાપ વગેરે છે એમ બરોબર જાણી તેનો પરિહાર કરે છે, તેના પર પ્રેમ ધરાવતા નથી તે જ જાણુકાર દુઃખના માર્ગોનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક મોક્ષ માર્ગે સંચરે છે. અને તેનાથી પાછુ પડાય નહિ તેનો ખ્યાલ રાખે છે. પાછળ પડવાના પણ નિમિત્તો મળે છતાં તેઓના તરફ મીટ માંડી જોતાં નથી. એવા ભાગ્ય-શાળીઓ સારામાં સારો લાભ લે છે.

ઉત્તમમાં ઉત્તમ લાભ એમાં જ છે કે તેના માટે કયા સંયોગોને નિમિત્તો છે તે જાણવા. અને દુઃખ તેમજ અવન-તિના માર્ગોને પણ જાણવા. એવા માણુસોનું પ્રધાન કર્તાવ્ય એ છે કે તે જાણ્યા પછી લાભના નિમિત્તોનો ઉપયોગ કરવો અને દુઃખના નિમિત્તોને છોડી દેવા.

મત કર ગુમાન

અરે મનોહર અંગવાળા તારું શરીર સુંદર દેખાય છે તેથી ખુશ થતો નહિ. કારણ કે વૃદ્ધાવસ્થા જ્યારે તને આવશે ત્યારે તારું જે આજે મનોહર શરીર છે તેની સુંદરતા જતી રહેવાની છે અને સર્વ અંગો પણ ઢીલા થવાના જ છે માટે વૃદ્ધોને દેખી તથા ખોડવાળા શરીર દેખીને હે યુવાન ! તું હાંસી કર નહિ.

હાંસી કરનારની હાંસી કરનારા મળે છે. ત્યારે ઘણું દુઃખ થાય છે. તે મુજબ તારી પણ હાંસી કરનારા મળી આવશે. ત્યારે તને પણ ઘણું દુઃખ થશે. દુઃખ કોઈ પણ પ્રાણીને વહાલું હોતું નથી. દરેક જીવ સુખને ઇચ્છે છે. હાંસી-મજાક કરવાથી પણ દુઃખ થાય છે માટે હે યુવાન ! તારે તેનો ખ્યાલ કરવો જોઈએ.

અરે ! ધનાઢયો ! ધનના મદમાં ધન વિનાના માનવ સમુદાયને દેખી તેને ઉતારી પાડી તેનું અપમાન કરો નહિ. તમારી પણ એવી સ્થિતિ પ્રથમ ભવોમાં હતી અને આ ભવમાં પણ થવા સંભવ રહેલ છે. હાંસી કરવાથી તેમજ અપમાન કરવાથી પુણ્યોદય ખવાય છે અને પાપને આવવાની જગા મળે છે. તે વખતે તમને અપમાન જ મળશે. માટે હે ધનાઢયો ! તમે કોઈનું પણ અપમાન કરશો નહિ.

હે સત્તાધારીઓ ! સત્તાના જોરે ખીજાનું નુકશાન કરો નહિ. એવા ઘાટ ઘડો નહિ. કારણ સત્તા ખસી જતાં એ નુકશાન તમને જ થવાનું છે.

આંતર જ્ઞાતિ

૮૯

કાળનો રેંટ

તમે જાણો છો દિવસ કાયમ રહેતો નથી. દિવસ પછી રાત્રી અને રાત્રી પછી દિવસ ઉગે છે. ઋતુઓ પણ કાયમ રહેતી નથી. ઉનાળો પછી ચોમાસું, પછી શિયાળો એમ ફેરફાર થાય છે. કાળના આરાઓ પણ સ્થિર રહેતા નથી. પહેલો આરો ગયા પછી બીજો, બીજા પછી ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો, છઠ્ઠો એમ આરો આવે છે. અને ઉત્તરોત્તર પરાવર્તન થયા જ કરે છે તે પ્રમાણે સુંદર શરીર, સત્તા અને સંપત્તિની પણ પરાવર્તના થયા જ કરે છે.

આ સંસાર જ પરાવર્તન સ્વભાવવાળો છે. સુખ પછી દુઃખ, દુઃખ પછી સુખ, સંપત્તિ પછી વિપત્તિ, સંયોગ પછી વિયોગ એમ ચાલ્યા જ કરે છે. છતાં જ્ઞાનીઓ સમતાના યોગે લાભ લેવા સમર્થ બને છે, તેથી તેમાં મુંઝાતા નથી.

મોહ મુગ્ધો પરાવર્તનશીલ સંસારમાં શુભ-અશુભ સંયોગો મળતાં કાં તો ઘેલા બને કાં તો અકસોસ-સંતાપ કરીને પોતે દુઃખી થાય છે અને કોઈ સહારો મળે તો જ દુઃખનો ત્યાગ કરવા વિચાર વિવેક કરતાં શીખે છે.

પુણ્યવાળાઓને બુદ્ધિ, બળ, સુખ અને સંપત્તિ હોય છે છતાંય મુંઝવણને દૂર કરી શકતાં નથી. તેનું કારણ તપાસવું જોઈએ. એવાં કારણો તપાસી જેઓ જીવે છે તે જ્ઞાની કહેવાય છે.

કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય ટીપે ટીપે સરોવરો ભરાય

સમત્વની સાર્થકતા અને સફલતા ત્યારે જ થાય કે જ્યારે પ્રતિકૂળ સંયોગોમાં પણ કડવાશ, કંકાસ ને કલહને વધારનાર તેમજ કષાય અને વિકારોને વધારનાર વિલાસોમાં પ્રવૃત્તિ થાય નહિ.

વિષયના વિલાસોમાં વિકારો થાય છે અને વધતા બધ છે તેથી ક્રોધાદિક કષાયો, સમતા રાખવામાં પુનઃ પુનઃ વિઘ્નો ઊભાં કરે છે. અદેખાઈ ઇર્ષ્યા વગેરે કષાયજન્ય છે. તેનો ત્યાગ કરવાથી કષાયની મંદતા થાય છે. કષાયો શીથીલ બનતા વ્યાવહારિક કાર્યોમાં વિઘ્નો આવતાં નથી.

બહુરમાં કષાય ક્રોધાદિક કરો નહિ પણ મનમાં અદેખાઈ ઇર્ષ્યા હોય તો ધાર્મિક કાર્યોમાં તે પોતાનો ભાગ ભજવ્યા સિવાય રહે નહિ માટે અદેખાઈનો ત્યાગ કરવા મનમાં નિવેક કરવો જોઈએ.

ધાર્મિકને જગતના લોકો કહેશે તેથી સમતા આવતી નથી પણ સાચા ધાર્મિક બનવા માટે જિનેશ્વરની આજ્ઞા મુજબ શક્ય અનુષ્ઠાન કરવામાં ધાર્મિકતા પ્રગટ થવાની. સાથે સાથે સમત્વનો પણ ઉદય થવાનો જ.

જિનેશ્વરે અનંત જ્ઞાની હતાં અને જ્ઞાન દ્વારા બધી તેઓએ કરમાવ્યું કે કષાય વિષયોના વિકારોમાં માનવભવ વૃથા બધ નહિ તે માટે તેનો ત્યાગ કરવો. અંશે અંશે તેનો ત્યાગ કરતાં સર્વથા અનંત સુખનો લાભ મળશે.

આંતર જ્યોતિ

૯૨

સાચું સુખ જોઈએ છે ?

કદાપી દુઃખનો અંશ રહે નહિ એવા સુખની ઈચ્છા-વાળા મનુષ્યે, સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી પ્રતિકૂલ સંયોગોમાં અદેખાઈ કરવી નહિ અને એવી અદેખાઈ હોય તો તેનો ત્યાગ કરવો. તેથી કડવાશ વગેરે થશે નહિ અને વિવેક કરવાથી કડવાશ વગેરે ખસવા માંડશે પછી નિર્લેખ સુખનો અનુભવ સ્વાદ અનુભવવા મળશે.

ઉપાય છે જ

દુઃખથી કંટાળો આવે તેનો ઉપાય છે. ઉપાય એ જ કે વિષય કષાયના વિકારો ઉન્માદ પાગલ બનાવે છે અને માણસને ઉન્માર્ગે ચડાવે છે. તેનો પુનઃ પુનઃ ક્ષણે ક્ષણે વિવેક કરવો અને દેખાદેખીમાં રાજી થવું નહિ. ગતાનુગતિને અનુસરનારા ઘણા મળી આવશે. આવી દેખાદેખીને અનુસરનારા ધર્મતત્ત્વ પામી શકે નહિ. ધર્મ તત્ત્વને ખરાખર જાણનારા જ સ્વધર્મ પામીને સાચા આનંદના અધિકારી બની શકે છે.

ઈર્ષ્યા, અદેખાઈ, વિષય, કષાયોના વિચારો તેમજ વિકારોનો અંતઃકરણપૂર્વક ત્યાગ કરવામાં આવે ત્યારે જ આત્મસ્વરૂપની સાચી ઓળખ થાય છે. પછી વ્યાવહારિક કાર્યોમાં વિકારો વધુ વખત ટકી શકશે નહિ. કારણ સત્ય તેજમાં તે વિકારો ટકી શકતાં નથી. આ સત્ય તેજ સમ્યગ્ જ્ઞાન, દર્શન અને ચરિત્રમાં રહેલું છે. માટે ધર્મ તત્ત્વને લક્ષ્યમાં રાખી વ્યવહારના કાર્યો કરવા તે કલ્યાણકારક છે.

૯૨

આંતર જ્યોતિ

વિચારની તાકાત

એક બીજાના વિચારો જાણવા અને સાંભળવા. પણ કેવા વિચારો ? તો કહેવામાં આવે છે કે જેઓમાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભની મલિનતા હોય નહિ અને પરિચય કરવામાં ખોટા સંસ્કારો પ્રવેશ કરે નહિ તેવા વિચારો સાંભળવા અને તેઓનો જ પરિચય કરવો. જેથી પવિત્રતા સચવાય અને વિચારો વગેરેમાં ખરાબ અસર થાય નહિ.

આત્માને હિતકારી વચન-વિચારો અને પંચાચારના પાલન કરનારના પરિચયમાં આવવાથી વ્યવહારની શુદ્ધતા થાય છે અને નિશ્ચય માર્ગની યોગ્યખાણ થાય છે તેથી અતે મોક્ષમાર્ગે ગમન થાય છે.

મુમુક્ષુની ઈચ્છા

મોક્ષમાર્ગે ગમન કરનારા મહાશયો દુઃખ-પીડા કે સંકટ આવે ત્યારે ગભરાતા નથી. તેઓ તો એમ જ ઈચ્છે છે કે એવા દુઃખો ક્યારે આવે અને ક્ષમા રાખી તેઓને દૂર કરી મારા આત્માને પવિત્ર બનાવું.

જે જે પીડાઓ બીજાઓ પ્રતિહર્ષથી કરેલ છે અને ચીકણા કર્મ આંધેલ છે તે નિમિત્તો લાગ મળવાથી હાજર થાય છે. તેઓને વધાવી લેનાર અને સમતા પૂર્વક સહન કરનાર સુખી થાય છે. તેમ થવાથી તે કર્મો પણ ખસવા માંડે છે.

અંતર જ્યોતિ

૯૩

બુદ્ધિની સફળતા

મનુષ્યો પાસે બુદ્ધિ, બળ અને સત્તા વગેરે સાધન સામગ્રી હોવા છતાં ઉદ્યમમાં આપી પડેલ દુઃખને દૂર કરવા સાચો ઉપાય કરતાં નથી. તેથી તેઓનું જોર ક્યાંથી ચોક્કું થાય? બુદ્ધિ, બળ અને સત્તાને એવા પ્રકારે વાપરીએ કે જેથી કર્મોનાં ઉદ્યે આવી લાગેલાં જન્મ-જરા, મરણની વિટંબણા ટળતી જાય અને વેદના રહે નહિ. આમ કરવામાં જ બુદ્ધિ, બળ, સત્તાની સફળતા રહેલી છે.

હે આત્મન્ !

અરે આત્મન્ ! તને સારાં સાધનો મળ્યાં છે તો પછી તારે ગભરાવવાની જરૂર નથી. અને વલોપાત કરવાની પણ જરૂર નથી. સદ્વિચાર અને સદ્વિવેક કરીને દબાયેલ શક્તિનો આવિર્ભાવ કરીને તાકાતને ફેરવ !

સ્વાદનો સંગ

મન ગમતું ખાઈને ખુશી થવા જેવું નથી. ખુશી થવા જેવું તો તેની આસક્તિનો ત્યાગ કરવામાં છે. અને ક્યારે હવે હું નિરાહારી બનીશ? તેનો વિચાર વિવેક કરવામાં છે. ખાવા પીવાની પરાધીનતા પણ એક પ્રકારની ખેડી છે. મન પસંદ ખાવાનું મળે નહિ તો ક્રોધ થતાં વાર લાગતી નથી. અને મનમાં દુઃખ-ગ્લાનિ થાય છે. આથી સ્વાદનો સંગ દૂર કરવા જેવો છે.

૯૪

આંતર જ્યોતિ

દેશવટો દો

વિલાસી જીવનમાં સદ્ગુણો જોવા મળશે નહિ. ઉદ્દુ જો સદ્ગુણો હશે તે પણ વિલાસને લીધે જતા રહેવાના. આ માટે તો જીવનમાંથી વિલાસને દેશવટો આપવામાં આવે તો જ સદ્ગુણો જીવનમાં આવી શકે.

વિલાસથી વિકારો વધે છે અને ક્ષમા, નમ્રતા, સરલતા અને સતોષ વગેરે જે ગુણો છે તે દબાતા રહે છે. આમ દબાઈ રહેલા ગુણોનો પ્રભાવ બહાર ક્યાંથી પ્રગટ થાય ? માટે જીવનમાંથી વિલાસને દૂર કરજો. એ દૂર થતાં જ પ્રગટ થયેલાં ગુણો અવિકારી આનંદ આપશે.

હિસાબ કાઢો

વિકારોથી-વિલાસોથી કેટલો આનંદ મળ્યો અને ક્યાં સુધી તે ટકી રહ્યો ? તેનો હિસાબ કાઢ્યો છે ? ન કાઢ્યો હોય તો કાઢજો. અને એટલું યાદ રાખજો કે વિલાસથી હાંમેશાં દુઃખ અને ચિંતા વધતી જ જાય છે.

ચિંતા તો કોઈને વહાલી નથી. દુઃખ પણ કોઈને પ્રિય નથી. તો પછી દુઃખ અને ચિંતા ઉત્પન્ન કરનારએ વિલાસને હટાવવાનો ઉપાય લેવો જ જોઈએ.

શારીરિક તાવ, અજીર્ણ, ખાંસી, દમ થતાં તે દર્દોને દૂર કરવા પૈસા ખર્ચીને ઉપાય કરો છે કે નહિ ? પણ તે થવાનું કારણ જાણો છો ? તેનું કારણ છે વિલાસ. તો હે ભવ્યો ! જીવનમાંથી વિલાસને દેશવટો આપવાનો ખૂબ જ પ્રયત્ન કરજો.

આંતર જ્યોતિ

૬૫

તમે જ કહો

મોહ-મિથ્યાત્વ કે ભ્રમણાને લઈને જે વિકારોને આ ભવમાં દૂર કરવામાં નહિ આવે તો પણ ભવો ભવમાં ય તમને તે પીડા આપતાં જ રહેશે. આ માટે માત્ર બહારના ઉપાયો કરવાથી કંઈ નહિ વળે. તે માટે આંતરિક ઉપાય પણ લેવા જ જોઈશે. આંતરિક ઉપાય તરીકે અનાસક્ત બનો.

અનાસક્ત રહેવામાં વિકારોનું જેર ચાલતું નથી. પણ આમ રહેવું પ્રાયઃ મનુષ્યોને પસંદ પડતું નથી. ઉલ્ટું વિકારોના સાધનોમાં જ રૂપ્યા રહેવાનું ગમે છે. પછી કહો અનાસક્ત ક્યાંથી બનાય ? વિલાસો ઉત્પન્ન ક્યાંથી થાય ? અને તેમ ન થાય તો વિલાસોથી ઉત્પન્ન થતાં દુઃખ શોક અને સંતાપ ક્યાંથી દૂર થાય ?

પરમાણુ ને પંડિતો

સંસારના વિષય રસિક પંડિતો, વિદ્યાનો તથા વૈજ્ઞાનિકો સ્થૂલ દષ્ટિથી, સૂક્ષ્મદર્શક યંત્ર દ્વારા દુનિયાના દરેક પદાર્થોને જાણે છે, પરમાણુઓ પણ જોઈ શકે છે. પરંતુ શરીરમાં રહેલા આત્માને તથા તેના ગુણોને જોઈ નથી તે ખેદજનક છે.

દુનિયાના પરમાણુથી આરંભી દરેક પદાર્થો જાણવા પૂર્વક જેઓ આત્માને જાણે છે તેઓ જ પંડિત, વિદ્વાન અને વૈજ્ઞાનિક કહેવાય. તે જ પંડિતો રાગ, દ્વેષ મોહ વગેરે નિવારવા સમર્થ બને છે.

સાક્ષર કે રાક્ષસ ?

આખરૂં, પ્રસિધ્ધિ, પ્રતિષ્ઠા તેમજ સન્માન અને સત્કાર પ્રાપ્ત કરવા કેાણ કેળવણી લેતું નથી? બધા જ લે છે. પરંતુ પ્રતિષ્ઠાને સ્થિર કરનાર તો જેઓ આત્મિક ગુણોને બરાબર બાણુ છે તે જ શિક્ષિત કહેવાય.

જેઓ વિદ્વાન વૈજ્ઞાનિક પ્રસિદ્ધ થયેલ છે તે જો અન્ય દેશ, રાષ્ટ્રને ખુવાર કરનાર બને તો તેઓ મહા હિંસક બની માણુ-સાઇને પણુ ગુમાવી બેસે. સાક્ષરને બદલે તેઓ રાક્ષસ જેવા બને.

રાક્ષસો પાસે ઘણી વિદ્યાઓ હોય છે, પણુ માણુસાઈ હોતી નથી. તેથી તેમની વિદ્યા વિક્ષણ બને છે. ખીબઓની મિલકત પડાવી લેતા તેઓ પોતે જ પતિત બને છે અને પાપની ગાંઠડી બાંધી દુર્ગતિમાં ફસાય છે.

સેવકની બ્યાબ્યા

સારા સંસારનું હિત કરનાર સેવા કરનાર જો પોતાના સ્વાર્થને ત્યાગ કરે તો જ તે સાચી સેવા કરનાર કહેવાય. નિઃસ્વાર્થી સેવક સત્ય પરમાર્થને સાધવા અધિકારી બને છે અને તે પૂજ્ય બને છે.

સ્વાર્થને સાધનાર જો પરમાર્થ સાધનાર બને તો જ પરમાર્થ સાધક બની શકે અન્યથા અનર્થકારક બને. કારણુ કે સ્વાર્થમાં જ દગા પ્રપંચની જન્મણ રહેલી છે. તેમાં રાચી માચી રહેનાર પાથરેલી બળમાં કરોડીયાની માફક પોતે જ સપડાઈને પીલાઈ મરે છે.

આંતર જ્યોતિ

૯૭

દગો સગો નથી

દગા-પ્રપંચની જન્મળ એવા પ્રકારની છે કે પાથરનારને જ તે અંતે ફસાવે છે અને મરણ ન હોય તો પણ અણચિંતબ્યું મોત કરાવે છે. કહેવાય છે કે દગો કોઈનો સગો નથી. છતાં પણ મૂર્ખ માણસો તેમાં સુખની આશા રાખી કપટ કલા કેળવી તેનો લાભ લેવા તત્પર બને છે.

ધન, વૈભવ, સત્તા વગેરે પુણ્યોદયે પ્રાપ્ત થાય છે તેમાં જો કોઈ પાપ વધારનાર હોય તો તે વિશ્વાસઘાત, દગો પ્રપંચ જ છે. દગાખોર, પ્રપંચી. વિશ્વાસઘાતી બહારથી મધુર વાણી બોલતાં દેખાય છે અને બહારથી નમ્ર જણાય છે. પણ બગલાની જેમ તેમના મનમાં હજારો ઝેર રહેલું છે. લાગ આવતાં જ તે પ્રગટ થઈ જાય છે. માટે એવા માનવી-ઓથી ચેતતા રહેવું.

કેટલાક લોકો દગો કરીને સ્વાર્થ સાધે છે ખરાં પરંતુ પરિણામે પોતાના આત્મિક ગુણો ઘવાય છે તેનું ભાન ન હોવાથી તેઓ દુઃખપૂર્વક મરણ પામે છે અને પરલોકમાં પરાધીન બની પીડાને પામે છે.

કરેલા કામો જ પોતાની કતલ કરાવે છે અને માનવીને વિપત્તિમાં નાંખે છે. તેમાં કંઈ આશ્ચર્ય નથી. માટે સુખ શાતા પ્રાપ્ત કરવી હોય તો કોઈનો દગો કરો નહિ. પ્રપંચ કરો નહિ. કારણ કહેવાય છે કે દગો કોઈનાય બાપનો સગો થતો નથી.

તેવું બનતું નથી

ધર્મના શિખરેથી મૈત્રી-પ્રમોદ વગેરેનો પ્રવાહ વહે છે. તેમાંથી શાંતિનાં અરણ્યાં કુટે છે. તેનાથી ત્રિવિધ તાપ નાશ પામે છે. આ માટે તે અરણ્યાંને હૈયામાં ઝીલવા જોઈએ. તે વિના તાપ ટળતો નથી.

મન, વચન અને કાયાની વૃત્તિને પ્રવૃત્તિથી. ખરાબ વિચારો ને ઉચ્ચારોથી વિવિધ તાપ ઠંડા પાણીથી કે ખરકથી કે અંદનના પાણીથી જતો નથી. પરંતુ મૈત્રી, પ્રમોદ, કરુણા, વગેરેના પ્રવાહને હૈયામાં ઝીલવાથી તે તાપ ઠંડો પડે છે. દુન્યવી ઉપચારોથી વિકારો વગેરે ટળતાં હોય તો ધર્મીજનો મનોહર ભાવના ભાવે નહિ. તેવું બનતું નથી. માટે જ ધર્મીજનો પ્રથમથી ભાવના ભાવી સુખ શાંતિના ભોક્તા બને છે.

ભૂલોનું શું કરશો ?

ભૂતકાલની થયેલ ભૂલોની આત્મસાક્ષીએ નિંદાપૂર્વક સદ્ગુરુ સાક્ષીએ ગહાં કરવી તે આર્તધ્યાન નહિ પણ ધર્મધ્યાન કહેવાય. તેમ કર્યાં સિવાય મન, વચન અને કાયાની મલિનતા દૂર થતી નથી. અને મલિનતા દૂર કર્યાં વિના ધર્મક્રિયામાં સ્થિરતા ક્યાંથી આવે? જેના હૈયામાં થયેલ ભૂલો વિંછીની જેમ ડંખે છે તે સવાર ને સાંજ ભૂલોનું પ્રાયશ્ચિત કરવા સામાયિક તેમ જ પ્રતિક્રમણ કરે છે ને તેમ કરી તે હૈયાની મલિનતાને દૂર કરે છે.

આંતર જ્ઞાતિ

૯૯

કાલનું ભાવિ

જેઓ ભૂતકાળની ભૂલો સુધારે છે તેઓ વર્તમાનકાળમાં પ્રાયઃ ભાવિકાલમાં પરિભ્રમણ કરાવે તેવી ભૂલો કરતાં નથી. અત્યેવ ભવિષ્યકાળને સુધારવા તેઓ સમર્થ બને છે.

જેઓ વર્તમાનકાલ સુધારતા નથી તેઓનો ભવિષ્યકાળ બગડે છે એટલે પરાધીનતામાં સપડાઈને અસહ્ય દુઃખોને વેઠી તેમનું જીવન પૂરું કરે છે. આથી હે ભગ્યે ! તમારો વર્તમાનકાલ સુધારવા સદ્વિવેક કરો.

પશુ, પંખી, જલચર અને સ્થલચર તેમજ ખેચરમાં અને માણસાઈ સહિત માણસોનાં દીર્ઘદર્શી વિચાર વિવેક વગેરેનો તક્ષવત છે. આ ફેરફાર હોવાથી માણસો પશુ-પંખી કહેવાતા નથી. તેઓ માણસાઈને મેળવી દિવ્યતાને વરે છે પણ જે માનવીમાં વિચાર-વિવેકનો અભાવ હોય તો તે પશુસમાન કહેવાય છે. માટે હે ભગ્યે માણસાઈને દીપાવવા તમે સદ્વિવેક કરો.

કશું જ આશ્ચર્ય નથી

અનાદિકાલની મહા વિડંબના તથા જન્મ-જરા મરણના સંકટોમાં પ્રતિબદ્ધ કરનાર મોહાદિકને હઠાવનાર તથા મૂલ-માંથી નાશ કરવા માટે તપ, જપ, ધ્યાન કરનાર મહાશય ! જગતના પ્રાણીઓની વિચિત્ર પરિસ્થિતિ જોઈને તું અચરજ પામ નહિ.

પત્તાનો ખેલ

કોઈ નાચે, કૂદે, વિલાસોમાં મગ્ન બને, કોઈ લૂલા, લંગડા, અંધ, બહેરા હોય, અનુકૂળતા આવતાં કોઈ ખૂશી થતાં હોય, પ્રતિકૂળતા આવવાથી મરવા તૈયાર થયેલ હોય, કોઈએ વેપારમાં ઘણો ફાયદો કર્યો હોય, કોઈએ લાભને બદલે નુકશાન મેળવ્યું હોય;

કોઈ રાગી-નિરાગી હોય, કોઈ ભીષ્મ માંગી અપમાન-પૂર્વક પરિવારનું પોષણ કરતો હોય તો આ બધી કર્મોદય રૂપ પુદ્ગલોની બાજુ છે. તેમાં કોઈ નવીનતા નથી, કોઈ અપૂર્વત્વ નથી. તેથી કંઈ આશ્ચર્ય પામવા જેવું નથી.

સર્વ પ્રાણીઓ કર્મોદયથી પરાધીન બની ભવ નાટકમાં ખેલ કરી રહેલ છે. આશ્ચર્ય પામવા જેવું તો એ છે કે કોઈ ભવ નાટકમાં નાચવાનું બંધ કરી આત્માના સ્વભાવ-ધર્મને ઓળખી કાઢે. સમ્યગ્ દર્શન, જ્ઞાન ચારિત્રમાં રમણતા કરી તેઓના હેતુની જાણકારી કરવી તે જ આત્મિક ધર્મ સ્વભાવ કહેવાય.

આત્મિક ગુણધર્મમાં રમણતા કરનાર આનંદમાં મહાલે છે, તેઓને સારા-ખરાબ, સંયોગો મળતાં હર્ષ શોક થતો નથી. તેઓને સમ્યગ્ જ્ઞાન હોવાથી એ ખબર હોય છે કે જે જે ઈષ્ટ કે અનિષ્ટ સંયોગો મળે છે તે સંધ્યાના રંગોની જેમ ક્ષણભંગુર છે. આથી તેઓ સદાય આનંદમાં રહે છે ને જગતની પરિસ્થિતિમાં મુગ્ધાતા નથી.

આંતર જ્યોતિ

૧૦૨

સત્યાનંદ

આત્મ સ્વભાવનો પ્રભાવ તેમજ મહિમા ઘણો છે. જ્યારે કર્મોંધીન માણસો ભવનાટક ભજવવાનું બંધ કરશે અગર બંધ કરવાના સાધનોનો ત્યાગ કરી પોતાના આત્મ-ધર્મમાં રમણુતા કરશે ત્યારે તેઓ સત્યાનંદને મેળવશે તેમાં કોઈ શક નથી.

શાણી સલાહ

આત્મજ્ઞાની ઉપદેશ આપે છે કે હે આત્મન! તું કોઈનો સગો કે સંબંધી નથી. અને કોઈ તારું પણ સગું કે સંબંધી નથી. જ્યારે તારું કોઈ સાચુ સ્વજન નથી છતાં મમતા, અહંકાર ધારણુ કરી, બ્રાંતિથી ‘ મારું મારું ’ તું માને છે અને અઢાર પાપ સ્થાનકો સેવી અઢાર દોષો એકઠા કરી અસહ્ય વેદના વેડે છે, છતાંય તારા સંકટ-યાતનાના કષ્ટોમાં તારા તેં માની લીધેલા સ્વજનો જરા પણ તેમાં ભાગ પડાવશે નહિ. એ દુઃખ ને યાતના તારે એકલાએ જ ભોગવવા પડશે. માટે એ દુઃખ ને યાતના દૂર કરવા ને સુખ પ્રાપ્ત કરવા આત્મધર્મને ઓળખી, તેના જે જે સાધનો છે તે મેળવવા સદ્ગુરુના પરિચયમાં આવ. અને આત્મધર્મમાં રમણુ કર!

મારાપણું દૂર કરો

જેમ જેમ મારાપણુના યોગે મમતાને અહંકાર વધશે તેમ તેમ પાપ સ્થાનકો વધતાં જ જવાનાં. તેને ઓછા કરવાની ઇચ્છાવાળાએ મારાપણુની ભાવનાને દૂર કરવી જોઈ એ.

૧૦૨

આંતર જ્યોતિ

ક્યાં સુધી આ શરીર ?

શરીર અને તેની તાકાતમાં જે મારાપણું મानी બેઠેલ છે તે શરીરની તાકાત ક્ષણે ક્ષણે ક્ષીણ થતી જાય છે. છતાં માણસો તે તાકાત કાયમ રહેશે એમ બ્રાંતિથી માનીને તેની આળપ'પાળ કરી પાપો કરવામાં પાછું વાળીને બેતો નથી. છતાંય શરીર તેમનું થતું જ નથી. અને અંતે તે શરીર કંગાળ બની જાય છે. આમ શરીરની મમતા માનવીને મીઠો માર ખવડાવે છે-

દેવ, દાનવો અને માનવીઓ પોતાના શરીરની સંભાળ રાખવામાં કેવો ઉપદ્રવ મચાવે છે તે જાણવા જેવો છે. તેઓ શક્તિ ઓછી થાય નહિ તે માટે અનેક પદાર્થોનું સેવન કરે છે, ને પછી લડાઈ-અખેડામાં તેને વેરફી નાંખે છે. પરંતુ તેના બદલે જે માણસો સદ્ગુરુનો સમાગમ કરીને શરીરની આસક્તિનો ત્યાગ કરી આત્મજ્ઞાન મેળવે તો સત્ય સુખને પામે છે.

છૂપા દુશ્મનો

રાગ, રીસ, અદેખાઈ વગેરે મહાન દુઃખો આપનાર છૂપા શત્રુઓ છે. તેનો ત્યાગ કર્યા વિના મોક્ષમાર્ગ સુગમ બનશે નહિ. સંસારમાં જે કોઈ મીઠો માર ખવરાવનાર હોય તો તે આ રાગ, રીસ, અદેખાઈ વગેરે છે. તેનો જે ત્યાગ કરવામાં આવે તો આત્મા પરમાત્મા બને.

આંતર જ્યોતિ

૧૦૩

બ્રમણાનું પરિબ્રમણ

રાગ, રીસ વગેરે રાખવાથી અને તેઓને પોષવાથી ભલે સુખ શાંતિ મળે છે તેમ કહેવાય પરંતુ તે એક બ્રમણ જ છે. આવી બ્રમણના ચોગે જગતમાં માનવી પુનઃ પુનઃ પરિબ્રમણ કર્યા છે ને તેને કદાપી વિશ્રાંતિ મળતી જ નથી. તેઓનો ત્યાગ કરવામાં આવે તો જ માનવીને સાચી શાંતિ મળે.

કાર્યું પણ વજ્રબંધન

પારકી આશાએ જીવન જીવવું તેમાં પરાધીનતા છે. રાગથી ઉત્પન્ન થયેલ આશામાં નિરાશા રહેલી છે. તેનાથી શોક, ચિંતા, સંતાપ વગેરે થાય છે. આશાના બંધનમાં બંધાયેલ માનવી મુક્ત થવા ઘણાં તરફડીયાં મારે છે પણ તેનાથી મુક્ત થવાતું નથી. ઉલ્ટો તે બંધનથી તે વધુ ને વધુ બંધાય છે.

આશાથી જે મુક્ત છે તે સ્વાધીનતાને વરે છે. આશા નષ્ટ કરવામાં આવે તો દુઃખ થાય જ નહિ. ઉપેક્ષા ને ઉદ્દાસીનતાથી જીવન જીવતાં સુખ મળે છે. જ્યારે આ લોક અને પરલોકના વિષયોની આશા કરવાથી જીવનનો માર્ગ રૂંધાય છે અને પુનઃ પુનઃ ભવ બ્રમણમાં અથડાવવાતું બને છે.

આલંબન લો

ક્ષમાદિક જે આત્મિય ગુણો છે તેનું અવલંબન લેવામાં આવે તો રાગ, દ્રેષના જે બંધનો છે તે જરૂરથી તૂટી જાય ને આત્મસુખ મળે.

૧૦૪

આંતર જ્યોતિ

ગુલામીની જિંજિર તોડો

સંસારની પરાધીનતાનો ત્યાગ કરવા માટે ગમે તેટલી મહેનત કરવામાં આવે પણ ન્યાં સુધી રાગ-દ્વેષના બંધનો છે ને તેની પ્રતિબદ્ધતા છે ત્યાં સુધી તે પરાધીનતા જવાની નહિ જ અને સંસારનાં જે શોક સંતાપ અને ચિંતાઓ છે તે સદાય રહેવાની.

તમો કદાચ એમ માનતા હશે કે રાગદ્વેષ કરવા છતાં પણ સંસારની પરાધીનતા ખસી જશે. પણ તમારી એ માન્યતા બ્રામક માન્યતા દૂર કરી સાચો વિવેક કરવાની જરૂર છે,

સમ્યક્ જ્ઞાનપૂર્વક વિચાર અને વર્તન રાખવામાં આવે અને સહન કરવામાં આવે તો જ સંસારના બંધનો ઠીલા થાય અને તેને સમૂળગા નાશ કરવાનો ઉપાય સૂઝે માટે હે ભવ્યો ! આત્મશક્તિને ફેરવો.

અભિનંદનના અધિકારી

જેઓ મન-વચન અને કાયાની વૃત્તિ તેમજ પ્રવૃત્તિઓને નિવારી સંયમની પ્રવૃત્તિ કરી રહેલા છે અને મમતા અહંકાર વગેરેનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક પ્રભુના ગુણોમાં અને આત્મિક ગુણો ઉપર પ્રેમ રાખે છે તેઓ અભિનંદનને યોગ્ય છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૦૫

તમારે શ્રીમંત બનવું છે ?

આત્મા પ્રિયતમ હોય તો તેની ચિંતા વિગેરેને ટાળવા માટે કષ્ટ વેઠી ઉપાયો લેવા જોઈએ જ. જ્યારે પેટે પરિતાપ હોય છે અને પરિવાર વગેરેનું પોષણ થતું હોય નહિ ત્યારે કષ્ટ વેઠીને પણ તેમનું પોષણ કરવા ઉપાય કરો છો કે નહિ ? ઉપાયો કરતાં પુણ્યોદયે સાચા સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે શ્રીમંત બનો છો ને ? પરંતુ તે શ્રીમંતાઈ પાપોના યોગે નષ્ટ થાય છે ત્યારે પાછા દરિદ્ર બની દીનતા હીનતા અને યાચના આવી વળગે છે એટલે શ્રીમંતાઈ કાયમ રહેતી નથી. આ માટે રાગદ્રેષ મોહાદિકના આંતરિક બંધનોને દૂર કરશો તો જ તમારી શ્રીમંતાઈ ટકશે.

મોહાદિકના બંધનો તૂટે છે ત્યારે સત્ય સ્વાધીનતાને આવવાની જગા મળે છે. સાચી શ્રીમંતાઈ કદાપી જતી નથી. તમારે દુન્યવી શ્રીમંતાઈ જોઈએ છે કે આત્મિક શ્રીમંતાઈ ?

સત્ય શ્રીમંતાઈ જોઈતી હોય તો રાગ-દ્રેષ મોહાદિકને ટાળો. તે મળવાથી પછી ભય જેવું કંઈ જ નહિ રહે. અને કેવલજ્ઞાનનો જે સત્ય લ્હાવો છે તેનો તમને અનુભવ થશે.

કેવલજ્ઞાન થયા પછી રાગ-દ્રેષ વગેરે દોષો મૂળમાંથી નાશ પામે છે. કેવલજ્ઞાનીને પછી સંસારની લીલા હોતી જ નથી.

૧૦૬

આંતર જ્યોતિ

અંતે તો હાર જ છે

સત્કાર્યો પૈકી મમતા-અહંકાર ક્રોધાદિક વિષય વિકારોને ટાળવા પ્રયત્ન કરવો તે ઉત્તમ કાર્ય છે. જેઓ તેવો પ્રયત્ન અને પ્રયાસ કરે છે તેઓને સત્કાર-સન્માન-અલિનંદન વિગેરેની ઇચ્છા આશા હોતી નથી છતાં પણ સમુદાય આપે છે.

કપટ કલાથી આદર મેળવનારને સત્કાર-સન્માન મેળવનાર ઘણા મળી આવશે પણ નિષ્કપટી, સ્વૃહારહિતને સન્માનાદિ આપનાર ઓછા મળશે કારણ કે તેઓને કળા બતાવવાની પણ ઇચ્છા હોતી નથી છતાં સમજનાર તો આદર સત્કાર કરે છે અને કપટ કલા કાઢવાની અભિલાષા પોતે રાખતા હોય છે. કપટ કલાનો અંતે પરાલવ થાય છે.

ભવોભવની અથડામણ

સ્વૃહા જે કે અનાદિકાલની છે છતાં સદ્ વિચાર અને સદ્ વિવેક વડે સદ્ દર્શન જ્ઞાનાદિકથી ત્યાગ કરી શકાય છે તેમાં એવી તાકાત છે. આ સંસારની ઇચ્છાઓ, આશાઓ, તૃષ્ણાઓને દૂર કરવામાં નહિ આવે તો તમારે ભવોભવમાં અથડાવવાનું થશે.

તું નિર્જરા કર

આત્મિક વિકાસ કયારે સધાય ? અને નિર્જરા એટલે શું ? જે અંશે ભૌતિક સુખની ઇચ્છાનો ત્યાગ તેટલા પ્રમાણમાં નિર્જરા થાય. સંસારના વિષય સુખની અભિલાષાનો ત્યાગ કરવામાં આવે અને સર્વથા આત્મા તરફ નજર કરવામાં આવે તો કર્મની નિર્જરા થાય છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૦૭

પ્રગતિનાં સોપાન

માનવી જ્યારે અપરાધીના ઉપર પણ વેર વિરોધ રાખે નહિ અને તેના ઉપર પ્રેમ ધારણ કરે તેમજ તેને કર્મધીન માની જો પોતાનું સાધ્ય ચૂકે નહિ તો તે તેટલા અંશે કર્મની નિર્જરા કરે છે.

પોતે અપરાધી નથી છતાં સામા માણસને અપરાધી જેમ લાગે ને તેથી એ તિરસ્કાર કરે, અપ શબ્દો બોલે ત્યારે જો ક્ષમા રાખી એ સહન કરવામાં આવે ને તેની કડવાશ હૈયામાં ધારણ ન કરવામાં આવે તો કર્મની નિર્જરા થાય છે. કર્મની નિર્જરા થવાથી આત્મિક વિકાર નાશ પામતા જાય છે અને અંશે અંશે આત્મિક વિકાસ થતો જાય છે.

કોક વિરલા જ

અસત્ય બોલીને ખોડ કાઢનારા ઘણા મળી આવશે પણ સત્ય બોલીને પોતાની ખોડો-ભૂલો-સુધારનાર કોક વિરલા જ મળશે. તેઓ તો એમ જ સમજે છે કે આમાં તો કર્મનો જ દોષ છે, વ્યક્તિ તો આમાં નિમિત્ત માત્ર છે.

અસત્ય બોલી ભૂલ કાઢનારા ભલે મળી આવે પરંતુ મારે તો કર્મની નિર્જરા કરવી છે, તેમાં મુંઝાવું નથી અને આત્મિક વિકાસ જ સાધવો છે. ભૂલ હશે તો સુધારવા જ્ઞાનપૂર્વક પ્રયત્ન કરીશ.—આમ જ્ઞાનપૂર્વક સહન કરનારાની દૃષ્ટિ આત્મા તરફ જાણવી.

૧૦૮

આંતર જ્યોતિ.

પેલે પાર

સદ્વિચાર અને વિવેક વિના આત્મિક ગુણો તરફ નજર પડતી નથી અને કલેશ કંકાસ વગેરે ઝોછા થતાં નથી. આથી સંસારમાં ભટકવાનું થાય છે. અને તેને પાર પહોંચવાની ભાવના હોય તો પણ પહોંચાતું નથી.

વર્તનનો નકશો

ક્ષમાશીલ બનવું, નમ્રતા સાથે આત્મગુણો મેળવવા, સરલ બનવું, સંતોષ રાખવો, અને મન-વચન-કાયાની શુદ્ધતા બળવવી તે સદ્વર્તન કહેવાય. આનાથી વ્યવહાર શુભ બને છે અને ભવિષ્યમાં પણ બનશે. ધાર્મિક ક્રિયાઓ પણ તેનાથી ફળવતી બનશે.

જગૃતિનું પરોઠ

સંસારે પરિભ્રમણ કરતાં સારા સંયોગો અને નિમિત્તો મળતાં જેટલો આત્મોપયોગ રહે તેટલી સાચી જગૃતિ આવે એમ જ્ઞાનીઓ કહે છે.

મિથ્યાંધકાર નષ્ટ થાય ત્યારે સમ્યગ્-દર્શન જ્ઞાનાદિદ્વારા જગૃતિ આવે છે. તે અલ્પ પ્રમાણમાં હોય છે. પરંતુ ક્ષાયિક ભાવે મળે ત્યારે જ ખુશી થવું જોઈએ. કારણ કે ઉપશમ અને ક્ષયોપશમનો ઉપયોગ કાયમ રહેતો નથી જ્યારે ક્ષાયિકભાવ તો કાયમ રહે છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૦૯

જાગતે રહેા

સંસારખ વિષય કષાયની આસક્તિ વડે જાગૃતિ રાખવી તે સંસારમાં કલેશ-કંકાસનું કારણ અને છે, અને ઉન્માર્ગે જવાય છે. અને તેનું દુઃખદાયી પરિણામ આવે છે.

સંસારની પ્રવૃત્તિમાં વિક્ષાની વાતો હોય તો કર્મ બંધ થાય. પરંતુ તે ટાણે ધર્મધ્યાન કરવામાં આવે તો કર્મ બંધ ન થાય અને સદ્ભાવના વધે. માટે જાગતા રહીને ધર્મધ્યાન કરવામાં ઉપયોગ રાખવો. તેથી દુઃખ-દરિદ્રતા નષ્ટ પામતી જાય છે. કર્મ બંધાતા નથી અને અંતે સુખ શાંતિ મળે છે

સાવધ રહેા

વિચારે કરતાં, ખોલતાં અને વર્તન કરતાં સારી જાગૃતિ હોય તો નવીન ચીકણા કર્મ બંધાય નહિ. અને જુનાં તો સમયે ક્ષય પામે છે. માટે વિચાર વગેરે કરતાં નવાં કર્મ બંધાય નહિ તેનો ઉપયોગ રાખવો.

વિષય કષાયના વિકારો એવા દુષ્ટ છે કે ધાર્મિક કાર્યો પ્રસંગે જો જાગ્રત રહેવામાં ન આવે તો લાગ મળતાં તે મનમાં પ્રવેશ કરીને પુણ્ય-પવિત્રતાને બદલે પાપી અને અપવિત્ર બનાવે અને ધાર્મિક ક્રિયાઓનું સાચું કૃણ બેસવા દે નહિ.

૧૧૦

આંતર જ્યોતિ

સડો દૂર કર

મૂળમાં સડો હોય તો સારા કાર્યનું ક્ષણ મળતું નથી. દુષ્ટ વિચારો પણ સડાંરૂપ છે. તે સડા ઉપર અધિક સડો કરે છે, અને ખોલવાં ચાલવામાં વારેવારે પ્રેરણા કર્યાં કરે છે. આથી વિચાર કરતાં વિવેક કરવો.

જ્યારે એવો વિવેક રહેતો નથી ત્યારે વિકારોને પ્રવેશવાનો લાગ મળે છે. પછી સારી ભાવના કંઈ અને ખરાબ ભાવના કંઈ તેની સમજ પડતી નથી. વિવેક કરવાવાળા તો વિચારોમાં સડો થવા દેતા જ નથી અને કદાચ પ્રવેશ થઈ જાય તો તેને બહાર કાઢી નાખે છે.

વિચારોમાં ઘણી તાકાત છે. તે ખરાબ વિચારોને દૂર કરવા સમર્થ છે અને સત્ય ખોલવા ચાલવામાં ઘણો સહકાર આપી, કમેનિ કાપી નાંખી આત્મોન્નતિમાં આગળ વધવા પ્રેરણા આપે છે.

આશય સમજો

જ્ઞાનીઓએ લખેલું વાંચો. તે લખવામાં શો આશય છે. તે સમજવામાં ભૂલશો નહિ. વચનના મર્મને જાણે તે જ્ઞાની બને. નહિ સમજનાર એકાંતે આસક્ત બની વિષમવાદ બોલો કરે અને કરશે. તેનાથી સમાધાન ક્યાંથી થાય? જ્ઞાનીઓનું લખેલું વાંચો પણ અનેકાંત અપેક્ષા અને રહસ્યને ભૂલતા નહિ. તેથી મમત્વ અને અહંકાર થશે નહિ. અને ભૂલો થતી હશે તે પણ નીકળી જશે.

આંતર જ્યોતિ

૧૧૧

અપેક્ષા અને અનેકાંત

અપેક્ષાને જાણનાર જ વચનની શ્રદ્ધાપૂર્વક આરાધના કરનાર આરાધકો અને છે, વિરાધક બનતાં નથી. અતએવ મોહાદિક મહાન શત્રુઓનો પરાજય કરી વિજયમાળ પહેરે છે અને પહેરશે.

કર્મની કઠીન ને મલીન શક્તિને હઠાવવા અનેકાંત-અપેક્ષાદિ સમર્થ છે. આ સિવાયના વાદો એકાંત બની જાય અને કષાયને વધારી શક્તિનો પરાજય કરવા પૂર્વક ઘાત કરે અને ઇચ્છા મુજબ લાભ મળે નહિ સંપત્તિ શુદ્ધિ વગેરે અસતી જાય. માટે લાખો, વાંચો ને મનન કરો, પણ અનેકાંત અને અપેક્ષા ભૂલતા નહિ.

ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ-શુદ્ધિ-શાંતિ, તુષ્ટિ અને પુષ્ટિ અર્પણ કરનાર સ્યાદાવાદ અનેકાંતવાદ જ્યવંત છે. તેનાથી રાગ દ્વેષ વગેરે ટળતા જાય છે. અને ધર્મ કર્મની સફળતા થાય છે ને શુદ્ધિ થાય છે.

જુગ જુગ જુનો નાતો

અશાંતિ અને આશા તૃષ્ણાને અનાદિ કાળનો સંબંધ હોવાથી ચિંતા-શોક-સંતાપ વલોપાતાદિ અસતા નથી પણ વધતા જ જાય છે. માટે હે ભવ્યો ! શાંતિ મેળવવી હોય તો આશા તૃષ્ણાને નિવારો.

૧૧૨

આંતર જ્યોતિ

સાથે નહિ આવે

વાસનાના યોગે આશા-તૃષ્ણા દૂર ખસતી જ નથી. તેઓને દૂર કરવાનો ઉપાય જ્ઞાનીઓ નીચે પ્રમાણે જણાવે છે, તેમાં હે લવ્યો ! શ્રદ્ધા રાખો.

હે આત્મા ! તું જ્ઞાન-દર્શનાદિ યુક્ત છે. આજ સુખ શાંતિ આપનાર તારો પરિવાર છે. આ સિવાય સંયોગે મળેલા તારો પરિવાર સાચો નથી. આત્મા એકલો આવ્યો અને એકલો આયુષ્ય ખતમ થયે પરલોકે જવાનો, માટે અદીન બની, ઉત્સાહ રાખી આત્માના ગુણોને અનુસર.

જો સંયોગે મળેલા પરિવારના રક્ષણુ પોષણુ ખાતર સંસારમાં આસકત બનીશ તો પરલોકે પરાધીનતાની બેડીમાં બંધાઈ વિવિધ કષ્ટો સહવા પડશે. તે સમયે તારો પરિવાર સાથે આવશે નહિ તેમજ સહારો પણ આપશે નહિ માટે આત્માને ઝોળખી આસકિતનો ત્યાગ થાય એવા આચાર વિચાર ને ઉચ્ચાર રાખ કે જેથી પરલોકે પણ અનુકૂળતા રહે.

આ ચાલુ ભવમાં આત્મિક ગુણોમાં ઉત્સાહ પૂર્વક અનુસરવાથી જ દીનતા-હીનતા અને ચાતના-ચાચના નષ્ટ થતી બચ છે. તેના સંસ્કારો-વાસનાઓ પરલોકે દરેક બાબતે દીનતાદિનો નાશ કરશે જ.

આત્માના ગુણોને અનુસરવાથી સંયોગે પ્રાપ્ત થયેલ પરિવ્રહ પરિવારમાં આસકત બનાતું નથી.

આંતર જ્યોતિ

૧૧૩

કલ્યાણની કેડી

આત્મા સિવાય બીજા બહારના સંયોગો બહારના સંયોગો મળેલ છે. તે બધા જ વિયોગવંત છે. તેવા સંયોગોમાં આસક્ત બનવાથી દુઃખની પરંપરા ઓછી થતી નથી પણ વધતી જ રહે છે. આમ સમજીને તે પરંપરા ઓછી કરવા તથા તેનો સમૂળગો નાશ કરવા આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું તે જ હિતકાર અને શ્રેયસ્કર છે. આત્મજ્ઞાનથી પીડાની પરંપરા પણ નાશ પામે છે અને આંતરિક શત્રુઓ હારવા માંડે છે.

દરરોજ એવી ભાવના ભાવવી કે જગતમાં રહેલાં સઘળાં પ્રાણીઓનું કલ્યાણ થાય. અને પરસ્પર પોતાના હિત-કલ્યાણમાં તત્પર બનો. જે જે દોષો હોય તે તે નાશ પામે અને સૌ સુખી થાવો—આ પ્રમાણે ભાવના ભાવનારનું પણ કલ્યાણ થશે.

સાચું મંગળ

દુઃખોથી મુક્ત બનવા માટે વિવિધ મંગલ માનવ સમુદાય કરે છે, પણ સર્વથા સાચું મંગળ તો અરિહંતો, સિદ્ધ ભગવંતો તેમજ સાધુ ભગવંતોનું મંગળ છે. તેઓની આરાધના ક્યાં વિના દુઃખો દૂર થતાં નથી તેમજ પાપો પણ નાશ પામતા નથી. અતએવ કેવળજ્ઞાની ભગવંતોએ કહેલા ધર્મની આરાધના વિના સુખ-શાંતિ મળતી જ નથી.

૧૧૪

આંતર જ્યોતિ

ધર્મના શરણે જી

સંકટનો નાશ કરવા માણસો, જગતમાં કહેવાતાં શ્રીમંતોની પાસે જઈને તેમને ઉત્તમ માની નમસ્કાર કરે છે. છતાં તેમને ભાગ્ય યોગે જ ધન-સહકાર વગેરે મળે છે. પરંતુ તેનાથી દુઃખોને જનમ આપનારા કંઈ કર્મો નાશ પામતા નથી. ધન ખતમ થતાં ફરીથી દુઃખો શરૂ થાય છે એ આપણે જાણ્યે છે.

ઉત્તમોત્તમ તો અરિહંત-સિદ્ધ ભગવંતો અને સાધુ મુનિવર્યો છે. તેમના વચનાનુસારે વર્તન કરવામાં આવે તો કલ્યાણ જરૂરથી થાય. આમ વિચારી ઉત્તમ રીતે જીવી શકાય તો સુખી થવાય અને જન્મ-જરા-મરણાદિકે નાશ પામે.

શરણે જઈને શરણુ સ્વીકારવાની ઇચ્છા થતી હોય તો શ્રી અરિહંત-સિદ્ધ-સાધુ મહારાજો તથા કેવલી ભગવંતોએ કહેલા ધર્મનું શરણુ સ્વીકારો. તે જ તમારા દુઃખોને દૂર કરી શકશે. ચેતના શક્તિ હોય તો ઉપરોક્ત ચાર મંગળ સ્વીકારીને પોતાને દૂર કરવા પ્રયત્નશીલ બનો.

શા માટે ?

શ્રી પરમાત્મા અરિહંતો-સિદ્ધ-ભગવંતો-સત્તર લેદે સંયમપાલક સાધુ મુનિરાજો અને તે ભગવંતોએ કથન કરેલા ધર્મનું મંગલ કરવાનું અને તેને ઉત્તમોત્તમ માનવાનું તેમજ તેનું શરણુ સ્વીકારવાનું શા માટે ? તેનો વિચાર કરો.

આંતર જ્યોતિ

૧૧૫

સ્વાધીનતા માટે

લગવંતોએ અહંકાર-લોભ વગેરેને મૂળમાંથી નષ્ટ કરી સ્વાધીનતા પ્રાપ્ત કરી છે. તેમ જ વિષય વિકારો જે આત્મિક ગુણોના અવરોધરૂપ છે તેને નષ્ટ કરી સ્વશક્તિઓ મેળવી છે. આપણે પણ તેવી શક્તિઓ પ્રાપ્ત કરવી છે. અને એ શક્તિને ફેરવી સર્વ ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ અતો શુદ્ધિને મેળવવી છે. અને તે લગવંતોનું ઉત્તમ મંગલ સ્વીકારીને સ્વતંત્ર બનવું છે. તો પ્રથમ શું કરશો ?

પ્રથમ અહંકાર-મદ-લોભ વગેરેને ટાળવા માટે લક્ષ્ય રાખીશું. તેથી શો લાભ થશે ? વિષય-કષાયન આચાર-વિચાર અને ઉચ્ચારને ટાળવા શક્ય શક્તિ ફેરવશું તેથી શો લાભ થશે ? મોહાદિકે જે જાળવધારી છે તેને વિવેક જ્ઞાન વડે ખરેખર પીંછાણી તેને હુકાવીને તોડી પાડી અમારી સાચી સ્વાધીનતાના સ્વામી બનીશું.

એમ બને તો જ

આપણી વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ પ્રશંસાપાત્ર યોગ્ય એકદમ બનતી નથી. અને બને પણ ક્યાંથી ? જ્યારે ચાલુ વિચાર ઉચ્ચાર અને આચાર પીડાકારક લાગે ત્યારે જ તેમ બની શકે.

દુઃખાદિ કરનાર વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિની સમજણ પડે છે ત્યારે જ તેવી પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ કરવા નિયમ વ્રત-તપાદિનો સ્વીકાર થયા પછી તેના આધારે ત્રિવિધ વિકારો ખસવા માંડે છે અને મન-વચન-કાયા કબજે આવે છે.

હૈયાનો દાવાનળ

હૈયાના દાહને શાંત કરવા દુનિયાની કોઈ પણ શીતલ વસ્તુઓ ખપમાં આવે તેમ નથી. અને તે બે ખપમાં આવતી હોત તો કોઈ પણ માનવી તેના વડે હૈયું શાંત કરત અને નિરાંતે મોજ-મજા કરત. પણ તેવું બનવું શક્ય નથી. આથી વ્રત-નિયમ-તપ-જપનો આધાર લઈ મન, વચન, અને કાયાની શુદ્ધિ કરવી બેઠવ્યે.

સત્સમાગમ

સત્ સમાગમ, સદ્વિચાર અને વિવેકવડે સંસારમાં સુખ દુઃખના કારણોની સારી સમજણ થાય છે, તેથી આઠેય કર્મોમાં મોહ કર્મની પ્રબલતા બળી તેને હઠાવવા જ્ઞાનીઓ પ્રબલ પુરુષાર્થ કરે છે અને મોહનીય સંયોગો અને નિમિત્તોનો ત્યાગ કરી સત્સમાગમ વગેરેને સેવે છે એવો સમાગમ શાંતિ આપે છે.

સુખનો પડદો

વિષય-કષાયના વિકારો પ્રથમ સુખરૂપે મનાતા હતા. તે વિવેક વડે વિષના સરખા મનાતા હોવાથી તે વિકારો ત્યાગ કરવા તત્પર બને છે. પ્રિયતમ લાગતા હતા તે લુંટારા સરખા મનાય છે.

દુન્યવી ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ ઉપર જે ધ્યાન હતો તેનો ત્યાગ કરી આત્મિક ગુણોમાં પ્રેમ ધારણ કરાય છે અને તેઓમાં જ સત્ય સુખ રહેલ છે અને આ સિવાય અન્ય સુખો કારમા ભયંકર મનાય છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૧૭

રસ્તો સૂઝે છે

જે અશુભ કાર્યોને શુભ માની બેઠેલા અને શુભને શુદ્ધ માની રહેલા હતા તેનો સત્સમાગમ વિચાર વિવેક કરવાથી જે અજ્ઞાનતા હતી તેની ભયંકરતા હતી તે નાશ પામે છે. આવા જ્ઞાનના યોગે દુઃખાદિને હઠાવવાનો માર્ગ સૂઝે છે.

તે જ્ઞાની છે

વિકંથા, વ્યસન અને આસક્તિ રૂચિકર લાગતી ન હોવાથી તેવા પ્રસંગોથી પાછા હઠી પ્રશમ-સંવેગ-વૈરાગ્ય અનુકંપા અને શ્રદ્ધાની વાતો ચાલતી હોય ત્યાં જઈ પ્રેમ ધારણ કરી જે શ્રવણ કરે છે તે જ્ઞાની બને છે.

બાયલા અને બહાદુર

વિષય-વિકંથા-વ્યસન વગેરેને કોણ પસંદ કરે કે જેઓને વિકારોની પીડા વહાલી હોય તે જ પસંદ કરે. તે ઓને કોઈ સમજદાર કહે, આવી પીડાજનક વાતો સાંભળવી નહિ અને તેવી વાતો કરવી પણ નહિ ત્યારે વિકારીએ સામું કહેશે- તમો તો બાયલા છે, બહાદુર નથી અમે તો બહાદુર છીએ.

ચોરી, જરી, દગો-પ્રપંચ, વિશ્વાસઘાત કરનારને પૂછી જુઓ કે તમે કેવું કામ કરી રહ્યાં છો? તેઓ સક્ષયપૂર્વક તમને કહેશે: બહાદુરીનું. પરંતુ જ્યારે પાપ કુટી બન્યું છે ને હાડકાં ખોખરાં થાય છે ત્યારે તેમની બહાદુરી ચાલી બન્યું છે. અને પસ્તાય છે. માટે ખરાબ કામ કરી ખુશી થવું તે પીડાકારક છે.

૧૧૮

આંતર ન્યાતિ

મંગલની સાર્થકતા

મંગલ કહેવાથી પાપો નાશ પામતા નથી. પરંતુ પાપના વિચારો, વચનો અને દુરાચારોનો ત્યાગ કરી સદાચારતું સેવન કરવાથી મંગલની સાર્થકતા થાય છે.

સંસ્કાર ધારા

ક્ષણે ક્ષણે જે પાપના વિચારો આવતા હોય છે, તેના ઉપર ઉપયોગ રાખવામાં આવે તો જ વાણી અને વર્તનમાં પરિવર્તન થાય છે અને થશે. પાપના બદલે પુણ્યના વિચારોને આવવાનો અવકાશ મળશે.

પુણ્ય અને પવિત્રતાના વિચારોના સંસ્કારો વાણી ઉપર પડે અને પવિત્ર વાણીની અસર આચરણ-વર્તન ઉપર પડે છે તેથી જે પાપ થયા હોય છે તે થાય છે તે દૂર ખસે છે.

પાપના વિચારો-વચનો અને વર્તનોનો ત્યાગ કરવો અને પવિત્રતા ધારણ કરવી, તે ધર્મની આરાધના છે. તે આરાધના પાપમાં પડતાં ને બચાવે છે અને પડેલાનો ઉદ્ધાર કરી શાંતિ, તુષ્ટિ-પુષ્ટિને અર્પણ કરે છે.

ધનાદિકની ઈચ્છાવાળાને તેની અસિલાયા પૂર્ણ કરી ધર્મમાં જોડે છે. ધર્મ કરનાર ઈચ્છુકો ધર્મનો મર્મ જાણીને કર્મનો ત્યાગ કરવા તૈયાર થાય છે. અને પવિત્ર બની પોતાની પાસે જો છે તેનો સદુપયોગ કરવા પૂર્વક પરોપકાર કરીને જીવન સફળ કરે છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૧૯

પવિત્રતા અને પરોપકાર

પવિત્ર બન્યા પછી અન્યજનોનો ઉપકાર કરી તેમને પણ પવિત્ર બનાવે તે સ્વપરનો સાચો ઉપકાર છે. માટે પવિત્ર બની પરોપકાર કરવો. આમ કરનારા ધર્મમાં ઉત્કૃષ્ટ બને છે અને મોહની જાળને તોડી સ્વતંત્રતાના સ્વામી બની પરમપદના અધિકારી બની પરમશુદ્ધિના સ્વામી બને છે.

મોહનીય કર્મોના વિચારો-વિકારો પવિત્ર બનેલ આત્માની આગળ થતાં નથી. કદાચ થાય તો તે વધુ ટકતાં નથી. જે ઘડીમાં તે વિચારો ઘસાઈ જાય છે. આવા મંગલરૂપ ધર્મની આરાધના કરવા હે આત્મન્! તું તત્પર બન.

સુખ કાયમી નથી

ધર્મની આરાધનાનો પ્રભાવ અચિંત્ય છે. કામધેનુ-કામઘટ-કલ્પવૃક્ષ કરતાં પણ તેનો મહિમા વધુ છે. તે સુખેથી કહી શકાય તેમ નથી. કામઘટ વગેરેનો મહિમા તો કહી શકાય તેમ નથી. કામઘટ વગેરેનો મહિમા તો કહી શકાય કારણ તે દુન્યવી કલ્પિત સુખના સાધનો આપે છે. પણ એ સુખો કાયમ રહેતાં નથી. ચોથા-પાંચમાં આરામમાં નષ્ટ થાય છે તો છઠ્ઠા આરામમાં તે દેખાય ક્યાંથી? જ્યારે ધર્મનો મહિમા દેખાય છે અને મહાવિદેહમાં પ્રગટ થઈ તે સત્ય લાભને આપે છે. આથી આપણે જો પાંચમાં આરામમાં શક્ય ધર્મની આરાધના કરીશું તો તે નિષ્કળ જશે નહિ અને સુખ-શાતાપૂર્વક જીવન પસાર થશે. આ વર્તમાનભવમાં જો કલેશ વગેરે કરવામાં આવશે તો બીજા ભવમાં પણ તેના સંસ્કાર નડવાના છે. આથી સુખ શાંતિ માટે ધર્મની આરાધના કરવી.

૧૨૦

આંતર જ્યોતિ

ઘાત, વિશ્વાસઘાત અને આત્મઘાત

આર્થિક લાભ મેળવવા ખાતર જે મનુષ્યોને વિશ્વાસઘાત કરે છે અને બીજા મનુષ્યોને દુઃખમાં મૂકે છે અને ખુશી થાય છે તેવા માણસો આત્મિક ગુણોનો ઘાત કરે છે, તેવા આત્મઘાતી મનુષ્યો લવોલવમાં મહા યાતનાને પામે છે.

જે આર્થિક લાભને પ્રાપ્ત કરી સુખ-શાંતિની આશા હટી તેને બદલે પ્રથમ મનમાં લયના લણકારા વાગે છે અને માનસિક અશાંતિ ઊભી કરી મહા દુઃખોનો અનુભવ કરે છે. શાથી? વિશ્વાસ વિગેરે કરવાથી પછી, વર્તન ને વિચારમાં પણ કે શાહુકારી બતાવવામાં પણ કોઈ સબજન વિશ્વાસ રાખતાં નથી. આમ પાપથી પેટ ભરીને ક્યાંથી સુખી થાય?

અજ્ઞાનતાથી દુરાચાર સેવવાં અને વિશ્વાસઘાત કરવો અને પછી સુખ શાતાની આશા રાખવી તો તેમ કેમ અને? કારણ એવો વિશ્વાસઘાત તો માનવીને દુઃખ જ આપે. માટે સુખશાંતિ જોઈતી હોય તો માણસે તેની વાણી વર્તન અને વિચાર શુદ્ધ રાખવો જોઈએ.

સદાચારીનું કોઈ દુશ્મન બનતું નથી, અને જો બને છે તો તેની આગળ તેનું ઝાઝું ચાલતું નથી અને કદાચ થોડું સમય તેનું જોર ચાલે તો પણ અંતે તો એ તેની માફી માગે છે. આવો સદાચારનો મહિમા છે તો હે ભવ્યો! તમે સદાચારી બનો;

આંતર જ્યોતિ

૧૨૧

વિચાર આચારને સદાચાર

સદાચારી ચક્રવર્તીની જેમ સુખ સાહ્યથી ભોગવતો હોય તો પણ તે તેમાં રાચી માચી રહેતો નથી. સંવેગ અને વૈરાગ ધારણ કરી તે સાહ્યથીમાં તે જલકમળની જેમ નિર્લેપ રહે છે.

લાજ્યયોગે દુરાચારી સાધન સંપન્ન હોય છતાં તેમાં આસક્ત બની લેપાતાં રહે છે. કેઈ જ્ઞાની તેને શિખામણુ આપે કે આવી મળેલી સામગ્રીનો પરોપકાર કરી સફળ કરીશ તો પરિણામે પરિતાપ થશે નહિ અને માયા-મમતાના વિકારો થશે નહિ. ત્યારે પણ દુરાચારી તો એમ જ કહેશે કે તમે તો ધર્મઘેલો છો, અંધ છો. આવા પુણ્યહીનાઓને ક્યાંથી સુખ સાધનો મળે ?

માણુસમાં માણુસાઈ હોય તો સુખનાં સાધનો હશે તો તેનો એ વિવેકથી વિચાર કરશે કે આ સાધનો મને સદાચારના પાલન પોષણથી જ મળ્યા છે. માટે લાવ એ સાધનો જ્યાં સુધી મારી પાસે છે ત્યાં સુધી તેનો સ્વ-પરનો ઉપકાર થાય તેમ ઉપયોગ કરી લઉં.

વિવેક પૂર્વક વિચાર કરવાથી સુંદર લાવના ભવાય છે. તે જે કાયમ રહે તો ધારેલા કાર્યો હિતકારક બને. અને સંયોગો બદલાતાં પણ જે તેનો ઉપયોગ રાખવામાં આવે તો એ લાવના પણ કાયમ રહે. આવી લાવના આત્મજ્ઞાની સદ્ગુરુનો સંયોગ મળતાં દૃઢ બંને છે. અને પ્રસંગ મળતાં તે લાવના આચારમાં મુકવાની પણ શક્તિ મળી રહે છે.

૧૨૨

આંતર જ્યોતિ

માત્ર માનવી જ

મનુષ્યો જ માણસાઈ, દિવ્યતા અને પ્રભુતા પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય છે. મનુષ્યો સિવાય દેવો પણ પ્રભુતા પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી જ. પ્રભુતા પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છાવાળાએ અહં-કાર-મમતાનો ત્યાગ કરીને પ્રભુ મહાવીર સ્વામીની આજ્ઞાને હૈયામાં ધારણ કરી સંવેગ-વૈરાગ અનુકંપા અને પ્રશમતાનો આદર કરવો જોઈએ. તે પછી વ્રત-તપ-જપાદિકને જ્ઞાનપૂર્વક કરવાથી મોહ-માયાદિ નાશ પામતા બન્ય છે.

પ્રભુતા પ્રાપ્ત કરનારે પ્રથમ ઉપરોક્ત હેતુ સિદ્ધ કરવા જોઈએ પછી માણસાઈ સાથે દિવ્યતાઓ મેળવી પ્રભુતા પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય બને છે અને આત્મિક વિકાસ સાધતાં પ્રભુતા સ્વયં પ્રાપ્ત થાય છે.

સંસારના પદાર્થો પ્રાપ્ત કરી જે પ્રભુતા ઈચ્છી રહેલ છે. તે તેમની અજ્ઞાનતા છે અને દેખાદેખીની મોહ જ બળ છે. તે દ્વારા પ્રભુતા મળતી નથી જ. ઉદ્દુ' મદ-માન-માયા અને લોભ વગેરે થાય તો હલકાઈ હાજર થાય છે. આવા માણસો ખીજ ઉપર પ્રભુતા-સત્તા જમાવવાના પ્રયત્નો કરતા હોય છે. પરંતુ આવી પ્રભુતા તો આત્મિક ગુણોથી જ મળે છે,

આત્મિક ગુણોના અભિલાષીઓ બાહ્ય દૃષ્ટિને ત્યાગ કરી છુપા રહેલ રાગ-દ્વેષ-મોહાદિક લુટારાઓને રીતસર ઓળખી તેઓને કાઢવા પ્રયાસ કરતા હોય છે અને આત્માનો વિકાસ થાય તેવા સાધનો મેળવવા દરરોજ પ્રયાસ કરતાં હોય છે. આવા આત્માર્થીઓ પોતાના માન-સન્માનાદિ માટે પણ પ્રયાસ કરતા નથી.

આંતર જ્યોતિ

૧૨૩

ગુસ્સાની ગરબડ

આત્મોન્નતિ કરનારાઓ તો માન-સન્માનાદિને છુટારા સમજે છે. આથી કોઈ તેમનું સન્માન કરે કે અપમાન કરે તો પણ તેઓ તેમાં આનંદ કે ખેદ ધારણ કરતા નથી.

આનંદ અને ખેદ વગેરે ધારણ કરવાથી તો મોહાદિક હાજર થાય છે અને માણસને આગળ વધારવાના બદલે પાછા પાડે છે. જ્ઞાનીઓ આવું સમજે છે તેથી હર્ષ-શોકાદિના જનક અને સાચા સુખની ભ્રમણામાં નાંખનાર મોહાદિકની પ્રકૃતિને વિકૃતિ સમાન બાણી તેને હૈયામાં ધારણ કરતાં નથી.

આંખો નિર્મળ હોય તો લાલાશ રંગ પૂરનાર કોણ ? શીતળ હોય તો તેને ગરમ કરનાર કોણ ? મોહ ઉત્પન્ન કરેલ ક્રોધ છે અને અભિમાને તેને મદદ કરી છે. તેના આવેશમાં આંખો લાલ બની પીડા કરે છે.

હૃદયમાં ક્રોધ રાખી અને મુખ ઉપર શાંતિ દેખાડનારને જ્ઞાનીઓ બાણી બય છે કે તેના હૈયામાં ગુસ્સો સળગે છે. તેથી તેવાઓને તે દૂર રાખે છે.

અજ્ઞાનતાએ ક્રોધાદિકને ઉશ્કેરી મૂક્યા, અભિમાને તેઓને પંપાળ્યા અને માયાએ તેને છાના-ગુપ્ત રાખ્યા પરંતુ લોભે તેનો વેગ વધારી પ્રાણીઓની ઘણી ખુવારી કરી. શાણા મનુષ્યો આવું સમજે છે ને લાગ જોઈને ગુસ્સાને દૂર કરવા કમર કસે છે.

૧૨૪

આંતર જ્યોતિ

બિચારે! માનવી

પોતાની આખરૂં સાચવવા ખાતર મનુષ્યો ગુસ્સો કરે છે. પરંતુ તેથી શું કંઈ આખરૂં સચવાય છે ખરી? જ્યારે આખરૂં ઉઘાડી પડી જાય છે ત્યારે માનવી માથુ કૂટે છે, હાથ પછાડે છે ને રડવા માંડે છે. આમ કરવામાં જ તે વધુ એ આખરૂં બની જાય છે.

માણસ જો નમ્ર અને સરલ બને તો તેને આવા દુઃખો લોગવવા પડે નહિ. પરંતુ માનવીને મદ-માન-માયા અને લોભ એવા તો વળગ્યા છે કે કાચા પોચા માનવી પાસે તો તેઓ નમ્રતા અને સરલતાને આવવા જ દેતા નથી. આંતે તેઓ વલોપાત કરતાં આયુષ્ય પૂર્ણ કરે છે.

એક પ્રશ્ન

સારામાં સારો લાલ ક્યારે મળે? એમ પાપ ભીરૂં અને ભવ ભીરૂંએ પ્રશ્ન કર્યો. સારામાં સારો લાલ તો ત્યારે જ મળે કે આત્મશ્રદ્ધા જ્ઞાન સહિત કષાયોનો ત્યાગ કરી, અહંકાર-મમતાને નિવારી તથા નમ્રતા-સરલતા-સંતોષને આખરૂં રાખનાર તેમજ સુખશાતા આપનાર માને તો જ લાલ મળે. આમ બનવું દુષ્કર લાગતું હોય તો તે વિકારો વિનાશ કરનારા છે એમ વિચાર કરવામાં વાંધો છે? ના. તેને ખોટા, અસત્ય માનશો ત્યારે જ તમે કંઈ સાર મેળવી શકશો. તેમ થશે ત્યારે તમને સમ્યગ્ દર્શન થશે.

સત્યને જાણ

ખોટાને ખોટું અને સત્યને સારું માનશો ત્યારે જ વિવેકથી સમ્યગ્ દર્શન થશે. અને ખોટાનો ત્યાગ કરવા રૂચિ પ્રગટશે. પછી સત્ય-સારું પ્રાપ્ત કરવા સમ્યગ્ જ્ઞાન મેળવવા પૂર્વક આદર કરશો ત્યારે જ ખોટું ખસવાનું.

આંતર જ્યોતિ

૧૨૫

રંગમાં ભંગ

વિચાર અને વિવેક વડે સમજ્યા પછી ખોટાને વળગી રહેવાશે નહિ. પછી તેના રંગમાં ભંગ પડવાનો જ અને તેથી સારી વસ્તુમાં રંગ-સંગ થવાનો. આ સિવાય અનાદિ કાલથી લાગેલા મોહાદિક વિચાર વિકાર-ખસશે નહિ.

મનોહર સત્યમાં રંગ સંગ લાગેલો હોય તેમાં વિજ્ઞ-તીય રંગ-સંગ લગાડવામાં આવે તો સત્યના સ્વભાવમાં ભંગ પડતાં વાર લાગતી નથી. સત્ય રંગ-સંગમાં આત્મિક ગુણોનો રંગ લાગે તો ભવ રોગ જરૂરથી નષ્ટ થાય.

સ્વભાવના કારણરૂપ જ્ઞાન-ધ્યાનનો રંગ લાગ્યો હોય અને તેમાં જો વિજ્ઞતીય વિષય કષાયનો રંગ લાગે તો વિચિત્ર ઘટના તે ઊભી કરે છે. માટે જ્ઞાન ધ્યાનમાં લાગેલ રંગ ભંગને કરનારા સંયોગથી ખુશી થવા જેવું નથી.

ખંધું જ કર્મધીન

કર્મના અનુસારે ખુદ્ધિ મતિ ઉત્પન્ન થાય છે. શુભ કર્મ કરેલ હોય તો શુભ ખુદ્ધિ મતિ ઉપજે અને અશુભ કર્મોના યોગે અશુભ ખુદ્ધિ ઉપજે. આમ કર્મના કારણે વાણી વિચાર અને વર્તન શુભ-અશુભ થયા કરે છે.

હે ભવ્યો! તમે શુભ કર્મનો સહારો લઈ શુભ વિચારના યોગે સાચી સુખ શાંતિને મેળવો.

અશુભ કર્મ, મતિ-ખુદ્ધિનો સહારો લઈ મન-વચન અને કાયામાં વિકારો ઉત્પન્ન કરે છે. તેથી શોક સંતાપ વગેરે થાય છે. તેનો પ્રતિકાર ખની શકે તેમ છે. જો સારા સંયોગો મળે અને તેનો લાભ લેવામાં આવે તો શુભ કર્મ ખંધાય છે.

૧૨૬

આંતર જ્યોતિ

કર્મની ઘટમાળ

વિષય કષાયના વિકારો-વાણી અને વર્તન-તે અશુભ કર્મોના આવિર્ભાવે છે એમ સમજવાવાળા ધર્મ ધ્યાનમાં રહી શુભ વિચાર, વાણી અને વર્તન રાખતા હોવાથી અશુભ કર્મનો બંધ પાડતા નથી.

જ્ઞાનીઓ સુખ શાતાને શુભ વેદનીય કર્મ જાણતા હોવાથી તેમાં આસક્ત બનતા નથી, પણ તેનો સહારો લઈ શુભાશુભ કર્મનો નાશ કરવા શક્ય પરાક્રમ ફેરવે છે. તેથી જ આત્મા સાથે લાગેલ કર્મ ખરવા માંડે છે. શુભાશુભ કર્મનો લોગવટો છે ત્યાં સુધી કર્મો ખસતાં નથી અને અનુકૂળતા પ્રતિકૂળતા આવ્યા કરે છે અને તેથી શાતા-અશાતા સુખ દુઃખ વારા ફરતી આવ્યા કરે છે.

જે વિષયોમાં પ્રેમ થાય તો વિકારોનું જોર વધતાં અશુભ કર્મો બંધાય અને જે તપ જપ-વ્રત-નિયમાદિકમાં પ્રેમ થાય તો વિકારો ઓછા થાય અને પ્રતિકૂળતા અલ્પ થાય અને કંઈક શાંતિ થાય. માટે હે ભવ્યો ! તમારે વિકારોને ઘટાડવા માટે વ્રત-તપ અને જપાદિક કરવાની જરૂર છે.

વિષયના વિચારો કરવાથી જ કષાયના વિચારો ઉત્પન્ન થાય છે. વિષયના વિકારો અને વિચારો ઓછા થાય તો જ કષાયો ઓછા થાય. આ વિષય કષાયના વિકારોએ માનવીને બંરાબર બેડી પહેરાવીને સંસારમાં બાંધી રાખ્યા છે. જેટલે અંશે તેમાંથી મુક્ત થવાય તેટલા અંશે સ્વતંત્ર થવાય.

આંતર જ્યોતિ

૧૨૭

આળસુના પીર

વિષય-કષાય જેઓને વહાલા છે તે પ્રમાદી અને છે. છતાં ગુણવાળામાં અપવા બનતો પ્રયત્ન કરતા હોય છે, આના કરતાં પોતે ગુણવાન બની પ્રમાદનો ત્યાગ કરે તો તેને એવી બનાવટ કરવી પડે નહિ.

આત્મગુણોમાં એવી તાકાત છે કે બેટલી બનાવટો છે. તેઓને તે પારખી લઈ તેમાં ફસડાઈ પડતાં તે વિચાર-વિવેક કરાવે છે. પ્રમાદીને એ ખબર પડતી નથી કે તે બનાવટી વસ્તુ પાછળ મહેનત કરીને પોતાની સાચી શક્તિને ગુમાવે છે.

બનાવટથી ચેતતા રહેજો.

બાહ્ય નજરે જોતાં બનાવટી વસ્તુઓ દેખાશે. સત્ય, શિવંકર વસ્તુઓ દેખાશે નહિ. તે જોવા માટે દૃષ્ટિ અંતરમાં વાળવી જ પડશે. જ્યારે તે નજરને અંતરમાં વાળવામાં આવશે ત્યારે સાચી વસ્તુનો અનુભવ થશે. અને પછી બનાવટ ઉપર પ્રેમ થશે નહિ.

સત્ય-શિવંકર વસ્તુ નજરે દેખાતી નથી. પણ અનુભવમાં આવે છે. તેથી આત્મજ્ઞાનીઓ સત્ય વસ્તુઓ અને ગુણોનો અનુભવ કરવા વિકથાની વાતો તેમજ વિષયની વાતોનો ત્યાગ કરી પોતાની વૃત્તિઓને અંતરમાં વાળે છે.

સત્ય વસ્તુઓને એવા ગુણોમાં વાળી છે કે વૈરાગ-સંવેગ ઉપશમ અભ્યાસથી જ મળી શકે. વિષયના વિચારો અને વિકારોની પ્રવૃત્તિથી પ્રગતિ ક્યાંથી થાય ? હુરગીઝ ન જ થાય.

૧૨૮

આંતર જ્યોત્તિ

ખાટલે મોટી ખોડ

કષાયોના કાતીલ મારનો જ્યારે ખ્યાલ આવે ત્યારે જ સંસારમાં પ્રસિદ્ધ થવાની પ્રવૃત્તિ પર અણગમો થાય અને પ્રવૃત્તિ અંધ કરવાનો પ્રયત્ન થાય. અને પછી જ્ઞાન-ધ્યાન દૃઢતા યોગે આત્માનો અનુભવ આવતો રહે. તે અનુભવ પછી કદી નષ્ટ થાય નહિ. બનાવટી વસ્તુઓનો અનુભવ કદી કાયમ રહેતો નથી. તેની પાછળ આધિ-વ્યાધિ અને ઉપાધિ રહેલ હોવાથી સુ-અવણુ થાય છે. માટે તેના ઉપર વિશ્વાસ ન રાખતાં સાચી વસ્તુઓમાં રંગ લગાડી અંતરમાં વૃત્તિને વાળવાથી પ્રગતિ સધાશે અને વ્યવહારિક કામોમાં વિઘ્નો આવશે નહિ.

વ્યવહારિક કામોમાં વિઘ્નો આવે નહિ તે માટે ઘણો પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે. છતાં પણ પ્રગતિ કેમ સધાતી નથી? તેનું કારણ મૂળમાં જ ખામી છે. મૂળમાં જ ઢીલાશ છે. ધનાદિક મેળવવામાં રંગ લાગ્યો છે, અને સમાજમાં મફતની મહત્તા મેળવવી છે. તે કેવી રીતે બને? એ બને જ નહિ. ધનાદિકનો રંગ ઓછો કરશે તો વ્યવહારિક કાર્યો પણ સફળ થશે અને વિઘ્નોને પણ હાંઠાવી શકાશે.

સંગનો રંગ

દેહાદિકનો અભ્યાસ હોય ત્યારે લીધેલી પ્રતિજ્ઞાનું પાલન થતું નથી. તપ-જપ-જ્ઞાન અને ધ્યાન તો પછી થાય જ ક્યાંથી? આસક્તિના યોગે મનમાં કંઈ જુદું હોય અને વાણી તેમજ વર્તનમાં પણ ફેર હોય ત્યાં સત્ય ગુણોમાં સંગ લાગતો નથી. ઉલ્ટો કુરંગનો સંગ ઘેરો બનતો જાય છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૨૯

કાર્યસિદ્ધિનાં સોપાન

મહત્તા મેળવનાર અને તેનું રક્ષણ તેમજ સંવર્ધન કરનાર ભાગ્યશાળીના મનમાં વચનમાં અને આચારમાં સત્યતા ભાસે છે. તેમાં ફેરફાર થતો નથી. અને તેની પ્રવૃત્તિ બધી સત્યતા તરફ હોવાથી તે પ્રગતિ સાધી શકે છે અને સફળતાને વરે છે.

કપટ ને પ્રપંચ મનમાં રાખી પ્રવૃત્તિ કરી પ્રગતિ કરનાર કદાચ થોડા સમય માટે ફાવી જાય છે પરંતુ અંતે તો તેમાં ફસાઈને, મહત્તા ગુમાવી દુનિયામાં હલકા પડે છે માટે દેહાદિકેને અધ્યાસ ટાળી સત્યતામાં રંગ રાગ લગાવો જેથી તમારાં સઘળાં કાર્યોં સધાશે.

આપ મુવા વિના....

આત્મિક સત્ય ગુણો તો આપણે જાતે કષ્ટ સહન કરીએ તો જ મેળવી શકાય છે. ખીજા તે કંઈ આપણને મેળવી આપી શકે નહિ. સગા-સંબંધીઓ જાે આપણા માટે ભાવતું ભોજન જમી લે તેથી કંઈ આપણું પેટ ભરાઈ જતું નથી. એ માટે તો આપણે જાતે જ ખાવું પડે છે. તે જ પ્રમાણે આત્મિક ગુણો પોતે જાતે જ્ઞાન-ધ્યાનપૂર્વક પ્રાપ્ત કરીશું તો જ મળશે. અન્ય સંયોગો, સારા નિમિત્તો વગેરે મદદ કરે પણ તે ગુણો તો આપણે જાતે જ મેળવવા પડશે. આપણું કામ ખીજા કદાચ કરી આપે તો એક વખત ચાલી જાય, પણ આ આત્મિક ગુણો મેળવવાનું કામ ખીજા કોઈ જ કરી શકે નહિ તે માટે તો આપણે સારા સંયોગો અને નિમિત્તો પામી તેઓનું આલંબન ગ્રહણ કરી આત્માના ગુણોને મેળવવા પડશે.

૧૩૦

આંતર જ્યોતિ

ખરીદેલી પ્રતિષ્ઠા

ગુણવંતો તથા વીતરાગ ભગવંતો ઉપદેશ આપે છે અને આપી ગયેલાં છે, તેને હૈયામાં ખરાખર ધારણુ કરાય અને તે પ્રમાણે વર્તન થાય તો જ ગુણો પ્રગટે અને અવગુણો ખસવા માંડે.

અમો અવગુણોથી ભરેલા છીએ એમ ગુણીજનો આગળ બોલવાથી કે કાલાવાલા કરવાથી તે દોષ કે અવગુણો નાશ પામતા નથી.

કેટલાક મારી નામના થશે અને મારું નામ કાયમ અમર રહેશે તે માટે પથ્થરના મહેલ બંધાવીને દગા-પ્રપંચ કરવા પૂર્વક ધનાઢય બની પરોપકાર કરવા પ્રયાસ કરે છે. કેટલાક લગ્ન પ્રસંગે અગર અન્ય કાર્યોના પ્રસંગે જશ મળે અને નામના કાયમ રહે તે માટે ઘણું ધન વાપરે છે. આમ કાર્યો કરવાથી નામના કંઈ કાયમ માટે રહેતી નથી. બહુ બહુ તો જીવન પર્યંત તે નામના કાયમ રહે. પણ તેના મૃત્યુ બાદ લોકો તેને ભૂલી જાય છે. જ્યારે અવગુણોનો ત્યાગ કરી આત્મગુણો મેળવી માનવી સ્વ-પરનું હિત-કલ્યાણ સાધવા સમર્થ બને તો જ તેની નામના કાયમ રહેશે.

નામના કોઈની કાયમ રહેતી નથી પણ મોહ-મમતાનો ત્યાગ કરી જે મહાશયોએ પોતાના આત્મિક ગુણો તરફ નજર રાખી ગુણોને પ્રાપ્ત કર્યાં છે તે કાયમ રહે છે. તે માટે અદેખાઈ ક્રોધાદિક કરવા પડતા નથી. બહુરમાં નામનાની કામના ખાતર જેઓ રાગ-દ્વેષ કરે છે તે યોગ્ય નથી. નામના ગમે તેવી હશે પણ ગુણો બે નહિ હોય તો તેની કિંમત નથી. આમ સમજી પૈસા ખરીને નામના કમાવવાની ઇચ્છા રાખશો નહિ.

આંતર જ્યોતિ

૧૩૧

નામના અને કામના

નામનાની કામનાને અને આત્માના ગુણોને અનાદિ-કાળથી સંબંધ છે જ નહિ. જ્યાં કામના હોય ત્યાં આત્મિક ગુણોની ભાવના હોય નહિ. આત્મિક ગુણો મેળવવા હોય તો નામનાની કામનાને ગૌણ કરો.

એવા વીરલા કેટલા?

અસાધ્ય વ્યાધિ આવી વળગે અગર મરણ પામવાની તૈયારી હોય ત્યારે ઘણો ભય થાય છે. એ વ્યાધિને હઠાવવા અની શકે એવા ઈલાજો કરવામાં આવે છે અને મૃત્યુને હઠાવવા માટે શક્ય ઉપાયો કરવામાં ખામી રાખવામાં આવતી નથી. છતાંય મૃત્યુ થાય છે અને જીવ વલોપાત કરતો પરલોક જાય છે.

અસાધ્ય વ્યાધિ કે મરણ આવ્યા પહેલાં તે આવે નહિ તેના ઉપાયો કરનારા કેટલા? તેવા વિરલા જ હોય છે. તે વીરલા, ધીર-વીર ખની વ્યાધિના અને મરણના કારણો રીતસર શોધી પુનઃ પુનઃ એવો ભય ના ઉભો થાય તે માટે ગુણો પ્રાપ્ત કરે છે.

આત્માના ગુણો આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ તેમજ મરણના ભયનો નાશ કરવા સમર્થ છે. દુન્યવી ઉપાયોથી જન્મ-જરા મરણનો ભય નાશ થતો નથી. આત્માના ગુણોનો સાક્ષાત્કાર કરવો તે જ એક માત્ર ઉપાય છે આ માટે. એવું ન હોત તો જ્ઞાનીઓ આત્માના ગુણોનો વિકાસ કરવાનું કહેત નહિ અને દુન્યવી ઉપચારોથી જ એ ભયો નાશ પામી જાત. પરંતુ એમ બનતું નથી. માટે હે ભવ્યો! તમે આત્માના ગુણોનો વિકાસ કરો.

૧૩૨

આંતર જ્યોતિ

રૂપાળી જાળ

મોહ-મમતાની કળા અજબ પ્રકારની છે. તેનો દેવો તેમજ મણસો ખરાખર ઓળખી શકતા નથી. મોહની કળા એવી છે કે કોઈ પ્રસંગે તમને તે માર ખવડાવે. યોલાઓલી કરાવે, વહાલામાં વિરોધ કરાવે અને પછી ખસી જાય. મોહની આ કળામાં ફસાયેલ પ્રાણીઓને ખબર પડતી નથી કે તેને આ મોહ ખુવાર કરે છે. તે તો ઉલ્ટો ખુશ થાય છે.

સંયમી, શલ્યરહિત માણસો, મુનિરાજો મોહની આ કળાને ખરાખર ઓળખે છે તેથી તેની જાળમાં ફસાતા નથી. અને તેનાથી દૂર રહેવા તે દરરોજ ઉપયોગ રાખે છે. આવા મનુષ્યો પાસે મોહતું જોર ચાલતું નથી. આમ જો માનવીઓ સંયમી બને તો આ મોહના જોરને ઓછું કરી શકે.

સંયમની કળાઓ આગળ મોહની કળાને પરાજય થાય છે. જીવનમાં સંયમ ન હોય તો આ મોહ અનેક રીતે પોતાની જાળમાં માનવીઓને ફસાવે છે.

વૈર ને ઝેર શાથી થાય છે? અને થયેલ ભૂલોની સાચા અંતઃકરણથી શાથી માર્ફી માંગવામાં નથી આવતી? કારણ કે આજનો માનવી મોહની રૂપાળી જાળમાં એવો ફસાઈ ગયો છે કે તે ખોટાને સાચું માની રહ્યો છે ને સાચાને ખોટું. પછી તેને સાચા સુખ શાંતિ ક્યાંથી મળે ?

આંતર જ્યોતિ

૧૩૩

તમારું ઘર લૂંટાય છે

માણસો સંપત્તિના જોરે મોટા મોટા મહેલ-ખંગલા અંધાવે છે. અને તેનું રક્ષણ કરવા તેના ફરતે મોટા કોટ અંધાવે છે અને દરવાજા ઉપર ચોકીદારો ઊભા રાખે છે. તે પછુ મોહરૂપી ચોરો તેમાં સીકતથી ઘૂસી જાય છે અને ધીમે ધીમે તેનું સર્વસ્વ લૂંટી લે છે. જેઓ તેને દૂર કરવા પ્રયત્ન નથી કરતાં તેમને કેવા કહેવાય ?

દુનિયામાં ડાહ્યા ગણાતા વિદ્વાનો આ માટે આંતરિક કોટ રચે છે. અને તેનું મજબૂત રક્ષણ કરી મોહરૂપી ચોરને આવતા વારે છે. તમે પણ જો સાચા ડાહ્યા હશો તો આવો આંતરિક કોટ રચો અને બહાર એવા કડક પહેરેગીર ઊભા રાખો કે વિષય-કષાયરૂપી લૂટારા આવે તો પછુ તે હારીને પાછા જતા રહે. તમે તમારો જીવન ખંગલો એવો બનાવો કે તેમાં બગલા આવી વસે નહિ ને હુગાર વિષ્ટા કરી તમારા એ ખંગલાને ગંદો કરે નહિ.

આંતરિક ચોરને પ્રવેશ કરવાના માર્ગો માણસોએ ઘણા રાખેલ છે. એ ખુલ્લા માર્ગોને અંધ કરવાનું શીખવું જોઈ એ. જેથી એ ચોરને આવવાનો રસ્તો અંધ થાય અને લૂંટાઈ જવાનો ભય ઊભો ન રહે. આવા ચોરો બાવન છે. વિષય-કષાયના વિવિધ રૂપ ધારણ કરીને તે માનવીના અંતરમાં પ્રવેશી જાય છે ને તેની આંતરિક સમૃદ્ધિ લૂંટી લે છે. આથી માનવી દીન-હીન બને છે, અને ભવોભવ સંસારમાં રબડયા કરે છે.

૧૩૪

આંતર જ્યોતિ

ભવોભવનો રઝળપાટ

વિષય-કષાયના દુશ્મનોને જેર કરવા, મહાપુણ્યે તમને આ માનવભવ મળ્યો છે. આ ભવમાં જ તેઓને દૂર કરવા પ્રયત્ન નહિ કરો તો સંસારની રખડપટ્ટીનો અંત આવશે નહિ. આ રખડપટ્ટીને દૂર કરવા અનંતજ્ઞાનીઓએ જે ઉપાય બતાવેલા છે તેનો જે ઉપાય લેવામાં આવે તો નિરાંતની ઊંઘ લઈ શકાય.

તમે આવી નિરાંતની ઊંઘ લેવા માટે પ્રયત્ન કરી રહ્યા છો કે ચારગતિમાં ભભવા ખાતર? તમે જે ચાર ગતિમાં રખડવાથી થાકી ગયા હો તો વ્યવહારિક કાર્યોમાં ધર્મને આગળ ધરો. તેથી જ કંઈક આરામ મળશે, નહિતર શોક સંતાપ વગેરે થવાના.

સુખી થવાની સાદી રીત

સંસારની હિરીને સત્ય માનનાર કહેવાતા ડાહ્યા મનુષ્યો એમ કહેતા હોય છે કે જે ગાળો બોલે તેને સામી ગાળો આપવી, કડવા વચનો કહે તો ક્ષમા આપવી નહિ, પણ સામા કડવા વચન કહેવા, એક મારે તો આપણે બે મારવી. અમે આપું ન કરીએ તો જીવી શકીએ નહિ—આ મુજબ જીવન જીવનાર શું સાચી શાંતિ મેળવી શકે ખરો? ના. નહિ જ.

આ માટે તો અપશબ્દ બોલનાર સામે મૌન ધારણ કરવું, મારે તો સહન કરવું ને તેને ક્ષમા આપવી. જીવનમાં સુખ-શાંતિ લાવવા માટે આ ઉપાયો સત્ય શિવંકર અને સુખદાયી છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૩૫

પ્રમાદ અને પરમાનંદ

તમારા આત્માનું કલ્યાણ થાય તે માટે કેવલજ્ઞાનીઓ ઉપદેશ આપે છે. અને દરેક પ્રાણીઓ આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ વિગેરેને નિવારી પરમાનંદ પ્રાપ્ત કરે એવા ઉપાયો બતાવે છે. શ્રદ્ધાળુઓ જો એ બતાવેલા ઉપાયોનો અમલ કરે તો જ ભવરોગના કષ્ટો દૂર કરી શકે.

દેહના રોગ, ભવના રોગ તેમજ જન્મ-મરણના કષ્ટો નાશ પામતા નથી, તેનું કારણ એ છે કે તમે જ્ઞાનીઓના ઉપદેશનું એક ચિત્તે શ્રવણ કર્યું નથી, અને જો કર્યું છે તો તે પ્રમાણે તેનો તમે જીવનમાં અમલ કર્યો નથી.

અસહ્ય પીડા ભોગવવા છતાં પણ જો તેને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં ન આવે તો તે પ્રમાદ કહેવાય. પ્રમાદ કદી પરમાનંદ અપાવી શકતો નથી. તેને જીવનમાંથી તમે હઠાવશો તો જ તમને પરમાનંદ પ્રાપ્ત થશે.

પ્રમાદ કેવી હાની કરે છે તેનું જ્ઞાન કરીને તેને ખંખેરી નાંખવા તમે પ્રયત્ન કરો. કારણ પ્રમાદ એ જ ઘણા દુઃખોનું મૂળ છે.

અમરતા

દેવો પણ અમર હોય છે, અને મનુષ્યોનું નામ પણ અમર હોય છે છતાં પણ જન્મ-મરણના સંકટો ટાળી શકાતા નથી. દેવો અને મનુષ્યો અનંતજ્ઞાનીના ઉપદેશને પામી વિષય કષાયનો ત્યાગ કરી આત્માના ગુણો મેળવે તો જ તેઓ સત્ય અમરતા મેળવી શકે. અને અનંત સમૃદ્ધિ પામે,

૧૩૬

આંતર જ્યોતિ

અપકાર ઉપકાર અને પસ્તાવો.

અપકાર કરનાર પ્રત્યે અપકાર કરવાથી લવોલવ અપકારના નિમિત્તો મળશે. તેથી સુખ દૂર જ લાંગતું જવાનું. માટે અપકારી ઉપર પણ શક્ય તેટલો ઉપકાર કરવો.

ઉપકાર કરતાં અપકારી એમ માને કે મને દુઃખી કરવા જ આ ઉપકાર કરવામાં આવે છે. તે સમયે ઉપકારીએ ક્ષમા આપીને ખસી જવું, કારણ ક્ષમા રાખનારને એથી લાલ જ થવાનો છે. સામાનું કલ્યાણ ઈચ્છવું અને મનમાં જરા પણ અણુગમો રાખવો નહિ. ઉપકારીનું આ ઉત્તમ કાર્ય છે.

ઉપકારીને નહિ ઓળખનાર અને જેમ તેમ ઓલનાર, જેવું તેવું વર્તન કરનાર જ્યારે પેટ ભરીને ખુવાર થાય છે, ત્યારે તે સમજે છે કે ઉપકારી ક્ષમા માગવા આવ્યો ત્યારે મેં માન્યું નહિ તે ખરેખર સારું કયું નહિ.

દુઃખની નિશાની

સારી શીખામણુ આપનાર ઉપર અદેખાઈ ધારણુ કરીને અણુગમો રાખવો અને તેનું કહ્યું માનવું નહિ તે દુઃખની નિશાની છે. એવો માણુસ દુઃખને દૂર કરી શકતો નથી, એવો માણુસ જો શીખામણુ માનીને સન્માર્ગે વળે ને સદ્વર્તન કરે તો દુઃખો દૂર તો થાય અને ચિંતા શોક થાય નહિ. સમજણુ પણ ભૂલો કરે છે, પરંતુ તેઓ એમ માને કે આ શીખામણુ મારા માટે લાલકારક છે ને મારે હવે ભૂલ ન કરવી જોઈએ અને સારું વર્તન રાખવું જોઈએ. માટે હે લવ્યો! તમે જ્ઞાનીઓની શીખામણુને માનો, સ્વીકારો અને જીવનમાં તેનો અમલ કરો.

આંતર જ્યોતિ

૧૩૭

ગંદવાડો દૂર કર

જ્ઞાનીઓ કહે છે કે આચાર-વિચાર ને ઉચ્ચારનું પુનઃ પુનઃ વિવેકથી નિરીક્ષણ કરો. પાપના આચાર-વિચાર ને ઉચ્ચારનો ત્યાગ કરો. અને પુણ્યના જ આચાર-વિચાર ને ઉચ્ચાર રાખો તેથી પવિત્રતા આવશે. પવિત્રતા આવવાથી અહંકાર-અભિમાન, માયા ને મમતા વગેરેની મલિનતા દૂર ખસતી જશે. પાપના વિચારો, પાપના આચારો ને પાપના ઉચ્ચારો આત્માને મલીન કરે છે. આ મલિનતા-ગંદવાડથી શોક-સંતાપ થાય છે. તમને જો આ શોક-સંતાપાદિ ગમતા ન હોય તો આ ગંદવાડને દૂર કરવા માટે તમારા આચાર વિચાર ને ઉચ્ચારને પવિત્ર રાખો,

મલીનતા છે તે કર્મ કહેવાય છે. આ કર્મોએ જ ચારે ગતિના દુઃખો ઉભા કર્યા છે અને થશે જ. આ મલીનતાને દર્પણની માફક સાફ કરવામાં આવશે ત્યારે જ મુખની માફક, પ્રત્યક્ષ આત્માનો અનુવલ થશે.

આત્માનો અનુભવ કરવો હોય અને શોક-સંતાપાદિ દૂર કરવા હોય તો મન-વચન અને કાયાની મલિનતાને દૂર કરો. માત્ર શરીરની જ ગંદગી દૂર કરવાથી પવિત્રતા આવશે નહિ. આ માટે આ ત્રણેયની મલિનતા દૂર કરવી પડશે.

કારણ મન-વચન અને કાયાની મલિનતાથી વિકારો વધે છે. અને એ વિકારો પછી માનવીને અનેક રીતે દુઃખ આપીને ચારે ગતિમાં રખડાવી દુઃખી કરે છે. માટે સુખી થવા દરેકે મન-વચન અને કાયાની મલિનને દૂર કરવી જોઈએ.

૧૩૮

આંતર જ્યોતિ

ભેદ જાણુ

દંભી અને કપટકલા કરનારની પ્રશંસા કરી તેમજ તેમને પ્રણામ કરી અને માન-સન્માન આપી રાજી થવા જેવું નથી. કારણ તેઓ અંતે દગો દે છે.

નમ્ર, સરલ, સદ્ગુણી તમારી પ્રશંસા કરે નહિ કે માન-સન્માન ન કરે તો તમારે તેના ઉપર અણુગમે ધારણુ કરવો નહિ. તેમાં હિત છે. કારણુ દંભી કરતાં સદ્ગુણી ઉત્તમ છે. તે દગો કરશે નહિ. માટે પ્રથમ સદ્ગુણી અને દંભીનો ભેદ જાણવો.

સેવાના બદલામાં શું ?

કોઈપણ બદલાની આશા-તૃષ્ણા રાખી જે સેવા કરે છે તે સાચો સેવાભાવી નથી. સાચો સેવાભાવી તો કોઈપણ પ્રકારની આશા-તૃષ્ણા વિનાનો હોય છે. પછી ભલે તે સમાજ સંઘ કે રાષ્ટ્રની સેવા કરતો હાય.

સેવા કરવાની ઈચ્છાવાળો બદલાની આશાએ સેવા કરે તો તે સેવા સાચું ક્ષણ આપવી નથી. તેનાથી માન-સન્માનાદિ મળે. પણ તે કંઈ સાચું ક્ષણ નથી. સાચું ક્ષણ તો મમતા અહંકાર વગેરેનો ત્યાગ કરવામાં છે. બદલો લેવાની જો તૃષ્ણા હોય તો આ મમતા-અહંકાર વગેરે ક્યાંથી દૂર થાય ?

બદલો લેવાની ઈચ્છાએ કલેશ કંકાસનું કારણુ છે. જેઓ સેવા કરતી વખતે કોઈપણ પ્રકારની સ્પૃહા રાખતા નથી તેઓને સારા સચોટો મળ્યા જ કરે છે. આથી સેવા કરનારે કદી બદલાની આશાએ સેવા કરવી નહિ.

આંતર જ્યોતિ

૧૩૯

ખાસ જરૂરી

નિઃસ્પૃહતાને આત્મિક ગુણો આવીને ભેટે છે. તેથી કોઈ પ્રકારની સંસારના પદાર્થો પ્રાપ્ત કરવાની અભિલાષા થતી નથી. પણ આત્મિક ગુણોમાં સહારો આપે એવા સંયોગોની ઈચ્છા રાખે છે તે સ્પૃહા કહેવાય નહિ. એવી સ્પૃહા તો રાખવી બેઈએ. તેના સહકારથી આત્મિક ગુણો પ્રગટ થાય.

સંસારની સુખ-સાહ્યળી અને સત્તા કરતાં આત્મિક ગુણોની મહત્તા અત્યંતગુણી અધિક છે. માટે આત્મિક ગુણો મેળવવાની ઈચ્છા કરવાની તેમજ તે માટે પ્રયત્ન કરવાની ખાસ જરૂરી છે.

અધિકારીઓને સવાલ

સમ્યગ્ દર્શન તથા હેય-જ્ઞેય-ઉપાદેયના વિવેકથી પ્રાપ્ત થયેલા સમ્યગ્ જ્ઞાનના આધારે ચારિત્ર્ય સધાતું રહે છે. તે ગુણોથી ગુણી આત્મા અંતરાત્મા બની અંતે પરમાત્મપદના અધિકારી બને છે.

સંસારની સત્તાઓથી સાચા અધિકારી બનાતું નથી. અને તેવો અધિકાર પરલોકમાં સાથે આવતો પણ નથી.

અરે કહેવાતા અધિકારીઓ! તમે પરલોકમાં સાથે આવે એવો અધિકાર મેળવ્યો છે કે આ લવમાં પડી રહે એવો? તેનો તમે વિચાર-વિવેક કર્યો છે કે નહિ? અને જો ન કર્યો હોય તો વિચાર કરજો. ગુણવાળા કે અવગુણવાળા કાર્યોનો વિચાર-વિવેક કરવાની ખાસ જરૂરી છે.

૧૪૦

આંતર જ્યોતિ

માનવતા મેળવ

વિચાર-વિવેકના અભાવે માણસોને હૃદયદાહી વિપાક વેકવો પડે છે. માટે દરેક કામમાં વિવેક ભૂલવા જેવો નથી. પશુપંખીઓમાં એવો વિવેક હોતો નથી જ્યારે માણસોમાં એવો વિવેક હોવાથી દરેક કાર્યોમાં ક્ષમા રાખી, સમતાભાવે રહે છે. અને માનવતા પ્રાપ્ત કરી અંતે દિવ્યતા પ્રાપ્ત કરવા ભાગ્યશાળી બને છે.

નકામી લમણાઝીક છે.

અજ્ઞાની જ્ઞાની બનવાની ઇચ્છાવાળો હોય તે પ્રસંગે જ્ઞાની મળેલ હોય તો સમજણવાળો બને અને ઉપકાર માને. પરંતુ જ્ઞાન મદવાળો, સમ્યગ્જ્ઞાની નયનિક્ષેપા પૂર્વક સમજવે તોયે માને નહિ ઉલ્ટો વિષમવાદ કરીને પોતાના અભિમાનનું પોષણ કરે. એવા મદવાળાની સાથે વાદ કરવો તે વૃથા છે.

માર ખાધા પછી

પાપભીડ-લવભીડને સમજવીએ તો માની ભય પણ જેને ભય હોય નહિ તેઓ કંઈ સમજવા તયાર થતાં નથી. ઉલ્ટુ આપણી હાંસી મસ્કરી કરે છે. પરંતુ આવા માણસો જ્યારે કર્મ રાજનો માર ખાય છે ત્યારે જ સમજે છે.

જીવનનું સાફ્લય

મન ગમતું ખાઈપીને હરવું ફરવું તેમાં જીવનની સફળતા નથી. પરંતુ મદમાનાદિનો ત્યાગ કરી આત્માના ગુણોને રીતસર ઓળખી તેનો આદર કરવો તેમજ સાધનો મેળવવા અને તેવા સાધનો બીજાને પણ બતાવવા તેમાં જ જીવનની સાચી સફળતા છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૪૧

મધુરો માર

મન ગમતાં ખાન-પાનથી શરીરનું પોષણ થાય પણ તેનાથી ગુણો આવી શકતાં નથી અને તેના સાધનો પણ સાચો આનંદ આપતાં નથી. વિષયના આનંદો જેઓને પસંદ પડે છે તેઓ પુન : પુન : મધુરો માર ખાય છે.

એકાંત-અનેકાંત અને અપેક્ષા

અમો ખરાખર જાણતા હોવાથી અમો જે કહીએ તે સાચુ અને ખીજ સમ્યગ્જ્ઞાનીઓ જે કહે તે ખોટુ, આમ એકાંતે પકડી રાખનારને સત્ય લાઘતું નથી. એવા એકાંત જડવાદીઓ અજ્ઞાનતાના વિચારોને વિકારોના વમળમાં ગોથા ખાઈને દુઃખી થાય છે અને ખીજને પણ દુઃખી કરે છે.

એકાંતવાદી આત્માના તત્ત્વ સ્વરૂપને પામી શકતાં નથી. અનંતકાળ ગયો ને જશે તો પણ એવા એકાંતીઓને માટે આત્મ સ્વરૂપ પામવું અશક્ય છે. માટે અપેક્ષાને ધારણ કરીને દુઃખોને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો.

અનેકાંતી અને અપેક્ષા રાખનાર હવે અનંતકાલ રખડશે નહિ. કર્મોનો અંત કરી, લઘુકર્મી બની થોડા લવમાં તે અનંત સુખ મેળવવાનો.

દૂર રહો!

હું લખ્યો ! તમે આનંદના એવાં સાધનો પ્રાપ્ત કરો કે જેનાથી જન્મ-જરા અને મરણનો અંત આવે. વિલાસના સાધનોથી તો એ ત્રણેય વારંવાર આવનાના છે. માટે એવા સાધનોથી દૂર રહો.

૧૪૨

આંતર જ્યોતિ

ક્ષણજીવી આનંદ

માન-મોટાઈ વગેરેને મહેનત કરી મેળવી અને દાન પુણ્યાદિ કરી તેને સાચવી પણ ખરી. પરંતુ તે વધુ વધે એમ ક્યું ખરું? એના વર્ધન અને પોષણનાં કારણો તપાસ્યા ખરાં? જે અહંકાર, અભિમાન, વિષય કષાયનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક આત્મધર્મની આરાધના રીતસર કરી હોત તો તે વધારી શકાત. પરંતુ આની ખામીને લીધે તે વધારી શક્યા નહિ. હવે મહત્તા વગેરેને વધારવી હોય તો આત્મધર્મતત્ત્વની આરાધના કરવા તત્પર થાઓ.

આત્માના ગુણોને પ્રાપ્ત કરવાથી માન, સત્કાર-સન્માનાદિ સ્વયં હાજર થાય છે. એને માટે મહેનત કરવી પડતી નથી.

બાણકારો આત્મતત્ત્વને ભૂલતા નથી, નિર્લેપ રહીને તેઓ સ્વ-પરના કાર્યો કરતાં હોય છે. આથી આત્મિક ધર્મને તેઓ સંકટમાં પણ ભૂલતા નથી. અને સહન કરે છે.

વિકારોને પોષનારાઓ આત્મતત્ત્વને બાણતા નથી. તેઓ પુદ્ગલોમાં રાચીમાચી રહે છે. અને એ આનંદ નાશ પામ્યા પછી, રડતાં કૂટતાં જીવનને પૂર્ણ કરે છે.

વિકારોના આવા ક્ષણજીવી આનંદને વિચારકો તેમજ વિવેકી સુરજનો પસંદ કરતા નથી. તેઓ તો તેનો ત્યાગ કરવાના જ પ્રયત્ન કરતાં હોય છે.

આંતર જ્યેતિ

૧૪૩

સુખને બદલે દુઃખ

વિષય વિકારોને આનંદ પશુપાંખીઓને હોય છે. માણસોમાં તે હોતો નથી, તેથી તેઓ ઉત્તમ કહેવાય છે. આ માણસો એ ઉત્તમતા વધારવા દરરોજ દોષોને ટાળીને નિર્દોષ બનવા ચિંતા કરે છે.

દેવો અને દાનવો દોષો દૂર કરતા નથી, તેથી તેઓ સદોષી જીવન ગુજારે છે. માણસે નિર્દોષી જીવન જીવવા માટે દોષોને દૂર કરવા પડશે જ. તે વિના સદોષી જીવનમાં ગમે તેવો પ્રયાસ કરવામાં આવશે તો પણ સુખને બદલે દુઃખ જ મળશે.

એ પ્રવૃત્તિ નિંદ્ય છે

લોકહીતની પ્રવૃત્તિ બે પોતાની વાસના સાધવા માટે થતી હોય, તો તે પ્રવૃત્તિ નીચ અને ક્ષુદ્ર પ્રવૃત્તિ છે. આવી પ્રવૃત્તિઓ કરનારા ભોળા અને અજ્ઞાની માણસોને પોતાની ભળમાં ફસાવી દુઃખી કરે છે.

જેઓ પોતાના અને પારકાના હીતની પ્રવૃત્તિ કરે છે તે સાચી પ્રવૃત્તિ છે. તેમાં તેમનો સ્વાર્થ નહિ હોવાથી તેઓ ફસાયેલાઓને બહાર કાઢે છે.

સ્વાર્થ અને પરમાર્થ

માણસાઈથી સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે. જ્ઞાનીઓ પરમાર્થને સ્વાર્થ માને છે તેથી તેઓ પરમાર્થ સાધવામાં દંભ પ્રપંચ વગેરે કરતા નથી. અને આત્મિક વિકાસની પ્રવૃત્તિ કરવામાં રચ્યા પચ્યા રહે છે. તેથી તેઓ પોતાનું જીવન સદા આનંદ અને સરળતાપૂર્વક પસાર કરે છે.

૧૪૪

આંતર જ્યોતિ

મહેનત નકામી જાય છે

તમે સુખ-શાંતિ માટે પ્રયાસ કરતા જ હશો. કારણ દુઃખ કોઈને વહાલું નથી જ. મહેનત કરવાથી તમને સુખ-શાંતા મળવી જોઈએ અને તમને ચિંતા શોક કે સંતાપ થવા જોઈએ નહિ. પણ જો એ બધું થતું હોય તો માનજો કે તમારી મહેનત નકામી જાય છે.

મનની પ્રસન્નતા માટે એવો પ્રયાસ કરવો જોઈએ કે શોક ને સંતાપ ઓછા થતાં જાય અને મનની સ્થિરતા થાય. સંસારના સુખની અભિલાષા અને મહેનત, ધારેલ સુખ-શાંતિ ત્યારે જ પ્રાપ્ત થાય કે જ્યારે તમે તેમાં આસક્ત બનો નહિ.

જ્ઞાનોદય

સૂર્યોદય થતાં અંધકાર ખસી જાય છે અને પ્રકાશ થાય છે. તે પ્રમાણે સ્વયંપ્રકાશી આત્માનો ઉદય થતાં મોહ-મમતા તેમ જ અજ્ઞાન રૂપી અંધકાર દૂર ખસી જાય છે અને અંતરમાં જ્ઞાનનો ઉલ્ભસ થાય છે.

જ્ઞાનોદય થતાં મોહની જગલમાં વ્યાપેલ આસક્તિ-માંથી ખસી જવાશે અને કેવા આચાર, વિચાર ને ઉચ્ચાર રાખવા તેનો ખ્યાલ આવશે, સંસારની આસક્તિમાં જે ફસાવે છે તે તરવો પછી રહેશે નહિ અને ધારેલ કાર્યો સફળ થતાં માનસિક પ્રસન્નતા હાજર હશે. તમારે પ્રસન્નતા જોઈએ છે કે અકળામણુ? તે તો તમારે વિચારવું જોઈએ.

આંતર જ્યોતિ

૧૪૫

વિલાસી જીવડાં

વિષય-વિલાસોની પ્રસન્નતામાં મુગ્ધ બનાય નહિ તે માટે ખાસ ઉપયોગ રાખવો તે હિતાવહ છે કારણ કે વિલાસોથી મન-વચન-કાયામાં ખગાડો થાય છે.

વિકારો ભલભલાને ઉન્માર્ગે ચડાવે છે. તેનાથી મન વચન-કાયાની શુદ્ધિ ક્યાંથી રહે ? વિલાસો ઓછા કરવા જ્ઞાન સ્પષ્ટિત વર્તન રાખવું તે જ શ્રેયસ્કર છે.

ધન રહિત માણસો વિલાસ કરતા નથી છતાં તેમની અભિલાષા અલ્પ થતી નથી. કારણ કે તે વિલાસો વિકારો ઊભાં કરી ભયંકર એવા રોગો લાગુ પાડે છે. તેઓને તેનું જ્ઞાન હોતું નથી, જ્ઞાન હોય તો સાદુ જીવન જ જીવે, અને મોજ મજ અને વિલાસોમાં રહે નહિ.

વિલાસોના [વંપાકાંનું સમ્બન્ધજ્ઞાન મનુષ્યા વિના કોણ મેળવી શકે એમ છે. દેવતાઓ પણ તે સ્વભાવ મેળવી શકતા નથી તેથી તેઓ પણ વિલાસી જીવન જીવે છે.

વિલાસો માણસને પણ માફક વર્તન કરાવી બેનશીબ બનાવે છે, અને પુણ્ય-પવિત્રતા નાશ કરાવીને તેને હલકી કોટીમાં મૂકી દે છે. માણસ જો સમજીને સાચા સંયોગો મેળવે તો જ ઉચ્ચ સ્થિતિ. ૩૫ માણસાઈ મેળવી શકે.

૧૪૬

આંતર જ્યોતિ

આપત્તિ-વિપત્તિ

યશ-કીર્તિના લોભીઓની દશા કંગાળ જેવી હોય છે. અને પ્રયત્નો કરતાં પણ જો તે ન મળે તો પછી તેની દશા જોઈ લેયો. પછી તેઓની દશા કંગાળ કરતાં ખુરી થાય છે, એટલે આર્તરૌદ્રના વિચારોના વમળમાં અથડાય છે.

કંગાળ તો પોતાની અવસ્થાનો વિચાર કરી સંતોષ-સરળતા અને સહનતાના આધારે પ્રભુની સેવા-ભક્તિ કરી સ્વહિત સાધે છે. કીર્તિ વગેરેના લોભીને સદ્ વિવેક ક્યાંથી હોય ?

સ્વાર્થ અને સ્વાદના લોભી, આસક્તને કોઈ સન્ન રીતસર હેતુ-દૃષ્ટાંતો આપી સમજાવે તો પણ સ્વાર્થ અને સ્વાદને છોડી શકતો નથી. પરંતુ જ્યારે તે ધરોધર સંકટમાં સપડાય છે ત્યારે જ તેને સાચી સમજ પડે છે.

આપત્તિ-વિપત્તિ આવે ત્યારે કેટલાક ખૂબો પાડે છે, રડવા બેસે છે. પરંતુ તેમ કરવાથી આવેલી આપત્તિ કંઈ દૂર થતી નથી. ઉલ્ટો તેનાથી દુઃખમાં વધારો થાય છે. તેના બદલે જો વિવેક કરીને તેને ધૈર્યતાપૂર્વક આનંદથી સહન કરવામાં આવે, તો તે આપત્તિનું ઝાઝું દુઃખ થતું નથી.

આપત્તિ-વિષાદિ સરખી પોતાના કર્મથી આવી લાગી છે. જો પોતાના કર્મોને શુભ અને શુદ્ધ કરે તો વિપત્તિ વગેરેનું નામ નિશાન પણ રહે નહિ અને સમત્વના સત્યસુખના અધિકારી બનાય.

આંતર જ્યોતિ

૧૪૭

સત્પુરુષ

સત્પુરુષ કોને કહેવાય ? સદાચારોનું પાલન કરવા પૂર્વકે, સ્વાર્થ અને સ્વાદનો ત્યાગ કરી પરમાર્થ પ્રાપ્ત કરવા પોતાની વૃત્તિઓ અને પ્રવૃત્તિમાં કામના તેમજ નામનાને ધ્વંસે નહિ.

જરૂર છે

પોતાના જીવન પૂરતું મેળવવા પ્રયાસ કરનારને કાલાવાલા કરવા પડતા નથી. દીનતા-હીનતા-ચાચના હોય ક્યાંથી ? હોય નહિ. પણ પત્ની પુત્ર પરિવાર વિગેરેના પોષણ ખાતર દીનતાદિ કરે છે છતાં ચાચનાદિ ખસતી નથી, તે જાણવાની જરૂર છે.

લોકરંજન કે આત્મરંજન

કલા કૌશલ્યાદિકથી લોકરંજન કરનાર પોતાની મલિનતા કરનાર કામ-ક્રોધાદિને દૂર કરવા પૂર્વક પોતાના આત્માનું રંજન કરવા કોશીષ કરતા નથી, તે અજ્ઞયળી-અચંબા જેવું છે.

પોતાના આત્માનું રંજન કરનાર અને પ્રવીણતાથી લોકરંજન કરનાર પુણ્ય સાથે પ્રવિત્રતા પ્રાપ્ત કરે છે. ફક્ત લોક રંજન કરનાર આત્મિક ગુણો ક્યાંથી મેળવે ?

પુણ્યયોગે તમને બુદ્ધિ મળી છે તેનો શું ઉપયોગ કરશો ? સાંસારિક સુખો માટે જો તમે તેનો ઉપયોગ કરશો તો તેનો સાચો ઉપયોગ કર્યો કહેવાશે નહિ. મળેલી બુદ્ધિનો ઉપયોગ આત્મરંજન કરવામાં લેવો જરૂરી છે.

૧૪૮

આંતર જ્યોતિ

બળદીયો ને લીલોચારો

પારકાએ માથે ઉપાડેલ લીલા ચારાને દેખી બળદીયો તેની પાછળ ખાવા દોડે છે તેમ ધનલોભી ધન પાછળ, સત્તા લોલુપો સત્તા પાછળ, કામીઓ કામીની પાછળ દોડ્યા જાય છે. તેમ કરવાથી તે કંઈ હાથમાં આવતું નથી ઉલ્ટું તેનાથી માર પડે છે.

ચિંતામણી

આંતરિક ધન-સંપત્તિ મેળવવામાં આવે તો આ બધી દોડાદોડ મટી જાય. સત્ય ચિંતામણી જે ભાગ્યશાળીએ ઓળખીને પાસે રાખેલ છે તેને કોઈની પરવા હોતી નથી.

સાચું શું ? ખોટું શું ?

ખોટાને ખરું માનનારને દરેક બાબતે પરાધીનતા હોય છે. ખોટા વિલાસોને ખરા-સત્ય માની ખુશી થનારને અંતે પસ્તાવો થાય છે. અને વિવિધ વિટંબનાઓ તેમજ આફતો તેના જીવનમાં ઉતરી આવે છે. માટે જગતના સઘળા ખેલ ખોટા છે એમ સમજી તેમાં મુગ્ધ બનો નહિ.

તમે કહેશો તેને ખોટા શા માટે કહો છો? એના જવાબમાં કહેવાનું કે જે તે સાચા હોય તો તમારી સાથે ને સાથે જ તે પરલોકમાં આવે. અને પરાધીનતા જણાય નહિ. પરંતુ આવું બનતું નથી. હવે તમને જે પરાધીનતા ઓશીયાળાપણું પસંદ હોય તો જ તમે ખોટામાં મુગ્ધ બનો. અને એ પસંદ ન હોય તો આલોકે ને પરલોકે સાથે આવે એવી સત્ય વસ્તુ પ્રાપ્ત કરો. તેનું રક્ષણ કરો અને રક્ષણ થાય તેવા સંયોગો મેળવો.

આંતર ન્યોતિ

૧૪૯

પીડા પોતાની અને પારકી

પોતાના સુખને ઈચ્છનાર દરેક પ્રાણીઓ હોય છે પણ તેઓના દુઃખને દૂર કરવાવાળા કેટલા? એવું વિચારવાવાળા વિચારકો અને વિવેકી કેટલા? જેઓએ સત્ય વસ્તુ જાણી ઓળખી, સહન કરી પોતે ગ્રહણ કરી છે તેઓ જ દુઃખ-પીડાદિ દૂર કરવા સમર્થ બને છે.

પોતાના વિનશ્વર સુખમાં રાચી માચી રહેલા છે, તેઓ પોતાની ચિંતા-વલોપતાદિ વિડંબનાઓ દૂર કરવા અશક્ત છે. પછી તેઓ ખીજના દુઃખો તો દૂર કરે જ ક્યાંથી?

અસત્ય ઉપર પ્રેમ રાખે નહિ અને સત્ય-શિવંકર ઉપર પ્રીતિ રાખી, આવી પડતા વિઘ્નોને નિવારવા ધીરજ ધારી સહન કરતા શક્તિમાનો, પ્રથમ પ્રશમતા રાખે તો જ પોતાની અને પારકાની પીડાને દૂર કરવા સમર્થ બને. નહિ તો સંસારના ખેલે ખીજાય અને પીડા પામે.

લાજ શરમ છે ?

વિવેક વિનાના વિવિધ ખેલો જે ખેલે છે તેઓને પૂછી જુઓ કે એ ખેલ ખેલીને તમે શું સાર મેળવ્યો? શું સુખ મેળવ્યું? શાંતિ મેળવી? તો તેનો જવાબ આપી શકશે નહિ. એ ઓલતાં તેમને લાજ શરમ આવવાની જ. માટે જો તમને એવા ખેલ ખેલતાં લાજ શરમ આવતી હોય તો એવા ખેલ ખેલો નહિ. અને સત્યનો રીતસર આદર કરો. કારણ તેમાં લાજ શરમ નડતી નથી.

૧૫૦

આંતર જ્યોતિ

ખુશામત

તમને ખુશામત કરવી ગમતી નથી. તે પસંદ પડતી નથી તો પછી શેઠીયાઓ અને સત્તાધારીની શા માટે ખુશામત કરો છો? તમે કહેશો કે તે વિના પરિવારનું ભરણ પોષણ થતું નથી તેથી ખુશામત કરવી પડે છે. પરંતુ તમારી તે માન્યતામાં ભૂલ છે.

પરિવારનું ભરણ-પોષણ સદાચારોના પાલનયોગે પવિત્ર બનવાથી થાય છે. અને થશે. ખુશામત કરશો અને જો તમારું પુણ્ય નહિ હોય તો તમારી એ ખુશામત નકામી નીવડશે, અને ધારેલા કામ સધાશે નહિ.

ખુશામત કરનારનું જીવન તપાસો. તેનાથી કેટલાનું ભરણ પોષણ થયું? કેટલી યાચના ઓછી થઈ? ખુશામતના અભિલાષીઓએ તમને ઈચ્છા મુજબ અર્પણ કર્યું પણ સદાચારોના અભાવે રહેવાનું નહિ જ અને પાછી ખુશામત કરવાની ખસી નહિ.

સદાચારોના યોગે પુણ્ય વધે છે અને પવિત્ર થવાય છે. પવિત્ર બનવાથી સહેજે પરિવારનું ભરણ પોષણ થાય થાય છે. તે માર્ગે ગમન કરનારને તે ઈચ્છા મુજબ આપે છે. માટે સદાચાર પાળો અને પવિત્ર બનો.

આંતર જ્યોતિ

૧૫૧

સદાચાર સંહિતા

વિક્રમાદિત્યે શ્રીધર પ્રાદ્યણને દરિયાના દેવને આમંત્રણ કરવા મોકલ્યો. દેવી અને દેવે તેને ચાર મણી આપ્યા. તેમાંથી તેને એક પણ છાનું લીધું નહિ. અને તે મણી મહારાજને અર્પણ કર્યાં. એક મણી આપવાથી ઘરમાં કંકાસ થયો. તે પાછો આપ્યો. પછી સદાચારના યોગે ચારે ય મણી પાછા આપ્યા.

પોતાના બંધુઓએ રત્નો માટે કંકાસ કરવાથી ધન્ય-કુમારે સર્વે રત્નોનો ત્યાગ કરી પરદેશ ગમન કરી ઋદ્ધિ, સિદ્ધ મેળવીને ગુણ સમૃદ્ધિનો સ્વામી બન્યો. તે સદાચારના યોગે જ. જ્યારે તેના ભાઈઓએ સદાચાર વિના પોતાની માલ મિલકત ગુમાવી.

સદાચારોનો પ્રભાવ આ લોકે ને પરલોકે અનુકૂળતાના સંયોગો આપે છે અને ગુણ સંપદા પણ આપે છે.

સદાચારોનું પાલન-પોષણ ક્યારે થાય ? પોતાના દોષો દેખી તેઓને દૂર કરી ગુણી જનો ઉપર પ્રેમ રાખે ત્યારે જ.

સદ્ગુણો તો વિચાર-વચનના દોષો થએલ હોય તેને બરાબર તપાસી દૂર કરે છે. અને ગુણીજનોને દેખી તે રાજી રાજી થાય છે. જ્યારે અવગુણી ઉપર તિરસ્કાર કરી થોડા પણ તેનામાંથી ગુણો ન લેનાર નિંદા વિક્રમામાં સમય પસાર કરે છે. માટે ગુણો ગ્રહણ કરવા હોય તો અવગુણીનો પણ તિરસ્કાર કરો નહિ અને તેનામાંથી પણ ગુણો શોધી કાઢો.

૧૫૨

આંતર-ન્યોત્તિ

ધશ્વર બોલે છે

ચાલી ચાલીને થાકી ગયેલા પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરે છે કે હે પ્રભો! તું અમોને આવું પરિભ્રમણતું દુઃખ આપીશ નહિ. બહુ કન્યાઓ પરણાવીને થાકી ગયેલા પિતાઓ પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરે છે કે હે પ્રભો! હવે તું મને કોઈ પણ ભવમાં એકેય દિકરી આપીશ નહિ. પિતા પાસેથી નારાજ થયેલા પુત્રો પ્રભુ પાસે પ્રાર્થના કરે છે કે હે પ્રભો! તું મને પિતા પાસે યાચના કરવાનો હવે પ્રસંગ આપીશ નહિ.

પરંતુ આવી પ્રાર્થના કરવાનો સમય ન આવે, તે માટે પ્રભુ તો કહે છે કે મારી આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તન રાખશો તો તમને આવી પ્રાર્થના કરવાનો સમય જ નહિ આવે. પ્રભુની આજ્ઞા મુજબ જીવન નહિ જીવવાથી આવા પ્રસંગો ઊભા થાય છે.

પ્રભુની આજ્ઞા મુજબ વર્તાય તો દરેક બાબતમાં અતુકૂળતા રહે અને તે યોગે પોતાના હિત-કલ્યાણના ઉપાય સૂઝે. પરંતુ આવું કરવું નથી ને વિલાસોમાં રાત્રી માત્ર રહેવું છે પછી દુઃખના દિવસો આવે તેમાં કંઈ નવાઈ પામવા જેવું નથી.

દોષ કોનો ?

પ્રભુની આજ્ઞા મુજબ દૃષ્ટિને સ્થિર કરવી જોઈએ. તેના બદલે જો નજરને ચારે તરફ ભ્રમતી રાખવામાં આવે તો વાણી ઉપર નિયંત્રણ રહે નહિ. આચારતું પણ ઠેકાણું રહે નહિ. તો પછી કરેલી પ્રાર્થના કૂળ આપે નહિ તેમાં દોષ કોનો ? આજ્ઞા આપનારનો કે આજ્ઞાતું પાલન નહિ કરનારનો ?

આંતર જ્યોતિ:

૧૫૩

તમારે સુખી થવું છે ?

પર પ્રાણીઓને દુઃખ આપવું છે અને તેમનું નુકશાન કરવું છે. અને પોતાને સુખ, શાંતિ જોઈએ છે. પણ તે અને નહિ. જો તમારે સુખશાતા જોઈતી હોય તો બીજાઓને દુઃખી નહિ કરવાની તમારે પ્રતિજ્ઞા લેવી જોઈએ.

પ્રતિજ્ઞા લેનારથી ભૂલ થવા સંભવ છે. અને એવી ભૂલ કદાચ થાય પણ ખરી. પરંતુ દયા ભાવહોવાથી અલ્પ પાપનો બંધ થાય, વધારે થાય નહિ. જ્યારે પ્રતિજ્ઞાના અભાવમાં દરેક બાબુએથી અધિકાધિક બંધ થાય છે.

પ્રતિજ્ઞા લેનાર ભાગ્યશાળીની પરાધીનતા ઉત્તરોત્તર ખસતી જાય છે. અને અનુક્રમે સ્વાધીનતા મળતી રહે છે. પછી તેને સુખની યાચના કરવી પડતી નથી. માટે દરેકે અમુક પ્રતિજ્ઞા-નિયમ તો જરૂર લેવી જ જોઈએ.

હજી કામ બાકી છે.

તમોએ જરૂરનાં સઘળાં કાર્યોં કર્યાં હશે અને તેથી તમે ખુશી થતાં હશો. પણ હજી જરૂરનું ખાસ કામ રહી જાય છે.

તમે કહેશો, એવું ક્યું કામ રહી જાય છે તે અમને કહો. તો સાંભળો! હજી તમારે દુષ્ટ કર્મોને કાપે અને પરલોકમાં સાથે આવે એવી કમાણીનું કામ કરવાનું બાકી છે.

૧૫૪

આંતર જ્યોતિ

છોટા-મોટા અને ગોટા

દુન્યવી સત્તા, સંપત્તિ-બળ વિગેરે મેળવી મોટા કહેવાય અને જન સમુદાય તેને નમન કરે છે. પણ પ્રાપ્ત થયેલ સત્તા વિગેરેનું રક્ષણ, પોષણ કરવા ન્યાય-નીતિપૂર્વક આચરણ કરે નહિ, તો તે છોટા કહેવાય. પછી મનમાં ગોટા વળે.

મનમાં ગોટાં વળે તેની દવા મળવી દુષ્કર છે. છતાં ખંત ને ધીરજ રાખી પ્રયત્ન કરવાથી એની દવા પણ મળી રહેશે. પછી એવા ગોટા વળશે નહિ.

મનના ગોટાની દવા એ છે કે સારા સંયોગો મેળવી, ખરાબ સંકલ્પ વિકલ્પોને દૂર કરીને સદ્ગુરુએ દર્શાવેલ શુભ સંકલ્પો કરો. અને તેઓના સદ્ગુપદેશને જીવનમાં ઉતારો. સારું અને સંસ્કારી જીવન થવાથી પછી મનમાં ગોટા વળશે નહિ.

આ ગોટા એટલે ખરાબમાં ખરાબ ચિંતાઓ કરવી, ઈર્ષ્યા અને ઝેર કરવું, પૂરતી તપાસ કર્યા વિના શંકા કરવી. આ બધું શુભ સંસ્કાર વિના ખસશે નહિ.

સારા સંસ્કારો જ છોટાને મોટા બનાવે છે. અને મનના ઉપર જણાવેલ ગોટાઓને દૂર કરી શકે છે.

સારા સંસ્કાર જ સુખશાતાના કારણભૂત છે. તે વાણી અને વર્તનને શુભ બનાવે છે. અત્યાર સુધી તમે કેવા સંસ્કાર કેળવ્યા છે તેનો વિચાર કરો. અને ખરાબ સંસ્કાર કેળવ્યા હોય, તો તે દૂર કરી સારા સંસ્કાર મેળવો.

આંતર જ્યોતિ

૧૫૫

શંકાના મૂળ જીવો

કોઈએ શંકાને ધારણ કરી તમને એમ કહે કે તમારો વિશ્વાસુ માણસ અવળી ચાલ ચાલી રહ્યો છે, પરનારીનો પરિચય કેળવી રહ્યો છે. ત્યારે પૂરતી તપાસ કર્યા વિના તમે તમારા માણસનું અપમાન કરી, તેના ઉપર દુરાચારનું દોષારોપણ કરી તેને કાઠી મૂકશો નહિ યા દંડ કરશો નહિ. કારણ શંકા કરનારે નજરે હકીકત દીઠી ન પણ હોય, અને માત્ર તમને અનુમાનથી જ કીધું હોય. એવા સંજોગોમાં તમે જો તમારા માણસનું અપમાન કરો, તો પછી પાછળથી તમારે પસ્તાવું પડશે. માટે આવી બાબતોમાં પૂરતી જાત તપાસ કરીને આગળ વધવું તે જ સમજીનું કર્તવ્ય છે.

શંકા કરનાર અનેક મળશે અને આડું અવળું બોલી પોતાનું કામ સાધનારા પણ ઘણા મળી આવશે. પરંતુ તેમાં ભવિષ્યમાં પસ્તાવો થાય નહિ, તે પ્રમાણે વર્તન કરવું જોઈએ.

સજ્જનોની ભાવના

ધર્મી સજ્જનોની ભાવના બીજાઓને નમાવવાની કે તેમને પોતાના હાથ નીચે રાખવાની ભાવના હોતી નથી. ઉદ્દુ તેઓ તો બીજા તરફથી દુઃખ પડે તો પણ આનંદથી સહન કરવાની શક્તિ ધરાવે છે. આ સહનશીલતા અને સદ્ભાવના સદ્જ્ઞાનથી આવે છે. હે ભવ્યો ! તમે સહુ ભાવના ભાવો અને સહનશીલ બનો.

૧૫૬

આંતર જ્યોતિ

તરણા સાથે ડુંગર

આપણા જે સાચા-સત્ય ગુણો છે તે ધીબના થતા નથી, અને પારકાના જે સત્યગુણો છે તે આપણા થતાં નથી. આત્માના ગુણો તે આપણા કહેવાય. જડ પુદ્ગલોના ગુણો તે પારકા છે.

સમ્યક્ દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્ર તે આત્માના ગુણો છે. તે અત્યારે શરીરના જડ પુદ્ગલો સાથે રહેલા છે. તે રોગોથી ઘેરાયેલાં છે. જરા-મરણથી વ્યાપ્ત છે. ઐશ્વર્ય નાશવાળું છે. જીવન મરણ સહિત છે, છતાં ય આત્મગુણો કદાપિ નાશ પામતા નથી.

જન્મ-જરા અને મરણના રોગો કર્મોથી ઉત્પન્ન થયેલાં છે. અને કર્મો તે પુદ્ગલો છે. તે આત્માના ગુણો છે જ નહિ. કર્મો જે આત્માના ગુણો હોય તો તે નાશ પામે નહિ. પરંતુ તે નાશ પામે છે. તેથી તેને આત્માના ગુણો કહી શકાય નહિ.

મોહાદિક કર્મો આત્માના ગુણો ઉપર આવરણ રાખીને પડ્યા છે. જ્યારે આત્માના ગુણોની આરાધના રીતસર કરીશું ત્યારે જ આ આવરણ ખસતાં આત્મા સ્વયં પ્રકાશી બનશે.

આત્મિક ગુણોનો આવિર્ભાવ થતાં રોગ-શોક-સંતાપાદિક નાશ પામશે. જન્મ-જરા અને મરણની અસદ્ય વેદનાઓ દૂર થશે. પછી કર્મોનું નામનિશાન નહિ રહે. માટે હે ભગ્યે ! આત્મિક ગુણોને પ્રાપ્ત કરવા તમે દરરોજ કાળજી રાખો.

આંતર જ્યોતિ

૧૫૭

જે કરે તે ભોગવે

સંગીતનો નાદ સાંભળનાર હરણાં કે સાપને ખબર નથી હોતી કે આ સંગીત તેમને ખુશ કરવા વગાડવામાં આવે છે કે પછી પોતાનો શિકાર કરવા? છતાં ય તેઓ સંગીતમાં મુગ્ધ બને છે અને અતે હરણાંનો શિકાર થઈ જાય છે ને સાપ મહારીના કરંડીયામાં પૂરાઈ જાય છે.

સ્વાદમાં આસક્ત બનેલાં માછલાં અને માણસો મરણ પામીને એવી ગતિને પામે છે કે જેમાં દુઃખોનો પાર ન હોય, મૃગાપુત્રની માફક સ્વાદ ક્ષણભર આવે છે અને તેને માટે કરેલા પાપોનું કૃણ લવોલવ ભોગવવું પડે છે.

પરિવાર માટે કરેલા પાપો પણ પોતાને જ ભોગવવા પડશે. પરિવાર તમને કહેતો નથી કે અમારા ભરણુ પોષણુ માટે તમે મહારંભ ને મહા અનર્થ કરો. ને કરશો તો તમારે જ તે ભોગવવું પડશે. ત્યારે તમે શા માટે નાહક પરોપકારને આગળ ધરીને અનર્થદંડમાં દંડાવો છો? શા માટે મહાપાપ કરીને મલકાતા ફરો છો ને કુલાવો છો? તેનાથી તમને આ લવમાં તેમજ પરલવમાં એવો માર પડશે કે તેનાથી તમે ત્રાહિ મામ્ ત્રાહિ મામ્ પોકારી જશો તો પણ તમારો છુટકારો નહિ થાય.

પરોપકાર એવો કરો કે જેથી અનર્થદંડના તમારે ભોગ બનવું ન પડે, તમને વિચાર કરવાની શક્તિ મળી છે તો ખૂબ ખૂબ વિચાર કરો અને આવા પાપોથી બચતા રહો.

૩૫૮

આંતર જ્યોતિ

સાથે નહિ આવે

તમોએ પ્રાપ્ત કરેલ સ્થાવર કે જંગમ મિલકત બહાર-ગામ કે પરદેશમાં તમારી સાથે આવે છે? નહિ જ. તો પછી એ પરલોકમાં તમારી સાથે કેવી રીતે આવશે? તો પછી તમે શા માટે બેબાકળા બનીને પરિશ્રદ્ધને વધારે જ બંધ છે?

પરિશ્રદ્ધનું પાપ સન્માર્ગે જતાં તમને પકડી રાખશે અને અંતે લિખારી બનાવશે. તમારે લિખારી બનવું છે કે શ્રીમંત બનવું છે? તમે કહેશો કે શ્રીમંત બનવું છે તો આરંભ સમારંભનો ત્યાગ કરી પરિશ્રદ્ધ ઓછો કરો અને તેની માયા મમતાને પણ હુળવી કરો.

તમે કહેશો કે અમારી પાસે પરિશ્રદ્ધ છે અને મમતા રાખીએ નહિ તો તેનું રક્ષણ કેવી રીતે કરી શકીશું? માટે અમારે તો મમતા રાખવી જરૂરી છે. પણ ભવ્યો! મમતા રાખીને રક્ષણ કરવા છતાં પણ પાપોદયને લીધે એ નષ્ટ થાય છે. તો એ માટે તમે શું કરો છો? વલોપાત જ ને? આના બદલે જો તમે મમતા જ રાખી ન હોય તો તમારે વલોપાત કરવાનો વખત આવે નહિ.

પરિશ્રદ્ધની મમતાનો ત્યાગ કયોં પણ દેહ-ગેહની મમતાનો ત્યાગ કયોં છે? ના. દેહ-ગેહની મમતા રહેલ હોવાથી પરિશ્રદ્ધ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થશે જ. માટે જો તમારે સુખી થવું હોય તો દેહ તેમજ માલ મિલકત તમામની મમતાને દૂર કરો.

આંતર જ્યોતિ

૧૫૯

દેહ નહિ, દેહની મમતા છોડો

દેહના નિસાવ માટે જે કંઈ સારા કામો કરે તે મમતા કહેવાય નહિ. દેહના આધારે તો ધાર્મિક કાર્યો થાય છે. તેનું જો રક્ષણ કરવામાં ન આવે તો ધર્મ ધ્યાન ક્યાંથી થઈ શકે? ન જ થઈ શકે.

ઘર મકાનનું રક્ષણ થાય નહિ તો આજના કાળમાં જંગલમાં જ જવાનો વારો આવે. પણ અમે એવું ક્યાં કહીએ છીએ કે તમે તમારા દેહ-ગેહને પાડી નાખો. અમે તો કહીએ છીએ કે જરૂર પૂરતું રાખો. મમતાના યોગે જે વધારે રાખો છો તે ન રાખો અને મમતાનો ત્યાગ કરો.

પરિશ્રદ્ધ વધારવા પહેલાં જ્ઞાન ધ્યાનના યોગે મમતાનો ત્યાગ હોય તો તે ઉત્તમ છે. પરિશ્રદ્ધને વધારી તેનો ત્યાગ કરવો અગર કરવામાં આવે-આવશે તો એ મમતાના નિમિત્તો મળતાં તે પુનઃ આવશે

પરિશ્રદ્ધ ઉપરની મમતા, તેની આસક્તિ બધાયને પતિત કરી મહાદુઃખમાં સપડાવે છે. માટે પરિશ્રદ્ધ ઉપરની મમતા ત્યાગ કરવા જેવી છે.

દેહ-ગેહ વિગેરે પરિશ્રદ્ધ કહેવાય છે. તેની મમતાનો ત્યાગ કરી જે ધર્મ ધ્યાન કરે છે તેનો મહિમા દેવો પણ બરાબર વર્ણવી શકતા નથી. એવા મમતા ત્યાગી સુજ્ઞા પાસે દેવો પણ આવીને નમસ્કાર કરે છે ને તેમના ગુણોની પ્રશંસા કરે છે.

૧૬૦

આંતર જ્યોતિ

ઘર બળે છે

જગતના ઝઘડા ને ટંટા, કલેશ અને કંકાસ દૂર કરનાર આ જગતમાં ઘણા બોવા મળી આવશે. પરંતુ આત્મજ્ઞાન મેળવીને જે આ બધાનું મૂળ છે તેવા રાગ-દ્વેષને દૂર કરનાર તો કેઈ વિરલા જ જડી આવશે.

ઘમ્મીઓ ! બહારના ઝગડાઓથી લડનાર અને દુઃખી થનારાઓને સમજાવી શાંત કર્યાં તે સારું કર્યું. તમારા માટે તે ઉચિત છે અને પરોપકાર પણ છે. પણ આ સાથે સાથે તમારા અંતરના ઝગડાઓને દૂર કરવાના પ્રયત્નો પણ કરતા રહેશો.

જગતના પ્રાણીઓ કામ-ક્રોધ, મોહ માયાદિથી મહા દુઃખી થઈ રહેલાં છે. તેઓને પોતાના વિષય કષાયોને દૂર કરવા સમજાવશો, તો તમે સાચા સ્વ-પર ઉપકારી બની શકશો. ક્રૂતા દુન્યવી લડાઈ પતાવવાથી સ્વોપકારી બની શકાશે નહિ. પાટોશીના ઘરમાં આગ લાગી હોય તો પોતાના ઘરને પણ આંચ આવવાનો સંભવ ખરો જ. પોતાના મકાનનું રક્ષણ કરનાર સમ્યક્ કહેવાય. પરંતુ પોતાના બળતા મકાનનો ત્યાગ કરી બીજાના ઘરનું રક્ષણ કરવા બંધ તો તેને કેવો કહેવાય ? આ તો ઘર બાળીને તીર્થ કરવા જેવું થાય. આનો અર્થ એમ નહિ સમજવો કે પરોપકાર કરવો નહિ. પરંતુ પોતાનું રક્ષણ કરીને તે મુજબ કામ-ક્રોધાદિક જે તત્ત્વો આત્મ ગુણોને બાળી રહેલ છે તેને શાંત કરીને પછી બીજાના એ દવને શાંત કરશો તો સ્વ-પર ઉપકારી બની આનંદનો અનુભવ તમને માણુવા મળશે.

આંતર જ્યોતિ

૧૬૧

સાચો પરોપકારી કોણ ?

વિષય-કષાયથી મમતા-અહંકાર અને અદેખાઈ વગેરે ઉત્પન્ન થાય છે. તેનો ત્યાગ કર્યા વિના જો ઉપકાર-પરોપકાર કરવો તે બનાવટ છે. અને બનાવટી પરોપકારમાં સુખ શાંતિ ન જ મળે.

પરોપકાર કરતાં પોતાના આત્માના ગુણોની યાદ આવે અને વિકારો દૂર જાય તે બનવા યોગ્ય છે. પણ પોતાના ગુણોનું સ્મરણ થાય તો જ બને. નહિતર પરોપકાર કરતાં સામા વિરોધી સાથે વૈર-ઝેર થાય. તે સહન કરવાની તાકાત હોય તો સુખેથી પરોપકાર કરવા ભૂલવું નહિ.

સાચો પરોપકાર કરતાં વૈરી કે વિરોધીએ કરેલાં વિધનોને જ્ઞાન-વિવેક સહિત સહન કરે અને મનમાં જરા પણ ડંખ કે કડવાશ ન રાખે તો સાચો પરોપકારી કહેવાય. તેમ કરનારના જીવનમાંથી માયા-મમતા દૂર થાય છે. અને તે સ્વ-પરની ઉન્નતિ કરી શકે છે.

વિરોધીએ લાગ જોઈને કરેલ તુકશાનને જોઈને તેનો બહલો લેવા જાય તો વધુ કડવાશ થવાનો સંભવ છે જ. પરંતુ તે સામે ન જોતાં ક્ષમા રાખીને તેના સામે વર્તવું તે હિતકર અને કલ્યાણકારક છે.

દોષ દર્શકને મિત્રો માનો

ભૂલો બતાવનારને મિત્રો માનવા જોઈએ. તેમના ઉપર રીસ કરવી જોઈએ નહિ. હાજી-હા કહેનારા તો બધે જ મળી આવશે. ને બધા જ કરશે. પણ તેથી કંઈ જીવન સુધરશે નહિ. જીવનને સુધારવું હોય તો તમારી ભૂલો બતાવનાર પ્રત્યે રોષ કરશો નહિ.

૧૬૨

આંતર જ્યોતિ

રાગનો ત્યાગ કર

આપણે એમ ન સમજવું કે આપણી કંઈ ભૂલ થતી જ નથી. મોહ-મમતા-અહંકાર અજ્ઞાનતા વગેરે જ્યાં સુધી આપણામાં છે ત્યાં સુધી આપણી ભૂલો થવાની જ. જ્યારે કેવલજ્ઞાન થશે ત્યારે કોઈ પણ પ્રકારની ભૂલ થશે નહિ. માટે જ્ઞાનીઓએ ખતાવેલ ભૂલોને સુધારી લેવી જોઈએ.

તમારી પાસે ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ-સત્તા વગેરે હશે તો પણ તમારી ભૂલો તો થવાની જ. અને જેમ તે અધિકાધિક હશે તેમ વધુ ને વધુ ભૂલો થવાની અને વિલાસ ખાતર વધારે દોષો લાગવાના. આ થવાનું કારણ આત્મિક ગુણ સંપત્તિનો અભાવ છે.

આત્મિક ગુણોની સંપત્તિ હશે તો જ ભૂલો ઓછી થવાની અને દોષો પણ ઓછા થવાના અને અનુક્રમે મૂળ-માંથી રાગ-દ્વેષ નષ્ટ થતાં સર્વથા તે ભૂલો ને દોષો થશે જ નહિ. માટે એ ભૂલોને દૂર કરવાના પ્રયત્નો ઉપર પ્રેમ રાખો.

ત્યાગ રાગ માટે હોવો જોઈએ, નહિ કે રાગ ખાતર. જો રાગ ખાતર તેમ કરવામાં આવે તો ભૂલો અને દોષોમાં વધારો થતો જ રહેવાનો અને હૈયે લ્હાય સળગતી જ રહેવાની. રાગનો ત્યાગ કરવો તે હૈયાની લ્હાયને શાંત કરવાનો સાચો ઉપાય છે. જ્યાં રાગ હોય ત્યાં ત્યાગ હોય નહિ અને જ્યાં ત્યાગ હોય ત્યાં રાગ હોય નહિ.

જો ત્યાગ કરવામાં સંસારના સુખોનો રાગ હશે તો વિવિધ રાગોને આવવાની જગા મળશે. માટે રાગને દૂર કરવા સવેગ ને વૈરાગ ધારણ કરો.

આંતર જ્યોતિ

૧૬૩

ભવનો ભવાડો

જ્યાં સુધી સંસારના સુખોને ગુણુ રૂપ જોવાય ત્યાં સુધી ચંચળતા ખસતી નથી અને સ્થિરતા રૂપી ગુણુનો નિવાસ થતો નથી. સ્થિરતા આત્મિક ગુણુ લાવવાને સમર્થ છે. જ્યારે ચંચળતા વિકારોને વધારે છે.

કોઈ પણ કાર્યો સ્થિરતા સિવાય પાર ઉતરતા નથી. તે પછી સ્થિરતા વિના મન-વચન અને કાયાના વિકારો ક્યાંથી ઓછા થાય? ન જ થાય. માટે સારા સંયોગો અને શુભ નિમિત્તો પ્રાપ્ત કરવાની જરૂર છે.

ચંચળતાનો ત્યાગ કરવાથી સુખ શાંતિ સ્વયમેવ પ્રાપ્ત થાય છે. પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયના પોષણમાં જેઓ સુખ શાંતા માની ખેડેલા છે તે વિકારી અને નાશવાળી હોવાથી તેના વિયોગથી દુઃખ થાય છે.

અનિત્યાદિ બાર ભાવના અને મૈત્રી-પ્રમોદ આદિ ચાર ભાવના સદા ભવાય તે આ ભવ ને પરભવનો ભરડો ટળી જાય.

બાહ્ય દેશનો ત્યાગ કરી જે અંતરાત્માનો લાભ લઈ રહેલ છે, તેઓ પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયો પ્રત્યે વિશ્વાસ શ્રદ્ધા રાખતા નથી જ. અતએવ આત્માના ગુણુમાં આગળ વધે છે. ત્યારે બાહ્યાત્મા લાભ લેવા અશક્ત બને છે. અંતરાત્મામાં એવી અલૌકિક શક્તિ જાગતાં સુખોની આશા પણ રહેતી નથી.

૧૬૪

આંતર જ્યોતિ.

બિચારા બાપડા

શ્રેયાથીઓ ! બાદના આડંબરમાં ખુશી થશો નહિ. કારણ કે તેમાં ખુશી થવાથી તેનું ધમંડ થાય છે, અભિમાનના વિચારો આવે છે. આ વર્તનમાં અસર કર્યા વિના રહે નહિ. અને તેની અસર થતાં જ આત્મશ્રેયઃ ભૂલી જવાય માટે આડંબરમાં રાજી થવું નહિ.

જેઓ દુન્યવી આડંબર દેખીને આનંદ પામી તેમાં આસક્ત બને છે. તે પોતાનું હિત ચૂકી જાય છે. અને પોતે બલતે જ વિધનો ઊભાં કરે છે.

આડંબરો કાયમ રહેતાં નથી. તે પતી ગયા પછી શક્તિ વિનાના માણસોને એવી સ્થિતિમાં મૂકે છે કે તે બિચારા બાપડા બની હીનતા ધારણ કરે છે.

પોતાની જે સ્થિતિ પ્રાપ્ત થયેલ હોય તે સ્થિતિનો વિવેક કરી સંતોષ ધારણ કરવો અને સદ્ગુણો મેળવવા માટે મહેનત કરવી. તેથી આડંબર કરવાની ઈચ્છા થશે નહિ અને ગુણો વધારવાનો પ્રેમ જાગશે.

તમારા ભાગ્યોદય જે જે સાધનો-સંયોગો મળ્યા છે તે ઓછા મળ્યા નથી. તે સાધનોનો સહારો લઈને ગુણો મેળવશો તો દુઃખો ટળવાના, શાંતિ મળવાની અને પછી હીનતા ધારણ કરવી પડશે નહિ. માટે જે મળ્યું છે તેમાં સંતોષ માણો.

ગુણો વિના આડંબર કોઈપણ લાભ આપી શકશે નહિ. લાભ માત્ર સદ્ગુણો જ આપશે. માટે તે પ્રાપ્ત ભૂલવું નહિ.

આંતરે જ્યોતિ

૨૬૫

નજરના ઝેર

પારકાના અવગુણો સાંભળી ખુશી થનાર પોતાનામાં ગુણો લાવવા પ્રાયઃ અશક્ત બને છે. ગુણો સાંભળનારના દોષો ટળે છે અને ગુણો મેળવવા માટે પ્રેમ બળે છે. ગુણોનો પ્રભાવ કડવ શ કાષે છે.

દષ્ટિને બદલવી તે ગુણી જનોતું ઉત્તમ કામ છે. દષ્ટિમાં ઝેર પણ છે અને અમૃત પણ છે. દોષોને જોવામાં વેર વિરોધાદિકના વિચારો આવતાં અદેખાઈ જન્મે છે અને અદેખાઈને લીધે ગુસ્સાને આવવાનો અવકાશ મળે છે. તેથી ખુદ્ધિમાં બગાડો થાય છે અને વિકારો થાય છે. પરીણામે વેર-વિરોધની પરંપરા વધતી જ બંધ છે.

ગુણી નજરે જોતાં સારા વિચારોના યોગે વિવેક થાય છે. ક્રોધ-અદેખાઈ વગેરે ટળે છે અને હૃદયમાં શાંતિનો નિવાસ થાય છે. ખુદ્ધિ નિર્મળ બને છે. ચિત્ત સ્થિર થાય છે. ગુણોમાં વધારો થાય છે. અને આવેલા દુઃખો દૂર થાય છે.

જ્યાં સુધી ગુણી નજરે જોવાશે નહિ ત્યાં સુધી વિષય કષાયના વિકારો દૂર થશે નહિ અને તેનું ક્ષણ ભોગવવું પડશે. જ્ઞાનપૂર્વક સહન કરશો નહિ, તો વિકારો તમને જેમ તેમ દુઃખ આપશે.

કરેલા કામોની કદર ગુણી નજરે જોવાથી થાય છે. ભૂલો થઈ હોય તો પણ તે દોષરૂપે દેખાતી નથી. માટે કદર કરવા માટે-કૃતજ્ઞી થવા માટે ગુણી નજરે જોવાની ટેવ પાડવી તે હિતકર છે.

૧૬૬

આંતર જ્યોતિ

વિશ્વાસ કેનો કરશો ?

સ્વજનોનો જે વિરોધી હોય, મિત્ર દ્રોહી હોય, ખોટી સાક્ષી પુરનાર હોય, વિશ્વાસઘાતી હોય, કપટથી પરિવારનું પોષણ કરનાર હોય, તેઓની નજર વિકાર ભરેલી જાણવી. તેઓના ઉપર વિશ્વાસ રાખવો નહિ. વિશ્વાસ તો સદાચારી ઉપર જ રાખવો.

બહુરમાં સદાચારી ધર્મી કહેવાતા હોય અને ખાનગીમાં અનાચારી હોય તે પણ વિશ્વાસુ કહેવાય નહિ. ખાનગી અને બહુરમાં જે ન્યાય-નીતિ પરાયણ અને પાપ-ભીડ તેમ જ ભવભીડ હોય તેનો જ વિશ્વાસ કરવો.

બુદ્ધિ ક્યાં વાપરશો ?

કોઈ સારો કહે તે સાંભળતાં આનંદ થાય છે અને પુનઃ પુનઃ સારા સાંભળવાની આશા થાય છે. પરંતુ સદાચારનું પાલન કરી સારા બનવું પસંદ પડતું નથી. મન-પસંદ શાંતિકર બનવાની ઇચ્છા હોય તો સદાચારનું સેવન કરો.

તમારી પાસે સારા સાધનો હશે તે ન્યાય નિપુણ બની સદાચારનું પાલન કરશો ત્યારે આત્મિક ગુણો પ્રાપ્ત કરવામાં સારો સહારો આપશે. નહિતર તે જ સાધનો ઉન્માર્ગે ચઢાવી ખરાબી કરવામાં બાકી રાખશે નહિ.

સહારો ગમે તેટલો લાભ આપનારો હોય પણ તેને બગાડનાર બુદ્ધિ છે. બુદ્ધિ બગડતાં માનવી ઉન્માર્ગે ચડે છે. ને તે જ બુદ્ધિ ક્યારેક મસ્તક પણ કપાવે છે. બુદ્ધિને જેમ વાળીએ તેમ વળે છે. તમે બુદ્ધિનો ઉપયોગ ક્યાં કરશો ? સદાચારને બગાડવામાં કરશો નહિ.

આંતર જ્યોતિ

૧૬૭

પેટની પરાધીનતા

વૃક્ષના ફળો ખાઈ પશુ-પંખીઓ તેમજ માણસો પેટ ભરી શકે છે પણ નારકો તથા દેવો ફળોથી પેટ ભરવા અશક્ત છે. તે મુજબ માણસો જ્ઞાનીઓ મળે તો ભવોભવ-રૂપી ભૂખથી રીબાતા દુઃખને દૂર કરવા સમર્થ બને.

જ્ઞાની સિવાય પેટની ક્ષુધાને ટાળવા કોઈ સમર્થ છે નહિ. ફળોથી તૃપ્તિ કાયમી રહેતી નથી. બહુ બહુ તો એકાદ બે દિવસ સુધી, પછી ભૂખ સતાવ્યા જ કરે છે. આ માટે જ્ઞાનીની જરૂર પડે છે.

જ્ઞાનીઓ ઉપદેશ આપે છે કે પેટની પીડા-ભૂખ વિગેરેની ઓછી પરાધીનતા નથી. તેને ઓછી કરવી હોય તો બે ઘડી ત્રણ ઘડી સુધી કામૂમાં રાખવા માટે સહન કરો. એમ કરતાં આગળ વધુ સહન કરવાની તાકાત આવશે.

અનાદિ કાળથી ભૂખની પીડાથી ખાવા માટે ટેવાઈ ગયેલ છે. તે એકદમ ટાળી શકાશે નહિ. આ ટેવને કબજામાં લેવા માટે થોડો સમય સહન કરવું પડશે.

દરેક ખાખતની પરાધીનતા દૂર કરવા થોડુક સહન કરવું જ પડે છે. તેમ કર્યા વિના સ્વતંત્રતાનું સુખ મળતું નથી. તેમજ સત્યાનંદ પણ મળતો નથી.

માણસો અને દેવોને પણ માન-સત્કાર મેળવવા માટે ઓછી મહેનત કરવી પડતી નથી. તે માટે ઘણી ઓશીયાળી કરવી પડે છે. તે ત્યારે જ ખસે કે આશંસાનો ત્યાગ કરે તો જ.

૧૬૮

આંતર જ્યોતિ

આઝાદીનું નવ પ્રભાત

દુન્યવી આશુસાનો ત્યાગ કરી, કષ્ટો સહન કરવાથી સ્વતંત્રતાનો આવિર્ભાવ થાય છે. મનુષ્યોમાં આ શક્તિ રહેલી જ છે પરંતુ તેને ફેરવવામાં આવે તો જ તે પ્રગટ થાય.

સ્વતંત્રતા મેળવવી છે અને દુન્યવી આશા-તૃષ્ણામાં તણાવું છે. તે બનવું જ અશક્ય છે. આશંસાદિ નહિ કરે તો પણ પ્રગટ થએલ સ્વતંત્રતાની તાકાત એવી છે કે દરેક બાબતમાં તે અનુકૂળતા આપશે.

મોહ મમતા અને અજ્ઞાનતાના ચોગે ઇચ્છા-તૃષ્ણા વધે છે તેમ તેમ આત્માની શક્તિ ઉપર દબાણ વધતું જાય છે અને જોઈએ તેવી દરેક બાબતોમાં અનુકૂળતા થતી નથી. ઉલ્ટું તેનાથી પ્રતિકૂળતા જ આવી મળે છે.

સમ્યક્ દર્શન-જ્ઞાન અને ચારિત્રનું પાલન કરવામાં આવે, તો જ મોહાદિક ટળે અને આત્મિક સ્વતંત્રતાનો ઉઘાડ થાય. આ સિવાય અન્ય કોઈ ઉપાય નથી.

આપણે વિવેક કરવો જોઈએ કે રોજ બરોજ આપણે સંસારની પરાધીનતા ઓછી કરીએ છીએ કે તેના બંધનને વધુ મજબૂત બનાવીએ છીએ? આવો વિવેક કરવાથી સાચી સમજ આવશે અને વિચારો પણ પરાવર્તન પામશે. આમ થવાથી પરાધીનતા ધીરે ધીરે ઓછી થતી જશે. માટે ભયો! દરેક બાબતમાં તમે વિવેક કરવાની ટેવ પાડો.

:આંતર જ્યોતિ

૧૬૯

બળ અને બુદ્ધિ

મનુષ્યલવ તો પામ્યા, પરંતુ તેનો સારો ઉપયોગ કરી લેનાર કુશાચ્ર બુદ્ધિવાળો કહેવાય. આ માનવલવનો એવો ઉપયોગ કરી લો કે આલોકે ને પરલોકે સુખરૂપે જીવન ગુજારી શકાય અને સર્વ પ્રકારના દુઃખો દૂર થઈ જાય.

મનુષ્યલવમાં બળ-બુદ્ધિ સારા પ્રમાણમાં હોય, માયા મમતાદિક ઓછા હોય અને તેને ટાળવા માટે પ્રયાસ થતા હોય તો જ બુદ્ધિમાનો થોડા લવમાં માયા-મમતાદિકને મૂળમાંથી ટાળી સર્વથા સુખના સ્વામી થાય.

બળ અને બુદ્ધિ એવા મેળવો કે જેથી આંતરિક મલીનતા ટળે અને આત્મા ઉજ્જવળ બને અને પરમ સુખ સાંપડે.

કેટલાક પોતાના બળ-બુદ્ધિથી ખીજને હેરાન કરીને રાજી થાય છે. જ્યારે સજ્જનો તેમ નહિ કરતાં તેનાથી ખીજઓનું ભલું કરીને રાજી થાય છે. ખીજઓને હેરાન કરનારા, તેમને દુઃખી કરનારા વેર-વિરોધની પરંપરા વધારે છે. જ્યારે સજ્જનો તે પરંપરાને વધતી અટકાવે છે.

વેર-વિરોધને ટાળે, તેની પરંપરા વધવા દે નહિ અને પ્રશમતા ધારણ કરે, તે જ બુદ્ધિમાન અને બળવાન કહેવાય. એવા સુજ્ઞો પ્રશંસાપાત્ર અને અનુકરણીય બની સ્વ-પરને લાલ આપવા સમર્થ બને છે.

૧૭૦

આંતર જ્યોતિ

સતત ચોડી રાખો

તાત્ત્વિક નિશ્ચય દષ્ટિ દ્વારા વિચાર કરીને જ્ઞાનીઓ કહે છે કે આત્મા તો પવિત્ર છે. પરંતુ રાગ-દ્વેષના લીધે તે મલીન બન્યો છે. આ મલિનતાને દૂર કરવામાં આવે તો આત્મા પુનઃ પવિત્ર બની શકે છે.

અહિંસા, સંયમ, તપ-જપાદિકથી આત્માને પવિત્ર બનાવી શકાય છે. આત્માની પવિત્રતાના ખરોખર ખ્યાલ રાખી જે મનુષ્યો દુનિયાના વિષયોમાં લાંપટ બનતા નથી અને કષાયોના વિચારોમાં ફસાતાં નથી તેઓ જ આત્મિક ગુણોને પ્રાપ્ત કરીને આત્માને પવિત્ર બનાવવા સફળ થાય છે.

વ્યાવહારિક કાર્યો કરતાં આત્માને પવિત્ર કરવા સતત જાગૃત રહેવું તે જરૂરી છે. આ જાગૃતિ જો સતત રાખવામાં ન આવે તો માનવી તેનું મૂળ કર્તવ્ય ભૂલીને વિકારોમાં ફસાઈ પડે અને આત્મા વધુ મલિન બને.

ઘડીનો ય વિશ્વાસ નહિ

આયુષ્ય તો નદીના પ્રવાહની માફક વ્યતીત થાય છે. સંધ્યાના રંગની માફક ક્ષીણ થાય છે અને સામે આવી રહેલ અંધકારની જેમ હાજર થાય છે. તે કોઈની શરમ રાખતું નથી, કે હજી આ ભાઈ નાના છે. તમને ઘણાં કામ કરવાની ઉમેદ છે માટે લાવ થાંભી જઈ. પણ તે એક ઘડી ય થોભશે નહિ. અને મનની મનમાં રહી જશે. માટે ઘડી-યનો વિશ્વાસ કરશો નહિ.

આંતર જ્યોતિ

૧૭૧

આત્માના આવરણ

સમ્યગ્જ્ઞાનીઓ કર્મ માત્રને ભાવ રોગ કહે છે. તેનાથી શારીરિક અને માનસિક રોગ અનાદિ કાળથી માણસને લાગુ પડ્યા છે. આ શારીરિક રોગને વ્યાધિ કહેવાય છે અને માનસિક રોગને આધિ કહેવાય છે. આ બંને ય રોગો કર્મની ઉપાધિને લીધે વળગ્યા છે.

આ ભાવ રોગોને દૂર કરવા ઉપાય કરવા જોઈએ. તે ક્યારે કરશો ? આ કર્મોની ચીકાશ ઘણી જ ગાઢ અને ગુપિલ છે. તેને દૂર કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવે તો તે જરૂરથી દૂર થાય.

રાગ-દ્વેષ, કામ-ક્રોધ-મોહાદિ ચીકાશ છે. આની સાથે કર્મોને સંબંધ છે. આત્માની સાથે જો તેનો સીધો સંબંધ હોત, તો દૂર કરી શકાત જ નહિ. પરંતુ તેમ નથી. આથી જ અનંત જ્ઞાનીઓ કર્મોના સંબંધને કાપીને અક્ષયપદને પામ્યા છે અને પામશે.

આત્મા તો જ્ઞાતા-દૃષ્ટા સ્વભાવવાળો છે. પરંતુ તેના ઉપર રાગ-દ્વેષ વગેરેની ચીકાશ લાગવાથી તે મલીન બન્યો છે. આ મલીનતાને દૂર કરવા માટે વિવેક કરવાની જરૂર છે. જ્ઞાન-ધ્યાન વગેરે કરવાં જરૂરી છે. ભલે અનાદિકાળથી આ ચીકાશ આત્માને વળગેલી હોય, પરંતુ તેને આ પ્રમાણે જ્ઞાન-ધ્યાનથી સાફ કરવામાં આવે તો આત્મા જરૂરથી નિર્મળ અને પવિત્ર બની શકે છે.

૧૭૨

આંતર જ્યોતિ

ભાવરોગો સર્વથા, સર્વત્ર અને સર્વદા માટે નાશ પામે, તે માટે પ્રયત્ન કરવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. ફક્ત શારીરિક કે માનસિક રોગો ક્ષણભર માટે નાશ પામે તેથી સંતોષ માનવો નહિ, પરંતુ તે હંમેશને માટે ટળી જાય તેવા પ્રયાસો કરવા.

રાગ-દ્વેષાદિકથી મન સદા ચિંતાતુર બને છે. વ્યાધિ હોય તો યે આત્માને શુદ્ધ કરવા ગમ પડતી નથી. વિષય વિલાસો મળતાં તે ખોટી શાંતિ માણે છે. પણ જ્યારે તેનો વિયોગ થાય છે. ત્યારે તેના દુઃખથી તે પાગલ જેવા થઈ જાય છે આ સઘળું જાણવા જેવું છે. પુત્રાદિકનો અભાવ હોતે શા માટે માતાપિતા ચિંતાતુર બનતા હશે? પુત્રાદિક હશે તો જ આનંદમાં રહેવાશે એમ માનવું તે અજ્ઞાન છે.

જે કર્મની ચીકાશ ખસે તો જ આનંદ મળે, નહિતર ચક્રવર્તીનો વૈભવ મળે તથા દેવોની સાહ્યબી મળે તો પણ સુખ-શાંતિ મળતી અશક્ય છે. આ મુજબ જાણનાર વિવેકી કર્મની ચીકાશ દૂર કરવાના હંમેશ પ્રયત્નો કરે છે.

કર્મ મત્તીનતારૂપી ચીકાશને કાઢવા તૈયાર થઈ ભાગ્યા-નુસારે પ્રાપ્ત થયેલાની પાસે પુત્ર પિતા-પરિત્રહ-પરિવાર ન હોય તો સુખેથી ચીકાશ દૂર કરવા ઘણાં વિઘ્નો આવતાં નથી. અને હોય તો ઉદ્ધારીન ભાવે વર્તન રાખી તેમાં લેવાતાં નથી. કર્મની ચીકાશને સારી રીતે દૂર કરવામાં આવે તો આત્મા સ્વ સ્વરૂપે પ્રકાશે,

આંતર જ્યોતિ

૧૭૩

આત્માનો સ્વભાવ

મતિજ્ઞાન-શ્રુતજ્ઞાન-અવધિજ્ઞાન તથા મનપર્યાય જ્ઞાન જે થાય છે તે કર્મની ચીકાશ અંશે અંશે દૂર થવાથી જ થાય છે. અને કેવળજ્ઞાન તો સર્વથા ઘાતિક ચીકાશ ખસવાથી જ થાય છે.

ચીકાશને-અંશે અંશે દૂર કરવાથી કર્મની મલીનતાનો સર્વથા ત્યાગ કરવાની શક્તિ આવે છે. માથે ઘણું દેવું થઈ ગયું હોય, તો તેને ધીમે ધીમે ચૂકવતા જેમ અંતે દેવામાંથી સાવ નીકળી જાય છે, તે પ્રમાણે કર્મના દેવામાંથી સાવ છૂટી જવા માટે ધીરે ધીરે તેનું દેવું ભરપાઈ કરવું જોઈએ.

કર્મની મલિનતા જ્યાં સુધી છે ત્યાં સુધી આગળ વધાતું નથી. આગળ વધવા માટે તેનો ત્યાગ કરવો જરૂરી છે. આમ કરવું એકદમ અઘરું લાગે. પણ ધીમે ધીમે તેની ટેવ પાડવાથી પછી તે સહજ બની જાય છે.

તન-મન દર્દને પ્રયાસ કરીશું તો જ કર્મની મલિ-ખસવા માંડશે અને જે આનંદ ઠંકાઈ ગયેલ છે તેનો પ્રગટ-ભાવ થશે. અને જ્યારે તેસર્વથા ખસી જશે પછી તેવી મલિનતા પુનઃ લાગશે નહિ, આવે આત્માનો સ્વભાવ છે.

વસ્ત્રાદિકને સાફ કર્યા પછી પણ તેને મલિનતા લાગે છે. આથી તેને પુનઃ પુનઃ સાફ કરવા પડે છે. કર્મની મલિનતા દૂર કરવા માટે પણ પુનઃ પુનઃ સફાઈ કરવી પડશે. અને આત્મા જ્યારે સર્વથા નિર્મળ ને નિર્મળ બની જશે. પછી તેવું કરવાની જરૂર નહિ રહે.

૧૭૪

આંતર જ્યોતિ

ચકાવો

જ્યાં સુધી માયા-મમતા પર પ્રેમ રાખીશું ને તેને વધારવા પ્રયત્ન કરીશું, ત્યાં સુધી તે દૂર ખસશે નહિ અને ચાર ગતિના ચકાવામાં પરિભ્રમણ કરાવશે. તેમાં આનંદ માનવામાં આવશે તો નિર્મળ બનાશે નહિ.

દેવ ગતિ કે માનવ ગતિ પણ ચકાવો છે. અને સર્વથા શાંતિ-તૃષ્ટિ-પુષ્ટિ આપનાર નથી જ. આ ચકાવો આયુષ્ય ખતમ થયા પછી કર્મનાં અનુસારે બીજા ચકાવામાં આવવું જ પડશે. બીજા ચકાવા કયા ? તો તે તિર્યંચ અને નારકીના છે. તેમાં તો મહાદુઃખ છે.

ઘડી-બે ઘડીના મનથી માનેલા સુખ ખાતર મહા પરિતાપ અને પરાધીનતા કોણ પસંદ કરે ? અજ્ઞાની પણ પસંદ કરે નહિ. તે પણ સદા સુખ શાંતિ ઈચ્છે છે. આપણે તો સમગ્ર અને શાણા છીએ. તેથી ક્ષણ ભંગુર સુખની ઈચ્છા કરાય નહિ.

જ્યારે ક્ષણભરના વિલાસોનો ત્યાગ કરી જિનવરની આરા મુજબ વર્તન થશે ત્યારે પરિભ્રમણ અદ્ય થતાં સર્વથા બંધ પડશે. ચંત્રમાં તેલ હોય ત્યાં સુધી ચાલે. તે ખતમ થયા પછી તે બંધ જ પડે.

આ શરીર પણ એક ચંત્ર છે. તેમાં સારા વિચાર અને ભાવનાનું તેલ પૂરો. અને વિષય કષાયનો કચરો તેમાં ઘૂસી ન જાય તે માટે કાળજી રાખો ને દરરોજ તેને સાફ કરો.

આંતર જ્યોતિ

૧૭૫

એમાં વાંક કોનો ?

તમે રસ્તા ઉપરથી પસાર થતા હો અને તમે જીવો કે ઉપરથી કોઈ છાપરાનું નળીયું પડી રહ્યું છે. પરંતુ તમે ત્યાંથી ખસતા નથી અને નળીયું તમને વાગે છે. તેમાં વાંક કોનો ? એ વાંક તો તમારો જ ગણાય. કારણ તમે જો ત્યાંથી ખસી ગયા હોત તો એ નળીયું તમને વાગત નહિ.

માણસો જ્યાં માર ખાવાની ભીતિ હોય અને જ્યાં આધિ-વ્યાધિ થવાના કારણો હોય ત્યાં જ જાય તો પછી તેમને માર પડે અને આધિ વ્યાધિ લાગુ પડે જ. પણ જો તે માર્ગે ન જાય તો તે જીવન સુખરૂપે પસાર કરી શકે.

સંસારના વિલાસો જ એવા છે કે આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિ ન હોય તો પણ તે આવીને વળગે છે. માટે સમજીએ તો તે માર્ગેથી ખસી જવામાં જ લાભ છે. જેઓ એવા રસ્તેથી જતાં રહ્યાં છે તે આત્મિક વિલાસોના આનંદમાં મૂકાલે છે. જ્યારે ખીજાઓ આધિ-વ્યાધિનો માર ખાય છે.

માર એક પ્રકારનો નથી. ખરાબ વિચારોનો માર, કડવા વચનનો માર, કાચિક દુરાચારનો માર, એમ અનેક માર છે. તેનાથી બચી શકાય તો જીવન નિર્ભય બને. દરેકે વિચારવું જોઈએ કે પોતાને કયા પ્રકારનો માર પડે છે ? તે શાથી પડે છે ? તે જાણીને પછી તે મારથી બચાય તે માટે પ્રયત્ન કરવા જોઈએ.

૧૭૬

આંતર જ્યોતિઃ

મારણનું નિવારણ

કોઈનું ખરાબ ચિંતવણું નહિ. દરેકનું કલ્યાણ થાયો. ને સૌ સુખી થાયો, એ મુજબ ભાવના ભાવવાથી માર પડશે નહિ. અને પડતો હશે તો ઓછો થશે. વચનમાં કટુતા ધારણ કરવી નહિ. હિત મિત અને પથ્ય વાણીનો પ્રયોગ કરવો. તેમ કરવાથી ક્લેશ અને કંકાશ થશે નહિ.

પંચાચારરૂપી સદાચારનું પાલન કરવાથી દુરાચારનું દુઃખ થશે નહિ અને તેનો માર પણ પડશે નહિ. સુખ શાંતિ માટેનો આ સુંદર માર્ગ છે.

જ્ઞાનીઓ ફરમાવે છે કે, જે જે માર પડે છે તે તે મન, વચન અને કાયાના ખરાબ વિચારો ને વર્તનથી પડે છે. સદાચારનો ત્યાગ કરી ઉન્માર્ગે ગમન કરવાથી પડે છે. માટે જે તમે સમજી હો તો તેનાથી ચેતો.

આપણે વિવિધ મારનો અનુભવ કરીએ છીએ, તેથી સુખશાતાની ઇચ્છા કરીએ છીએ. પરંતુ તે મારને માર્યા વિના સુખ શાંતિ આવશે નહિ.

હેય-જ્ઞેય અને ઉપાદેયના વિચાર-વચન અને વર્તનના યોગે સમ્યગ્ દર્શનવાળા લાગ્યશાળીઓ વિચાર વર્તનમાં પુનઃ પુનઃ ઉપયોગ રાખે છે અને રાખે તો જ સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાન દુષ્ટ કર્મોને કાપીને શાંતિ આપવા સમર્થ બને. સમ્યગ્ દર્શનનો પ્રભાવ દરેક માનવીઓને નિર્દોષ રાખે છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૭૭

કાયા-નેતરની સોટી

પાણી શરીરની મલિનતા દૂર કરે છે અને તેને ચોખ્ખું રાખે છે. સદ્વિચારો માનસિક વૃત્તિઓને શુદ્ધ રાખે છે અને મધુરી વાણી મુખને શોભાવે છે. આનાથી માનવજીવન સફળ બને છે.

કાયા-માયાને જેમ વાળીયે તે વળે છે. સંસારના વિષય કષાયમાં વાળીએ તો તેમાં તે વળે છે અને પ્રભુ અરિહંતાદિના ગુણોનું આલંબન લઈ આત્મિક ગુણોમાં વાળીયે તો તેમાં પણ વળે છે.

વાળનારમાં વિવેક ન હોય તો આ કાયા તેને માર ખવરાવે છે. માટે તમારી આ કાયાને એવી રીતે વાળો કે જેથી સદ્ગુણો વધે અને તમારે માર ખાવો ન પડે.

પારકી સંપત્તિનો ભોગવટો કરી ગર્વ કરવો તેથી કંઈ કીર્તિ મળતી નથી. પણ પોતાની મમતા અહંકારાદિએ બંધાવી પાડેલ પોતાની જ સંપત્તિને બલ-બુદ્ધિ વાપરી સ્વાધીન કરવી તેમાં જ મોટાઈ છે ને કીર્તિ છે. બાકી જે પારકી સંપત્તિ છે તે છેવટે મૂકીને જ જવી પડશે.

કશું સાથે નહિ આવે

એક રાજ્યે બીજાનું રાજ્ય પડાવી લીધું અને અભિમાન કરવા લાગ્યો. પરંતુ મૃત્યુ પછી તેની સાથે કંઈ ન આવ્યું અને આર્ત ધ્યાન ધરતો તે દુર્ગતિમાં ગયો. માટે પોતાની આત્મિક સમૃદ્ધિને મેળવી આભવ અને પરભવના દુખો દૂર કરી સુખી થાઓ.

૧૭૮

આંતર જ્યોતિ

ભૂલ્યા ત્યાંથી ફરી ગણો

બે ત્રણ લુટારાઓએ લેગાં થઈને શ્રીમંતો અને સાધારણ લોકોનું ધન લૂંટી લેણું કરવા માંડ્યું. તેનાથી સંતોષ થયો નહિ, આથી રાજાનો ભંડાર લૂંટવા ગયાં. પણ તેમ કરતાં તેઓ પકડાઈ ગયાં અને તેમને ફાંસી દેવાનો હુકમ કર્યો. લુટારાઓએ ઘણા કાલાવાલા કર્યાં. પણ રાજાએ તે માન્યું નહિ. અંતે લુટારાઓ ફાંસીએ ચડ્યાં. ને લૂંટનો માલ અહીં જ મૂકીને મરણ પામ્યા.

આ પ્રમાણે પારકી વસ્તુઓને દગો કરીને લેગી કરો તે પણ એક પ્રકારની લૂંટ છે. અહીં ભલે તમે શાહુકારી બતાવો. પણ ધર્મરાજ આગળ તો તમે ગુનેગાર જ ઠરશો. તેથી લૂંટ કરવાથી તમને અનંત મરણની શિક્ષાઓ થશે. માટે ભલ્યો ! ધર્મરાજના કદી ગુનેગાર બનશો નહિ.

સદાચારોનું પાલન પોષણ કરી ધર્મમય જીવન જીવશો તો ધર્મરાજ તમને દેવલોકની સાહ્યબી આપશે અને અક્ષયનીધિના તમને અધિકારી બનાવશે.

પ્રભુના-આત્માના-ધર્મના ગુનેગાર બનશો નહિ. અને ગુનો કર્યો હોય તો તેની માફી માંગજો. અને ફરીથી તેવું ન બને તે માટે વિવેક રાખજો. ભૂલ્યા ત્યાંથી ફરી ગણજો. અને દુરાચારનો ત્યાગ કરી સદાચારનું પાલન પોષણ ને સંવર્ધન કરજો.

આંતર જ્યોતિ

૧૭૯

ગુણોનું સ્મરણ કર

સાચા પ્રેમવાળાને પ્રભુની પ્રતિમા પણ પ્રભુ રૂપે જાણાય છે. તેમના ગુણોનું સ્મરણ કરવાથી પ્રભુ રૂપ બનાય છે. ધ્યેય ભમરીનું સતત ધ્યાન ધરતાં ભમરી બને છે તે પ્રમાણે શિષ્યો ગુરૂમહારાજના ગુણોનું સ્મરણ કરીને ગુરૂ બને છે. પુત્રો માતાપિતાનું સ્મરણ કરે તો જ પિતા તરીકે થઈને નિર્લેપ ભાવે રહીને ગુણી બને.

સદ્ગુણોનું સ્મરણ શુભ સંસ્કાર પાડે છે અને શુભ સંસ્કારના યોગે શુદ્ધ બનાય છે. તેનાથી જે ખરાબ સંસ્કાર પડેલા હોય છે તે ખસવા માંડે છે. આ સઘળો પ્રભાવ શુદ્ધ પ્રેમનો છે.

કંઈક મુજબ વસ્તુઓ મળતી હોય ત્યારે પુત્રાદિક પ્રેમ રાખનારા ઘણા હોય છે, પણ તેથી કંઈ ગુણી બનાવું નથી. જેઓ માતાપિતાના ગુણો ગ્રહણ કરે નહિ, ગુરુજનોના ગુણો ગ્રહણ કરે નહિ તેમજ તે ગુણોનું સ્મરણ કેવી રીતે કરી શકે? ન જ કરી શકે. પરંતુ ભવ્યો! તમારે દરરોજ જે જે ઉપકારી છે તેમના ગુણોનું સ્મરણ કરીને તે ગુણોને ગ્રહણ કરવા બેઈએ.

પાણીનો પરપોટો

પરપોટો એમ કહે છે કે વૈભવ મળ્યા પછી મદ-અભિમાનમાં કુલાઈ જશે નહિ. નહિતર મારી માફક કુટી જવું પડશે. કારણ કે દુન્યવી વૈભવો પુણ્યના આધારે છે. અને મદ-અભિમાન તે પુણ્યને ખાઈ બાય છે.

૧૮૦

આંતર જ્યોતિ

જેન્કમાં જમા કરાવો

જબ લગ તેરે પુણ્યકા, આયા નહિ કરાર
તબ લગ સબ કુછ માફ હૈ, ગુન્હા કરો હજાર.

જ્યાં સુધી પુણ્યોદય વર્તે છે ત્યાં સુધી સઘળી બાળ-
તમાં અનુકૂળતા રહે છે. ઇષ્ટ વસ્તુઓ મળે છે, સારા સંયોગો
બિલા થાય છે, સારા નિમિત્તો મળે છે, વેપાર ધર્મધોકાર
ચાલે છે, અવળા પણ સવળા થાય છે, વિરોધીઓ પણ
મિત્ર બને છે. પરંતુ જ્યારે રિદ્ધિગારવ, રમ્ભગારવ અને
શાતાગારવમાં આસક્ત બનતાં પુણ્ય ખતમ થાય છે ત્યારે
બધું જ ઉડ્ડું બને છે, વહાલાં વૈરી બને છે, વેપારમાં
નુકશાન બન્ય છે, સવળું અવળું પડે છે, શરીરમાં રોગો થાય
છે અને દરેક પ્રકારે પ્રતિકૂળતા હાજર થાય છે.

અત્યારે તમારી પાસે જે સંપત્તિ છે તે તમારી નથી.
જો તે તમારી જ હોય તો તે હૂર ખસી બન્ય નહિ, પરંતુ
તે કાયમ લવોલવ તમારી પાસે રહે. પણ તેમ તે કાયમ
રહેતી નથી. આથી માલુમ પડે છે કે આ સંપત્તિ, પૈલવ,
તમારા નથી. પુણ્યોદયે જ તે ટકી રહેલા છે. અને પાપનો
ઉદય થતાં તેને ખસી જતાં વાર લાગવાની નથી.

માટે હે ભવ્યો ! તમારી લક્ષ્મીને સાત ક્ષેત્રોમાં વાવો.
સાત ક્ષેત્ર રૂપી ઝેંકોમાં તે જમા કરાવો. તેનાથી તમારી
એ લક્ષ્મી હજાર ગણા વ્યાજ સહિત તે તમને મળશે. લક્ષ્મી
મેળવવાનો અને તેને વધારવાનો આ જ સત્યોપાય છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૮૧

દાન કેમ કરશો ?

જે તમે તમારી લક્ષ્મીને સાત ક્ષેત્ર રૂપી બેન્કોમાં જમા નહિ કરાવો તો તે લક્ષ્મી પુણ્યોદયના અભાવે તમારા હાથમાંથી છટકી જ જવાની. માટે તમારી શક્તિ મુજબ તમારી લક્ષ્મીને આ સાત ક્ષેત્રોમાં વાપરતા રહો.

કેટલાક લોકોની હાલમાં એવી વૃત્તિ થઈ છે કે અમે આખા ગામનું 'પાઈશુ', પણ જે અમારું 'પાશે તેનું' નખખોદ જશે. આવી વૃત્તિ રાખવી તે બરાબર નથી. જ્યાં આવી વૃત્તિ હોય ત્યાં ઉદારતા ક્યાંથી હોય ? સંતોષ ક્યાંથી હોય ?.

કેટલાક જે પાંચ હજારનું દાન કરે છે. પછી બીજે દિવસે છાપામાં જુવે છે કે મારું નામ આગ્યું છે કે નહિ, મારો ફોટો છપાયો છે કે નહિ. જે તેમ નથી બનતુ તો તેઓ દુઃખી થાય છે. ને કરેલું દાન જાણે નકામું ગયું હોય તેમ માને છે. આવા દાનથી લોકો વાહ વાહ કરે છે ને કીર્તિનો લાભ મળે છે પણ જે સત્ય લાભ થવો જોઈએ તે થતો નથી, આમ દાન કરવાથી લક્ષ્મી ઉપરની આસક્તિ દૂર થતી નથી. તેનાથી આત્મવિકાસ થતો નથી.

આત્મિક ગુણોનો વિકાસ થાય તે માટે જ દાન કરવું જોઈએ. કીર્તિ તો પડછાયા જેવી છે. પડછાયાને પકડવાથી તે હાથમાં આવતો નથી. માટે કીર્તિનો લાભ છોડીને પોતાના આત્માનો આધિભાવ થાય તે રીતે તમારી લક્ષ્મીને વ્યય કરો.

૧૮૨

આંતર જ્યોતિ

સોય અને કાતર

પારકાની વસ્તુઓમાં રાચી માચી રહેલાઓ પોતાના પક્ષને વધારવા, પોતાની મહત્તા વધારવા સમાજમાં ભાગલા પડાવે છે. તેવા માણસો કાતર જેવા કહેવાય. જેઓ પડેલા ભાગલાને સાંધવાનો પ્રયાસ કરે છે, તે સોય જેવા કહેવાય. કારણ કે તેવાઓને દુન્યવી મહત્તા મેળવવાની અભિલાષા હોતી નથી. તેથી તેઓ ભાગલાને સાધવા માટે પ્રયત્નશીલ બનતા હોય છે.

દરજી કાપવાનું કામ કાતરથી કરે છે અને સાંધવાનું કામ સોયથી કરે છે. વસ્ત્રને કાપી તે કાતરને પગ પાસે મૂકે છે, ન્યારે સોયને તે ધરાધર કાળજીથી ઊંચે મૂકે છે. તે પ્રમાણે જે ભાગલા પડાવે છે તેની હલકી સ્થિતિ થાય છે. અને જે ભાગલા સાંધે છે તેની ઊંચી સ્થિતિ થાય છે. માટે તમારે જો ઉચ્ચ સ્થિતિ મેળવવી હોય તો ભાગલા પડાવવા નહિ અને ન્યાં પડેલા હોય ત્યાં સાધવા માટે પ્રયત્નશીલ બનવું.

ભાગલા પડાવનાર ભાગલા પડાવી ઘડી માટે કુલાઈ બાય, પણ અંતે તેને પસ્તાવાનો જ સમય આવે છે. ન્યારે ભાગલાની સંધી કરાવનારને તો આનંદ જ હોય છે.

અતએવ આનંદના અભિલાષીઓએ હંમેશા સોયની જેમ સાંધવાનું કામ કરવું જોઈએ.

આંતર જ્યોતિ

૧૮૩

આત્માનું એકાંત

જે જનમ્યા છે તેમને કોઈપણ પણ એક વખત જવાનું જ છે. જતાં જતાં જો તેઓ સંયમ ને સદાચારની સુવાસ મૂકતાં જાય તો તેમનું સંસારમાં આવ્યું સાર્થક ગણાય. તેના બદલે જો તેઓ દુરાચારની દુર્ગંધ મૂકતા જાય તો તેમનું સંસારમાં આવવું નિર્થક બની જાય છે.

માનવે દાનવ બનવું નહિ પણ દેવ બનવા પ્રયાસ કરવો જોઈએ. જ્યારે તમોને કુરસદ મળે ત્યારે તમારા આત્માને એકાંતમાં પ્રશ્ન કરજો કે અરે! આત્મનું! તારે ઉર્ધ્વગામી બનવું છે કે અધોગામી?

આત્માનો સ્વભાવ ઉર્ધ્વગામી છે. માટે અધોગામીના નિમિત્તો તેમજ વિચારોનો ત્યાગ કરવો જરૂરી છે. તેમ નહિ કરવામાં આવે તો આત્મા અધોગામી બનશે. અને પછી તેને ઉર્ધ્વગામી બનવા માટે અસંખ્યાતો અગર અનંતો કાલ તેને પરિભ્રમણ કરવું પડશે.

હૈ આત્મનું! તું ચેતી જા. તારા વાણી વિચાર અને વર્તન એવા રાખ કે અધોગામી બનાવ નહિ. કારણ કે વાણી-વિચાર અને વર્તનના આધારે ઉચ્ચ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે. ઉર્ધ્વગામી બનવાનો તને હક્ક છે, ને તે તું બની શકે છે. જો કે આ માર્ગ ઘણો કઠીન અને અઘરો છે. પરંતુ શ્રદ્ધાને વિશ્વાસથી, ખંત અને ધીરજથી તે માટે પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો જરૂરથી આત્મા ઉર્ધ્વગામી બની શકે છે.

૧૮૪

આંતર જ્યોતિ

હસી લેતાં શીખ

જ્યાં સુધી માનવીને માથે વિપત્તિ વિડંબનાદિક આવી નથી ત્યાં સુધી કદાચ એ કહી શકે કે એમાં તે શી મોટી વાત છે! વિપત્તિ વગેરેનો સામનો તો હસતા મુખે કરવો. જોઈએ. પરંતુ જ્યારે સાચેસાચ વિપત્તિ આવે અને શ્રદ્ધા પૂર્વક આ વાક્ય બોલાય તો આ સામાન્ય વાક્યની કિંમત ઋષિ મુનિઓના વાક્યની કિંમત બરાબર ગણાય.

ઋષિ મુનિઓ કહે છે કે અરે! માનવી, વિપત્તિ વેળાએ વલોપાત કર નહિ. શોક સંતાપનો ત્યાગ કરીને આનંદમાં રહો. કારણ માથે આવી પડેલી વિપત્તિ પોતાની તાકાત બતાવ્યા વિના રહેશે નહિ. અને જો તું તેને જ્ઞાનપૂર્વક હસતા મોંએ સહન કરીશ તો તે તેનાં વિપાક બે ઘડી બતાવી ખસી જશે. અને જો તું શોક સંતાપ કરીશ તો તે તને વધુ રીખાવશે. માટે તું તારી વિપત્તિઓને હસતા મુખે સહન કરી લે. જેથી વિપત્તિઓનું જોર તારા ઉપર ચાલે નહિ.

આ સુજબ ઋષિ મુનિઓના વચન ઉપર જ્ઞાનપૂર્વક શ્રદ્ધા રાખનાર સંકટોને દૂર કરવા સમર્થ બને છે. આવા સમર્થ બનેલા શૂરવીર કર્મોદ્ધયે વિપત્તિઓનો સામનો કરી શક્તિઓને વધારી સુજન્મની સાર્થકતા કરી ઘણો જ લાભ મેળવે છે. અને જન સમુદાયનો ઉદ્ધાર કરવા કટીબદ્ધ બને છે. માટે સમ્યક્ જ્ઞાનીના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખી સ્વ-પરનો ઉદ્ધાર કરો.

આંતર જ્યોતિ

૧૮૫

$$\text{જીવન} + \text{મેજમજ} = \text{દુઃખ}$$

જેના વાણી-વિચાર અને વર્તન જિનેશ્વરની આજ્ઞા મુજબ છે તેઓના ઉપર આકૃત આવતી નથી અને આવી હોય તો તેને ખસી જતાં વિલાંબ થતો નથી. માટે સુખી થવાનો માર્ગ આચાર-વિચાર અને ઉચ્ચારની શુદ્ધિમાં સમાયેલો છે. નહિ કે માલ મલીદા ખાઈને વિલાસોમાં રૂખી મોજ મજ કરવાનો.

આચાર-વિચાર ને ઉચ્ચાર શુદ્ધ કરવા તે ધર્મ કહેવાય. જ્યાં આ ત્રણેયની શુદ્ધિ થતી નથી તે અધર્મ કહેવાય.

જીવનનું ધ્યેય

જીવન પ્રવૃત્તિનું કેન્દ્ર છે. જીવનમાં કંઈ ને કંઈ પ્રવૃત્તિ હોય જ છે. તમારી દરેક પ્રવૃત્તિ એવી હોવી જોઈએ કે જેનાથી તમને સ્વાધીનતા પ્રાપ્ત થાય. તેવી પ્રવૃત્તિ જો ન થાય તો દુઃખની પરંપરાને ઊભી કરે છે.

પ્રવૃત્તિ એવી હોવી જોઈએ કે સ્વ અને પરને તે સત્યાનંદ અર્પણ કરે. પોતાના આત્માને જીવવા લાયક બનાવે.

સાચી ને સાચી રીતે જીવવા માટે જે પ્રવૃત્તિ કરે છે તેનામાં દાનવતા હોતી નથી. ત્યારે જ અન્ય વાણીઓ પોતાના જીવનને જીવી શકે છે અને સહારો આપવા સમર્થ બને છે. આવા જીવનનું આંતિક ધ્યેય, સર્વથા કર્મોનો ત્યાગ કરી મોક્ષ મેળવવાનું હોવું જોઈએ.

૧૮૬

આંતર જ્યોતિ

આત્માની ઓળખ

જે પોતાના આત્માને રીતસર ઓળખે છે તે જ બીજાના આત્માને ઓળખી શકે છે. જેણે પોતાના આત્માને જ ઓળખ્યો નથી પછી એ બીજાના આત્માને કયાંથી ઓળખી શકવાનો છે ?

પોતાના આત્માને ઓળખ્યો ક્યારે કહેવાય ? પોતાને સુખ પ્રિય છે તે મુજબ બીજા જીવોને પણ સુખ પ્રિય છે, દુઃખો કોઈને વહાલા નથી. આમ જે સમ્યક્ રીતે સમજે છે તેને પોતાના આત્માની પ્રાથમિક ઓળખાણ થઈ છે એમ કહી શકાય.

આવા અંતરાત્માઓ કર્મની સત્તાને તોડવા તત્પર બને છે. એટલે અઠાર પાપસ્થાનકો ને દુઃખના કારણો માની તેનાથી બને તેટલા દૂર રહેવા પ્રયત્ન કરે છે. પાપ સ્થાનકોના સેવનથી અંતે પીડાનો પાર રહેતો નથી, એવા જીવનને જીવવું તે દુઃખને આમંત્રણ આપવા બરાબર છે.

સૌને વહાલું સુખ

જ્ઞાની હોય કે અજ્ઞાની પણ દરેકને સુખની અભિલાષા હોય છે. કારણ સુખ સૌને વહાલું છે. પરંતુ જ્ઞાનીઓ સત્ય ધર્મની આરાધનામાં સુખ માને છે. જ્યારે અજ્ઞાનીઓ ભૌતિક સાધનોમાં સુખ માને છે. સત્યધર્મનું સુખ શાશ્વત છે. જ્યારે આ ભૌતિક સુખ ક્ષણભંગુર છે. માટે શાશ્વત સુખ માટે ભળ્યો ! પ્રયત્ન કરો.

આંતર જ્યોતિ

૧૮૭

નિરાશ ન બન

ઘણાં માણસો એવા હોય છે કે સઘળાં સાધનોની અનુકૂળતા હોવા છતાં પણ માનવ બનવાનો વિચાર કે વિવેક કરતાં નથી. અને જીવન એટલે બસ મોજ-મજા ને ભોગ. વિલાસ એમ જ માને છે. અને તે મેળવવા માટે તેઓ ગમે તે કરતાં પણ અચકાતાં નથી. એવા માણસોનું જીવનું સમાજ માટે ભારરૂપ છે.

જીવન શું છે અને માનવ બનવા માટે શું કરવું જોઈએ, તે વિચારીને તે પ્રમાણે વર્તન કરવાથી સ્વ-પરનું કલ્યાણ સાધી શકાય છે. માણસે માણસ બનવું જોઈએ અને તેને મળેલ દેહનો તેણે સ્વ-પરના કલ્યાણ માટે ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

એ સંભવ છે કે જીવનના વિકાસ માટે અનેક મુશ્કેલીઓ અને વિધ્નો રહેલાં છે. પણ તેનાથી ડરીને વિકાસ તરફ આગળ ન વધવું તે બરાબર નથી જ. દુઃખ અને નિરાશાથી માનવ ઘેરાઈ ગયો છે એ હકીકત છે. પણ તેથી તેમાં ગોંધાઈ રહેવાથી દુઃખ અને નિરાશા દૂર નહિ થાય.

તમારે કોઈપણ ભોગે, પોતાના આનંદ માટે નિરાશાને ખંખેરી નાંખવી પડશે. જ્યારે તમે એમ કરી શકશો ત્યારે તમારા આત્મામાં રહેલા આનંદનો આવિર્ભાવ થશે. અને સ્વરૂપ તેમજ સ્વધર્મની તમને પ્રાપ્તિ થશે. માટે હે ભત્રીયો ! તમારી નિરાશાને ખંખેરી નાંખવા તમારી બળ-બુદ્ધિને ઉપયોગ કરો.

૧૮૮

આંતર જ્યોતિ

તું માનવ બન

નિરાશાઓ અને ચિંતાઓ દૂર થઈ શકે એમ છે. પણ તે માટે તેના ઉપાયો લેવામાં આવે તો જ તે દૂર થઈ શકે. આજસુ બનીને ઊંચી રહેવામાં આવે તો તે દૂર થાય નહિ. અને માનવ જીવન તરીકે જીવન જીવાય નહિ.

જ્યારે માનવજીવન તરીકે જીવાય નહિ ત્યારે દાનવતાને પ્રવેશ કરવાનો માર્ગ સરલ બને છે. તેથી જ દુન્યવી પદાર્થો ખાતર તેમજ પ્રસિદ્ધિમાં આવવા માટે બીજાઓના ખૂન કરવા તૈયાર થઈને ખુવાર થાય છે અને બીજાઓને હેરાન પરેશાન કરે છે.

જ્યારે માનવતાને વરેલા માનવી પ્રસિદ્ધિને ઇચ્છતા નથી. અને આત્મોન્નતિ માટે પ્રયત્ન કરતા રહે છે ને કલેશ કંઠાસ દૂર કરવા પણ પ્રયત્ન કરે છે. એમ કરવાથી તે ઇચ્છા વિના પણ સારા જગતમાં પ્રસિદ્ધ બને છે.

માનવતાને વરેલા માનવીઓ સત્ય મહેનતને આધારે સત્ય મહત્તાને મેળવી આનંદમાં મગ્ન રહે છે. તેઓને ચોરી-બરી, લુચ્ચાઈ, લક્ષ્ણાઈ પસંદ પડતી નથી. તેઓને સદ્ગુણો પસંદ પડતા હોવાથી સદ્ગુણીઓને દેખીને ખુશી થાય છે. અને દુર્ગુણીઓને પણ સમજાવીને સદ્ગુણી બનાવવા પ્રયત્ન કરે છે. હે ભવ્યો! તમે માનવતાને મેળવી સત્ય વિકાસને પ્રાપ્ત કરો.

આંતર જ્યોતિ

૧૮૯

સાધન શુદ્ધ રાખો

શુભ કાર્યો નિષ્કામ ભાવે કરવામાં આવે તો આત્મોન્નતિ સાધી શકાય છે. અને જીવનપથ તેમજ ધર્મ પંથ કંટક રહિત બને છે.

વિદ્વનોને હડાવવાની શક્તિ બહુત થાય છે ત્યારે ધર્મ પંથ સરલ અને સુગમ બને છે. તેનાથી ગૃહસ્થ ધર્મની આરાધના સુંદર રીતે થઈ શકે છે. અને અંશે અંશે મમતા-અહંકાર-અદેખાઈ વગેરે દોષો ખસવા માંડે છે. માટે શુભ કાર્યોમાં આશય અને ધ્યેય શુદ્ધ રાખવાની જરૂર છે.

જો ભૌતિક સુખની અભિલાષા ધારણ કરવામાં આવે, તો આત્મિક વિકાસને બદલે માનસિક, વાચિક અને કાયિક વૃત્તિઓ અને પ્રવૃત્તિઓ સલીન બને છે અને જીવન પંથ તેમજ ધર્મપંથ કંટકમય બની જાય છે. તેથી જે રીતે પોતાને જીવન જીવવાનું છે તે રીતે જીવન જીવી શકાતું નથી. કારણ કે ભૌતિક સુખોના અભિલાષી જનોની દૃષ્ટિ ઘણી નીચ અને હલકી હોય છે. જ્યારે નિષ્કામભાવે શુભ કાર્ય કરનારની ભાવના ઊચ્ચ અને શુદ્ધ હોય છે. તેથી તેમનો માર્ગ સરળ અને સુગમ બને છે.

દુન્યવી સુખમાં આસક્ત બનેલ માણસો અન્યાય-અનીતિને કરીને ધન મેળવતા હોવાથી તેઓ ચિંતામય જીવન જીવે છે. અને આ ભવનાં એવા કુસંસ્કારોની ટેવ પડેલી હોવાથી પરભવમાં પણ તેઓ દુઃખી જીવન પસાર કરે છે.

૧૬૦

આંતર જ્યોતિ

મનભેદ ન રાખો

દૂંકી અને હલકી નજરવાળાઓ જાતિભેદ, મતભેદ ને મનભેદ કરીને વિવિધ બંધેડાઓ ઊભા કરીને ધર્મના માર્ગમાં અનેક વિઘ્નો ઊભાં કરે છે. તેથી જીવનનો માર્ગ વધુ વિષમ અને વિકટ બની જાય છે. પરીણામે આત્મધર્મના માર્ગમાં ગમન કરવાનું અઘરું બને છે. માટે જો સુખી થવું હોય, જીવન તમારે સુખેથી ગુજારવાની ભાવના હોય તો જાતિભેદ કે મતભેદ ભલે ગમે તેટલા હોય પણ મનભેદ પાડો નહિ. અને અપેક્ષા રાખી સમન્વય સાધી જીવનને ઉજ્જવળ બનાવો. તેથી જે મહત્તા અને પ્રસિદ્ધિની ભાવના છે તેની સ્વયં સિદ્ધિ થશે.

મનમાં ભેદ રાખી ભાગલા પડાવશો તો પ્રસિદ્ધિમાં મંદતા આવશે. અને આત્મ વિકાસના રાહમાં વિઘ્નો ઊભા થશે. પછી અન્ય ભવમાં સમન્વયના વિચારો આવવા અશક્ય બનશે. અને રગડા-ઝગડા તેમજ આસક્તિમાં જીવન વ્યતીત થશે. માટે પ્રથમથી જ ઉદ્ધાર દૃષ્ટિ રાખવાની જરૂર છે.

બુદ્ધિનો સદુપયોગ કરી જાતિભેદ કે મતભેદ ઉપર ધ્યાન આપશો નહિ અને ધર્મ માર્ગને તથા જીવનપંથને નિર્મળ બનાવજો. નિર્મળ બનેલા હશે તો જ અન્યને ઉન્માર્ગેથી પાછા હઠાવી સન્માર્ગે ચઢાવી શકશો. તેમ કરવાથી તમને સહજનંદનો અનુભવ આવતો રહેશે.

આંતર જ્યોતિ

૧૯૧

ઉત્થાન અને પતન

જીવનપંથ મહાન વિકટ અને વિષમ છે. કારણ કે અનાદિકાળથી વિષય કષાયના વિકારો ભરપૂર ભરેલા હોવાથી તેમાં સરલતાયે તેમજ સુગમતાયે ચાલી શકાતું નથી. તે માર્ગમાંથી કામ-ક્રોધ-લોભાદિ કંટકોને કાઢી નાંખવામાં આવે તો જ જીવનપંથ સરળ બને.

જ્યાં સુધી પોતાના આત્માને ઓળખ્યો નથી, દૃષ્ટિ સ્થિર કરી નથી તેમ જ માર્ગનાં કંટકોને દૂર કર્યાં નથી, ત્યાં સુધી એ માર્ગે ચાલતાં વેદનાઓ થવાની જ.

રખેને તમે એમ જ માનો કે ગૃહસ્થ ધર્મ ઉન્નતિનો માર્ગ નથી, પણ તેનું બરાબર પાલનપોષણ થાય અને આસક્તિનો ઝોળો હળવો થાય તો ધીમે ધીમે મુક્તિના માર્ગે જઈ શકાશે. પરંતુ તેના બદલે જે મોક્ષમાર્ગે ગમન કરતાં પાછળ રહેલી આસક્તિઓ તરફ ખેંચાઈને ઝોળને વધુ વધારતા જશે તો વિકાસના એ ઉન્નત શિખરેથી ક્યાં પડી જશે તેનું ઠેકાણું નહિ રહે. એવું સ્થાન બ્રહ્મનું જીવન શું કામનું ?

આપણે તો જીવન માર્ગે આગળ વધવાનું છે. એના સાધનો વિના આગળ વધાશે નહિ. તેથી સમ્યગ્જ્ઞાનીઓએ આ માર્ગે જવા માટે અહિંસા-સંયમ-તપ વગેરે સાધનો બતાવ્યા છે. આ સાધનોના સહારે મોક્ષ માર્ગે ગમન કરી શકાય છે.

૧૯૨

આંરત જ્યોતિ

પુદ્ગ-ઈશુ-મહંમદ

ધર્મની આરાધના એવી તે કે તેમાં પ્રમાદ સેવવામાં આવે તો આગળ વધવાનું અટકી જાય અને ઉન્નતિના શિખરે આરૂઠ થવાય નહિ. માટે ધર્માચારણને રોજિંદું બનાવી લેવું જોઈએ.

ખાવું-પીવું-કમાણી કરવી ને રોજનો નિયમ છે, તે મુજબ અહિંસા, સમતાપૂર્વક સંયમ તથા શક્ય તપસ્યાની પણ રોજિંદા જીવનમાં આવશ્યકતા છે. પરંતુ પુદ્ગલાનંદી ભવાનંદી આત્મજ્ઞાન પૂર્વક ધર્માચારણની વાત સાંભળી મોં કટાણું કરે છે. એના કારણભૂત રૂપે અંધશ્રદ્ધા અને ખોટું જનુન હોઈ શકે. છતાંયે એ બધી ધીનાઓને બાદ કરી ધર્મને રીતસર સમજાવે, તે જીવન જીવવાનું સરળ બનશે.

મુસલમાનો ગમે તેવા હોય છતાંય મહંમદનો—મૂડી ઉપર વ્યાજ ન લેવું, ગરીબોને મદદ કરવી, ધમિાનમાં પાકા થવું—આ માનવ જીવનના ઉત્કર્ષનો સુંદર ઉપદેશ ખરેખર ઉપયોગી છે.

જગતના અગડાઓને શાંત કરવા અને બ્રાતૃભાવનાને વ્યક્ત કરતું ઈશુ ખ્રિસ્તનું આ વાક્ય—જો તને કોઈ ડાબા ગાલે તમારો મારે તો તું સામો ગાલ ધરજો—ખૂબ જ પ્રેરક છે.

નહિ વેરેણુ વેરાણી સમન્તિ ચ કદાચન-પુદ્ગનું આ વાક્ય જગતની સુખશાંતિનો માર્ગ બતાવે છે કે, માનવીએ કોઈની સાથે પણ વેર વિરોધ હૈયામાં રાખવો નહિ. તેમ કરવામાં આવશે તો જ ધર્મનો માર્ગ સુગમ બનશે અને જીવનમાં આનંદ આવશે.

આંતર જ્યોતિ

૧૯૩

જિત મેળવ

સર્વજ્ઞ પ્રભુ મહાવીર સ્વામી ફરમાવે છે કે આંતરના કામાદિક શત્રુઓને હઠાવશે તો બાહ્યના શત્રુઓ રહેશે નહિ અને તેના યોગે વેર-વિરોધાદિક ઉત્પન્ન થશે નહિ. આ મુજબ વર્તન કરનારાઓનું જીવન વિકાસ પામે છે. અને સદ્ગતિ પામી પરમપદના અધિકારી બને છે.

બહારના દુશ્મનો ઉપર જીત મેળવી ખુશી થવાથી આંતરિક દુશ્મનો જીતાતા નથી. ઉદ્દુઃ તેઓ અધિક જોર કરે છે. આ આંતર શત્રુઓ ઘણા જ બળવાન છે. તેઓની સાથે યુદ્ધ કરવામાં સત્ય પુરુષાર્થ સમાયેલો છે. તેને જીતવાથી સત્ય સાહ્યબીના લોકતા તરીકે પ્રસિદ્ધ થવાય.

સોડહમ હું તે જ છું. આ વેદવાક્ય માણસના વિરાટ પ્રભાવશાળી આત્માનું જીવતું બગતું સ્વરૂપ રજી કરે છે. તમે એને ધર્મ ન માનો પણ માનવજીવનના ઉત્કર્ષ માટે આખું જીવન મનન કરીને તેમણે જે સત્ય સૂત્રરૂપે રજી કર્યું છે. તેની તમે અવગણના તો નહિ જ કરી શકો.

જે લોકો એમ માને છે કે ધર્મની આરાધના કરવાથી અમારી ઈચ્છા મુજબ મળતું નથી. પરંતુ વેપારને વ્યવહાર વગેરે કરવાથી બધું અમને મળી રહે છે ને અમારા પરિવારનું પોષણ થાય છે. તેઓને કહેવાનું કે ધર્મની આરાધના કરવાથી પુણ્ય મળે છે ને પવિત્ર બનાય છે. આ બંનેના પ્રભાવથી ઘણું બધું મળી રહે છે.

૧૯૪

આંતર જ્યોતિ

પક્ષપાત ત્યાં નહિ પરમેશ્વર

કેટલાક જ્ઞાનાભ્યાસ કરે છે ખરા, પરંતુ તે જ્ઞાન મેળવીને તે મુજબ ક્રિયા કરે નહિ તો તેનું ફળ તેને મળે નહિ. આવી મળેલી વિદ્વતા આંધળાના આંજણુ જેવી સમજવી.

આથી સમ્યક્જ્ઞાનીઓ ફરમાવે છે કે, જ્ઞાનાભ્યાસ કરીને વિદ્વાન બનેલ મહાશયે તે મુજબ યથાશક્તિ ક્રિયાઓ કરવી જોઈએ. જ્ઞાનપૂર્વક કરેલી ક્રિયા મોક્ષનું કારણ બને છે. અને તેનાથી વિકાસ સધાય છે.

જ્ઞાનીઓ વિકાસના અર્થી હોવાથી તેથી તેઓને પક્ષપાત પસંદ પડતો નથી. તેથી અનેકાંત માર્ગે એટલે કે અપેક્ષાપૂર્વક વ્યવહારિક કાર્યો કરતા હોવાથી, વિચારોનાં ભિન્નતા લાવતા નથી. અને અપેક્ષાએ સમાધાન કરી હૃદયનાં આનંદનો લ્હાવો લે છે. અને ધીજીઓને સન્માર્ગે ચઢાવી પોતાનો આનંદ લ્હાવો તેમને પણ આપે છે.

જ્યાં પક્ષપાત હોય છે, ત્યાં સત્ય ધવાય છે. સત્ય ધવાયા પછી કલેશ કંકાશ થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય છે? પક્ષપાતથી કદી મોટાઈ મળી છે? અને તેનાથી કોઈ મહાન બન્યું છે?

પક્ષપાત રહિતપણું ધર્મની આરાધના યોગે પ્રાપ્ત થાય છે. ધર્મની આરાધના કરીને જો પક્ષપાતમાં પ્રેમ રાજે, તો રીતસર આરાધના કરી છે એમ કહેવાય નહિ. જ્યાં ધર્મ છે ત્યાં સત્યતા સમાયેલ છે.

આંતર જ્યોતિ

૧૯૫

ડગલે ને પગલે

જ્યાં રીતસર ધર્મની આરાધના હોતી નથી ત્યાં અસત્ય તે. અસત્યને હઠાવનાર સદાચાર સહનતા, ઉદારતા પાપ ભીરૂ અને લય ભીરૂતા છે. આ વસ્તુના અભાવમાં અસત્યને આવવાનો અવકાશ મળી રહે છે. તેથી આત્મા અધમતાને ધારણ કરી પોતે જ દુઃખોનું ભાજન બને છે. માટે પોતાના જીવનનો લ્હાવો લેવો હોય તો શાસ્ત્રોક્ત આજ્ઞા મુજબ શક્ય સત્યતાને ધારણ કરવામાં આગસ કરે નહિ. અન્યથા ડગલે ને પગલે સંકટો આવશે અને આગળ વધવું દુષ્કર બનશે.

કેટલાક સંકટો આવતાં આત્મોન્નતિમાં પાછળ પડે છે. પરંતુ સત્યતાને ધારણ કરનારનો તો જીવનમાર્ગ શુદ્ધ થયેલ હોવાથી પોતે આગળ ને આગળ વિકાસ સાધતા રહે છે.

પ્રમાણિકતાનો ત્યાગ કરનારા વિધનો આવતાં કંટાળીને ક્યારેક તો વિષ ખાઈને જીવનનો અંત આણે છે. અને અજ્ઞાનતાનું દબાણ એટલું બધું વધી જાય છે કે ખાવા પીવાનું પણ ભાન રહેતું નથી. તે પણ એકવાર નહિ પણ અનેક અસંખ્યાત અનંતવાર. આવી સ્થિતિમાં પડવું પડે નહિ તે માટે કષ્ટ વેઠીને સત્યના પંથે સંચરવાની આવશ્યકતા છે. એટલે અસત્ય માર્ગનો ત્યાગ કરી સુખી થાઓ.

૧૯૬

આંતર જ્યોતિ

દુઃખ દૂર થઈ શકે છે

અજ્ઞાનતાને હટાવવા માટે પ્રથમ વિચાર અને વિવેક કરવો જોઈએ. અને અમારા જીવનમાં કયા માર્ગેથી વિધ્નો અને વિડંબનાઓ હાજર થાય છે તેની તપાસ કરવી. જો ભૂલો થયેલ હોય તો સુધારવી અને પુનઃ પુનઃ થયેલ અને થતી ભૂલોને દૂર કરવા કાળજી રાખવી.

વિવેક વિચાર વડે ભૂલો સુધારવાની શક્તિ દેવો-દાનવો અને માનવો ત્રણેયને મળેલી છે. તે શક્તિથી દોષોનો ત્યાગ કરી પોતાના જીવનપથને ઉજ્જવળ બનાવી શકાય છે. અંધકારના ખસવાથી, જ્ઞાન પ્રકાશના માર્ગે ગમન કરવાથી સુગમતાએ આગળ વધવાના માર્ગે પણ મળી રહે છે.

તમારામાં જેટલી વિચાર અને વિવેક કરવાની તાકાત હોય તેટલી અજ્ઞાતો જીવો. અને પછી જીવો કે જીવનપથે અને આત્મપથે કેવો ચોર પ્રકારનો આનંદનો અનુભવ આવે છે. શ્રદ્ધા રાખજો વિદાસોના આનંદ કરતાં તે આનંદ કોઈ અનોખા જ પ્રકારનો હશે.

એ આનંદનો લહાવો લેવા માટે ગુરૂ ગમદ્વાર સમ્યગ્-જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ. સમ્યક્જ્ઞાન મળતાં ભૂલોની અલ્પતા થશે અને અંશે અંશે તે મૂળમાંથી મૂલો જતી રહેશે. કર્મોદયથી ભૂલો થાય છે ને દુઃખો ઊભા થાય છે. પરંતુ એ કર્મોને હટાવવાની માણસમાં શક્તિ રહેલી છે. એ શક્તિને કોસ્વવાનાં આવે તો. જ્ઞાનપ્રકાશના યોગે એ દુઃખો જરૂરથી

દુઃખ મુક્તિ મમ

આંતર જ્યોતિ

૧૯૭

વાર્તા

એક દુઃખી અને ગરીબ માણસે પોતાના દુઃખોને દૂર કરવા માટે એક દેવની છ માસ સુધી આરાધના કરી. દેવ પ્રસન્ન થયાં. અને કહ્યું કે તારે શું જોઈએ છે? ત્યારે તે ગરીબે કીધું કે મારે એવું સુખ જોઈએ છે કે જેમાં શોક-ચિંતા અને સંતાપ ન હોય.

દેવે કીધું તું એવી વ્યક્તિને શોધી લાવ. પછી તે મુજબ તને એવું સુખ હું તને આપીશ. આ સાંભળીને તે ભાઈસાહેબ એવી વ્યક્તિની શોધ કરવા નીકળ્યા. તે એક નગરશેઠને મળ્યો. અને કહ્યું કે તમે સંપત્તિમાન છો તેમજ પુત્ર-પત્ની તથા પરિવારવાળા છો. આથી તમને કોઈ પણ પ્રકારનો શોક કે સંતાપ હશે નહિ અને તમે આનંદથી જીવન પસાર કરતા હશો. મારે પણ તમારા જેવા નચિંતને સંતાપવિહીન સુખની દેવ પાસે માંગણી કરવી છે. તો કહો શેઠ! તમે સુખી છો ને? તમને કોઈ જાતનો શોક-સંતાપ કે ચિંતા નથી ને?

ત્યારે શેઠે કહ્યું કે અરે! મહાનુભાવ! ધર્મની ઉપયોગ પૂર્વક આરાધના કર્યાં સિવાય સંસારમાં સુખ ક્યાંથી હોય? સંસાર તો શોક સંતાપ અને ચિંતાઓથી ભરેલો છે. સંસારના સુખની માંગણી કરવી છે અને નિશ્ચિંત બનવું છે તે ક્યાંથી બને? ન જ બને.

મહાનુભાવ! મારી પાસે સુખ અને સાહ્યબી તો ઘણી છે પણ મને ચિંતાઓનો પાર નથી. ચાર મુનિઓને મોં માગ્યા મુજબ પગાર આપવામાં આવે છે, છતાં કપટ કરીને છાની રીતે તે વેપારમાંથી પૈસા લેગા કરીને પોતાના ઘર

૧૯૮

આંતર જ્યોતિ

ભરે છે. તેથી મને ઘણું નુકશાન થાય છે. હું તેઓને રજા આપી શકતો નથી. કારણકે તેઓને છૂટા કરવાથી તેમના જેવા બીજા મુનીઓ મને મળતા નથી. અને હું એકલો પેઢીનું કામકાજ સાંભળી શકું તેમ નથી. દીકરાઓ છે તે બધા હજી નાના છે. અને અભ્યાસ કરે છે. આના લીધે મારી ચિંતાઓનો કોઈ પાર નથી. અને પેઢીઓનાં જે નુકશાન થઈ રહ્યું છે તે પણ સહન થતું નથી. એટલે શોક-સંતાપ પાર વિનાના છે.

પેલા ભાઈસાહેબ આ સાંભળીને ત્યાંથી રવાના થઈ ગયા. અને રાજને મળ્યા ને બધી હકીકત જણાવી પૂછ્યું હે રાજન્ ! તમને તો કોઈ વાતની ચિંતા નથી ને ? તમને કોઈ શોક સંતાપ સતાવતા નથી ને ?

ત્યારે રાજએ કહ્યું, અરે ભ્રમિત માનવ ! સંસારના નશ્વર સાધનો તને નચિંત બનાવી શકશે નહિ. એ તો ઉલ્ટી તારી ચિંતાઓમાં વધારો જ કરશે, મારી જ વાત જાણુ. મારી પાસે મન પસંદ અને અઢળક વૈભવ છે પણ મારા દુઃખોનો પાર નથી. પિંગલા રાણીની માફક મારી રાણી બીજાની અનુરાગી છે. અધિકારીઓ મારી આજ્ઞા મુજબ વર્તન કરતાં નથી. અને લાંચરૂશ્વત લઈને પ્રજાને દુઃખ આપે છે. આવી આવી તો હે મહાનુભાવ ! મને ઘણી ઉપાધઓ અને ચિંતા છે. તને તેમાંથી કેટલી ગણાવું ?

રાજની આ વાત સાંભળી પેલા ભાઈસાહેબ પંડિત પાસે ગયો. અને તેને પણ રાજ અને શેઠની જેમ પ્રશ્ન પૂછ્યો.

આંતર જ્યોતિ

૧૯૯

ત્યારે પંડિતે કહ્યું કે મારી પાસે બળ-બુદ્ધિ અને ધન બધું જ છે. પરંતુ મારી પત્ની ઘણી જ કલ્યાણી છે. તેથી મને માનસિક ચિંતા કેરી ખાય છે. કહેવત છે કે ઐરી બગડી તેનો ભવ બગડ્યો.

ત્યાંથી પણ સંતોષ ન થતાં તે ઉપાશ્રયમાં આત્મજ્ઞાની આચાર્યની પાસે જઈ પોતાની વાત કહી સંભળાવી. ત્યારે ગુરુ મહારાજે તેને ઉપદેશ આપ્યો કે અરે! ભાઈ, જગતની સુખ-સાહ્યબીથી શોક-ચિંતા અને સંતાપ દૂર થતાં નથી પરંતુ તેનાથી તેમાં વધારો થાય છે.

તું દુઃખી અને દરિદ્રી છે તેનું કારણ આ ભવને પરભવમાં તારા જીવનમાં સદ્વિચાર, સદ્વિવેક અને સદ્વાચારની ખામી હોવી જોઈએ. તેથી તારી આવી અવસ્થા થઈ છે. માટે હવે તું આવી પડેલ ઉપાધિને જ્ઞાનપૂર્વક હસતા મોંએ સહન કર અને ધર્મધ્યાન કર. તેથી તારા દુઃખ અને દારિદ્ર દૂર ભાગશે અને સદ્વાચારના પ્રતાપે તને સુખ અને સાહ્યબી આવી મળશે.

ગુરુ મહારાજની પાસેથી આવું સાંભળી તે દેવની પાસે ગયો અને કહ્યું કે મને સત્ય સુખ અને સાહ્યબી આપો.

ત્યારે દેવે કહ્યું કે મારી પાસેથી તે મળવું અશક્ય છે. જો તારે એવી સુખ-સાહ્યબી જોઈતી હોય તો દેવાધિદેવ જિનેશ્વર ભગવંતની આજ્ઞા મુજબ જીવન જીવ અને આત્મજ્ઞાની સદ્ગુરુના મુજબ તારું જીવન બનાવ. તેનાથી તને શોક-ચિંતા અને સંતાપ રહેશે નહિ.

૨૦૦

આંતર જ્યોતિ

દેવતું કથન સાંભળીને, દુઃખ અને દરિદ્રતાને દૂર કરવા માટે, શોક-સંતાપને ચિંતાનો ત્યાગ કરી, કષ્ટ સહીને પણ દેવ-ગુરુ અને ધર્મની આરાધનામાં આ લાગ્યશાળી તરુ પર થયો.

આથી આચાર-વિચારને ઉચ્ચારમાં શુદ્ધિ થતાં પોતાની સામાન્ય સ્થિતિમાં પણ તે આનંદમાં રહેવા લાગ્યો, તથા પુણ્ય અને પવિત્રતા પ્રગટ થઈને બહારની લક્ષ્મી-સત્તા-સાદ્ગુણીને અવકાશ મળતાં હાજર થઈ અને આધિ-વ્યાધિ-ઉપાધિનું જોર ચાલ્યું નહિ. બાહ્યની લક્ષ્મી-સત્તા મળી છે તેનો સહારો લઈ સદુપયોગ કરવામાં આનંદપૂર્વક જીવન જીવવા લાગ્યો.

શાસ્ત્રકારો પણ કહે છે કે સદાચાર તથા પુણ્યોદયના યોગે જે વૈભવ મળ્યો છે તેનો સદુપયોગ કરો અને તેને ભોગ-વિલાસમાં વૃથા વેડફી ન નાખો.

આ પાંચમાં આરામાં જે શરીર સંપત્તિ મળી છે તેનો જો સદુપયોગ કરવામાં આવશે તો મોક્ષ માર્ગ કંટક વિનાનો બનશે અને વિસામા તરીકે પ્રથમ, બીજા કે ત્રીજા દેવલોકે દેવ થવાશે. ત્યાં પણ તમને ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ મળશે. પરંતુ તમે તેમાં લુપ્થ બનશો નહિ અને ત્યાં સમોસરણમાં બીરાજમાન તીર્થંકરોની વાણીનું શ્રવણ કરવા જાઓ. જેથી દેવભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યા પછી દુર્ગતિમાં જવાનું થાય નહિ.

આંતર જ્યોતિ

૨૦૨

સુગંધ વિનાનું પુષ્પ

દાન-શીયળ-તપ-ભાવના અને પુરુષાર્થમાં વારે વારે વિદ્યો ઉપસ્થિત કરનાર જો કોઈ હોય તો તે માયા-મમતા ને અહંકાર છે. તેઓને દૂર કરવામાં આવે તો જ દાનાદિકમાં પૂરેપૂરી શક્તિ ફેરવી શકાય, અને માનવજીવનની સાર્થકતા સાથે મોક્ષના માર્ગે પણ ઝડપથી ગમન કરી શકાય.

દાનાદિક વિનાનો દેહ, આત્મ વિનાના દેહ સમાન છે, સુગંધ વિનાના પુષ્પ સમાન છે. કારણ કે દાનથી મમતાનો ત્યાગ થાય છે અને નિર્લેપતાએ વ્યવહારિક કાર્યો સાધી શકાય છે તેમ જ આત્મિક ગુણોનો અવિભાવ થાય છે.

શીયળના પાલનથી શારીરિક તાકાતની સાથે માનસિક શક્તિ પણ સ્થિરતાને ધારણ કરે છે. કલ્પનાઓ અલ્પ થાય છે. તેમ જ અપૂર્વ સિદ્ધિઓને આવવાનો અવકાશ મળે છે એટલે તે પુણ્યવાળા માનવીઓને ભયના ભણુકારા કળુંગોચર થતાં નથી. તો પછી ભય તો હોય જ ક્યાંથી ?

નિર્ભય અને નીડર બનીને તેઓ પોતાના જીવનપંથને ઉન્નત્વળ બનાવી અન્ય પ્રાણીઓના જીવન માર્ગોમાંથી કંટકોને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરે છે. ઉપરાંત તેઓ પાંચ ઈન્દ્રિયો રૂપી અર્થોને કબજે કરી યથાશક્તિ તપ કરવામાં પણ આગ્રહ કરતા નથી, તેમ જ ચાર ભાવનાઓને એ નિત્ય ભાવે છે. આથી તેમના વર્તમાન કે ભાવિ જીવનમાં ભયને આવવાની જગા મળતી નથી.

૨૦૨

આંતર જ્યોતિ

વાર્તા

એક ભાગ્યશાળી શ્રાવક ગૃહસ્થ ધર્મનું રીતસર પાલન કરવા પૂર્વક આત્મજ્ઞાની આચાર્ય પાસે જઈને વિનયપૂર્વક તેમનો ઉપદેશ હૈયામાં પચાવે છે તથા વ્યાખ્યાન સાંભળી ઘણા આનંદથી જીવન વ્યતીત કરે છે.

એક વખત તે પોતાની પાસે જે દોલત રહેલી છે તેની સફળતા કરવા એક દેરાસર બંધાવે છે. તેમાં ઘણા પૈસાનો તે ખર્ચ કરે છે. આ જોઈ જાણીને તેના પુત્ર પરિવારને ભય થયો કે આ તો આમાં લાભ બે લાભ રૂપિયા ખર્ચી નાખશે. પછી અમારું શું થશે. અમે કેવી રીતે જીવીશું. છેવટે અમારે ભીખારી બનાવાનો સમય આવશે. આ ભયને ધારણ કરી તે વારે વારે શેઠને ઠપકો આપે છે કે તમે આટલા બધા રૂપિયા ખર્ચીને અમારી સ્થિતિ કફેાડી કરી નાખશો. ઘર બાળીને તીર્થ ન થાય એ તમે કેમ સમજતા નથી. પરિવારના સામું તો તમે જરા જીઓ. પૈસા ખલાસ થઈ જશે પછી કોઈ આપણને માન સત્કાર પણ નહિ આપે. અને પૈસો એ તો અગીયારનો પ્રાણ છે. તે જો ખર્ચાઈ જશે તો પછી અમારા બંધાનું શું થશે? માટે તમે કંઈ વિચાર કરો, વિવેક કરો.

પરંતુ શેઠ આ બંધાને કંઈ જવાબ આપતાં નથી અને મનમાં વિચારે છે કે પુણ્ય-દાનાદિક કરતાં કોઈ પણ જૂબે મરતું નથી અને મારવાનું પણ નથી. તેનાથી માન-સન્માન વધવાના જ છે. છતાં ય આ પરિવાર વૃથા ભય સેવે છે. પરંતુ તેમના બોલવા તરફ જોયા જેવું નથી.

આંતર જ્યોતિ

૨૦૩

પુણ્ય ક્રિયાઓ કરવાથી પાપ દૂર જાય છે અને તેનાથી નવા પુણ્ય બંધાય છે. પુણ્યોદયે કોઈ દિવસ દુઃખી થવાય નહિ. અને દુઃખ આવે તો પણ તે દૂર થઈ જાય. અવળું હોય તે પણ સવળું થઈ જાય. દુઃખદ અવસ્થા સુખદાથી બને છે. આ પરિવારને તેમાં શ્રદ્ધા નથી તેથી ભલે તેઓ ગમે તેમ બોલ્યા કરે. મારે તો આ પવિત્ર કામમાંથી પાછા હટવું નથી જ. આમ વિચાર કરી તેમણે દેરાસરનું કામકાજ ચાલુ જ રખાવ્યું.

અશુભોદયે વેપારમાં નુકશાન આવવું શરૂ થયું. છતાં ય શેઠ તેમની શ્રદ્ધામાંથી ડગ્યા નહિ. અને દેરાસરનું કામ તેમણે પૂર્ણ કરાવ્યું. શેઠની આવી અનન્ય ભક્તિ જોઈ નગરજનો તેમની ખૂબ જ પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. પરંતુ શેઠનો પરિવાર આથી ખુશ ન થયો ને શેઠને ગમે તેમ બોલવા લાગ્યા.

પરંતુ શેઠ તો સમતાપૂર્વક બધું સાંભળે જાય છે અને ધર્મ ધ્યાનમાં વધુ ધ્યાન આપે છે. એક દિવસ સવારમાં પૂજા કરતી વખતે તેમણે ઘણા જ ભક્તિભાવથી કુલની માળા પ્રભુને પહેરાવી ને પછી પ્રભુ સ્મરણમાં લીન થઈ ગયા.

તે અરસામાં પરીક્ષા કરવા માટે ઘરણેન્દ્ર દેવે સાપનુ રૂપ ધારણ કરી શેઠના શરીર ઉપર ફરવા માંડ્યું. પરંતુ શેઠ તો પ્રભુના ધ્યાનમાં એટલા બધા ઊંડા ઉતરી ગયા હતા કે તેમને કંઈ જ ખબર પડી નહિ. તે તો સ્થિરતાથી પ્રભુનું ધ્યાન ધરતા જ રહ્યાં.

૨૦૪

આંતર જ્યોતિ

શેઠની આવી દૃઢ ને નિષ્કામ ભક્તિ જોઈને ધરણેન્દ્ર દેવ સાક્ષાત્ થયાં અને પ્રસન્ન થઈ શેઠને કહેવા લાગ્યા કે હે મહા ભાગ્યશાળી ! તારી પ્રભુના ધ્યાનમાં સ્થિરતા અને એકાગ્રતા જોઈને હું તારા પર ખુશ થયો છું. માટે માગ માગ, તું જે માંગીશ તે હું તને આપીશ.

શેઠે કહ્યું કે મેં પ્રભુના કંઠે માળા પહેરાવી છે તેનું મને ફળ આપો. દેવે કહ્યું કે તે માળા નિષ્કામભાવે પહેરાવેલ હોવાથી તેનું ફળ આપવા હું અશક્ત છું. ત્યારે શેઠે કહ્યું કે માળામાં રહેલા એક પુષ્પનું ફળ આપો. તે પણ આપવાને દેવને :અશક્તિમાન બાણી શેઠે એક પાંદડીનું ફળ આપવા કહ્યું. તેનું પણ ફળ આપવા ધરણેન્દ્ર સમર્થ ન હતા. આ બાણી શેઠે કંઈ પણ આગળ માંગ્યું નહિ, ને કહ્યું કે મારે કંઈ જોઈતું નથી. આપ હવે પધારો.

ધરણેન્દ્ર શેઠની નિસ્પૃહતા દેખીને તેની પ્રશંસા કરવા લાગ્યો, કે હે મહા ભાગ્યશાળી તમારી જેવી પ્રભુ પૂજા કરનાર વિરલ હોય છે. તેમ જ નિર્ભયતાને ધારણ કરવા પૂર્વક ધ્યાન ધરનાર પણ વિરલ હોય છે. તમારી કોઈ પણ પ્રકારની માંગણી નથી, તો પણ તમારા પુત્ર-પરિવારને દાનાદિ કરવાથી તથા ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરવાથી ફળ મળે છે, એમ તેઓને ઘરાઘર શ્રદ્ધા બેસે તે માટે તમો ઘેર જઈને તમારા પરિવારને કહેજો, કે ધરના ચાર ખૂણા ખોદો. તેમાંથી તમને ઝવેરાત મળશે. આટલું કહી ધરણેન્દ્ર અદૃશ્ય થઈ ગયા અને શેઠ ઘરે આવ્યા.

આંતર જ્યોતિ

૨૦૫

શેઠે ઘેર આવીને પરિવારને ધરના ચાર ખૂણા ખોદવા કહ્યું. દેવના કહ્યા મુજબ તેમાંથી અવેરાત ભરેલા ચાર ચરુ નીકળ્યા. આ જોઈને પરિવાર શેઠની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા અને તેમની ધર્મશ્રદ્ધાના વખાણ કરવા માંડ્યા. પછી તેમને પણ ધર્મ શ્રદ્ધા ઝેઠી.

આ દૃષ્ટાંત ઉપરથી મહાનુભવોએ સમજવાનું છે કે ધર્મની આરાધના નિષ્કામ ભાવે જ કરજો. દુન્યવી કોઈપણ પદાર્થની સ્પૃહા રાખી ધર્મ કરશો નહિ.

ફરી ફરીને વિચાર કર

પ્રાયઃ અકકલ ચોઈ હોય તથા ઝાઝુ વિચારવાની શક્તિ ન હોય તેઓજ દુન્યવી માવિક પદાર્થોમાં આસક્ત બની પરાધીનતાની ઝેડીમાં બંધાય છે. અને ઘણી પીડાઓ પામે છે. આ માટે જો સદ્ગુરુનો ઉપદેશ વારંવાર શ્રવણ કરવામાં આવે તો વિચાર કરવાની શક્તિ જાગૃત થાય છે. અને સાથે સાથે બુદ્ધિનો પણ વિકાસ થાય છે.

સદ્ગુરુઓનો ઉપદેશ સાંભળીને પુનઃ પુનઃ વિચાર કરવાની અગત્યતા છે. વિચારને યોગે વિવેક છતાં જ્ઞાન પ્રત્યે પ્રેમ થવાનો જ. એ પ્રેમ થવાથી દુન્યવી પદાર્થોના બંધનો ઢીલા પડશે. પછી તેઓનું દાસત્વ રહેશે નહિ. આથી આઝાદી સાથે આખાદી પ્રાપ્ત થતાં કોઈપણ પ્રકારની ચિંતા, આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિ રહેવાની નહિ.

૨૦૬

આંતર જ્યોતિ

દૃષ્ટાંત

એક માણસે પોતાના ઘરમાં પોતાના તથા પરિવારનું પોષણ ન થવાથી વિચાર કરી એક દિવસે પ્રભાવિક દેવની આરાધના કરી.

દેવે પ્રસન્ન થઈ તેને વરદાન માંગવા કહ્યું. ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે મારે હાથી ઘોડા-કે રાજવૈભવ વગેરેની માંગણી નથી કરવી. પરંતુ મારું તથા મારા પરિવારનું રીતસર પોષણ થાય અને આનંદપૂર્વક જીવન પસાર થાય તેટલું જ માંગવું છે.

દેવે કહ્યું કે તારા ઘરના આંગણે રોજ એક મોર આવશે. તે કળા કરીને રોજ એક પીછું ખેરવશે. તે સોનાનું થઈ જશે. આમ થવાથી તને ભરણુ પોષણની ચિંતા થશે નહિ.

આ મુજબ વરદાન પામી તે માણસ પોતાના ઘરે આવ્યો અને સોનાનાં પીછાં રોજ મળવાથી આનંદમાં રહેવા લાગ્યો.

એકાદ તે દીકરાને કહી પરગામ ગયો. ત્યારે દીકરાએ મોરના સઘળાં પીછાં કાઢી લેવાનો લોભ કર્યો ને તે માટે તેણે મોરને પકડ્યો. પરંતુ મોર નાસી ગયો. અને ઉલ્ટુ તેને એક પણ પીછું મળ્યું નહિ અને ઘરમાં જે સોનાનાં હતા તે પણ પીછાં દેખાયાં નહિ.

પિતાએ જ્યારે બહારગામથી આવી આ જાણ્યું ત્યારે પુત્રને ઘણો ઠપકો આપ્યો.

ત્યાર પછી તે સરોવરના કીનારે રહેલા સર્પને દરરોજ દૂધ પાવા જાય છે અને સાપ તેને દરરોજ બે સોના મહોર આપે છે. તેથી તેનું જીવન સુખેથી પસાર થાય છે.

આંતરં જ્યોતિ

૨૦૭

કોઈ કામ પ્રસંગે તેમ ફરીથી પરગામ જવાનો પ્રસંગ ઊભો થયો. તે સમયે તેણે પુત્રને સાપને દૂધ પાવા જવાનું કામ સોંપ્યું.

સાપે દૂધ પીને પુત્રને બે સોના મહોર આપી. આ બેઈને પુત્રને થયું કે સાપની પાસે હજી વધુ સોના મહોર હોવી બેઈએ પણ તે આપતો નથી. માટે તેને મારી નાંખીને તેના રાક્ષામાં રહેલી બધી જ સોના મહોર કબ્જે કરી લઉં. આમ વિચાર કરી બીજે દિવસે સાપ બ્યારે દૂધ પીવા લાગ્યો ત્યારે તેણે તેના ઉપર લાઠી મારી. પરંતુ એથી સાપ છંછેરાયો અને પુત્રને ડંખ મારીને મારી નાંખ્યો.

બહારગામથી આવીને બ્યારે તેને આ બધી બીનાની ખબર પડી ત્યારે તેને ઘણું જ દુઃખ થયું અને તે પસ્તાવો કરવા લાગ્યો. પણ હવે શું વળે ?

ફરી પાછા તેને દુઃખના દિવસો આવ્યા. અને દુઃખી થવા લાગ્યો. કોઈ સમ્યક્ જ્ઞાનીએ કહ્યું છે કે પુણ્યોદય વિના જાત મહેનત દ્વારા ધનાદિક મળે છે પણ પુણ્યોદય બે હોય તો જ તે ટકી રહે છે. અને તેનો લાભ લઈ શકાય છે. ધર્મથી પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય બંધાય છે.

ધર્મની આરાધનાથી જ ભવોભવ જીવનપંથ સરલ અને સુગમ બને છે. આધિ-વ્યાધિને ઉપાધિ તેના લીધે ફર થાય છે.

૨૦૮

આંતર જ્યોતિ

શલ્ય હઠાવો

ધર્મ-ક્રિયા કરતાં જે આધિ-વ્યાધિ આવી નડે છે તેમાં ક્રિયાઓનો દોષ નથી પણ ક્રિયા કરનારનો દોષ છે. કારણ જે આંતરિક શલ્ય કાઢવું જોઈએ તે કાઢવું નથી માટે.

માયાશલ્ય, મિથ્યાત્વશલ્ય તેમજ નિદાન શલ્યનો ત્યાગ કર્યા સિવાય ધર્મ ક્રિયા ક્યાંથી કૃણ આપે? માટે આત્માના વિકાસના અર્થે ભાગ્યશાળીઓએ નીતિ-ન્યાય તેમજ પ્રમાણિકતાનો ત્યાગ કરવો જોઈએ નહિ. કે જેથી અન્ય માણસોને અસર થાય અને ધર્મના માર્ગે જોડાઈ જીવન માર્ગને સુગમ બનાવે અને આરાધેલ ધર્મની પ્રશંસા થાય અને અનુમોહના કરી પુણ્ય આંધે અને વેપાર કરતાં પણ વિશ્વાસપાત્ર બનાવ.

રહસ્ય મેળવો

તમારામાં બુદ્ધિ હોય નહિ તો ભણેલાઓએ જીવન શુદ્ધિના જે ઉત્તમ ગ્રંથો છે તે વાંચવા અગર સદ્ગુરુના ઉપદેશનું શ્રવણ કરી મનન કરવા પૂર્વક તેનું રહસ્ય મેળવવું કે જેથી મોહ-મમતાથી દબાયેલ સદ્બુદ્ધિનો પ્રગટભાવ થાય અને જીવનપંથ ઉજળો બને.

ઓળખો અને સુખી થાઓ

તમારા ધારેલ કાર્યો જલ્દી પૂર્ણ કેમ થતાં નથી? એકતા વિના જ નથી થતાં. શુન્યતારૂપી સાધનોની કિંમત ક્યારે વધે? એકતા હોય તો જ. માટે ભેદભાવનો ત્યાગ કરી આત્માને ઓળખો અને સુખી થાઓ.

આંતર જ્યોતિ

૨૦૯

તો પતન થશે

જીવન શુદ્ધિ થયા પછી ઉર્ધ્વગામી બનવાથી પાંખો આવશે. દયા-દાન-સંયમ રૂપી પાંખો દ્વારા ઉર્ધ્વગામી બનશે. પરંતુ તે પાંખો સ્નેહ રાગ-કામરાગ અને દૃષ્ટિરાગથી મલિન થાય નહિ અને ભારે થાય નહિ તે માટે ખાસ તકેદારી રાખશે. જે મલીન થશે અને ભારે બનશે તો ઉર્ધ્વગામી બનાશે નહિ. ઉર્ધ્વગામી બનવાની અભિલાષા હશે તો પણ તમે પતન પામશો.

$$\text{દાન} + \text{બદલો} = ૦$$

દાન કરવામાં કોઈ પણ બદલાની ઇચ્છા રાખવી નહિ. બદલાની ઇચ્છા રાખવાથી દીધેલ દાનનું સત્યકર્મ મળતું નથી. તથા દમ કહેતાં પાંચ ઇન્દ્રિયોને જીતવી પણ તેને કબ્જે કરીને કોઈને વશ કરવાની કે કોઈના ઉપર કાબૂ જમાવવાની વૃત્તિ રાખવી નહિ. પરંતુ તેઓનો વિકાસ થાય તેવી જ પ્રવૃત્તિ કરવી. તેમાંના દોષો દૂર ટળે તે સુજબ પ્રયાસ અને વિચાર કરવો આ કરતાં માન-સરકારની ભાવના રાખવી નહિ.

ઉપયોગ રાખ

અધોગામી બનવા માટે આ સંસારમાં અનેક નિમિત્તો છે. તેમાં મુંઝાવણું નહિ. મોહ-મમતા-માયા, રાગ-દ્વેષ વગેરે તમને વિવિધ લાલચોથી તમને અધોગામી બનાવશે. માટે ઉપયોગ રાખશો. દરેક બાબતમાં ઉપયોગ-ધ્યાન રાખવાથી ભૂલ થવાનો સંભવ ઓછો રહે છે.

૨૧૦

આંતર જ્યોતિ

આપણા જ વાંકે

આપણે આપણાં ભૂલોથી જ જાતે દુઃખો ઊભા કરીએ છીએ. ક્યારેક આપણે એવું ખોલી નાંખીએ છીએ કે ખીજને તે અપ્રિય લાગે અને તેને વેર-ઝેર કરવાની વૃત્તિ થાય. પછી ભલે ભાઈ કે સ્વજન વર્ગનો કોઈ પણ હોય અગર તે સિવાય ખીજ માણસો હોય. તે બલવાન હોય તો તેનો બદલો લેવાનો તેઓ લાગ જતા હોય છે અને એવો લાગ આવે તો તેઓ બદલો લેવાનું ચૂકતા પણ નથી.

આમ વેર-વિરોધની પરંપરા વધતી જ જાય છે ને તેથી નવી નવી આફતો ઉભી થતી જ જાય છે. પછી કહેશે કે આફતો ઉભી થતી જ જાય છે. પછી કહેશે કે અમુકે અમને દુઃખ આપ્યું, અમને ફસાવ્યો. પરંતુ પ્રથમ જે બોલવામાં ભૂલ થઈ છે, તેનો તેને ખ્યાલ આવતો નથી. એવા જો ખ્યાલ આવે તો વિરોધનો ત્યાગ કરવાની ઇચ્છા થાય. તેમ થવાથી પછી વેર-ઝેર થશે નહિ.

પરંતુ કેટલાક એવા ભારે કમીં જીવો હોય છે કે, તેઓ પોતાની થયેલ ભૂલ જાણવા છતાં તે કખૂલ કરતાં નથી અને વેર-ઝેરને વધારે જ જાય છે. અને ઉલ્ટું તેઓ એમ માને છે કે જો હું હવે ભૂલ કખૂલ કરીશ તો ખીજ મારી મશકરી કરશે, હું મૂર્ખામાં ખપીશ. આવા ખોટા ડરથી તેઓ ભૂલ કખૂલ કરતા નથી. આથી તેઓ પોતાના જીવન પંથને ઉજ્જવળ બનાવી શકતા નથી.

આનાથી ઉલ્ટુ જેઓ લઘુકમીં જીવો છે. તેઓ પોતાનાથી થયેલ ભૂલની તરફ માફી માંગે છે અને એવી બોલવામાં ભૂલ ન થાય તેની કાળજી રાખે છે. અને પોતાના જીવનપંથને ઉજ્જવળ બનાવે છે.

આંતર જ્યોતિ

૨૧૧

આફતને આમંત્રણ

અનીતિનો આરંભ તે પણ આફતને આમંત્રણ આપવા બરાબર છે. તો પછી તેમાં આસક્ત બની વિષય સુખની લાલચે વારે વારે પ્રવૃત્તિ કરવાથી વિટંબનાઓ ક્યાંથી ફર ટળે? અને સાચા સુખની આશા ક્યાંથી ફળે?

અધિકાધિક આરંભમાં જ સત્યસુખ સત્યશાંતિના સાધનો તરફ નજર પણ પડતી નથી. કારણ કે અનીતિથી પ્રાપ્ત થયેલાં સાધનો, વિચાર અને વિવેકને કરવામાં વિધેનો ઉપસ્થિત કરવામાં મતિ-બુદ્ધિને બગાડી નાખે છે અને માણસને ઉન્માર્ગે ચઢાવે છે.

બે વાણીયા

બે વેપારી વાણીયાઓએ ધન હશે તો ધર્મ થશે અને વિચયોની કામના તૃપ્ત થશે, એમ વિચારી પરદેશમાં જઈને ધન ખાતર ધંધો કરવા માંડ્યો.

આરંભ-સમારંભ કરવા પૂર્વક નીતિ ન્યાય અને પ્રમાણિકતા વગેરેનો ખ્યાલ રાખ્યો નહિ અને ભોળા માણસોને ચાલાકી વાપરીને તેમજ ગમે તેમ કરીને ધન મેળવ્યું. આનાથી જીવન અને આત્મા બગડે છે તેનો તેઓએ ખ્યાલ કર્યો નહિ.

એકઠા ઘણું ધન મેળવી પોતાના વતન તરફ પ્રયાણ કરતાં માર્ગમાં ભાતુ ખાવા બેઠા. એ અરસામાં બંને માંહે માંહે એવો વિચાર કરે છે કે સામાને મારી નાંખુ તો તેનું સઘળું ધન મારા હાથમાં આવે. અને મારું જીવન સુખરૂપે પસાર થાય.

૨૧૨

આંતર જ્યોતિ

હાથનાં કર્યાં હૈયે વાગ્યાં

એકે ખીજને કહ્યું કે પાસે રહેલા કુવામાંથી પાણી લઈ આવ. ખીજે કુવાની પાસે પાણી લેવા ગયો તે દરમિયાન તેણે પોતાની પાસે રાખેલું ઝેર ભાતામાં લેખવી દીધું. અને પછી તેની પાછળ જઈને તે વાણીયાને ધક્કો મારી કુવામાં ફેંકી દીધો. પાણી વધુ ઊંડું હોવાથી તે તુરત જ મરી ગયો.

આથી ખુશ થતો તે પાછો આવ્યો અને ભાતુ ખાવા બેઠો. પરંતુ હર્ષવેદો બનેલ હોવાથી તેણે પોતે ભાતામાં ઝેર લેખવ્યું છે તે તેને યાદ ન રહ્યું અને તે ખાવા બેઠો અને ખાતાં તુરત જ તે મરણ પામ્યો. અને પાપ કરીને પ્રાપ્ત થયેલ માલ મિલકત ત્યાં જ પડી રહી. આમ એક-ખીજને મારવાથી વિચારોમાં મલીનતાના યોગે આ બે વાણીયાઓ દુર્ગતિના ભાજન બને તેમાં શું આશ્ચર્ય ?

એક આરંભનો વેપાર-ખીજ અનીતિ અને તદ્દન મલીનતાના યોગે કર્યાંથી જીવન સુખરૂપે પસાર થાય ? માટે શાસ્ત્રકારોનું ફરમાન છે કે વ્યાવહારિક કાર્યોમાં ન્યાય-નીતિ-પ્રમાણિકતા રાખશો તો જ જીવનમાર્ગ સુગમ બનશે. અને સંકલ્પ-વિકલ્પ જન્ય ચિંતાઓ થશે નહિ.

ચિંતા ચિતા સમાન

માનવીઓને ચિંતાઓ ચિતા જેવી લાગે છે. તે હૈયાને બાળી નાખે છે. તેમજ તે માણસોને સારા કામો કરવા દેતી નથી.

આંતર જ્યોતિ

૨૧૩

સુખ વહાણું હોય તો

સુખ વહાણું હોય, ચિંતા વિનાનું જીવન ગુભરવું હોય, ઉર્ધ્વગામી બનવું હોય, તો હે ભગ્યો ! તમે યથા શક્તિ સંયમની આરાધના કરો. પ્રથમ તમને તે દુઃખરૂપ જીવન લાગશે, પરંતુ અંતે તો તમને તે સુખરૂપ જ જીવન જોઈએ નહીં માનજો. ન્યાય-નીતિ તેમ જ સંયમમાં જ સાચું સુખ સમાયેલું છે તે યાદ રાખજો.

શક્તિ વેડફે નહિ

તમારી પાસે ગમે તેવી ઋદ્ધિ-સિદ્ધિ કે સત્તા હશે પણ જો તમારામાં નમ્રતા, સરલતા-ક્ષમા વગેરે ગુણો હશે નહિ તો તમારું જીવન આનંદમય પસાર થશે નહિ. તે વિના તમારું જીવન ચિંતાઓ અને વ્યાધિઓથી ઘેરાયેલું રહેશે. માટે જે ગુણો જીવનને આનંદમય કરનાર છે, અનંત-અવ્યાબાધ સુખ અર્પણ કરનાર છે, એવા ગુણોને મેળવવા સૌએ પ્રયત્ન કરવાની ખાસ જરૂર છે.

વિચાર-વિવેક અને પ્રયત્ન વિનાનું જીવન પશુ-પંખી સમાન છે. તમે તો મનુષ્ય છો અને ક્ષમાદિ ગુણોને પ્રાપ્ત કરવાની તમારામાં શક્તિ છે. તે શક્તિઓને તમે માત્ર ભોગ વિલાસ કે મોજ-મંજામાં વેડફી નાખશો નહિ.

દશા બદલાતી નથી

સંયોગો-નિમિત્તો બદલાય પણ વિલાવદંશા બદલાતી નથી. તેને બદલવા માટે તો સ્વભાવ કહેતાં આત્મતત્ત્વને જાણવાની આવશ્યકતા છે. આત્મતત્ત્વને જાણ્યા પછી વિલાવ-દશામાં પલટો થાય.

૨૧૪

આંતર જ્યોતિ

આકાશ કુસુમ

મનુષ્યભવમાં મળેલી શક્તિઓને સફળ કરવાનો સાચો ઉપાય હોય તો તે ક્ષમાદિ સદ્ગુણો છે. તે વિના સુખ શાંતિની ઇચ્છા રાખવી તે આકાશ કુસુમવત્ છે.

તમે ગમે તેવી સુખ-શાંતાની અભિલાષા રાખશો તો પણ જ્યારે ક્ષમા-સરલતા-નમ્રતા, સંતોષ વિગેરે સદ્ગુણો હાજર થશે, ત્યારે જ તે આશાઓને સફળ થવાના સાધનો અને નિમિત્તો હાજર થશે. અને તેઓના ઉપર પ્રેમ ધારણ કરશો તે પણ સમાજમાં દેખાવ પૂરતો હશે નહિ, પણ આંતરિક હશે એટલે દુન્યવી સત્તા-સંપત્તિ સમૃદ્ધિ કરતાં તે સાધનોની કિંમત અનંતગુણી માલુમ પડશે. અને તે સાધનોનું રક્ષણ કરવા સદા સાવધાની રાખશો. પણ તેની કિંમત જાણ્યા પછી તથા અનંત સુખને આપનાર એમ બરાબર હૈયામાં પચાવી પ્રયાસ કરશો, તાકાતને ફેરવશો ત્યારે તે સદ્ગુણો હાજર થશે. એટલે આલોકની તથા પરલોકની સુખ-શાંતાની ઇચ્છા-અભિલાષા પૂર્ણ કરવાની વૃત્તિ રહેશે નહિ.

અનંત વસ્તુની ઓળખાણ પૂર્વક તે પ્રાપ્ત થયા પછી અંતવાળી વસ્તુમાં પ્રેમ જાગતો નથી અને આસક્ત બનાતું નથી. અમૃત ચાખ્યા પછી વિષયરૂપી વિષ ઉપર પ્રેમ ક્યાંથી રહે ?

જેઓને સદ્ગુણો પ્રાપ્ત થયા નથી તેઓ વિષય વિષમાં આસક્તિ રાખે છે. અને તેને મેળવવા ખાતર પ્રાપ્ત શક્તિઓને માનસિક તરંગોમાં વેડફી નાખે છે. માટે અમૃતનો સ્વાદ લેવો હોય તો ક્ષમાદિ ગુણો મેળવો.

આંતર જ્યોતિ

૨૧૫

સોગનની જરૂરી નથી

સત્ય પ્રાપ્ત થયા પછી સાક્ષી કે સોગનની જરૂર નથી પડતી. કારણ કે સત્ય તો આત્માની સાક્ષીએ મળે છે. પર-રંજનમાં મળતી નથી.

પરરંજન કરીને પ્રાપ્ત કરેલી વસ્તુમાં સાક્ષી અને સોગનની કોઈ વખતે અગત્યતા છે. કોઈ પૂછે કે અરે ! તેં આ વસ્તુ ક્યાંથી મેળવી ? જે મળી શકે તેમ ન હોતી છતાં પણ તેં મેળવી. તો તેં શું ચોરી તો નથી કરીને ? તું સાચું બોલ ?

ત્યારે વસ્તુ પ્રાપ્ત કરનારને બોલવું પડે છે કે ચોરી કરીને નથી મેળવી. આ પ્રમાણે સાંભળી પૂછનાર ફરી પૂછે છે તેં ચોરી કરીને તે વસ્તુ નથી મેળવી તેનો સાક્ષી કોણ ? જે એમ હોય તો તું તારા વહાલા જીવના સોગન બા.

આ મુજબ સાંભળી શાહુકારી સાચવવા ખાતર આજીજી કરવા પૂર્વક તે સાક્ષી ઊભા કરે છે તેમ જ જુઠા સોગન પણ ખાવા પડે છે. આમ દુન્યવી વસ્તુની પ્રાપ્તિમાં કોઈ વખતે સાક્ષી લાવવા પડે છે અને સોગન ખાવા પડે છે જ્યારે સદ્ગુણો મેળવવામાં તેવું કરવું પડતું નથી. માટે સાક્ષીઓ તથા સોગનની તકલીફ ન લેવી હોય તો સત્ય ધર્મ-ક્ષમા-સરલતા સંતોષ સમતાને ધારણ કરો. તેથી દુનિયા તમારા તરફ ખેંચાઈને આવશે. કોઈ કહેશે કે આ દુનિયામાં ક્ષમા વગેરે ધારણ કરીએ તો ભૂખે મરીએ ને ભીખ માંગવી પડે. પણ આ અજ્ઞાન છે. તેમાં સત્ય સદ્ગુણોનો દોષ નથી પણ માયા-મમતા ને અહંકાર વગેરેનો દોષ છે.

૨૧૬

આંતર જ્યોતિ

જ્ઞાનીઓનું કર્તવ્ય

અનાચારમાં આસક્ત બનેલ માણસોને સદુપદેશ દ્વારા સન્માર્ગે વાળી આત્મધર્મનું જ્ઞાન આપવું અને તેઓના આત્માને નિર્માળ બનાવવા પ્રયાસ કરવો તેના જેવો બીજો ઉપકાર નથી.

ઉન્માર્ગે ગમન કરવા પૂર્વક સાત વ્યસનોમાં ક્ષ્માઈ પડેલાઓને પુનઃ પુનઃ દુર્ગતિના અત્યંત દુઃખો ભોગવવા પડે છે. આત્મિક તેજ તેમનું આંખુ પડેલું હોવાથી આત્મોન્નતિ કરવાને તે અશક્ત બનેલ હોય છે. આથી તેમના દુઃખોનો પાર નથી રહેતો. આવા માણસોને સદુપદેશ આપી તેઓને સદાચારને પંથે વાળવા તે સમ્યક્જ્ઞાનીઓનું કર્તવ્ય છે.

સદાચારોથી અજ્ઞાન વડે અવરાર્થેલ તેજનો પ્રગટભાવ થાય છે. અને અનુક્રમે સશક્ત થયા પછી તે મનુષ્યો સ્વ-કલ્યાણ સાધવાને સમર્થ બને છે. આ ઉપકાર જેવો તેવો નથી.

સદાચારોના પડેલાં સંસ્કારો પરલોકમાં સાથેને સાથે રહે છે અને આલોકના વિઘ્નોને દૂર કરે છે. જો કે કર્મોદયથી દુઃખી થયેલાઓને કેટલાક શ્રીમંતો ધનાદિકનેા સહકાર આપે છે પણ ઉપદેશ વિનાના તેઓ સન્માર્ગે વળી શકતા નથી. તેથી ધનાદિક સાધનો ખૂટી જતાં પાછા તેઓ દુઃખી થાય છે. માટે ધનાદિકની મદદ આપવા સાથે તેઓને એવો ઉપદેશ આપવો જોઈએ કે જેથી તેઓ સન્માર્ગે ચઢી શકે અને પોતાનું કલ્યાણ સાધી શકે.

આંતર જ્યોતિ

૨૧૭

ચિંતાનું ચુરણ

જિનેશ્વરની વંદના-પૂજા અને સ્તુતિ કરનાર ભાગ્ય-શાળીઓએ જિનેશ્વર ભગવંતની આજ્ઞાનું પાલન કરી તેમના ગુણોને ગ્રહણ કરવા તત્પર બનવું તે વંદના-પૂજાદિનો હેતુ છે. તેનાથી મોહ-મમતા અહંકારાદિનું દબાણ ઓછું થતું જાય છે અને અનુક્રમે આત્મિક ગુણો પ્રગટ થાય છે.

આત્મિક ગુણોનો આવિર્ભાવ થતાં જે પરતંત્રતા-ઓશીયાળાપણું રહેલ છે તે દૂર થશે અને ન્યાય-નીતિ પૂર્વક પ્રાપ્ત કરેલ ધનાદિક સાધનો સફળ થશે. એ ગુણો વિના નહિતર એ સાધનો ભોગોપભોગમાં જ વેડકાશે, તેથી સંસારની દુઃખજનક પરંપરા વધવાની જ એથી સુખ અને શાંતિની ઇચ્છા તૃપ્ત થતી નથી.

તમે જાણો છો કે સશક્ત માણસને પણ ક્યારેક અણધારી વ્યાધિ આવી જાય છે. તેથી તે દુઃખી થાય છે. કેટલાક ધનાદિક હોવા છતાં પણ પોતાને ત્યાં પુત્ર નહિ હોવાથી દુઃખી થાય છે. અને જો પુત્ર હોય છે અને તેમની આજ્ઞામાં નથી રહેતો તેથી તે દુઃખી થાય છે. આમ સૌ ચિંતામાં રહે છે. આવા સંસારની ચાહના કેાણુ કરે ?

આવી ચિંતાઓને ચૂરવા અને તેની પીડાઓને ટાળવા માટે જ વંદના-પૂજા પૂર્વક જિનેશ્વરની આજ્ઞાનો અમલ કરીને તેમના ગુણોને ગ્રહણ કરવામાં આવે તો આધિ-વ્યાધિ ને ઉપાધિ જરૂરથી દૂર ટળે.

૨૧૮

આંતર જ્યોતિ.

ઝેરનાં ઓસડ

વીતરાગીના ગુણો હૈયામાં જ્યવાથી વિચારોમાં પરિવર્તન થાય છે અને આત્માના ગુણો તરફ પ્રેમ જાગે છે. તેથી શુભ-શુદ્ધ વિચારોના યોગે પુણ્યબંધ અને સંવરની પ્રાપ્તિ થાય છે. આમ થવાથી આવતા કર્મોનું જ્ઞેર ચાલતું નથી અને નિર્જરાના યોગે આત્મિક વિકાસ થાય છે. માટે પ્રથમ વિચારોને શુભ બનાવવા માટે વીતરાગીના ગુણોને ગ્રહણ કરવાની જરૂર છે.

ભોગોપભોગના વિચારો કરવા તે આત્મિક ગુણોના ઘાતક હોવાથી તે વિષ સમાન છે. વિષ ખાવાથી તો એક જ ભવમાં મરણ આવે છે. પણ આ ભોગોપભોગરૂપી વિષ તો ભવોભવ મરણ લાવે છે. આવા વિષને મારવાનો ઈલાજ વીતરાગના ગુણો ગ્રહણ કરવા તે છે.

જે જે અંશે આ ગુણો હાજર થશે તે તે અંશે વિષયરૂપી વિષપાન કરવાની કામના ઓછી થતી જશે અને અંતે સાવ નિર્મૂળ થઈ જશે.

અમૃતના આસવ

ઉત્તમ પુરુષોના ગુણોને ગ્રહણ કરવાં તેઓની સંગતિથી. ઉત્તમતા વધે છે.

રાબુલે તીર્થંકર શ્રી નેમિનાથના ગુણો ગ્રહણ કરવાથી જ ઉત્તમતા પ્રાપ્ત કરી. અને પ્રભુના પહેલાં મોક્ષનાં અનંત. અવ્યાબાધ સત્ય સુખને પામ્યા.

આંતર જ્યોતિ

૨૧૯

ચાર ખુદ્દિના ધણી અભયકુમારે શ્રી મહાવીર સ્વામીના ગુણોને હૈયામાં પચાવી સર્વ સંયોગોનો જ્ઞાન પૂર્વક ત્યાગ કરી ઉત્તમતા પ્રાપ્ત કરી. આમ ઉત્તમ પુરુષોની સંગતિ શાંતિ તુષ્ટિ કરવા પૂર્વક કરવાથી આધિ-વ્યાધિ અને ઉપાધિઓની વિટંબનાઓ ટળે છે. અને વિકારોના વિચારોને નાશ કરે છે.

વિલાસોમાં આસક્તની સોખત કરવાથી ઉત્તમતાની સ્થિતિએ આરૂઢ થયેલને અધમ બનાવે છે તથા વિચારોમાં મલિનતા આણે છે. એક તો સમ્યક્જ્ઞાન હોય નહિ અને એવાઓનો પરિચય હોય તો તે કેવી ખુવારી કરે તે કહી શકાય નહિ. માટે ઉત્તમ પુરુષોની સોખત કરવી અને તેમની પ્રશંસા કરવી તે અમૃત સમાન છે.

લોગોપલોગના વિલાસોમાં સુખ માનનાર એવું જ કહેશે કે વિલાસોમાં સત્યાનંદ રહેલો છે. વિલાસોનો ત્યાગ કરી દાન-તપ-શીયળ, સંવેગ-વૈરાગ ધારણ કરવાથી મન-ગમતી મોજ માણવાની ક્યાંથી મળે ?

આવા માણસો વિષયરૂપો વિષના પ્યાલા પી અને બીજને પાઇને પોતાની તથા બીજની અકથ્ય ખુવારી કરે છે.

આવા માણસોની સોખત અંતે મહાદુઃખોનું કારણ અને છે. ડાહ્યા અને સુજાજનો તેમજ આત્માના વિકાસ અર્થીઓ તો આવી વિષય વિલાસીઓની સોખતથી દૂર રહેવામાં જ લાલ જીવે છે.

તેઓ મુંઝાતા નથી

સત્યસુખના અર્થીજનો શ્રી સદ્ગુરુના વચનામૃતનું પાન કરતા હોવાથી સંસારના સુખને ભોગવે છે, પણ તેમાં આસક્ત બનતા નહિ હોવાથી તેમાં તે મુંઝાતા નથી. અને દાન-શીયળ-તપ અને ભાવનાને ભૂલતા નથી. છેવટે વિષય વિલાસોનો ત્યાગ કરવા પૂર્વક તપ-જપ અને દાન-શીયળમાં તત્પર અને છે તે પણ દેખાવ પૂરતાં નહિ પણ અંતરની ભાવના સાથે.

અતએવ તે મહાભાગ્યશાળીઓને ચિંતાઓ, વ્યાધિઓની વિડંબના જોર પકડતી નથી અને અંતે આનંદ સાથે સ્વર્ગનો વિસામો પામી અક્ષય સુખના સ્વામી બને છે. આવા ઉત્તમ સંસારી માનવીના પરિચયમાં પણ મોહ મમતાની પકડ અનુક્રમે નાશ પામે છે. અને પરાધીનતા-ઓશીયાળાપણું રહેતું નથી. સ્વતંત્રતાનો લાભ મળતા અપૂર્વ અનન્ય અત્યાનંદમાં ઝંલાય છે અન્યથા સિંહ જેવા બળવાનોને પણ અજ્ઞાનથી પરાધીનતાની ખેડીમાં સપડાવવું પડે છે.

હાથીનું પૂછડું

આબાલ બ્રહ્મચારીને યુવાવસ્થામાં ખૂબ જ બળ હતું. એક દિવસ ચૌટામાં ફરતો હતો તેવામાં નગરનો રાજા હાથી ઉપર બેસીને ત્યાં આવ્યો.

તેવામાં આ બલિષ્ઠ કૌતુકતા આંતર હાથીનું પૂછડું પકડાયું અને જોર કરીને હાથીને ત્યાંને ત્યાં જ ઊભો રાખ્યો.

આંતર જ્યોતિ

૨૩૧

પરણ્યા પછી ખલાસ

રાજને આથી અચંખો થયો. તેને થયું કે આ માણસ તો હાથી કરતાં પણ વધુ બળવાન છે. આનું બળ જો ઓછું કરવામાં ન આવે તો કો'ક દિવસ એ મારા સામે જ બળવો કરે. માટે અત્યારથી જ તેની તકેદારી રાખવી જોઈએ. આમ વિચારી રાજને દરબારમાં જોલાવ્યો. અને તેની તાકાતની પ્રશંસા કરી. અને તેને ખૂબ કુલાવ્યો.

આ બલિષ્ટ પણ તેથી કુલાઈ ગયો. આ જોઈને રાજને તેને કહ્યું કે ભલા તું પરણી જા. તારા જેવો બલિષ્ટ આમ કુંવારો રહે તે સારું નહિ. અને આમ ભટકતા રહેવાથી જીવન સફળ થતું નથી. આ માટે તું ચિંતા ન કરીશ. હું તને ધન આપું છું તેથી તને મુશ્કેલી નહિ પડે ને તારું જીવન સુખરૂપે પસાર થશે.

આ ભાઈ સાહેબ રાજની જાળમાં અજ્ઞાનતાથી ફસાઈ ગયા ને પરણી ગયાં. પછી તેને સંતાન થયો. સંસારની જવાબદારી વધી આ બધામાં તેને ખબર ન પડી કે પોતાની શક્તિ ખલાસ થઈ ગઈ છે.

આથી એક દિવસ તે હાથીનું પૂછડું પકડી ઊભો રાખવા ગયા તો હાથી ઊભો ન રહ્યો અને તે હાથીની પાછળ ઢસડાવવા લાગ્યો. લોકો તેને એમ જોઈને મશ્કરી કરવા લાગ્યાં. આ જોઈને તેને ઘણું દુઃખ થયું. અને તેને જ્ઞાન થયું કે મેં નાહક લગ્ન કરી નાંખ્યાં. હવે મારી બધી શક્તિ ખલાસ થઈ ગઈ. હવે મને તાકાત રાખવી અશક્ય છે.

૨૨૨

આંતર જ્યોતિ

આ મુજબ અરે બુદ્ધિવાળાઓ ! વિલાસોના સાધનો મળે તો પણ તેમાં તમે આસક્ત થશો નહિ. નહિતર તમારી શક્તિ ખલાસ થઈ જશે. પછી તમે કશું નહિ કરી શકો.

પળની ખબર નથી

સો વરસ જીવવાની આશાએ માણસ સો સો વરસ ચાલે એવી ભોગોપભોગની સાધન સામગ્રી મેળવવા મહેનત કરે છે ખરા પણ તેમને પળની ખબર નથી. તથા જેઓને પુણ્યના પ્રભાવે બાપદાદા તરફથી સો વર્ષ ચાલે એવી સાધન સામગ્રી મળેલી છે તેઓને અમારું જીવન સો વરસ સુધી ચાલશે એવી આશા રહેલી છે. તેઓને પણ પળની ખબર નથી કે અમારું આયુષ્ય કયારે પૂર્ણ થશે.

આયુષ્યને ઓછું કરનાર સંક્ષેપો સાત છે. રાગ-દ્વેષના અધ્યવસાયોના થોગે પણ એક પળમાં આયુષ્ય તૂટે છે. અને પરલોકે અનિચ્છાએ સગાં વહાલાંને રડાવી જવું પડશે તે તો મનુષ્યોને માલુમ છે જ.

સો વરસની સાધન સામગ્રીવાળા શ્રીમંતો, રાજ મહારાજાઓ ઘણું જીવવાની આશા હોવા છતાં પણ સાધન સામગ્રીને અહીં મૂકીને એક પળમાં પરલોકે પધાર્યાં છે. છતાં મનુષ્યો તે સાધનોનાં મુગ્ધ બની પરલોક સુધરે, તથા આનંદ પૂર્વક જીવન પંથમાં તથા મોક્ષ માર્ગે સંચરાય તે માટે પ્રયાસ કરતા નથી, આ તે કેવી મૂઠતા ?

આંતર જ્યોતિ

૨૨૩

સર્વથા સૌ સુખી થાઓ

સૂર્ય જડતાને દૂર કરી પ્રકાશ પાથરે છે. અંધકારને હટાવી સન્માર્ગે ચડાવે છે. તે એમ કહે છે કે મારી માથું સદ્ગુરુના ઉપદેશ રૂપી અમૃતનું પાન કરી મિથ્યાત્વનો ત્ત્વ કરી સમ્યક્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરો. તેથી જડની આસક્તિ દૂર કરી અને આત્મજ્ઞાનનો ઉજ્જ્વલ થશો.

જ્ઞાનનો પ્રકાશ થયા વિના સંસારરૂપી અટવીમા અથડાવાનું બનશે અને ખાડા ટેકરામાં અથડાઈ દુઃખો ભોગવવાનો સમય આવશે. આવો સમય આવે નહિ તે માટે સત્ય જ્ઞાનને મેળવો.

ચંદ્ર તમને કહે છે, મારી માથુંક સંસારની દોડધામથી થાકી ગયેલા પ્રાણીઓને શીતળ પ્રકાશથી શાંતિ આપજો. તેમના તાપને દૂર કરજો અને સૌને સુખશાંતિ આપશો.

તારા-ગ્રહ-નક્ષત્રો દેખી અંધકારમાં ખુશી થાવ છે. જો કે અમારો પ્રકાશ સૂર્ય ચંદ્ર જેવો નથી છતાં શક્ય પ્રકાશ આપી સુખી દુઃખી થવામાં અમો સુચના આપીએ છીએ, પણ સુખી કે દુઃખી કરતાં નથી. તે પ્રમાણે તમો તમારો શક્ય પ્રકાશ આપીને સુખના સાધનોની સુચના ભલામણ કરવા પૂર્વક શક્ય સહારો આપશો અને દુઃખીના દુઃખ-પીડાઓ અને સંતાપાદિ દૂર થાય તે પ્રમાણે યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરજો.

૨૨૪

આંતર ભયેતિ

સુબોધ સુધા

(શ્રાવક ધર્મ સ્વરૂપમાંથી ઉદ્ધત)

તત્વોનું સ્વરૂપ જાણવાથી શ્રાવકધર્મ પામી શકાય છે.

શ્રાવક ધર્મ જે પાળે છે, તે અલ્પકાળમાં સુક્રિાપદ પામે છે.

અશુદ્ધ-ગંભીર મનુષ્ય ધર્મરત્નને પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય બને છે.

સ્વભાવે શાન્ત સ્વભાવવાળો મનુષ્ય ધર્મરત્નના યોગ્ય બને છે.

ચાલે જે જે કરવું, તે આત્માના ગુણો ખીલવવા માટે જ કરવું.

વૈરથી મનુષ્યનું હૃદય અશુદ્ધ બને છે.

પાપભીર મનુષ્ય ધર્મરત્નને યોગ્ય છે.

અશકંપણું પોતાના આત્માની નિર્મલતા કરે છે.

શ્રાવકધર્મની યોગ્યતા માટે સુહૃદ્ગુણ ગુણ પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ.

લજ્જાવાળો મનુષ્ય સહાયારને આચરે છે.

દયાના પરિણામ વડે હૃદયની શુદ્ધિ થાય છે.

માધ્યસ્થદ્રષ્ટિ પ્રાપ્ત કર્યા વિના સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતી નથી.

ગુણાનુરાગીના મનમાં અને વચનમાં અમૃત વસે છે.

ધર્મથી પુરૂષે સત્કથા કરવી જોઈએ.

સુપક્ષવાળો મનુષ્ય ઉન્નતિના માર્ગે સુખે ગમન કરે છે.

દીર્ઘદર્શિત્વ ગુણવાળો મનુષ્ય પ્રશંસવા યોગ્ય છે.

તત્વોનું સ્વરૂપ સમજવા માટે વિશેષજ્ઞ ગુણની આવશ્યકતા છે.

જ્ઞાનવૃદ્ધિને અનુસરવાથી અજ્ઞાન અંધકાર વિલય પામે છે.

વિનય વિના ધર્મનો બોધ મળી શકતો નથી.

ગુણોની વૃદ્ધિને માટે કૃતજ્ઞ મનુષ્ય યોગ્ય છે.

✳ — શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી

अनेक जन्मसंस्काराच्छ्रद्धावान्मां प्रपद्यते ।
गुरुकृपातः श्रद्धावान्, प्राप्नोति मां प्रयत्नतः ॥

अनेक जन्मना संस्कारेथी

श्रद्धावान् व्यात्मा भने प्राप्त करै छे.

गुरु कृपा तथा सभ्यण प्रयत्नथी

श्रद्धावान् व्यात्मा भने प्राप्त करै छे.

भडावीर गीता

[श्रीभइ बुद्धिसागर सूरीश्वरथ भ. सा.]

